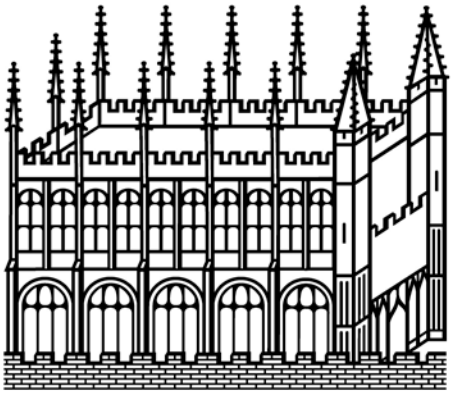

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

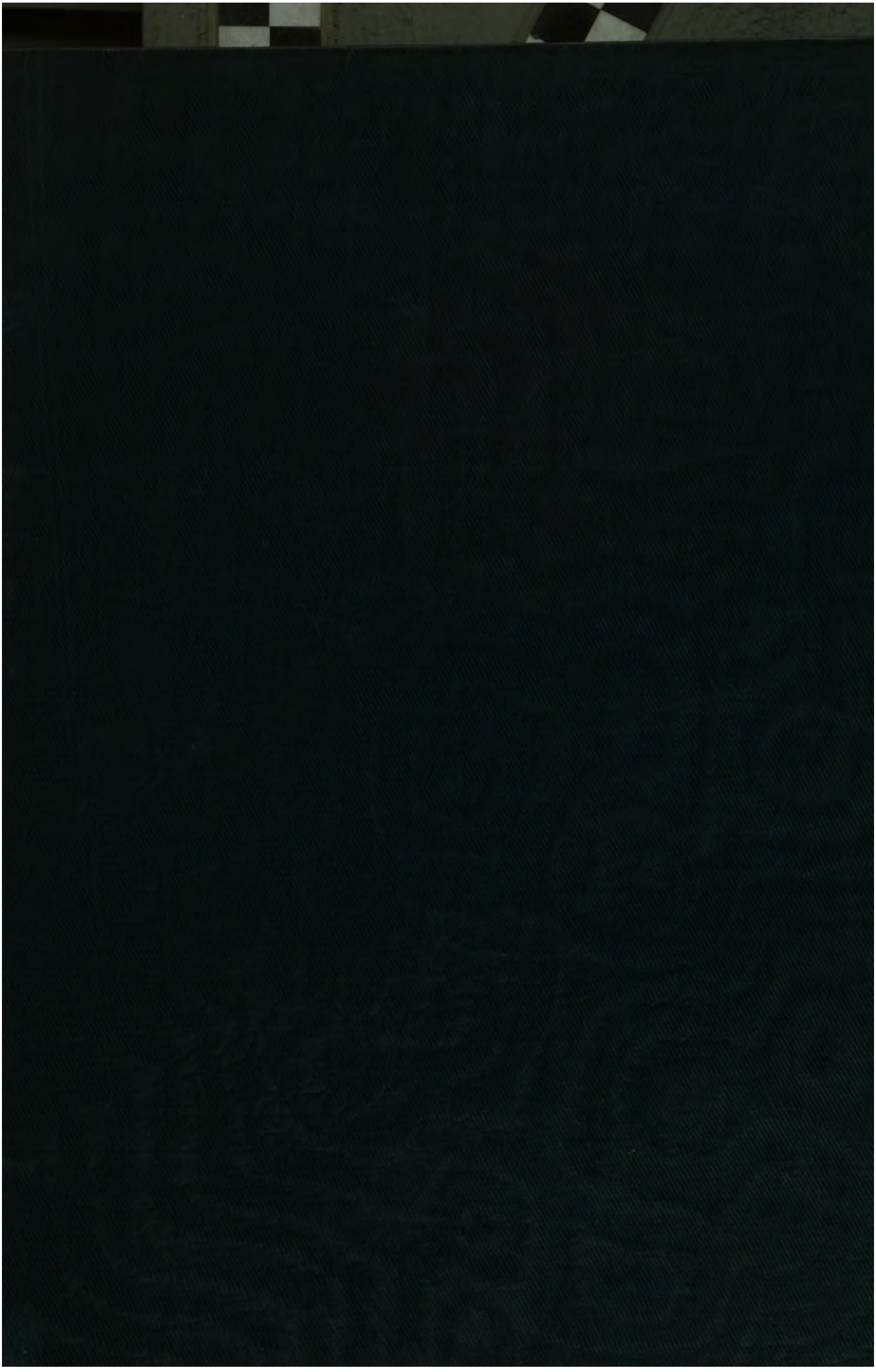
This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

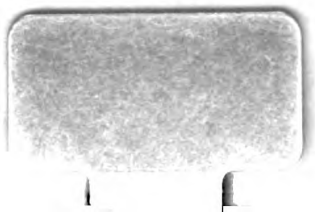
http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

طبع ہوا تھا اب بار دوم قدردانان کی خواہش سے طبع ہوا	۱عبر	خیال بیخودی نہایت عمدہ مذاق کی کتاب تصنیفات منشی سیتل سنگھ صاحب مرحوم بنارسی بیخود تخلص یادگار ہے۔
دیوان موزون من نتایج خیالات عالیجناب راجہ رام نرائن صاحب مغفور تلمیذ شیخ علی حزین مشہور دیوان ہے۔	۱۰ر	**کلیات امیر خسرو دہلوی** مجموعہ چار دیوان دیوان تحفۃ الصغر۔ جو کلام صغرسن مین فرمایا۔ دیوان وسط الحیوۃ۔ کلام جوانی دیوان غرت الکمال جو کمال عمر کہ چالیس برس مین فرمایا۔ دیوان بقیہ نقیہ جو کہ پیری مین تصنیف فرمایا۔
دیوان صائب۔ مشہور دیوان ہے۔	۵ر	
دیوان ناصر علی۔ منشی و شاعر یادگار زمانہ متاخرین ہے۔	۰۳ر	
دیوان غنی مصنفہ ملا محمد طاہر متخلص بہ غنی	۰۴ر	
قصائد مدحیہ نظام عمدہ عمدہ قصائد فارسی وارد ہین۔	۰۱۲ر	**قند پارسی** مجموعہ منتخبات کلام شعراء نامی مولفہ مولوی عبد الغفور خاکسار صاحب بہادر متخلص بہ نساخ۔
دیوان تفتہ منشی ہرگوپال صاحب تخلص تفتہ تلمیذ غالب دہلوی۔	۴ر	**کلیات نظیری** نیشاپوری مع شرح طبع ہوا ہے۔
جوہر معظم دیوان مرزا گل محمد خان ناطق کرانی اور اوسکی رسالہ منشی جواہر سنگھ جوہر تخلص کا کلام فارسی شامل ہی چونکہ منشی صاحب موصوف اپنے کو شاگرد مرزا صاحب خیال کرتے ہین اسلئے اونکے اوستاد کا کلام شامل ہوکر چھپا۔	۱۰ر	**شاہنامہ فردوسی** طوسی مشہور کتاب ہے جسکی شان عظمت محتاج بیان نہین چند نسخ صحیحہ سے مطابق کرکے خوشخط با تصویرات کاغذ نفیس تقطیع کلان بحسن اہتمام طبع ہوا۔
کلیات صائب کامل از نتایج طبع مرزا محمد علی صائب تبریزی۔ مشاہیر شعرا سے تھا۔	۱۵ر	۵ر
دیوان کشفی مولوی سلامت اللہ مغفور کانپوری کے تصنیف سے ہے ہر ایک شعر مین ایک لطف درویشانہ پایا جاتا ہے۔	۸ر	**ایضاً**۔ کاغذ رنگین و عمدہ۔ ۷ر
دیوان ہلالی مشہور اوستاد اہل زبان ہے مطبوعہ نظامی۔	۵ر	**شاہنامہ قاسم گنابادی** مولف اسکا بہت کامل اہل زبان مشہور شخص ہے بہ تتبع شاہنامہ فردوسی زور طبع دکھایا ہے حالات جنگ شاہان فارسی عمدہ طرز سے لکھے۔ ۳ر

INDIAN INSTITUTE OXFORD

مثنوی زلالی مسمی بہ آیاز و محمود مجتبی ہے ۱۵ر

قصائد عرفی مجتبی مشہور کتاب درسی ہے ۰۴ر

ساقی نامہ ظہوری مشہور کتاب تصنیف ملا ظہوری ہے ۷ر

قران السعدین یہ کتاب معزالدین شاہ بادشاہ کی ثناو صفت مین حضرت امیر خسرو دہلوی کی تصنیفات سے ہے۔ ۶ر

قصائد بدر چاچ مشہور کتاب ہے۔ ۴ر

شرح قصائد بدر چاچ معروف بشرح عثمان خانی شارح اسکے مولوی محمد عثمان خان شہید بدالملہام مرزا مبور ہین اس شرح کی ضمن مین عمدہ رسالی ہر علم و فن کے ہین خصوصاً رسالہ جات رموز طلسم قابل دید ہین۔ ۱۲ر

مثنوی ولی رام عرف چشمہ عرفان تصنیف ولی رام۔ ۔ر

دیوان حافظ مجتبی مشہور دیوان حافظ شیرازی کا ہے ۱۳ر

ایضاً مجتبی مطبوعہ جدید بہت خوشخط طبع ہوا ہے ۲ عدر

کلیات حزین ۔ یہ ایک مجموعہ غرائب روزگار نتیجہ طبع سخن آفرین شیخ محمد علی حزین کہ جنکی نازک خیالی مقبول خواص ہر شخص نہایت رتبہ کا صاحب کمال تھا اور بصفات استغنای و غیوری مین شہرہ آفاق ۔ نہایت جد و جہد سے یہ کلیات بہم پہونچا اس مجموعہ مین کتب ذیل شامل ہین سوانح عمری حضرت مصنف تواریخ سلاطین قصائد نعتیہ ائمہ للہا دیوان و مثنویات صفیر دل و جمن انجمن و مثنوی خرابات فرہنگ نامہ تذکرۃ العاشقین وغیرہ۔ عشر ۱۲ر

کلیات مرزا بیدل اس کلیات مین چار کتابین ہین کلیات بیدل رقعات بیدل دیوان بیدل عناصر بیدل اگرچہ اونکی تالیفات لا انتہا ہین مگر لب لباب کلیات کی یہی چار حصے ہین۔ ۴ر

دیوان بیدل اسکے حاشیہ پر نکات بیدل ہی اصل نسخہ قلمی بہت عمدہ بہم پہنچا تھا واسطے ملاحظہ شایقین کے طبع ہوا۔ ۵ر

کلیات سعدی شیرازی حاوی رسائل مفصلہ ذیل دیباچہ کلیات گریا گلستان بوستان قصائد عربیہ قصائد فارسیہ مراثی مرجعات طیبات بدائع خواتیم غزلیات قدیم صاحبیہ مفردات قطعات رباعیات مثنویات مقطعات مطائبات ہزلیات خاتمہ۔ ۔ر عشر

دیوان مخفی تصنیف مخفی رشتی ۔ یہ اوستاد اہل زبان تھا رشت نام مقام کا ہی ولایت فارس مین جو ناواقف اسکو کلام زیب النسا بیگم کہتے ہین غلط ہے تذکرون سے ظاہر ہے۔ ۱۳ر

دیوان خواجہ معین الدین چشتی ایک نایاب ہما صفت یہ تصنیف محض عنایت ایزدی سے اس مطبع کو ملی تبرکاً طبع ہوئی۔ ۳ر

دیوان حضرت غوث الاعظم شیخ محی الدین گیلانی مشہور بہ پیران پیر۔ ۱۱ر

کلیات نظم غالب فارسی عالیجناب مرزا اسد اللہ خان بہادر دہلوی کا کلیات نظم جو ہنگام حیات مرزا صاحب ممدوح تصحیح مصنف

خاتمة الطبع

بعد حمد و سپاس ایزد بی همتا و درود بر رسول مجتبیٰ مژده باد که درین آوان فرحت توامان که عالمیان را ستانگین صهبای قدر نظم و نثر در کف و خماری جهل این معنی یکسر برطرف ست کتاب عدیم الجواب **ساقی نامه انوار الدین ظهوری** را که الحق عذوبت مضامین لذت آمیز طباع صافیه دانشوران فرهٔ علم و هنر را بسان رحیق مختوم فرد و میان مسرت انگیز ست و حلاوت و لطافت الفاظ رنگینش بمثابه که از یمن مناولت و اجرای آنها هر لب زبان بفصاحت سحبانی لبریز فیضے که ازان ظهورے جلوه مے دهد همانا ظهیر فارابی گفتنش میرسد کار پردازان مطبع نامے صاحب جودی که از کاسهٔ لیسی فیض آن برامکه را مدام در سخاشهرت و بهائیت غلط گفتم بل عالمی بمیامن بذل افضل خوش کامروائی والاهم ذوالخشم صفات فتوت و قدردانی او چنانکه دانی شهرهٔ آفاق ست و اشهر اسم سامیش پیش جمهور مشهورست بمطبع **نول کشور** کانپور بکمال تصحیح و تحشیے بماه جولائی سنه ۱۸۶۸ع لباس فاخره اختتام پوشانیدند بمنه و کرمه

بقلم عجز رقم عباد الحقیر
بانکی لال متخلص به توقیر تحریر شد

بعقرب مهادی مثل گشت خصم ۔۔۔ زرگهاتنش کبیه مابر باد
زتاشبه رفق تو در طبع دهر ۔۔۔ قعدے مبدل بهنجار باد
بدیوان عدلت فلک حاضرست ۔۔۔ زبیداد سابق در انکار باد
زبس سخت شمشت در کمینگاه وقت ۔۔۔ طمع فارغ از پاس اظهار باد
گفت ریخت خشم در ایاغ سخا ۔۔۔ زبان طلب مست و سرشار باد
درین پله گا مقام واکرام تست ۔۔۔ توان گفت مبلغ بمقدار باد
بپیشکارے درین پیشگاه ۔۔۔ زخردان سپهر کلان کار باد
زبار و قار گران سنگ تو ۔۔۔ زمین سایه زانوے کهسار باد
بصد دیده بخت تو تا روز حشر ۔۔۔ چو عاشق شب وعده بیدار باد
مے بے خمار ولالے ترا ۔۔۔ خم از سینه مست و هشیار باد
دعائے بهر آزادگان مے کنم ۔۔۔ همه تو دل شان گرفتار باد
بتے کش نباشد اگر مهر تو ۔۔۔ نخ سبحه اش تار زنار باد
زنم چرخ گردت چو گردم غبار ۔۔۔ نشیمے زکویت هوادار باد
ملاحت زشور شکر خند تو ۔۔۔ نمک پاش دلهاے افگار باد
زواعنت که سرمایه راحت ست ۔۔۔ متاع جگر گرم بازار باد
زمژگان نگه خار در پا نشست ۔۔۔ زروے تو در سیر گلزار باد
بابن سایه خورشید در کوے تست ۔۔۔ بے سایه در پاے دیوار باد
زافسانه رنگ و بوے سخن ۔۔۔ سمن پیکر و لاله رخسار باد
بمدح تو بر صفحه روزگار ۔۔۔ مضامین کمیاب بسیار باد
ظهوری زحدے برد گفتگو ۔۔۔ موفق بالتمام گفتار باد
بیا ساقی مے تلخ شیرین زبان ۔۔۔ بخال لبالب مهر بر دهان
که گردد بجرعت سخنها تمام ۔۔۔ چو قرآن آخر نامه از والسلام

شه غزنوی گر چه تقصیر کرد | تلافی حذیو جهانگیر کرد
ازان صرفه کارے شد این سود او | که مذموم شد نام محمود او
بود ختم بر شهریارد کن | جواهر فشانے بر اهل سخن
چنین گر دهد دایهٔ شاعران | بشعرے رسد پایهٔ شاعران
ز بس سنجل فردوسے ارشد جمل | ز بس جرد من گشته ام منفعل
شتر گر به چرخ گردان به بین | که استاد آن کرد و شاگرد این
در یغا کجا رفت آن نکته ور | که شاهش بسر بر نهد تاج زر
لب عیب جویان شه بسته باد | نگویند کافزون ز اندازه داد
نمے آید از ابر اکرام شاه | که در ریزشش اندازه دارد نگاه
خدایا بآغاز ارباب جود | که مفتوح زین شه کن ابواب جود
ز صیتش جهان را پر آوازه دار | بسر شش دل خلق را تازه دار
چو اولی ست ختم سخن بر دعا | سرایم غزل گونه در دعا

غزل متضمن دعا

ز خصم ناکه دشمنت زار باد | وزان ناله تاثیر بیزار باد
ز پست و بلند جهان حاسدت | بر آید گر از چاه بردار باد
شود راست تا کار و گلخن ز خصم | بدوشش از سرش پشته خار باد
ازان تار آهے که بدخواه رشت | گلیمے بدوشش شب تار باد
بدست نهیبت ز خون عدو | غراب اجل را ز و منقار باد
ز رمح تو در سینهٔ سرکشان | نفس از در الامان خوار باد
ز عنف زمان گشته دلها خراب | مدارا سے عهد تو معمار باد
ز غیب اختر طالعت را نجیب | سعادت هزار آسمان دار باد
خوشا چشم شنجرف خیز عدو | دلش غیرت کان رنگار باد

سخنست اینکه از شعبدهٔ این حباب ق | که بالیده در سایهٔ آفتاب
ز لطف تو نقش جنینم نشست | فلک زیر دست ز خیم نشست
دگر منت این کز تو این یادگار | ز من ماند بر صفحهٔ روزگار
بدین پایه شد آن لعل رنگین کلام | باتمام این نامه کرد اهتمام
وگرنه کیم آن نفس مانده بود | که در غوص غوری توانم نمود
با قبالت از بحر فکر و خیال | برآورده ام گنج لآلی
نباشد ز شاهان اگر گفتگوی | دهد فکرهای گدایانه روی
حکایت چو از انجم و اختر ست | سخن را در خشانی دیگر ست
زبان قلم گشته تیغ دودم | که گردید در وصف تیغت علم
ز یوسف اگر بودی این گفتگوئی | باین نازنینی نمیدادروی
زرد نیستی تو شمعی که دارم نگاه | برآرم چو پروانه دود از نگاه
به بلبل دهم گو ز جام تو مل | فرود آید از مستی عشق گل
مدد باد ت از حق بامداد لست | که شیرین زبانی ز فرهاد لست
نه مخصوص خود دانم این التفات | شریک اند با من درین کائنات
دهد ابر را گر رحمت نمی | که سرسبز گردند از و عالمی
کند مهر خور شید در کار کان | که بر خلق گردد جواهر فشان
ز بیم تغیر تو کالای من | گهر ریخت بر من بالای من
چنین بود در دل که این عقد در ق | که درج دهنها از و گشته پر
کنم تحفه در بلخ زرم از بها | که کم بود در قیمتش گنجها
شهش انجنان کرد بر خود مزاد | که بیش از مهایش بیعانه داد
خوشا جوهر بحت آن جوهری | که دریا درش را شود دشتری

دو عالم کجا در نظر آید ش — ولے یک نظر از تو می باید ش
گر از مہر و مہ رونما خواستست — بہ بیند شہنشہ بجا خواستست
بشہرے کہ بر دارد از رخ نقاب — نقابے شود شہرت آفتاب
اسیران ما بین نسخہ دارند کار — کہ در نسخہ بر داشت روئے نگار
اگر عشق بازے ز اہل فن ست — بہر صفحہ صد حور چشمک زن ست
از و یک شور در شہد و شکر فتد — کہ نو بادہ گیتی کہن تر فتد
مہا گلیست فردوس در سایہ اش — سر عرش بر مقدم پایہ اش
چرا نخے ست کز جلوہ نور باش — بر انجم زند حملہ و دور باش
ز کیفیتش سینۂ اہل ہوش — چو خم گاہ طغیان می مست جوش
ز کیفیتش در فضائے شمار — مہر کن عالم صف آرا ہزار
بمیزان دفتر کشایان دل — شمارست چہارست و وزنش چہل
ازین پیش کلک معانے نگار — بآن کند ے از تند ے روزگار
برایم گے صفحۂ نے نگاشت — کہ ہر مصرع امید مصرع نداشت
کنون گشتہ طبعم روان آنچنان — کہ گر نے بفرمان والا نشان
فرو چیدے مجلس اختصار — موخر نشستی چہل زین چہار
چہار الف اول قلم داد شان — بتقریبے افزود پانصد بران
معانے در الفاظ شان دادہ ام — سخن را بمقدار شان دادہ ام
برانم کہ نام ترا در جہان — نشانم بہ تخت زبان شہان
بتارند اگر عرض میداد ش — بارض حرم مے فرستاد ش
چو با فرقہ دیگر افتاد کار — بآویزم از در گہ شہریار
ز رویت سخن را چہ زینت کہ نیست — ز تو بر ظہورے چہ منت کہ نیست

بهر جا که لفظم ازان خاک پاست — دو صد معنی آب حیوان فداست
ز بزم تو بزمے فروچیده ام — چنان هر چه باید در و چیده ام
که تا حشر از دولت شیخ و شاب — گل و لاله دارند و نقل و شراب
نه آن سرو رسته درین تازه باغ — که قمرے نباشد چه بلبل چه زاغ
مذاقے نخے گلے را اگر شبنمے — نمایم ز هر برگ صد خرمے
بیاید نکو نقشے آرد در نظر — بگو تا بسالم ز عرض هنر
بشیرین ادائیست شیرین دلت — مفشار دشکر از نمک غافلت
عروسے چنین چشم لیل و نهار — ندیدست در حجلهٔ روزگار
لبش باد پیش تو در خاکبوس — که مشاطهٔ خاطرست این عروس
گل تر کجا دارد این تازگے — که با او زند حرف هم غازگے
ملاحت بگستر د از و خوان خویش — نمک تازه کرد مزه لهای ریش
صبا گفت حرفے ز پیراهنش — گل آویخت چون خار در دامنش
کند تازگے طرح اگر بر چمن — شود جنس شنا ور در آب سمن
کند نافه نندے چو در چین موے — مهد مشک را کمتر از خاک کوے
صبا یک شکن نافه بر هم کشد — اگر شانه در زلف درهم کشد
مخوان زلف دام تمنا ست این — مگو خال تخم سویدا ست این
ز شیرینیش گه اشارت رود — شکرهاے عالم بغارت رود
کشد زهره از گوش بے اختیار — بشاباش رقاصیش گوشوار
از و نیست جز تیز بین بهره یاب — که هر عارضش گشته وقت نقاب
مصنوعست مفتاش ز طبع فضول — خدا بخشدش از تو بخت قبول
قبولے کز و طبعها زود شود — نگاهے که حسنش سیکے صد شود

سلسلهٔ انامهٔ ظهوری

۳ اسے ارکب دولت تو ازین جهت — کز تنگ دلی دوام ۱۲
۴ خالب بگشاد ۱۲ — بفشار گل کتاب مرا — تر و تازه نینه اسفه ۱۲
۵ این کتاب دلکش شیرینه — کرده ترسم که لفظ شیرین — ذائقه شیرینے از نکته — این کتاب ترا غافل — تکنده حاصل آنکه سیر — این کتاب از اول تا

وگر ریزم از جود و بخشش رقم
ترا و دمه بحر و کان از قلم

نویسم چو بنویسد بازوی صبر
زند پنجه با شوق تیر روی صبر

بآن حرف عشق آورم در میان
تماشا کنان حسن جوشد بران

اگر که ده ام عرض حالی بناز
لب زخم در گریه بر چیده ناز

جهانیست این نامه کز نامدار
در و هر طرف صنع حق آفکار

سوارش بناهست و صیدش بدام
شرابش بجام ست و نقلش بکام

در ایوان هر نقش طرفها نگار
لبیدان روشش ظفرها سوار

ز روئے بتان لاکه گلگونه اش
ز خورشید و مه دانه خرمنش

درخشان هلالش بآن آب و تاب
که ناخن زند در دل آفتاب

صحائف زمداد چون شهریار
برخشانی نیزه اشتهار

چو دریاشم هر طرف صد علم
برآرد اگر موج آب گهر

ز لبس لفظ پر پنبلستان خطاب
با قلیم معنی روان کرده شط

کند معنی خارش از پا دراز
مهد لفظ گل در کنارش نباز

بآتش عذار طراوت بشوے
گل و یاسمن دسته بندد ببوے

گذارے بمیخانه و مستی شو
نگاهے بسباقے دراز دستی شو

سفرے کنے لامکان معجزست
بکج مے روے آسمان محملست

در و مسجد و دیر در کار نیست
نخ سبحه و تار زنار نیست

ز معنی چنان لفظ پر کرده ظرف
که ترسم خورد شق سراپاے حرف

حریفے که باشد نے خامه اش
شود مست هر جوشے ته جمش

چنان حفظ معنیش خوانان نهاد
که هر کور فهم ست روشن سواد

درین سادگے نقش را داده رنگ
معانی فراخ ست و الفاظ تنگ

کشیدم ورقہائے شیشہ پیش
شدم طوطے و چیدم آئینہ پیش

دمم از سینہ صبح پر نور زدم
بر آن کہنہ زر سکہ نو زدم

چو آن کہنہ با تازہ پیوند شد
زبا مہار تحسین برومند شد

مگو گشتہ نقدت کہن تار و پست
کہ زخ زر کہنہ دائم نو ست

نو سے رشک از و بردہ بر کہنگے
کہ فیروزہ نو گشتہ در کہنگے

اگر کہنگے زان ببالد تکلست
و گر تازگے زین ببازد گلست

غم کہنہ اہل کہن تازہ است
کہ گویند آن کہنہ این تازہ است

بہائیست ہر زر کہ من سفتہ ام
اگر تازہ گر کہنہ من گفتہ ام

نہ آن صفحہ گر دوز کلکم نگار
کہ خطے بآن در کشد روزگار

بانگشت حرفے نویسم بر آب
بطوفان عمان نگردد خراب

زنم زخمہ بر تار صنعا گرے
کشم رقص ناہید از مشتری

مرا دلبرے کالائے بازار من
زکان کیسہ خواہد خریدار من

بمالک سخن در جہان خیال
بران باغبان باغبانے حلال

کہ چون میوہ بلبغ این کاخ چید
بفکر بلند از سر شاخ چید

بناز د بآن باغبان روزگار
کہ با گلبنش عشق ورزد دو بہار

بہ بستان موزونے قد شاہ
ببالائے طوبے رسانم کیاہ

دہانیدہ طبعم بحرف چمن
بلفظ خنک سفتے نسترن

اگر کردہ ام دستہ با وقار
بنالید گاہ زمین زیر بار

چو آیم بہ بنگاہ آستان
مصالح کنم رفعت آسمان

زخصمان جہان داد نفرین دہم
کہ ہم خصم را لب بآہین دہم

گر از عزم رخش بیان آورم
دو صد صرصر عرش در عنان آورم

در خاتمهٔ کتاب

بسا تنگ خاطر که در کنج غم
نهد سالها غصه بر روی هم

که ناگه برویش دری وا شود
به یکبار غمهاش بها شود

خوشا جان شاداب آن تشنه لب
که چون از تف و تاب دشت طلب

فتد مغز در استخوانش بجوش
کند کوثری از کف خضر نوش

توان رشک دارد بران ناتوان
که چون آورد لب تهِ بار جان

کمل بسط گیرند کف قبض او
به تشخیص عیسی رسد نبض او

به تمثیل حال خود دم بکشته سنج
که چون پاکشد نجم فیروز گنج

به چندی ازین پیش کاگذر قلم
شد آخر ز ساقی و ساغر رقم

نگاهی ز حاسد گرفتم بوام
سراپای این نسخه دیدم تمام

عیان گشته در دیدهٔ اعتبار
محیطی پر از گوهر شاهوار

همه لائق افسر سروران
سزاوار تاج بلند اختران

از و کیسه پر دُر از هر مشتری
گران سنگ قیمتی و سبک جوهری

زدم قرعه کاین گوهر شاهوار
بدست ثنا برکشازم نثار

درین آرزو آشکار و نهان
به مدح شهان سر بر جهان

بگوش سخن شد دوال آشنا
بنام کسی بر نیامد صدا

بمجد بود دل در ثنا گستری
ولی طبع شعر دارد از یاوری

بمدحت چو دل راه انشا گرفت
سخن باز کامم و نهان وا گرفت

شدم نالهٔ از انتظار رقم
سری بر نکرد از شگاف قلم

زهم حرف و ترکیب بگریختند
بهم لفظ و معنی نیامیختند

فرو ریخت برگ بهار هوس
نشد دسته این گل تبار نفس

که دید این چنین لعبت دلفروز — که از رهگذارش غبار ست روز
کند در گریبان گل خنده ان — که ریزد بپای سمن سروران
شد از مهر شه مایه در سینه اش — که خورشید شد مهر گنجینه اش
بآستادگی خلق مکتب نهاد — که روشن کنند از بیانش سواد
زتاب درون تا به گردد دگر — نفس گر سنجیند بنوای سحر
کسی کاخترش سنجه پرنده است — ببوی نسیم سحر زنده است
بکش رخت بیداری از کوی خواب — بشوی از زلال سحر روی خواب
شود شسته از سینهٔ خاص و عام — بمد سحر کلفت جرم شام
شجر بشگفاند باین آب و تاب — بباد نفس زنبق آفتاب
بخندد صبا خز ببوی سحر — بخندد دمن خز بروی سحر
از و در چمنها سمن بشگفد — وزو در دهنها سخن بشگفد
ظهوری سراپا سخن گشته — خس و خار بودی سمن گشته
چنان زد باب کلکت سخن مے چکد — که ان تازگی بر سمن مے چکد
زطبعت سخن گشته نازک چنان — که بر طبع نازک نیاید گران
خیالت گدازنده روح نازکیست — ازان طبع ممدوح نازکتر ست
رضا جوئی خاطر شاه کن — سخن گر دراز ست کوتاه کن
بفکر تو شد طول عرض سخن — بگنجی نشین چند عرض سخن
بعنوان تو کیخسرو رسان نامه را — زفرسوده پای ربان خامه را
زدل سنجم لفظ انجام کش — بسنجم سخن کوس بر بام کش
بیاساتی اے برتو ختم آبروی — بده تا سبوئی باین خاک کوی
کہ لب برگشایم بہ بندم زبان — زآغاز و انجام این داستان

سیاستے نارنگ کو دیکھے
نقد بیشتر ۱۲
نقد بیشتر ۱۲
نقد بیشتر ۱۲

سبکے رسد ز ورنگا ہد این تقاضا کند | کہ رسوا شود ہر کہ رسوا کند
سنجوشم کہ خام ست جوشش ہمہ | زدم دست در عیب پوشش ہمہ
قو نگر دے دارم و جاہ ہم | ضد آئیم نظر کردہ و شاہ ہم
ز رنگین کلامان رود گر سخن | برنگے شود بردہ ہم نام من
ز من شور معنے جہان بردہ تاب | کہ شبہا کنم پر نمک چشم خواب
شب از خواب مرگان من جنت نیست | بمعنے نظر باختن منت نیست
کشد در دل شب دلم آہ صبح | کہ ہست از گدایان درگاہ صبح
بدر ریوزہ حاجت روا ئیم نیست | بناز م کہ بخت گدائیم نیست
در افشام شعرم سخن میرسد | سخن حصۂ من بمن میرسد
دو بیر فلک مے شود کاتبم | ز فیض سحر میرسد راتبم

در صفت صبح

در شین گلشن از دجو بیار سحر | نم فیض جاریست بر خشک و تر
دم صبح کم از دم پیر نیست | ارادت کہ در فیض تقصیر نیست
دم صبح چون مے شود کورہ تاب | علم مے کشد اخگر آفتاب
شوے تا ز روشندلی بہرہ مند | چو خورشید دم بر دم صبح بند
بروشندے مہر از و شد علم | مبادا ز سرش سایۂ صبح کم
ز تر دستے ساقیان صبوح | گل تازگے رستہ از فرق روح
ببوئے گل صبح عطار بش | وزان صاحب بخت بیدار باش
نفس پنجۂ افلاک را در قفس | گر از صبح دم بر بنا رد نفس
مسیحا دمے آنچنان مے کند | کہ دل مردہ را زندہ جان مے کند
گر بیانش را گشتہ خورگونۂ زر | کہ دارد چنین نامداران دراین زیب و فر

نیاید گران بر دلے این گزاف — شبک سنگ افتادہ میزان لاف

شوم گاہ خورشید و گاہے سہا — گہے در ظہورم گہے در خفا

گہے ہمتنانم گہے در عنان — گہے آسمانم گہے آستان

صعود آنچنان و ہبوط انچنین — اگر راست پرسے نہ آن و نہ این

زپیشینیان گر نداند کسم — نیم واپس از پے روان این بسم

نباشم اگر خوب بد نیستم — قبول است اینہم کہ رد نیستم

زسنجد گلم گر سخنوانے مخوان — ولیکن کرم خاردانے مدان

نہ نزدیک نزدیک از دور دور — نگہدار میزان خیر الامور

نہ از عاں نہ انکار خود دمے کنم — سخن ہم بمقدار خود دمے کنم

پر و بال بازے نہ پروردہ ام — اگر باشہ ہم با تگے کردہ ام

کجا ہمسر شیر زوران شوم — ہمان شیرم ار شیر موران شوم

زپیر و جوان دارم این التماس — کہ پوشیدن عیب دارند پاس

بہ بینند اگر معنے سینہ ریش — بر ہم نوازند از لفظ خویش

ہمہ یار سے و آشنائے شوند — شکست مرا مومیائے شوند

اگر درج لفظے نہ بینند پر — بمعنے کنندش لبالب زدر

شوند ار بکوتاہیے دیدہ باز — سنان زبان نشان نگردد دراز

نباشد اگر روشنے در بیان — زخاطر فشانند پرتو بر آن

زخامی ست این آرزوئی زہوش — کہ از خامیم بر نیارند جوش

نمیند آنچنان دوستان در وفاق — کہ ایشان جفائے رود بر نفاق

بایشان چہ دور ست سودائے من — کہ گردند دلال کالائے من

ولیکن ازین ہیچ اندیشہ نیست — نیم رد کہ رد کردنم پیشہ نیست

با یوان اعیان اگر خوانندم — نشینم بهر جا که بنشاندم
گرفت ست دستم بلندم بلند — برافشانده پر و زین سپندم گزند
زلافم اگر مدعی عیب جوست — سخن گفته اینها جوابش بروست
عبث خرده بینان کمین کرده اند — بزرگان ما اینچنین کرده اند
رد نفیه ناکارزما پیروی ست — مو الات شان در قوانی روی ست
از ایشان به شعمے برافروختن — ز ما جان به پروانگے سوختن
قوانین خرد شد رگ جنگ شان — سر صلح دارد دل تنگ شان
اگر مدح اگر ذم بجا کرده اند — خطا گوئے گوید خطا کرده اند
سخن روشن از پرتو ورد شان — خجل استاد کم بود ه شاگردشان
چنان گل نچیدند زین بوستان — که بے بهرگے ماند و دوستان
درود ند این کشته عمدا چنین — که هر گوشه خرمن نهد خوشه چین
از ایشان بمنزل رسد نو سفر — که هم توشه بخشند و هم راه بر
گر بسته امید در جست وجوے — که خاک قدم شان کنم آبروے
سر افرازم ار سجده کاری کنم — گلهدارم ار کفشداری کنم
نه این ترکتاز زبم از ماهر لیست — سخن تاچه جولان کند شاعر لیست
زلافم اگر قطره خجون شده است — به بندم پل عذر قانون شده است
ز تقلید هم میرسد گه بتان — که ما و منے مے رود بر زبان
به بخشند دانسته این میکنم — که خود در اجنان و چنین میکنم
ازین گفتگو طبعم آشفته است — دلم گشته غافل لبم گفته است
گر از شاعری کرده ام قیل و قال — ترا از خوے کنم جبهه انفعال
بوصف رسائے کلامم سزاست — غلط نیست در نارسائی رساست

فراوان درین کارگه کارگه ۱۰ | سبکے ابرہ باندیکے آستر
بیالائے آلودگے از سہ ست | کہ زیباست زیبا و زشت ست زشت
سر نامہ بکشائے پیش صبا | کند مغز پیر و جوان عطسہ سا
اگہ چون زر آہن شود سکہ دار | سر انگشت ۳۳ عمے نماید عیار
بروئے ترش طفل شیرین ادا | کند سکہ کو شیر از ہم جدا
مکن شکوہ امتیاز زمان | کہ ہر گز ندانند چنین را چنان
بدستش خوش آئینہ روشن ست | درو ہر بدو نیک عکس افگن ست
حدیثے کہ رنگین بگوش آید ش | بصد رنگ ہر جائے بنشاید ش
از و حرف سحبان بہر محفل ست | سم او ناقل قصہ باقل ست
کشد بر تو خطے اگہ باطلے | ولیکن مرتبے ست اگر قابلے
بچشم بصیرت تمیزش ببین | کہ آن کہ دبا حاشد و با من این
سخن فرق چرخ بپائے کشد | حسود من از من چہ لطفے کشد
چنان شعلۂ طبعم افروختہ است | کہ بر حال حاسد دلم سوختہ است
بآن دستگاہم ز جاہ سخن | کہ باید شہان را گدائے چو من
اگہ سر کشم نازم حسن ہنر | نے آیم از عہدۂ آن بدر
باین نازگے طبع من دادہ ساز | نیازم کشد ناز خوبان بناز
اگہ خود ستایم ضروری ست این | ضرور ست آرے ظہوری ست این
ضرورے ست پاس علو سخن | تاحہ ز گردون تقدم ز من
شوم طعنہ عالمے را ہدف | اگہ در فروشم بہ نرخ خذف
بحکم سخن سے کنم این و آن | ہمہ اوست من نیستم درمیان
چو فرمایدم پیش روئے روم | گہ گویدم پیش شوئے شوم

۱ سبکے ابرہ باندیکے آستر
۲ کہ زیباست زیبا و زشت ست زشت
۳ سر نامہ بکشائے پیش صبا
۴ کند مغز پیر و جوان عطسہ سا
۵ اگہ چون زر آہن شود سکہ دار
۶ سر انگشت ۳۳ عمے نماید عیار
۷ بروئے ترش طفل شیرین ادا
۸ کند سکہ کو شیر از ہم جدا
۹ مکن شکوہ امتیاز زمان
۱۰ کہ ہر گز ندانند چنین را چنان
۱۱ بدستش خوش آئینہ روشن ست
۱۲ درو ہر بدو نیک عکس افگن ست
۱۳ حدیثے کہ رنگین بگوش آید ش
۱۴ بصد رنگ ہر جائے بنشاید ش
۱۵ از و حرف سحبان بہر محفل ست
۱۶ سم او ناقل قصہ باقل ست
۱۷ کشد بر تو خطے اگہ باطلے
۱۸ ولیکن مرتبے ست اگر قابلے
۱۹ بچشم بصیرت تمیزش ببین
۲۰ کہ آن کہ دبا حاشد و با من این
۲۱ سخن فرق چرخ بپائے کشد
۲۲ حسود من از من چہ لطفے کشد
۲۳ چنان شعلۂ طبعم افروختہ است
۲۴ کہ بر حال حاسد دلم سوختہ است
۲۵ بآن دستگاہم ز جاہ سخن
۲۶ کہ باید شہان را گدائے چو من
۲۷ اگہ سر کشم نازم حسن ہنر
۲۸ نے آیم از عہدۂ آن بدر
۲۹ باین نازگے طبع من دادہ ساز
۳۰ نیازم کشد ناز خوبان بناز
۳۱ اگہ خود ستایم ضروری ست این
۳۲ ضرور ست آرے ظہوری ست این
۳۳ ضرورے ست پاس علو سخن
۳۴ تاحہ ز گردون تقدم ز من
۳۵ شوم طعنہ عالمے را ہدف
۳۶ اگہ در فروشم بہ نرخ خذف
۳۷ بحکم سخن سے کنم این و آن
۳۸ ہمہ اوست من نیستم درمیان
۳۹ چو فرمایدم پیش روئے روم
۴۰ گہ گویدم پیش شوئے شوم

بعد از حمد حیی فرد قیوم مفتخر
که گردد از ایشان سیمچی منور جم

قلم شان سیه مار جان رقم
چه میشد که مے شد بنان شان قلم

سخن گر ز سقم نفس شان مرین
که از فطرت لیست شان در حضیض

سخن داشت در نسخ سخت این قران
که بیند وبائے در آخر زمان

ز دریا گهر و در ترشے خزف
نے در سخن لیک نسپرده اند

چو سخل سخن تر بسیار آورند
دران لفظ آبے بکار آورند

چنان خشکے از طبع شان چیده نم
که چون گرد باشد نفس شان رهم

سخن شان ز خاشاک و خس خشک تر
خزامان گل تازه گوئے دگر

باین نقص صاحب کمالے کنند
بروبا به بازے غزالے کنند

حجاب ادب بر کران افگنند
بحشر و غزل در میان افگنند

در ینجا که خالے ست شهر و دیار
ز صاحب تمیزان ذوے اقتدار

ندانسته اند اینکه انصاف چیست
دل روشن و سینهٔ صاف چیست

ز اصلاح اگر دم زند مکتمل
بدقت بگیرند بر پیش و پس

که عیبے کجا در نظر آورند
که ان بر سر کس خبر آورند

چرائے ز انصاف دوران چرا
چرائے بصد دیده کوران چرا

خدا این نمک داد بیجا بست شور
نه بخشش شما من گرفتم بزور

چو خوش با شما بر نیاید سخن
بر بخشید ازو هست تقصیر من

گهے این نهان خم کنند آشکار
که شد شاعرے بهر ما عیب و عار

نمایند باریے با هل همه
جز این شعر ناقص کمالے دگر

چنین داد بخت نگون شان فریب
که سطح فراز ست قعر نشیب

چرا زین شریکان کس آید بجان
شریک اند اما شریک زیان

چو اہل عمل شود حسن را مشتری
چو جوہر شناسے کند بے شعور
کسے چون بر د با طبیعے بزرگ
دران حملہ مشاطگان راہ حال
چہ رونق سخن را دران انجمن
بگردن در افتاد معنے بیجا
شود پردہ صبر و طاقت تنگ
ولے ہست مشکل این ماجرا
بتحسین بیجا چو گشتے خجل
خوش آن نکتہ پرداز صاحب دلا
نیوشندہ عیش موزون نکرد
گر از شعلہ شعر شوے شرار
فسردن نمیسازد آشفتہ ام
نہ از ہر اسیریست طوق سخن
نمے یابم از ذوق کس دادِ خود
جدل تا بکے بعد ازینم ہمان
بنوعے دگر کار گیرم ز ہوش
فشاند چون لب خموشی بجاست
بر افشان در خلطہ نتوان چو بست
ز ہم پیشگان خود چہ گوید کسے
ز دہر شان فسردہ است بازار شعر

نہد دل بود کان نازپرے
بر و تاب الماس آب بلور
کہ بر پا طلا کرد دار و سے
کہ جویند گوران بکفت خط و خال
کہ حاضر نباشند اہل سخن
چہ بر گوش بیگانہ افگند راہ
چو معنے گرانست و تحسین سبک
کہ تحسین کند و نباشد بجا
بخواہندان و گر چون رود دست دل
کہ جا کردہ در دل بدجل بجا
کہ ممنون نگردید و ممنون نکرد
نگردد یکے گرم ذوقش از ہزار
کہ بہر خود و چون خودی گفتہ ام
برائے سہ چارست ذوق سخن
ہمان میسم خود بفریاد خود
کہ گیرم زبان یاد ز اہل زبان
کہ در مجلس کور چشمم ست گوش
کہ در بحث کج شان زبان گشتہ راست
ز خود لحظہ دور باید نشست
ندارند ازان چہ جویند کسے
مگر سنے فروشند ملو مار شعر

سخن در مذاق روے وعویت نیست — که موزونے لفظ و معنیت نیست
کمے بر وے عرض افزونیت نیست — بسنجش عروضیست موزونیت
ازان شعر در وقت کمتر ست — که موزون بموزونے دیگر ست
چراغ تو کم شعلہ تر از شرر — تو بر مشعل طور از و طعنہ ور
مثال تو چون دیدہ نظارہ از گیاہ — تو گیرے بشمشاد یش در نگاہ
مدار و چنین احولے روزگار — کہ بیند یکے خویش را صد ہزار
دمست بر زمین و زمان حلہ باف — بطول گزاف و بہنائے لاف
چہ عیبست در مجمع اہل راز — سخنہائے کوتہ زبانان دراز
کند گو شہا نیش حرفت فگار — زبانت زبان ست یا کفچہ مار
نہ تنہا تو دارے بکف نیشتر — چنین اند خلق جہان بیشتر
بآزار دل دم زراحت زنند — بہ مرہم نمک بر جراحت زنند
بجہل افتخار دگر کردہ اند — کہ اثبات عیب ہنر کردہ اند
ہمہ در کمین اند صیاد وار — چہ شاداند عیبے کنند از شکار
ہمہ پر دہا بار دوش و کمر — کہ پوشند بینند ہر جا ہنر
بگلشن زبس طعنۂ خار و خس — بچین گل نشگفد بنان نفس
در اشعار پیشینیان کردہ رے — بجمع دواوین پراگندہ گوے
از ایشان اگر گفت گیرد شنود — قبولش یکے در نظر صد شود
سخن گشتہ عریان ز تشریف شان — شود شعر سنگے ز تعریف شان
سجد اند در خاطہ با شاعران — خوشا شعر فہمان خوشا شاعران
در آیند چون بے اصولان برقص — اگر مطرب آہنگ لہو و نقص
کہ ایشان چون کنند استماع نغمہ — بزیرے توان کرد تحویل بم

چو شد گرم برون سینے عرق خون — خلیدست در پیش نیش از درون
دل آگہ از ہر چہ ہست آگہست — ز تیر ہدف گیر شست آگہست
ز دیدن چو مے بایدت سوختن — بہ از خیرگے چشم بر دوختن
چو مینائے مے مست قلقل مباش — چہ دانی کہ گل میبت بلبل مباش
قبولے ندارے زرت پست و زور — خوشا تلخ افغان ز شیرین و شور
ز بار حوائج سر آیات شعر — کلام تو جوہر ندارد چہ شعر
میسوش اطلس و خز تلاشے دگر — بہ بے شعر خواہد قماشے دگر
ز شکر چہ سازے لبالب دہن — باین کی توان گشت شیرین سخن
ہوس کی توان بخت زین جوش خام — کہ ہست این فسونہائی خاص توعام
بکلک و دوات چہ نازیدہ — کہ تیرے بہ تارے کمانے افگندہ
در اندیشہ چون تازگے کم منے — چہ حاصل کہ اوراق درہم منے
ز شعرے بدہ پیچ و تاب رقم — کہ گردید بر احوال کاغذ قلم
ز کلکت دل صفحہ گردید ریش — معانے در الفاظ از و خوردہ نیش
رقم پا بمال دریدن مکن + — بگفتن عذاب شنیدن مکن
سیاہے بہ بخت رقم بر مگیر — ز جہل مرکب قلم بر مگیر
بہر مجلس از بحث بیجاے تو — عرق ریز خلقے ز بالاے تو
مخوان این چنین گرم آن شعر سرد — کہ رفت از برودت حرارت بگرد
ز بستے ست خون گفتہ ات مہر مند — بلندش چو خواہے نگہ دود بلند
روان نیست شوخت عنانش مکش — مگو از حلاوت دہانے بچش
گر این گفتہ مے نبود از دیگرے — برت زو نمے بود بد گوہرے
دو مصرع بیک وزن برہم منے — بہ بود نویسش سہ بعالم منے

۲۰۷

مباش این‌چنین گرم افسر دگی — مجو زنده جانے بدل مردگی

بزرگان بر عداوت زآب و گلند — که راحت در آید بمغز دلت +

گر تخم عداوت رساند چمن — نماید خسک گر دماند سمن +

اگر دشنه زهر را زهر در ساغر ست — بکام محبت چشنی شکر ست

دل از پرتو مهر آئینه است — نبرنگش مده زنگ آن کینه است

بسر در بنا شد کے ز سجنت نگون + — که نگرفته دو ستدار سے سکون

بتر خندهٔ دوستان جوش خویش — هم از زعفرانی بنا گوش خویش

کشادے بابروے ناسازده — بدنبال غنچه لب گره بازده

زهے کبر کسے که ابروے اوست — در و عقد سنگ ترازوے اوست

یکے از پلنگان بابن گیر نیست — کسے از دوستان بابین زیر نیست

چه طرحے دلت در تصور فگند — که تصدیق را در تشفی فگند

دماغے بباد اعجبت برده — چه جوئے ز خود انچه نشنیده

عجبت بال گوپال برسے کشے — غبارے بگردون چه برسے کشے

ندارد کس این خود پسندے پسند — کم از کاهے از زعم کوهیت چند

دهان تنگ کوتر کن از شست و شوے — چو خواهے زپاکان کنے گفتگوے

نشاید مهر نامه نانے شدن — بهر نظم نتوان نطاسے شدن

خیالات ارباب فن نازکست — مدر پرده خود سخن نازکست

سخنهاے غریبان لباسی خوش ست — اگر خویش را می شناسی خوش ست

گرت معنی نیست دعوے مکن — بگرد لب رگ گردن اژدها فے مکن

کسے کز تو باشد فزون اندکے — صدش دان وگرنه بناشے یکے

مگو فرق کم را چه مایه غم ست — که بسیار در غیرت این کم ست

۲۰۵

ندانم چیستان صبغه بیچا کنند
چو غیرت ضعیف افتد اینها کنند

نشاید بنا ساز در ساختن
بکبجا ز زاد کیست کج باختن

اگر مشکر من بجد مشکر ست
چگویم با و ماجرا آخر ست

وگر کین با نگارش افگنده است
ہمے با یدش مرد تا زنده است

معاذ الله رشک منش کرده لال
ندارد بجز طعن طول مقال

مرا خود ازین طعن دل بنیم ست
که گفتیده ہر چند گوئے کم ست

چه خصمے کنم خصم او قهر اوست
ادا ہاے شیرین من زہر اوست

میرس از حلاوت ترش ہست و تیز
که گر دید در غوره گیہا مویز

بگیر اے خسته پیشه دنبال من
قیاسے کن از قال من حال من

چه حاصل ببغض من از ہیچ و تاب
نریزند بر شعله از روغن آب

میسر نمے گردد این آرزو
که شوئیده حسن از رخ خوب رو

بلندت سے کرده که عیب شهد
برسوائے کام خود کرده جهد

درین پیشه ہنیا ہم پیشه باش
با ندیشه در پیش نفے اندیشه باش

مکن شعر سنجے بعقل سبک
دبه خواهے آید ز غوره تنک

نگردے مسبک نکته سنجے بلاست
اگر دخل بیجاست مجلت بجاست

ندارد جو برگ و بجز بے تحمل تو
تمیزت شود خرج از دخل تو

اگر از بے دخل بیجا روے
دوے پرده آما تو رسوا شوے

دے بے نکته سنجے بسامان سخن
گر افتاد شاہین میزان کنے

بفرض ار تو نگر دی شد خذف
درش خوانے و در گر دون صدف

خشن جامه گر اطلس آورد پیش
تعرف شال از تو خورده است میش

جبین تو خوے کرده پنهان تو
چه دستے بر آورده دستان تو

ندارم گمان بس بانصاف خویش — منازم بآئینهٔ صاف خویش

کدورت مذاز است راه دلم — صفاے تراورد از آب و گلم

سپہر بافتبال افتادگے — چو آئینه پرنقشم از سادگے

ببوئے شرابم خرابم خراب — زتاب شرابے کبابم کباب

زحرفے جرعه مستیم کرده زور — بابذک نمک درمن افتاد شور

کسے گر بمذوست نورسیدا — بخورشیدش داده طبعم جلا

چو در باغ ذوق سخن نشائمنم — زیک تازه گل صد چمن بشگفتم

زبرگ گلے غنچه خندے کنم — بچمیدنش گلدسته بندے کنم

بذالسته عاجز کشے تیغ من — ترے خشک گردیده در میغ من

زبذرلم سجد کس زنجیده است — بلبم حرف کم خود نشنیده است

قلم برجسته بے نیشده ام — که خود دراکم از هیچ نشمرده ام

درین ره بآئین خاکساری که گفت — بمن دعوے سعے بهر صیت

چه گاشته شیر گلبنم چنین — نترسد که شیرم چو غنچه بکین

کجا شیر را آید آن حال پیش — که روباهش آید بچنگال پیش

چه پنهان نیم برو بار آن چنان — که حرف سبک را ندانم گران

هنوز آنقدر نیستم ذروفاق — که بنیاد یارے نهم برنفاق

شوم سعده الماس برریش کس — خود دگر گے غیر تم نیش کس

اسیر خودم دان گر آزاده ام — نه بر سرم پا که افتاده ام

سلامم کن و سجده از من طلب — گلے پیش من آر و گلشن طلب

مدار اجو بیا تطاول کشد — بروعقل خط تذلل کشد

تحمل جداو تدا لل جدا ست — کسے گر کند اشتباهے خطاست

سرودیست کز شکر شیرین فروزد ۔۔۔ زدوراسپ شبرنگ آن خنگ و دلدل فروزد

فضائے و خسرو و بخشد ۔۔۔ قلم بر آورد خارا از قدم

نوشتند از چشمہ سار دوات ۔۔۔ برات سکندر بر آب حیات

اگر شد اسکندر آہن بناست ۔۔۔ زبانبست اشعار ایشان بجاست

بشیروان شہ آرزندہ خاقانیست ۔۔۔ کہ نامش بدیوان خاقانیست

بمیدان ہمان رستم و گیو و طوس ۔۔۔ زجولان فکرش شود طوس طوس

زسعدے جوان سعد زنگے ہنوز ۔۔۔ ثنا خوانش رومے و فرنگے ہنوز

زفکر قوے پایہ طبع ظہیر ۔۔۔ فزل ارسلان را معین و ظہیر

بجوز خواہ از پے قوافی سخن ۔۔۔ ہدایت ستاند ز انوری سخن

بشدت بسے دبدہ اگر بود گنج ۔۔۔ ازو بود مسعود زیان را فروغ

صعوا عدد کہ بودند زاہل کمال ۔۔۔ کمانے دگر یافتند از نکال

ظہوریے بنازد بہ بخت بلند ۔۔۔ کہ از مدح برہان شدہ است ارجمند

زنامش ترو تازہ دارم زبان ۔۔۔ زکوشش پر آوازہ دارم جہان

مرا ہم زخود گفتگوئے رسد ۔۔۔ زخارم بگل رنگ و بوئے رسد

اگر از ہمہ ذہان طرح گردد سخن ۔۔۔ بشاہان دہد طرح ممدوح من

چگویم توانم زکم بیش برد ۔۔۔ ببرہان توانم سخن پیش برد

بدعوے سرودیگرم بر تن ست ۔۔۔ غلام شہم خواجگے از من ست

بیاساقیے آن رشک یاقوت زرد ۔۔۔ کہ خورشید بے جام جمشید کرد

بدہ تا بگلگونہ گفتگو ۔۔۔ شود شاہد دعوم سرخرو

کلمہ چند در اثبات دعوی خود گوید

مرا نیست خود بابت کذبے دعوئے ۔۔۔ کز انصاف دارم بکف فتوئے

ز جنبش خم سینه در غلغل اند — با فغان گل صبح را بلبل اند
دم صبحدم در دل شب زنند — ز خوے آب بر روے کوکب زنند
سپهر انداز ان دور در خود کنند — محیط اند ازان غوطه در خود زنند
نوا زند افلاک آید برقص — گدازند خورشید را در نقص
گر رزم تیغ و گر بزم جام — گه لطف صبح و گه قهر شام
برایشان بخصمے میفروز چهر — معاذ الله ازین ارباب قهر
زهر باد صد یا نیاید بشور — چه سوز د شود زندگے تلخ و شور
فلک دشمنت نیست گر دوستند — وے مغز کاهد چو در پوستند
چو پیغمبر را بر در امد پوست — علاجش نه دشمن تواند نه دوست
دل شان کسے تخم قهری نه کاشت — که مند غم من کام دل برنداشت
دلت ساز از ایشان محبت رقم — که نامت شود چون قلم شان علم
توان گشت از ایشان فلک مرتبت — سبکروح باش و گران موهبت
از ایشان شود جاودان شاد روے — خراب ار شود دهر آباد روے
بصیادے آور تذروے بدام — ز بلبل نشیدان رنگین کلام
توان برد تلخے ز زهر ملال — بشیرین ادایان شکر مقال
خوش آنانکه تسخیر ایشان کنند — فلک را ز در گه نشینان کنند
ز ابر عطا گر بدریا دهند — ز لب پایه پا بر ثریا دهند
ز نا مهد مطرب بایوان برند — دو پیکر پے زین بگران برند
فرستند از جلوه گه در راه — بدست صبا مسطرے چند ماه
ز اهل سخن رفته نام شان — بآید لبش پیش خلاق جان
ز شاعر همه خائبان حاضر اند — خوش آنانکه خوش کرده شاعر اند

شب و روزش این بود تدبیر و رای — که شه را بخیر است شود رهنمای

از و بود در دوشش زمین و زمن — ولے بود در خشان لبش زین سخن

که از پرتو عدل شاهنشهے ست — که از ظلمت ظلم عالم تهے ست

نباشد اگر نیت شه بخیر — محال ست خیریت از طبع غیر

محیط ست شاهنشه و من سحاب — که گوهر تروخشک سے سنجد از آب

در احسان چگویم زتاکید شاه — مددگار من باد تائید شاه

مدام از شه این گفتگو داشتے — بهرش دل خلق اینا شتے

چو هنگام آن شد که زین کوچگاه — فتد باد پاے حیاتش براه

وزارت بدیوان دیگر فگند — برایش تب مرگ بستر فگند

زشاه التماس عیادت نمود — بخلوت رخ عجز بر پاش سود

برآورد چون سر بیارا ست خیر — با نخسکے که آغشته بودش بهر

زبان برگشاد آنکه از روی صدق — بجز فیکه خوردے دشمش بوی صدق

که تا غایت از دولت شهریار — دلم بود خرم تر از نوبهار

ولیک این زمانم غمے واقع ست — که مے باید م مردو آن مانع ست

غم اینکه عمرے جگر خورده ام — که غمها زدلها ببرده ام

رگ و ریشه ریخت در پیچ و تاب — جهان گشته آباد و دشمن خراب

زاطراف آفاق برگشته است — نهال ستم بیخ برگشته است

زشکر تو لبها در آسایش ست — زمهر تو دلها در آرایش ست

چنین کرده ام گرچه خاطر نشان — که از دست این راهزن امتنان

ولی جمله را این گمان رهزن ست — که ضبط مراتب بسعے من ست

بایین در دو جا بگاه درمانده جان — که ناگه نگردد یقین این گمان

سخنوار هست از هر چه در عالم هست — بجز آدمی آدمی خود کم هست

ز مردم نژادان اثر ماند و بس — ز روشن نهادان سخن ماند و بس

ز جمله معشوقش صد مدعاست — نمیدانم اخلاص خالص کراست

خموشان کشند آه و فریاد خویش — غرض گیر دارد بغرض داد خویش

نگوید کسی در وفا ما و من — که من دارم اندر ظهور سخن

ز هر کس که بوئی وفا یافتم — ز دستش همه کیمیا یافتم

ز اهل زبان راستی کن طلب — نشان آنکه نقشش نشست است چپ

گر آید چنین سخت جانی بدست — بنالد دلش را بگلبرگ خست

کسی در میان آور از اهل کار — که بنهد بغرضهای خود بر کنار

اگر تائیدت کرد گنجی تلف — تلف کن که آرد وزیری بکف

وزیری در اشغال دنیا کفیل — وزیری در اشکال عقبی وکیل

وزیری که باشد ز بس نیکخواه — شود ابن عباد ایام شاه

در تعریف ابن عباد

وزارت نیارد بدیوان داد — وزیری به از ابن عباد یاد

قلم گشته تا در دبیری علم — بدستور او دین دستور کم

گهی فتحها از آن خامه کرد — نمی گشت در بی حسابش زبان

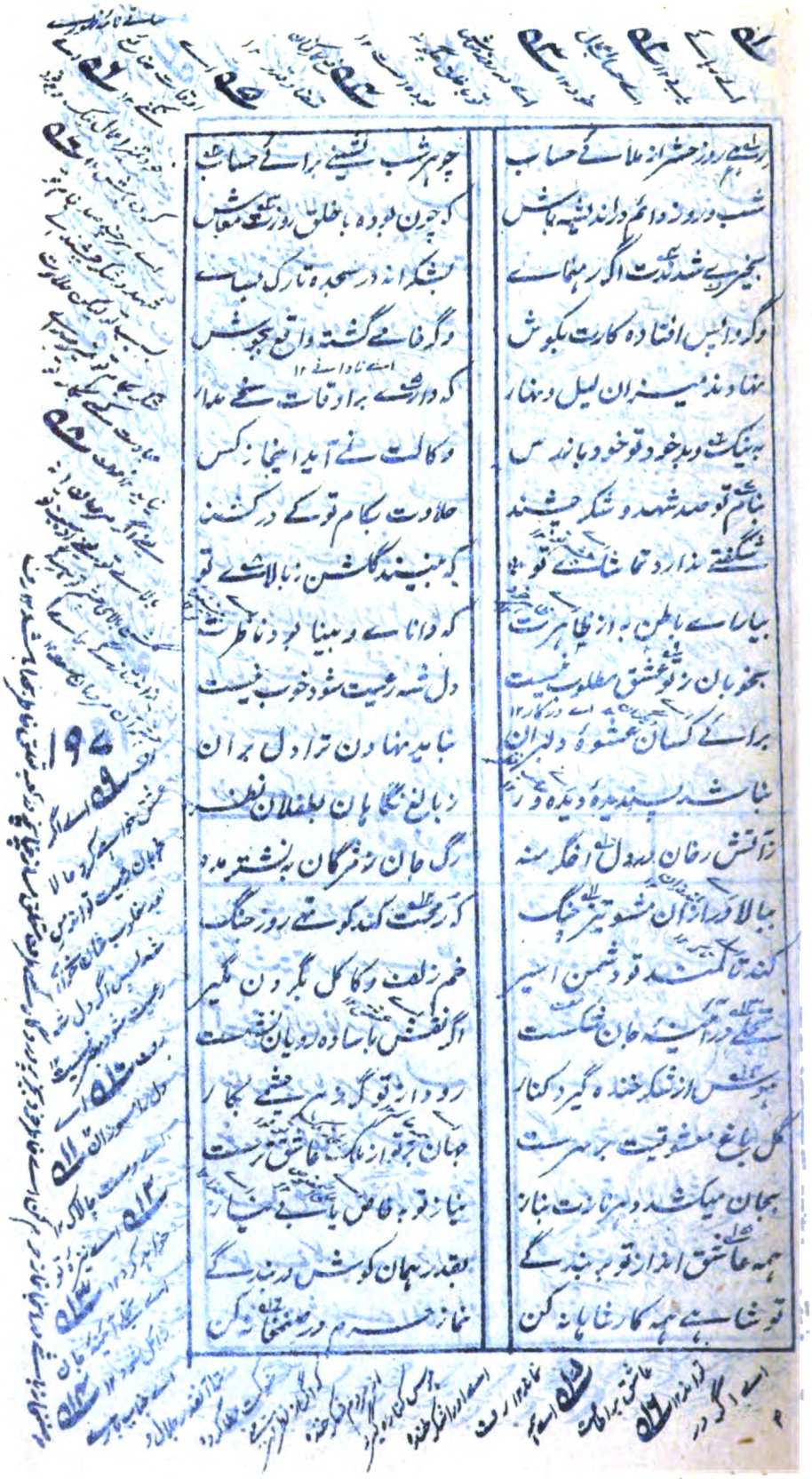
چنان برد با پیر و برنا نسبه — که جای پدر بود و جای پسر

بنور هدی اطفال شهر و دیار — چو گلبن شدند از وی حله دار

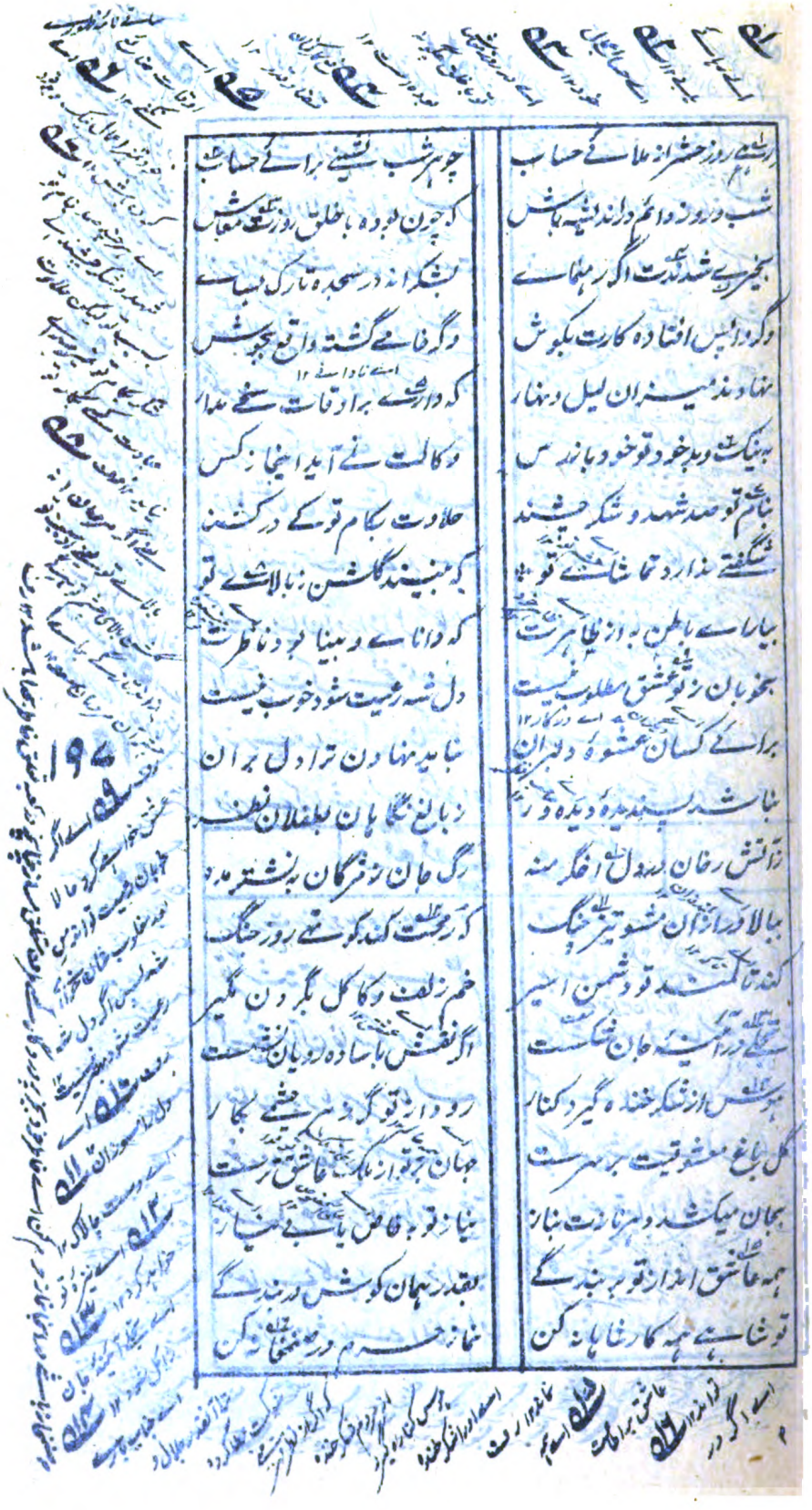
چو باغ عجوزان نیاز موخت — مبراغ یتیمان دلش سوخت

بمعماریی کلبه هر خراب — گلی داشت هر گوشه کلبش در آب

هنوز از اثرهای انعام او — زبانهاست پر مژده نام او

هنر پیشه را صاحب آزرم دار — تبعریف و تشریف دل گرم دار
زبانے کہ دارد لب گفتگوے — بمدح تو باید بود در و بروے
شکارے خورد گر رم از دام تو — بصید ش رود باید آرام تو
برزم ار چہ توسن برانگیختن — حرام ست از بیم خون ریختن
ولیکن تہدید ہر فتنہ ساز — زتیغ تو باید زبانے دراز
مکش خنجر از جہر اہل کین — سر رخنہ گر در دہم رخنہ چین
فرو بار نشتہ بابل مساد + — تن ملک را خون فاسد مباد
چنان دار باس و وقار و شکوہ — کہ زال فوزند پیش کاہ تو کوہ
دریدہ دہان را بگفتن مبار — لبش را زدندانش در بخیہ دار
اگر خیزد از شوب صدر ستیز — بہ تمکین نشین مضطرب بر مخیز
مسخر شود گر تمام جہان — بجندہ مکن ہیچ تمام دہان
وبال شکوہ است تغییر حال — اگر در نشاط ست و گر در ملال
پے پاس تمکین بنفشار پا — رجا در میان گر چہ باشد بجا
ببالک از تمکن عدو دگاہ باش — با وازہ با فوج ہمراہ باش
مہیب تو ہر جا کہ لشکر کش ست — عدو بر خود از بیم خنجر کش ست
ضمیر تو ہر چند وے آشناست — در مشورت ناکشودن خطاست
سماعت این مشورت فی المثل — کہ ہر کس طریق دگر کرد حل
نخ مشورت بسکہ سر در کم ست — بعقل کل امر و شاور ہم ست
شود گاہے از عقدہ شام زای — بانگشت آہ سحر بر کشاے
زفر خندہ روزان شب خیز باش — باشک مناجات لبریز باش
اگر روزت آید غرورے بکار — مشو غافل از عمر شب زینہار

هنر پیشه را صاحب آزرم دار — تبعریف و تشریف دل گرم دار

زبانے نے کہ دارد لب گفتگوے — بمدح تو باید لبودرد برو ے

شکارے خورد گر رم از دام تو — بصید ش رود باید آرام تو

برزم ار چہ تو سن برانگیختن — حرام ست از بیم خون ریختن

ولیکن تہدید ہر فتنہ سنار — ز تیغ تو باید زبانے دراز

مکش خنجر از جغبر اہل کین — سر رخنہ گر در دم رخنہ چین

فرو بار نشتہ بابل مساد + — تن ملک را خون فاسد مباد

جہان دار پاس و قار و شکوہ — کہ زالو نزند پیش کاہ تو کوہ

دریدہ دہان را بنخستین مہار — لبش را ز دندانش در سنجہ دار

اگر خیز دا شوب صدر ستیز — بہ تمکین نشین مضطرب بر مخیز

سفر شود گر تمام شہان — بسنجندہ مکن پیہ تمام دہان

وبال شکوہ است تغییر حال — اگر در نشاط ست وگر در ملال

پے پاس تمکین بنفشار پا — رجا در میان گر چہ باشد بجا

ببال از تمکن عدد کاہ باش — بآوازہ با فوج ہمراہ باش

مہیب تو ہر جا کہ لشکر کش ست — عدو بر خود از بیم خنجر کش ست

ضمیر تو ہر چند وحے آشناست — در مشورت ناکشودن خطاست

سخا ست این مشورت فی المثل — کہ ہر کس طریق دگر کردہ حل

نخ مشورت بسکہ سہو و کم ست — بعقل کل امر و شاور ہم ست

شود گاہے از عقدہ شام زای — بانگشت آہ سحر بر کشاے

ز فرخندہ روزان شب خیز باش — باشک مناجات لبریز باش

اگر روزت آید غرورے بکار — مشو غافل از محو شب زینہار

پی خیمهٔ چرخ ساقش ستون — ز سطح زمین ظل فرعش فزون
ز برگش خزان دست حسرت بسر — به بازوش تعویذ دفع بتر
چنان پنجه در ریشهاش متین — که رگ را ندهد در منه گاه زمین
به نظاره بختی ز پیکار رفت — زد شوار بی کار از کار رفت
پی چاره فکرش بهر سو دوید — بجز عجز و زاری علاجے ندید
بصد دست در کندن آن درخت — بزور توجه قدم کرد سخت
ز بس دیر روزے یکے تند باد — که ان نفخهٔ تو دطوفان عاد
درآن نخل پیچید و زیرش کشید — بفرسنگ گردش زمین بر درید
چو افتادن نخل خاقان شنفت — بدرگه فرستاده را خواند و گفت
روان شو سلامت روی فال تست — جوابت همه صورت حال تست
چو برگشت قاصد فرو خواند حال — فرو رفت قیصر به بحر خیال
نمودند روشندلان حضور — که روشن تر است این اشارت ز بور
سخن کز ده کوته کند عمر دراز — بجوشنود یے نیک و بد بسته باز
بزور دعاے یکے از عباد — درخت چنان را چنان کند باد
چو گردد توجه هزاران یکے — ز جا بر کند کوه ها بے شکے
توجه بوران دهد زور شیر — توجه نگردون کشد مه بزیر
بسجده ببانے سوے چرخ دست — تو بالا شوے یا شود چرخ پست
بنایت چو خواهند خلق جهان — شیخاے وقتے و خضر زمان
بزور دعاے ضعیفان نیاز — به بخت جوان کار پیران بساز
یکے دیگر انیست از خسروے — که یابد کمین خاندانها نوے
شود ملک تو مزرع آبروے — چو باد آورے آب رفته بجوے

بعقرب نهادان مفرمایے کار ۔ کہ فوکی قلم شان زند نیش مار

مشو غافل از حال زندانیان ۔ منہ بر سبک جرم بندگران

بجائے کہ باشد سیاست بجا ۔ زبان شفاعت بکش از قضا

شود خون بیچارہ گر مباح ۔ باہمال واجب شمارے صلاح

ز شیرینے و تلخے لطف و قہر ۔ برآمیز شہد و فروریز زہر

مکش بہر جمع زر و سیم رنج ۔ بہ از بینکناے منہ ہیچ گنج

بجوش افگن از مہر خون ہمہ ۔ ز خود کن درون و برون ہمہ

چنان ساز بیگانہ را آشنا ۔ کہ جان و دام خنا ہد بپائے فدا

ہمہ گر نہان سے رود ظلم فاش ۔ سخن بر تو سے آید آگاہ باش

بود عمر شاہان عاجز نواز ۔ بکوتاہیے دست ظالم دراز

حکایت

چنین داد قیصر بخاقان پیام ۔ کہ سمیع سے گرد از خاص و عام

کہ دارند شاہان چین امتیاز ۔ ز شاہان دیگر بہ عمر دراز

دل افتادہ در فکر این راز و شب ۔ کہ این موہبت را چہ باشد سبب

وگر از دعائیست تقسیم ما ۔ وگر از دعائیست تقسیم ما

پس از مطے راہ و ادائی خطاب ۔ فرستادہ کہ دا لتماس جواب

چنین یافت پاسخ کہ نزدیک کوہ ۔ تنا ور درختے ست طوبی شکوہ

ترا آنقدر باید آنجا نشست ۔ کہ چون ہمت سفلہ بنیش پست

برآید چو آن نخل از بیخ و بن ۔ برآید مراد تو گویم چہ کن

شدندش بآن سرزمین رہنماے ۔ درختی مشاہد شدش عرش سائے

فرو ماندہ شاخہائے بلند ۔ ز بالاے وے وہم گرد نہ کمند

مبینا دآن پنجه را خیره مند | در گنج قفل و سر کیه بند
چو بی عیب غیر از خدا نیست کس | ترا عیب اسراف نابد و بس
ز گنجایش خواست افزون بده | اگر قطره خواهند جیحون بده
بخشش ترا آرزو مند بر درم | نگهدار این پایه را در کرم
چو گشتند در سینها میل رز | سپر کن برائے شبیخون گیل رز
بت ملک مشکل در آید بدست | نهاد اگر شاه لشکر پرست
دلیران بهرایت سر آسان دهند | بهر نشان اگر دلدهی جان دهند
کمینے که زین زرش نیست رهن | کند زاهنین سم سر خصم پهن
چو پیکان ناوک شود زر نشان | خورد از دل دشمنان بر نشان
چو دارند از پرده لان زر دریغ | مدارند ایشان چرا سر دریغ
بهائے تشنهٔ خون بدخواه نیست | که سیراب از زریش شاه نیست
عیار زر سلطنت کامل ست | شهنشاه گر عادل و باذل ست
منه گوش بر بهسکان باد پائے | مشو نامزد ظالمان عادئے
بکن خانه یک ستمگر زمین | مهر کو چه صد خانه آباد کن
چو حاصل کند صرفه خاطر نشان | بر انش در ین صرفه خویش دان
کند صرفه بین رتبهٔ شاه پست | نهد اگر صرفه زیر دست
بانبوه فیل و انگ از پیر زال | منه مهر فردا کنون زر و بال
دران خیمه آتش زند آفتاب | که ریسند زالان عنبش طناب
عبوزے که مرغش بود باز دار | تهائے کند شاهبازان شکار
بخیر دار فرمانروا بسته تنگ | چو در کاروان دزد بکشاد تنگ
بچاه کن در تو چاه کن | سر راه زن بر سر راه زن

سلسلهٔ نازنین سے
۱۲
۱۹۳۷

زمستان نیاید جز افعال شست — بود تو بهانهٔ درستان درست

نگردد بدے در تو بہ نہ انسان بنا — کہ تسخیرش آید زدیو و ہوا

کند فخر پرہیزگارے بتو — کہ دارد صد امیدوارے بتو

بود نیک از توبہ ات تائب اند — بحق حاضر از خویشتن غائب اند

کسے کز پے توبہ گردد بدہر — بملک تو پیدا شود شہر شہر

کند جلوہ چون توبہ بادشاہ — سپاہش بود توبہ ہائے سپاہ

شہ از پارسا عالمے پارساست — وگرنہ صواب جہانے خطاست

ثواب ست کار کسان یا گناہ — درین ہر دو غالب شہنشست شاہ

دران شارعت کج خرامی خطاست — کہ شارع پے راستان کردراست

شود لعنت انبازدان کشت و زرع — کہ تخمش نپاشیدہ دہقان شرع

بشکرانہ خم ساز در سجدہ پشت — کہ خارہ را راست داری بمشت

نہ جیبت بہاوند سرمایۂ — کہ سودائے تست ہر دو مایۂ

بدہ ہر چہ دارے ہمہ دل شجر — جہان مزرعے تست حاصل ببر

بدتیغ ار نگیرے جہان را تمام — چنان کن کہ بارے بگیرے بنام

بسوزد آنچنان درد کن عود جود — کہ در چین دہد نافہ نافے بدود

چنان ریز در جود و احسان رقم — کہ سر چپد از نام حاتم قلم

درگنج درہم کہ در درہم شکست — کہ پیشش فلک دست بر ہم نشست

ہر آنکو نیارد بریت سر فرود — کند سجدہ ریزے اگر رزبرد

جہان را بآئین مہر انور گرفت — کہ از شرق تا غرب در زر گرفت

بدہ عالمے و بہ منت مدہ — خجل باش و بر خویش منت منہ

بنا ید در گنج درہم شکست — برائے کشاد دل تنگ دست

ز هر گونه گشتم تلخ آنچنین
نباشد بجز توبه تریاک این

بخوشنودی حق در توبه زن
از دوست شو ساغر توبه زن

بپی مژده تا کیان بی نیاز
بتمثیل گشت اینچنین قصه ساز

حکایت

که اندر بیابان یکی سینه ریش
اگر گم کند ناقه نزاد خویش

زند آنقدر بر قطار درخت و رنجه
که رگهایش را هم نماند بجوی

زتاب عطش آخر افتد بخاک
نماند نا امیدانه دل بر هلاک

رود هوش بیرون ز مغزش بجوش
پس از سخته ناگه که آید بهوش

کند جلوه گم کرده اش در نظر
که استاده نزدیک او آنقدر

که از سایه اش نیست در آفتاب
وز و میچکد بر لب خشک آب

چنان خوش شود خوش سود آنچنان
کند گر یکی توبه از عاصیان

خوش آنکس که جوید رضای خدا
کند رحم بر خود برای خدا

بکامل عیاری کسی غم گداخت
که در توبه توبه درهم گداخت

رود بر دل از تیر عصیان فره
نیارد اگر توبه اش در زره

شود پاک در لب سخنهای کس
اگر توبه آلود گردد نفس

خلاصی ز سیلاب اندوه نیست
اگر توبه سنگین ترازکوه نیست

که بر توبه بگشاد دست شکست
که بر دل ازان صید شکستن نبست

بسی توبه از شیشه نازکتر ست
چو شکست راهت پر از نشتر ست

دل نازک و توبه هم گوهر اند
که در پاس شان عالمی مضطر اند

بآرایش خود چو خیزد گناه
دهد زهد در دیده داد نگاه

بسر منزل توبه استوار
زقیمت فتد پیش بنده وار

زآزادگانست خوش خوشنمائے — زدرد اسیران لب نالہ زائے
کند گرم خونیت از مقبلان — چو در گیرے از سوز خونین دلان
زآزادہ جائے کسے در گذشت — کہ از مہربانے دلش خون نگشت
زخاکے کہ نہادان بجو ہمتے — نگوید مگر آبرو ہمتے
چو ارباب بینش ہنر بین و بس — باین تیز بینے مبین عیب کس
مہر عرض ارباب عفت مبر — کہ بد میکند رو بپردہ پردہ در

حکایت

شنیدم شبے از شہان زمن — نخواست از کشور خویش زن
کہ اینہا امان پروران من اند — ہمہ دخترانِ دختران من اند
چہ زیباست از داورِ دادگر — غم نام و ناموس خلق انیقدر
بغارت رود عرض اہل دیار — بنا شد اگر عصمت شہ حصار
مدارا گزیدہ صلاح و سداد — رود خاک کشور بباد فساد
علم شد بمبدع ورع پیشگان — ببرہ پاک زادہ اندیشگان
بہ مے گوہر دل فتد از بہا — چہا زادہ ام انجبائث چہا
بجاست می ترسکاری خوشست — بلے مستے ہوشیاری خوشست
مدانم کہ چون طبع مائل شود — بچیزے کہ زان عقل زائل شود
چو رگ گوش شود جنبش بازار کس — کند دلورا جور در کار کس
چہ خونہا کہ بر خاک از و جوش زد — چہ سیلے کہ بر چہرہ ہوش زد
وفا را از و جیب تا دامن ست — حیا را از و برق در خرمن ست
سخن تا جنان عزت و اعتبار — زد یوانہ و مست گردید خوار
مکش زہر مینا مخور خون جام — نشاطش درد غصہ دش حرام

نباشد چو بیدار شاہ جہان
بدزدے زند خواب بر پاسبان

بغفلت بگرگ آنچہ چوپان دہد
شہنشاہ باید کہ تاوان دہد

شود دانہ چون آشنا درکشت زار
نہند خرمن شکوہ شہریار

درین باغ از سروبن تا گیاہ
خورد آب سرچشمۂ عدل شاہ

دل تنگ باغ از نسازے فراخ
زند سنگ بر سینہ از میوہ شاخ

وگر بوے صدقت نگیرد شمال
کند نافہ مشکوش ناف غزال

ورازدر فشانے کفے منع کف
شود پر زخون اندرون صدف

زرو سیم درکان خورشید و ماہ
بباید باندازۂ جود شاہ

بدہقانے رافت شہریار
شود خرم قد بید در زیر بار

باین رسم باید نمودن قیام
کہ قانون شود تا قیام قیام

شکست انچہ بیداد عہد نخست
بافسون عہد تو خواہم درست

مکن با کسے عہد تا مے توان
چو کردے بکن جہد تا مے توان

دہے چون پے بستن عہد دست
بگیرے بکف طرۂ پر شکست

چنان شو بگاہ وفا در سنج
کہ دانگت سبکتر نماید ز گنج

رہ مذر و پیمان بہ پایان ببر
نخواہد گرت بود کارے دگر

چنان کن سلیمانیے مرز و بوم
کہ ملک ستمگر شود ملک بوم

بہم خوش برآیند خرد و بزرگ
کند بیرہ بازے بدنبال گرگ

چو شوریدہ بلبل زند جوش گل
شود سرزبان ہمہ گوش گل

بہ راحت رسانے پے افشردہ باش
شود در رو زیبے از فوت آزردہ باش

غبار غم افتادگان را رزوے
بآب محیط تفقد بشوے

بچشم ترحم نگر در ضعیف
قوے مرحمت باش با ہر ضعیف

خطاب بپادشاه برهان الملک

خلائق پناها جهان پرورا
سکندر سریرا قباد افسرا

بداد و دهش عالمت در دعاست
زهے موهبت داد داد خداست

ز حکم تو در پاس امن و خطر
مطابق نویسان قضا و قدر

شب و روز مهر و مه آئینه ساز
که نقش ضمیر تو گیرند باز

ز خوبیت جهان گشته خلد برین
چنان روی منجو است خوئی چنین

بجوارت یکے قطرهٔ خاکسار
بدریا درآورده بهر نثار

که آن نور دارد چراغ سُهیٰ
که خورشید بیند بآن پیش پا

خلد در دل این تیزد سپتے زغار
که خواهد زند گل بفرق بهار

سبکتر کند کاه را این سخن
که با کوه گوید ز تمکین سخن

بعیسے طبابت فروشے عطاست
کنم خویش را گر ملامت بجاست

دلے ہم مرا نیست جز مے درین
که میدارد م مهربانے برین

زهے دولت تو کے گشته مائے همه
از انست این خود نمائے همه

چه منت که گویم شنے بمن مے کنے
تو خود دارز زبانم سخن مے کنے

دهد مایه دریا بابر بهار
همان خویش بر خویش ریزد نثار

ترا خود چه حاجت به بندد کسے
کند خطلت کار قند کسے

اگر نیک اگر بد بجا مے کنے
صواب است اگر خود خطا مے کنے

زمن این نصیحت نه از جرأت است
بفتوای خلق تو ام رخصت است

که گویم بزرگان چنین گفته اند
در پند و وعظ اینچنین سفته اند

بلے گشته رسم اینکه ارباب نظم
بوعظ اندر آیند از باب نظم

نصیحت شنیدن شعار تو باد
همه بر مدار امدار تو باد

بجوان و صالم صلائے بگو ✣ صدت جان فدا یک بیائے بگو

چنانم بجذبت عنایت بجوا ره که بے خیر باد خود افتم براه

چو زاہل سعادت شوم در نجف به شیرب و رستم بگویم شرف

بجاب آن بارگاہ هم نماے که در آستانم نخایند جاے

بنه منت طوق بر گردنم بران در زمین دو زکن دامنم

که رخت از ثرے بر ثریا نهم زبس پایه بر آسمان پا نهم

زبون تمنا نباشم دگر ✣ نیازے بهر جا نباشم دگر

کشم تیغ قطع هوس بر نسان زنم تیر شست نفس بر نشان

به پیکار نفس اشبهے زین کنم کمندے ز آه سحر چین کنم

چه روز و چه شب پورانم نفس بعطر دعائے شه دار رس

زنم کوس هر شش بنام جنان بناش بگیرم تمام جهان

کسے را که مهرش نباشد بقلب بشو و ثمین نفرینش دو زنم گر

چو بران حسامش حسام زبان کنم آفت گردن گردنان

بے سر خروئیش اندوے بمالم بهان آستان روے زد

بهالیش بدر یوزه آبروے دهم گر به سر بان خاک کوے

بدرس دعائیش شوم بهره ور به برهان برهم پیش بحث اثر

بجوان ثنائے خدیو دگر ✣ بملک عرب پورانم سخن

زبانم شد از منقبت کامگار زنم حرف پندش شه نامدار

زنم گر دم وعظ عیسم بهوش که من ناقلم از زبان سروش

بده ساقیا آن می راز غیب ازان بادهٔ صاف بی درد عیب

که بے وهشت از گفته با ستان بماند ز شاه آورم داستان

زسوز درونم جگر شعله خوار
زمنه رگم نیشتر آبدار

عقایق بدندان سر انگشت من
بهشت آشنا سینه از مشت من

غزالان بدشت و دراز من نزار
ز اشکم چراگاه شان شعله زار

جفائے زمان صرف من شد تمام
همه انجمن دم فصت انتقام

ستمگر فلک سنے کشد ناگهم
ندیدست آرے دران گرگهم

گر از سر کشیهائے نفس جرون
ز هر ایکے از راه رفتم برون

کنون همعنان هوس نیستم
نیم هرزه دو بے دسترس نیستم

بودیم چها از ملامت رسید
بفریاد م آخر ندامت رسید

گر از راه عصیان رخم داشت گرد
بسر چشمهٔ توبه دل غسل کرد

پے لعل دل سینه کاویده ام
شدم صاف از خود تر اویده ام

ز تاب ریاضت تنم پاک سوخت
فراق استخوانم چو خاشاک سوخت

ز کاهیدنم صد بلا کو بیال
بدست فراقم مده گو شمال

چرا جای من نیست آن آستان
چرا پاے من نیست بر آسمان

چرا ره فراش آن راه نیست
چرا دیده سقاے درگاه نیست

نشد بخت دل عود در مجمرت
بجا روب مژگان نرفتم درت

نشد این تفت و تاب جانکاه من
که قندیل روشن کند آه من

رخم نقش پائے سگانت نیافت
زپیشانی من ثریا نسانت

سرم را نوام سود از بارسم
نشد خاک آن در زبهی عارسم

غیورے بتقصیر خود قائلست
بخواری مرانش ز در سائلست

علاصم کن از ظلمت آباد هند
که ترسم دهم خاک بر باد هند

وقفت نه این جا بجا کرده ام
ترحم که بر خود جفا کرده ام

بحشر عجب گر خدائے نصیرؔ
مہرش نہ بخشد خطائے نصیر

زبانم دل دوستانش بہار
دہد خرمے جلوہ بر شاخسار

کند کام پروردۂ منقبت
ہمان منقبت شکر این موہبت

بزمہرش کسے را کہ دل صیقلی ست
کتاب خفی در سوادش جلی ست

فروغ چراغ ہدیٰ چہرۂ اوست
مریض گنہ را شفا مہر اوست

بدین پروری خوان طاعت نہاد
تنعم ازو در ریاضت فتاد

ز اخلاص ایشان دریغی نیست حرفے
کہ در طاعتش جملہ گردید صرفے

عروس جہان چون ندارد وفاق
نیاورده در عقد دادش طلاق

بنا شد ز آنان کہ نوخرقہ ذارہ
بت سنجہ دارند و زنار تارہ

چو کار شفاعت دہد انتظام
بیاشد زہم شکر انعقام

فشانے گرے گر دہد ساغرے
کہ در ہر سخن مویہ کوثرے

شود طول فکر مجانش عرض
کہ او پیر عرض ست در روز عرض

ز فیضش شود جامہ بر گش زنیل
کہ فردوست در عفو حق این دلیل

بہ بستان دل مہر آنش بکار
کہ آرد گل سرخ روئے بہار

بہ منزل بابین سعی مشکل رسے
در و دست زن تا بمنزل رسے

بہر مشکلے یا علے گفتہ اند
خفے و جلے یا علے گفتہ اند

مشو یا علے غافل از حال من
کہ حرمان گرفتہ ست و بنوال من

فراغت جہا کردۂ وے کند
ہزاران جفا کردۂ وے کند

مشو غافل از من کہ دارم دگر
رمیدۂ دل از من چہ دارم دگر

بے اشک غم آب شد خون من
بیک خندہ لب نیست ممنون من

زبانم نشد جرس ہرگز ید
گستن نبار نفس در خرید

ساقے نامہ ظہوری

آن خنیاگر کہ بہ نشست
خمار بہ سکر دگر بشکست

از ریاض مکہ نوشت بہ ارسال

حالا مناسب آنست
کہ طرحی نگارد و از حضرت

مہمان امداد آن حضرت
بہ ارزش حضرت شاہ بیگ

سخاوت آن حضرت
عرض خواہد نمود ارسال

آزغل پرکشش اے
ترک رام کن و فکر دغم

عذاب محشر بخاطر
مہیا دار

سینہ اے ظہور
بابین سعی کہ تو در

بشکل خواہد رسید
صد درمان آل او

دست بزن تا غائر
منزل سخن بر آرد

اے آنجنان
فریاد کردہ ام کہ نگوئی

جرس ای آواز گوئی
ے آید

ز محراب خصمش نشد پایمال
بد یوار در رفته از انفعال

ز طاعات خلق ارچه میزان خم ست
ز یک ضربت روز خندق کم ست

ز قدرش سخن منبر هوش گشت
بمعراج او نردبان دوش گشت

چها کرد از آهسته ام حرم
ز خوارے با صنام بام حرم

سنانش خلش در تر یا فگند
حسامش سر کفر در پا فگند

زبان گر نمیرد ثنامش بکار
نے بود باغ سخن را بهار

بهار این طراوت که در بر گرفت
ز سرچشمهٔ مهر حیدر گرفت

فلک را اگر مستے در سر ست
ز میخانهٔ ساقے کوثر ست

بلندت حیاتے که تعنین شود
بهر شه نخل شیرین شود

جمل توسن چرخ زرین گل ست
که جو لانگهِ صاحب دلدل ست

بنسبت زحل از همه برتر ست
باین پایه از نسبت قنبر ست

کسے از سقر گر مفر یافته
ز مشیام خلد و سقر یافته

کسے شکر فتح مطالب نگفت
که از غالب کل غالب نگفت

غبار ره بوتراب ارزوست
جزا نیست گر آب رو خاک کوست

مدارت قبول ارنداے قبول
که در رتبه فردست درج بتول

نگیرند اهل تعصب طرف
که حاصل نگردد بکسب این شرف

خدا نفس پیغمبرش خواندهٔ است
وگر فضلیت بکس ماندهٔ است

بمهرش بنا شد اگر گرم گوش
دل از خامے کفر افتد بجوش

رود نامش از خاطر اهل نار
کز ان روز محشر نسازند کار

اگر پیش کافر برے نام او
رخش بر فروزد در اکرام او

پر از مهر او گشته دلها تمام
سزد گر شود در حمیت خاص و عام

باین عین تازه چه اصل و چه فرع
که آغاز علم ست و انجام شرع

ازین عین در گلشن روزگار
زند جوش فوارهٔ چشمه سار

همین عین بر هر طرف تافت ست
که خورشید شین شرف تافت ست

ازین عین جز چشم احباب دور
که گر دید از دید ها عین نور

میش خور که گردون شود طرف تو
علی کو که غلوشے شود حرف تو

اگر آیهٔ انما خواندهٔ +
علے راه سیلے هذا خواندهٔ

شده است از رگ و ریشه دل بیشه را
که گردد دران مهر شیر خدا

دل پاک احباب از مهر او
لبالب ز نور ست چون چهر او

نهرش علے و علل داده اند
دلے را که روز ازل داده اند

چه مومن چه کافر پرستار او
ز مقدار بیش ست مقدار او

بمردے درادے سر راستان
مخالف موافق درین داستان

سپهر از بلندیش در کوتهے
غضنفر ز شیریش در روبهے

دم ذوالفقارش ضلالت زدا
جوانمردیش معنی لافتیٰ

ز لال بخارے شحے از کورشش
کتاب قضا فردے از فردشش

مبین از دو سه دین مبین
تحشے از و شرح متن یقین

خفائش ظهور و ظهورش خفا
یقینش نیفزوده کشف غطا

نمازش به برگشتن آفتاب
جهان کرده روشن بنور ثواب

ز انجم بدشته در نجف
زمین و زمان پر فروغ شرف

گل بوستان شهادت نسب
بآرایش خلد شد جلوه گر

ز خون لاله بر معبر دین فشاند
از و خطبه تا حشر رنگین بماند

شدے مسجد آباد ز اب و گلش
خراب ارشدے بر سر قائلش

نسخه

بود ختم مثل نبوت بر او
بپذیرفت سامان مهام امم ✣
بدیوان آمرزش کردگار
کجا این و مهر سلیمان کجا
بنرمی که اشراف عالم نشست
غمی نیست پیش انداگر دیگران
پس از جلوهٔ برگ برمید مد
نه بینی که آخر دهد جو هرے
دوائر به پیش کم از نقطه اند
گل اندانبیا جمله اورنگ و تبے
مسیحا ست در جرگهٔ مشکرش
زدرویش خلیل آتشے برفروخت
شناکه در بحر هرش کلیم
سلیمان بآن شوکت و اقتدار
وطن کرده خواسهائیش
برافروخت یوسف رخ از طلعتش
ملاحت ازو و فصاحت ازو
خدائے بنودے اگر کار او
ازو جبیر کافرے بے درست
علے ولے ابن عم نبے
خرد کرد و جون عین نامش حساب

لمعهٔ نبوت نبوت بر او
نهادند جون پشت بر پشت هم
زنو قیر این هر شد سهر دار
او دا هر من گشته فرمانروا
موخر در آمد مقدم گشت
چو شب رخت بندد سحر میدمد
در قیمتے جلوه برشد ے
که آغاز و انجام هم نقطه اند
زبان اند انیشان و او گفتگوے
رقم کرده مر سوم بر دفترش
که در نار نمرود اسیب سوخت
که آورد از آب ببرون کلیم
زمهانے مور او ریزه خوار
درودے پر از حسرت و آرزش
برآورد صبے دم از جکمتش
ملاحت ازو و فصاحت ازو
نماندے چنین گرم بازار او
که صاحب لولاک شه صفدرست
که جبرئیل شان نے نمود اے جنبے
دهان نیست اول بهفتاد آب

کجا دید کس سایهٔ آفتاب — کجا در ظلمت کجا نور ناب

ازان سمع قدرش بماند اخت خلل — که خورشید تابان نگردد خجل

سبک سایه زان قطره گردد گرانی — که سایه ز قطره گرانی گریخت

چو سایه تموسن وحدتش سر زدند — ز هر بیشه سایه را بی نزدند

ز هر سیم در کوتهٔ جان گداخت — بلی سایه از گرمی آن گداخت

ز شوق آفتابی در درون بر فروخت — که از شعله اش در برون سایه سوخت

برو سایه خود را بکوشش نه بست — بخاکی از سینه سختی خود شست

ازو گر شدی سایه تعریف یاب — شدی ابره او استر آفتاب

نه فتنه بادی کس قدم بر قدم — نکردست ازین همرهی سایه هم

بکوشش شد از سایهٔ خود جدا — حدایی چنین باید از ناسزای

ازان دست بر خواندن افشانده است — که ناخوانده هر خواندنی خوانده است

حفش کرده مستغنی از هر سبق — بلی برنگیرد اندیشه هرگز ورق

ذاتیست این علم لایتغیر بش — که عقل کل امی است در مدرسش

ازان گشته مفتون خرد بوالعجبی — که دارد ز دانا و نادان عجبی

بر او کز بیاض دلش صبح زاد — خطا باشد اطلاق لفظ سواد

بشبق قمر شد بنانش علم — قلم گر نگردید ازو شق چه غم

ندانم چه بوده است تقصیر خط — که ترکیب خط گشت زنجیر خط

حروفش نشد از نقط و اعراب — گرفت اشک حسرت ش در کنار

بنانش اگر خامه را مینواخت — گیش مغز در استخوان میگداخت

قلم یک زبان نامه یک رو بنود — بانکار ازان دیده بر خط کشود

بآن راستی گر گرائی قلم — الف گشتنی از دال گردی رقم

بجام گیری طبع مشکر و شیر نعت و منقبت در هم آمیختن و سر نگشت عجز و ضرعت در سلسلهٔ امید شفاعت آویختن

برو سے زبان شد در نعت باز
ز نخل سخن پرورے بر نیافت
زکاتے که این حرف سر بر نکرد
شد این طاعت از چند روزی قضا
رساینده از عرشیان مژده بخت
محمد شهنشاه خیل رسل
درخشان در درج عبد المناف
چراغ عرب روشن از روے او
ز ابرو ش محراب عین الیقین
ز قدرش سنم چرخ والا نسب
فلکها ز دریاش در سبعی بلو
نفس عرشے از حرف معراج او
ز رخشش النگ فلک سبز نوم
بمیدان بیکار جازه رخش
در ایهار شهربان زلال روان
ملک آشیان گوشهٔ بام او
بجاز و بے حجله اش زلف حور
خوی چهره افشاند بر خاک کوے
ز معاشش سخن عقده خود کشود

نے بخت و دولت زهے عز و ناز
هزاران لب کش این گفتگو در نیافت
که از جا شنے ز هر شکر نکرد
گرفتم رضا شنے او از قضا
که گویم ز سلطان معراج تخت
که جزو اند پیش چه جزو چه کل
بانگشت اعجاز نیز شگاف
چه ترک و چه تاجیک هندوے او
ز گیسوش اسباب جبل المتین
ز قوسش دم صبح روشن لقب
فصیحان ز عرعاش در آ کبی
نظر جوهرے از در تاج او
ز مهج مسمش چشمه سار نجوم
عروس ظفر را ز خون غازه بخش
ز شرح چشمه مهر فاش روان
سحر آسمان کلبه شام او
فشانیده بر ماه و خور عطر نور
سر از خاک بر زد گل آرزوے
فصاحت از و جوهر خود نمود

حکایت

معصیان نے کاید امید من	پس این مایۂ عیش جاوید من
مدد ۔۔۔ چرا نالم از سرنوشت	کہ امید در سینہ دارم بہشت
معصد لب زند عرفت عاشاے من	کہ عفوت نہ بخشد خطاہاے من
نماند نشست روے و ہنوز آبروست	زبان بر طلب سینہ پر آرزوست
ز آب و گلم مے دمد تا امید	نے گردم از خویشتن ناامید
نہ در دم چہ پرواد و اغالب ست	ہمہ خوفم امار جا غالب ست

معصاحبدلے گفت صاحبدلے	کہ این فکر ما افگند در مشکلے
کہ از ما نیاید بجز فعل زشت	برائے کہ حق آفریدا این بہشت
دگر یک خواہش چنین داد باز	کہ از فکر دیگر مسلم ورگدار
کہ با اینہمہ جود و فضل عمیم	چہ بودش غرض از وجود جحیم
جوز واز لغت غفرشان سینہ جوش	شنیدی کنان زد منادی سروش
کہ ہست آن نخستین سخن گرچہ راست	ولی آخرین قول مقبول ماست
بلے عفوش انجا کہ دیوان نہند	بدے را بہ نیکے بہ میزان نہند
گمان خواہد از رحمتش روخائے	ظہورے در امیدواری فزائے
مجو مزد و عصیانش در کار او	گلے گر تواند شدن خار او
بایں جزم و عصیان زہی اعتبار	کہ آئیم غفاریت را بکار
اگر مشکلے بود آسان شدہ است	ندارم کہ دردی دورمان شدہ است
بسر سایۂ شافع روز حشر	نہ غلطم بر شعلۂ او زنم
نسوزیم لب تشنہ در محشرت	کہ وارد چنان سائے کوثرت
بباساقے آن بادۂ بے زبان	کہ گردد ازان نفت سوز زبان
بدہ تا بچینیم گل موہبت	چو بلبل ز نخم غلغل منفعت

بخاطر خیال تو طوفان برد
همه باد ها سیل نیسان برد

ز زور و طلب ناله افتد براه
بشبگیر اندوه بر خیزد آه

بشب ناله کنم چنگ اقبال سازم
که رقصنده خارم بآهنگ نازم

کند درد اگر قصد ناسازیے
کند ناله ام لابه پردازیے

چو خیزد و اندوه بنشیانش
طربها همه گرد گردانش

خوش آندل که در دی چنان یافتند
که طفلان ز تشکین دهان بافتند

کسے خار راهت بیا در کشد
که چون شاخ گل چتر بر سر کشد

لب زمزمه ایم ازان بر نخیزد
که زخم تو زخم ترا مرهم ست

ز شور غمت حشر قتلم بست
بی آشفت استخوان هیزم ست

اگر جنت را نیایم بکار
من و دوزخ و طلعه افطار

گنهگار درگاه غفاریم
بنازم که رسوائے ستاریم

ز شادیت پرده در شد خبر
که از پرده زنبیان فتادم بدر

بهر کس بنالم بنالم توئے
نگانم که تقصیر کالم توئے

اگر از بدانم بابن خویشتم
که دارد نم مهر نیکان کلم

رسانید دل مژده باز گشت
که خون غصه مهلت از حد گذشت

اگر خویش را خویش محرم شوم
بیک روز رسوائے عالم شوم

برایم ازین سرگذشتها که هست
سحر و بلندے بابن فرق بست

نماند اثر راحتے قرارے بمن
نماند اثر گریه و کارے بمن

بخواهند فرمان چنین در غبار
که آخر نے را نخاید بکار

گرفت تو در حشر دامن شکفت
که لطف تو بر قهر سبقت گرفت

بحشر چو عفوت شود تحفه بر
کس از من نیابد گران تحفه تر

دلے وہ کہ در نالہ انگیزیش — ہم از شام باشد سحر خیزیش
نفس گشتہ ضائع باہم درآر — گل و لالہ در گریہ گاہم بکار
ز غفلت نشد سینہ صاحب نصاب — زکات تجلے نہ بردو آفتاب
غمے در فروغ سویدا نہ سفت — درازیش در دل بہ پہنا نہ سفت
نشد طرۂ شب دراز از دمے — کہ در یکدگر خاید آب و گلم
ز عشق غمے نالہ از لب نکرد — ز زور دو پرتے سینہ در تب نکرد
بغیر جگر آتشے در نشت — نگہ شعلہ و اشک اخگر نشت
جہان را نہم دیدہ دریا نکرد — سرشکے بغل در شنا وا نکرد
کے کردہ در قحط غم آب چشم — نشد سبز کشتے بدولاب چشم
خوش آن کز غمے روزگارے دہشم — ز سوزے مرض سوزے گردہشم
درون تاب سوزے بدل زندہ نیست — کہ صد گوزہ در ہر تن مو نہ نہ
دل و جان بغم برگزیدن زدند — رگ و پے بہ پیکار کشتن زدند
رود خوان راحت بہ نغماے من — شود مغز در استخوانہاے من
برائے نگہ کار پیدا شود — نصیبہ دید محو تماشا شود
بہ بات آورد سینہ پر درد و داغ — رود دل تحصیل عیش و فراغ
کہد قوت درد بہ دل فرزہ — شود لالہ از ضعف گردد گرہ
نم چشم ترجمہ بہارے شود — گل خندہ در لب بہارے شود
شود تو سن گر یہ ام بادپاے — بروید ز ہر زمان ہاے ہاے
کنم گر بہ و خوش نسیمان کنم — درد و لعل تحویل ترکان کنم
زند چشم تر قطرہ در راہ تو — شود سینہ شبگیر آہ تو
غمت در دل شب دہد داد دل — شود زار پے صبح او را دل

ساقی نامہ

دل از خلد رضوان نیابد مرا
بهشت رضائے تو مے باید م

چو بر رخش عصیان شوم خود فگن
عنانم بدست کرم باز زن

ز بیهوده گردے مرا بگذران
بلائیست هر هرزه شئے خود سزاں

طریق رضائے تو پیموده باد
وگرنه قدم سر بسر فرسوده باد

برایت نباشد اگر استماع
مبادا ستماع آله انتفاع

بقطع زبانم مگردان خضاب
دمم کز لگد گفت ناصواب

چو بینے ستم مے رود بر لبم
بگنجے نشان گفتگو در لبم

بآن چاشنے از لبم کش سخن
که تعلش شود نقل هر انجمن

بگفتے بیارائے کام مرا
که در هم نه پیچند نام مرا

صبورے کرامت کن انگاه درد
که مے رنجد از نالهٔ ناگاه درد

نه آن نرد دم اندر رگ وے بران
که پنهان برو نالهٔ ام پے بران

به پیغولهٔ مخنثم کن اسیر
نیم مرد غمهائے هنگامه گیر

بآن سرمه نخه ستم کن نظر
که غیر تو نه نمایدم در نظر

مکش در نظر سرخ و زرد هوس
ضمیرم بفیشان ز گرد هوس

قدیمست نار آتش رخان سوز من
به تو سوز دم داغهائے کهن

دل راز سنگین دلان باز خر
که سنگ تو بر سینه کوبم مگر

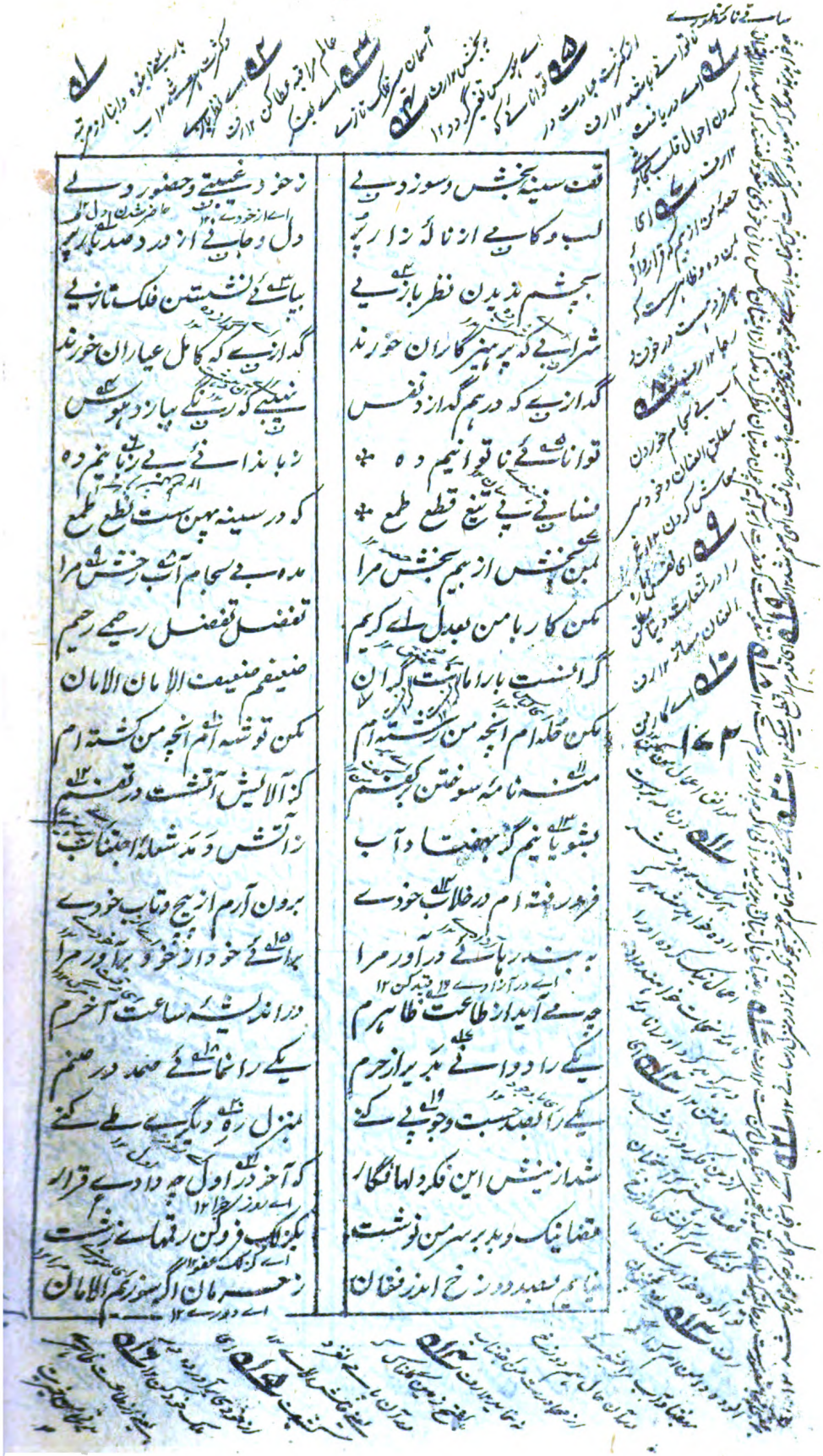
ز خوبان بمشق جنون در خطم
ز خطشان منه در نظر سر خطم

کرم کن بگردون کشے افسرے
که چون طره از طره پیچم سرے

ز تاب هوس داده ام تن به تب
چه زهریست این شکر گنج لب

مرادم اسیریست طوقی فرست
بسر کار ریے گریه شوقی فرست

نفائے بفریاد لبهارسان
گذارے بامداد بهارستان

ز خفا شبے اکنون منم در حجاب
کہ بگزیدہ ام سایہ بر آفتاب

شدم خود دگم و ظلمتم گم نشد
ششم سُرمہ در چشم انجم نشد

ز بس تیرگے در رگ و ریشہ ام
جہد ظلمتے برق اندیشہ ام

بتاریک جانان رسیدم بسے
سیہ دل تر از خود ندیدم کسے

زہے ضرب تیغ مسلمانیم
کہ زخمے نشد کافر پنہانیم

نشد زشتے حرف در کردہ ام
کہ در شعر آرند بے پردہ ام

مدان زاد طبعم بخیل سخیل
مخوان باد دستم محرک سلیل

گل از آب شویم ہمہ خاک کوے
حیا را بجوئید من کس نہ سود روے

ز مسجد دلم جلوہ گہ تیرگے
نظر کردہ دیدہ ام خیرگے

بظاہر روان با حجر در روان
بباطن ہوس کاروان کاروان

بناقص عیارے زر بیغشم
در افسردگے گرم تر زاتشم

بخاکستر مے تودہ شد جان و دل
ہمان آتش خامہ مشتعل

بیاساتے آن آتشین جام را
کہ سازد تفش سنجتہ تر خام را

بمن دہ کہ خام ست حاجات من
ضرور ست جوش مناجات من

بہ بتجلے ضمیر منیر علم طور مناجات را واجب و بشعلۂ تقصیر در کورۂ عرض حاجات گداختن

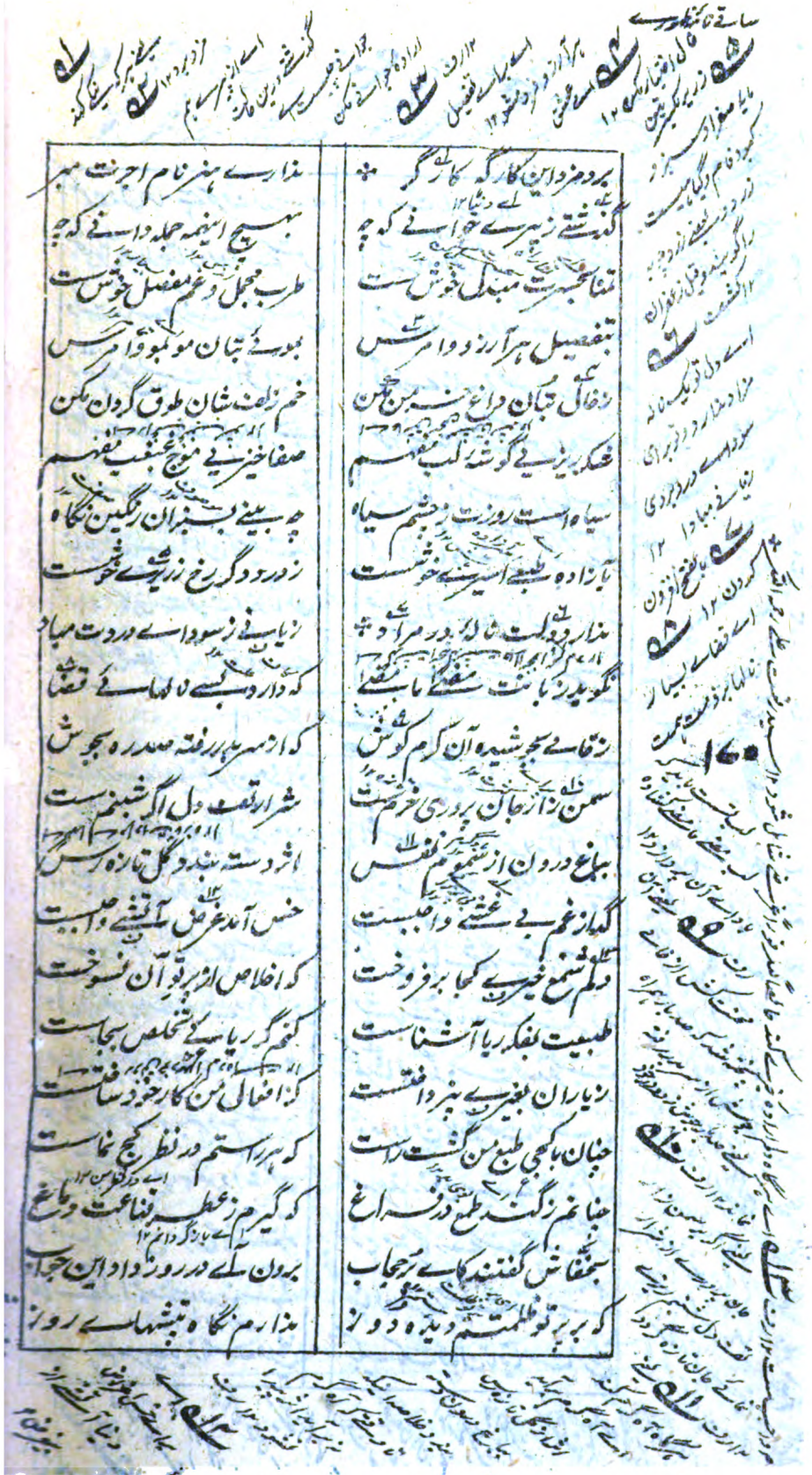
خدایا بنیاز مدز من بندگے
کہ بے سنجش آرم پسند گے

نیارم کہ با این ہمہ مدعا
زنم بر لب آرم بہ بالا دعا

ز خجلت زبان بیان گشتہ لال
بطول سخن چون دہم عرض حال

زبانم شود از دو سر سخن خواہیم
خس خود کنم گر سمن خواہیم

سخن از خجالت سے آبدم
بدہ بے سخن ہر چہ بے بایدم

مژه گهر پیرا نیش ننگامه روی ۱۲ — صبحه خیز در شهرت شهره کوی

ز شهر آبروان گریه در خاک کن ۱۲ — مدار امان صحرا رخت پاک کن

بران گریه پرواز کز شست رشک ۱۲ — که اشک از رخش پاک گردد بآشک

ازان ۱۲ پیر خندید صبح طرب ۱۲ — که چون طفل در گریه بر چید لب

ز شرگان بریز آنقدر خون ناب ۱۲ — که گردد زمین لعل تر تا بآب ۱۲

مدارے دفین آبشے در جگر ۱۲ — که دود دش کند چشمت از گریه تر

بے اشک غم پلکت بر هم فشار ۱۲ — پیارے در ین چشم بے نم فشار

خوشا مستے ۱۲ گریه شورت کجاست ۱۲ — گزک گیر بے اشک شورت کجاست

نشینند در گریه چون دیگران ۱۲ — تو میخنده بر خویشتن همچنان

رخت را کم گشته در صد غبار ۱۲ — نشستی بیک گریه آبدار

ز شرگان بیاویز تسبیح اشک ۱۲ — که ذکر تو آرد ملک را بر شک

نشد عقد اشک تو آبے بر نیس ۱۲ — نشد عقد کام تو زهرے بلبیس

طلب بست و الوان مطلب بلند ۱۲ — مگر آه حسرت رساند کمند

در ین فاکه بازوے آنداز نیست ۱۲ — نفس بند بے اوج پرواز نیست

مدار ره صبح شامت بگوش ۱۲ — مدارے اگر راه مشعل بدوش

فشش کرده صیقل گر انما یه تیغ ۱۲ — ولے قیمتے نیست خونت دریغ

نه رفتے ز تخویف نفس دغل ۱۲ — برائے غنیمت بجنگ اجل

ز مروے چه بے مهره افتاده ۱۲ — جگر خور که بے زهره افتاده

نیفتاده بیش از پیشه ۱۲ — بشیرے نگر دیده بشته ۱۲

نیاید ز صد دشمن این دشمنے ۱۲ — که در دوستے کرده نفس دغے ۱۲

ازین غم بمذدان بعدے اسیر ۱۲ — که دارد فلان قرب میرو وزیر

---

۱۲ اسے شیش مروان

۱۲ اسے از دالهیں بیچارہ

۱۲ صبح خیز کنایہ از آن

۱۲ اسے آنکہ بر انسان

۱۲ اسے گریہ کنندہ

۱۲ اسے گریہ

۱۲ ہمراہان گریہ دان

۱۲ اسے خون جگر فروشش

۱۲ اسے ہمدم

۱۲ اسے ہمدم

۱۲ اسے ہمدم

بے بیع خرقہ پوش بے رہن کن ✤ زبے ہے تنگ عاشق وبے پہن کن

بہ تنگے شستے برین پہن خوان ۱۲ بیا وبے نشد خاطرت میہمان

نگردے باندوہ وغم دوستے ۱۲ کہ مغز تعبیش کند پوستے

زدانے جگر شیفتہ تابے نکرد ۱۲ نفس نالۂ انتخابے نکرد

نفیتا دلب در پے نالۂ ۱۲ بکند از جگر گریہ پرکالۂ

پرنیشانے فکر حالت نکرد ۱۲ نشو نمے غمے خرد سالت نکرد

درت در درج خلوت نشینے نیافت ۱۲ میت صافیے از بیتے نیافت

نہ مجے زگرد دلتنا دلت ۱۲ نشد خشک آب ہوا در گلت

بحر بے زبان ارجمندے نکرد ۱۲ ہبوئے نفس نافہ بندے نکرد

نگاہت نشد شعلہ از تاب اشک ۱۲ شبے شب نگردے بہتاب اشک

بعشق دل زندہ نگر یکے ۱۲ برائے لب خندہ نگر یکے

نفس از نفے شعلہ خوارے نکرد ۱۲ نمے دیدہ را دجلہ کارے نکرد

نشد دیدہا پائمال نمے ۱۲ ندارے ازین جنس غم نمے

نفے صرف این سینہ سرد کن ۱۲ نمے وقف این چشم تر گرد کن

خراش درونے برافغان گمار ۱۲ نمے عاریت کن بمژگان سپار

بخیلے چہ ورزے باین اشک شور ۱۲ در آور محیط کرم را بشور

جگر را بغم آنقدر واگذار ۱۲ کہ خونش شود آب یک گریہ وار

درون کش بنفر جگر صافے ۱۲ ندارد دمے اشک شفافے

نزشوید مے نکردے جگر را نگار ۱۲ ازین گریۂ بے نمک شرم دار

برائے نثارش دو گیتی بس ست ۱۲ بہان خندہ گر گریۂ بی جوہر ست

چو سوزند براشک ریزان سپند ۱۲ بنالد گرت گریہ بارے مخند

مده گریه را پیش منگامه را — مجو خیر در شهرت شهر را

ز شهر آ به ویران گریه در خاک کن — مده امان صحرا رخت ناپاک کن

بران گریه پرواز را شکست رشک — که اشک از رخش پاک گردد باشک

ازان نیز خندید صبح طرب — که چون طفل در گریه بر چید لب

ز شرگان بریز آنقدر خون ناب — که گردد زمین لعل تر تا بآب

مدارے دفین آب تشنے در جگر — که دود ش کند چشمت از گریه تر

بے اشک غم یک بر هم فشار — پیا نے درین چشم بے نم فشار

خوشا مستے گریه شورت کجاست — گر ک گریے اشک شورت کجاست

نشینند در گریه چون دیگران — تو میخند بر خویشتن همچنان

رخت را که کم گشته در صد غبار — نشستی بیک گریه آبدار

ز شرگان بیا و زیر تسبیح اشک — که ذکر تو آرد ملک را بر شک

فشد محکم کام تو زهرے بلبس — نشد عقد اشک تو آبے برلبس

طلب نیست والوان مطلب بلند — مگر آه حسرت رساند کمند

در ینجا که بازوے آهنداز نیست — نفس بند بے اوج پرواز نیست

مدار اندرین صبح شامت بگوش — مدارے اگر راه مشعل بدوش

غمش کرده صیقل گرانمایه تیغ — ولے قیمتے نیست خونت دریغ

نرفتے ز تخویف نفس دغل — برائے غنیمت بجنگ اَجل

ز مردے چه بے بهره افتاده — جگر خور که بے زهره افتاده

نیفتاده بیش از پیشه — بشیرے نگردیده بیشه

نیاید ز صد دشمن این دشمنے — که در دوست گردد نفس دشمنے

ازین غم بزندان بعدے اسیر — که دارد فلان قرب میرد وزیر

اے اسیر بیش منگامه مرو — ۱۲ ۱۲ ۱۲ ۱۲

اے از شهر بیرون ۱۲ ۱۲

اے گریه کنندہ ۱۲

اے ۱۲ ۱۲ ۱۲

اے ۱۲ ۱۲ ۱۲

اے ۱۲ ۱۲

۱

۱۶۶

بنجوانے توان یاس شبہائے درد — کہ بیدار گردد ز غوغائے درد

بخنجر دازین شعلہ جوشش تمام — معاذ اللہ از بخنگیہائے خام

تمنائے ژولیدہ موئے مکن — مدارے اگر شانہ کش خار بن

مجو از نفس عطر عود اثر — سجودش مداوے بدود دگر

تو ے گشتہ در دولت دوائے بخر — ز ہستے فروشان فنائے بخر

ز افتادگان پا مدوے طلب — ز نو نالگان کہنہ دردے طلب

با تش زنباتے تفے بر لب آر — بر بخیر خائے کفے بر لب آر

بے عہد و ہستے بدل راہ — در ستانہ خود را شکستے بدہ

رہے پیش خود نہ کہ سالک شوے — غمے ملک خود کن کہ مالک شوے

دل از جملہ بگسل کہ پیوندا و — معبد سندے باش در ہندا و

حکایت

ز ایزد پرستان ہندوستان — یکے شد چنین واعظ دوستان

کہ ہندو زنے را بکش خون بسبر — بر و آب ازان دستہا بخیر

بدست تو چیزے گرفت ست چیست — شود گر نہ کار شکستن درست

تو ہم بخیر گر نباشد چنین — شود آب رو نگ گروے زمین

مکن رنگ خاطر تمنائے غیر — تر و یدن بدر چین تماشائے غیر

ببر سند و پیوند تدبیر ہا — بر و سند خود را بزنجیر ہا

خموش آنکہ دست سلب تاثیر کرد — کہ در خدمت نالہ تقصیر کرد

خوش آنکس کہ دار و لب نالہ زیب — صریر اند بانگ نغنہ داوش فریب

برائے مگر بے ہنر وے بداغ — کہ از سینہ فانوس نگرد بے سراغ

چو زر دود او تیغ غمش باشتے — کہ صد جائے گردن نیفراشتے

سلسلہ نقشبندیہ مجددیہ

عاصل ایکہ بیکسی بسیار کمال

خارستان قطعان تو

سر خارستان کہ کندہ ام

شیخ عبد الحق محدث دہلوی

نیز بخیر خانے

سر کردہ ام

در نگر نگاہ سر ایات

عاشق صادق

سر از عشق

بر آید

بر آید

بر آید

چنین جا کہ گلشن تواں ساختش — تف حرص گلخن چنان ساختش
در و قابلیت چو نخم در گلست — در ریغا مربی ناقابلست
نگین سلیمان ست بیرنگ و ریو — چہ حاصل کہ افتاد در دست دیو
در آب این لطافت نہ نیرنگ اوست — کہ باہر چہ آمیخت ہم رنگ اوست
سرشتند ہر خوبش در سرشت — بآب ایش دست نہ نیرنگ نہ زشت
توان داد سر از چام جمشید لیک — مدار از سفال گدایان کشش
فروغے کہ شد طور را سینہ در — بجیب سویدا فرو بردہ سر
آنچے کہ دل را چنان دل دہد — کہ بر خلق جان تیغ بسمل نہد
دل از ظلمت سینہ شد رنگبار — درین تیرہ گل خاورے نے بکار
غم جان مخور بر سر دل بلرز — بآبے و خاکے باین گل بارز
صفا کار سے سینۂ تیرہ کن — در آئینہ دیدۂ خیرہ کن
نہ ضبط غمے صرفہ بین نیستے — ازان خانہ نانے رمین نیستے
چو یاد کشش قبضا جا بجاے نہاد — نگہ دار بر خاطر اعتماد
رگے نیست تا نشترے نہ زدہم — شکستے ست بالت کہ ایرد ہم
تو نے دشمنت دشمن خود بگیر — گریبان مدر دامن خود بگیر
باکراہ بر گشتے از راہ دیر — عجب گر توان دیدن از کعبہ خیر
غمش نیست گر زاد راہ حرم — حرام ست بر سینہ آہ حرم
ز طوف حرم محتشم گشتہ ایم — غلط کردہ با ما صنم گشتہ ایم
نگردد دو تو نافتہ گنجینہ ات — کہ در وے نہ پیچد در سینہ ات
دلت کے بباد ہوا بشگفد — نشد از غمے غنچہ تا بشگفد
شہا از نسخہ بردار این طرفہ کاخ — علاج دل تنگ در نسخہ کاخ

ساقی نامہ ظہوری

فاتحہ خود بسوے ما آوردہ اند — ما ہمہ خود را بسوے او بردہ ایم
ساقیا در گردش ساغر بکوش — حلقہ بندگی بگوش
ہر کہ در میکدہ یک جرعہ مے — خورد از دست تو ساغر بدہے

چنین بود تقوے ازین بیشتر — منم زاہد اکنون کہ عالم بسر

اگر سطح دارست و گر قعر چاہ — بنا محرمان ست روے نگاہ

ہوا دم در آورد بیداد چشم — خنا بست دل زآفت آباد چشم

کند گرچہ طوفان بہ دامان تر — بہ بیگانہ دیدن شود تشنہ تر

بزرگان نبان دیدہا میخ دور — کہ باشد بہ برق نگہ شرم سوز

ورع زود صحرا نوردے کند — نگہ گر چنین کوچہ گردے کند

دل از خود بشیرے دمے دم زند — کز آہو نگاہان نگہ رم زند

رمے خوردہ ہمزبانے مپوے — جواب نگاہ غزالان مگوے

مبادا ز نذر راہ بے راہیت — دراز ست طومار کوتاہیت

نشستے دل از لوث زرق و فسوس — مطابق نکردے درون و برون

بسامان نشد کاروبار دلت — فشد غارت خانہ دار دلت

دلے داشتے رشک خورشید و ماہ — شد از پہلوت ننگ سنگ سیاہ

چہا بر سرش آمد از جہل تو — کجا نالہ از نفس نااہل تو

کس از خود سہ ران خبر تو نا منفعل — باین خود سرے بر نیاوردہ دل

ز غیبت بہ بیزار ریش بردہ — زیارے با غیار ریش بردہ

گلے بود از زنگش انداختے — بآن نام در ننگش انداختے

ز خنجر نہ غم ایاغے نزد — بہ پروا نگے بر چراغے نزد

بیادے سرے در گریبان نزد — ز جیب تو جانے بدامان نزد

بہ ہیچ مذاق اصلاح تارے نکرد — ہمہ عمر در کار و کارے نکرد

گرش قرعہ افتاد بر لالہ غنچگی — گلش رفت بر باد در غنچگی

بآہنگے کز دلے بر کشید — ولیکن ندید آنچہ با لیست دید

سلسلے نامہ مظہر ہے

خود بیں کہ ہمہ عالمیان آئینہ دارند

بر عجز خود از عرف ہنر بیں کہ ہنر ہا

خود بیں کہ ہمہ عالمیان آئینہ دارند

بر عجز خود از عرف ہنر بیں کہ ہنر ہا

بر عجز خود از عرف ہنر بیں کہ ہنر ہا

بر عجز خود از عرف ہنر بیں کہ ہنر ہا

بزرگست نامش بخردی مبر
مضافست جانش بدردی مخر

زبردستگان ست انعام فقر
زبان خواجه کن پس ببر نام فقر

بگیر آفرینان تملق بس ست
ببرس از تجرد تعلق بس ست

خور و خواب تا کے خجل شو خجل
بهل خوے وطبع بهیمی بهل

کمال تو گر دیده نقصان تو
گریزے کہ برتست تاوان او

ز رستم بنام آوری بر سرائے
بپا مردیے روز ما خود برائے

جوانا ندیرا نه سر با منه
بطفلان وگر خویش را دام مده

چنین از چه در سر هوا میروے
مگر گشته غولت کجا میروے

زنا محرمان گاه چشمے بپوش
حیا گر چه عنقاست لختی بکوش

نگاهت چه رسواست از کردها
مگر نیست چشم ترا پردها

همائے نگه بود درخشنده پر
بهر ننگ از زاغ متنده تر

نگه را تو خود بد بر آورده ئ
مجو راستے زو کجش کرده ئ

قدت خم شد و کجروی ها بجاست
بدوزخ نگاهت چو راه است راست

نگاهت زتاب کمر باز پیچ
عنان چون نظر باز پیچ

مبین سرمه چشمهاے سیاه
بکش پرده سے عصمتے بر نگاه

حکایت

چو منصور سر بر دبالاے دار
چنین گفت با مردم پایدار

که در کودکے در رهے از زنے
زبانم شنیدم سخن کرد نے

نظر گاره دیدم ببالا دلیر
بگفتا گره سے ببین اکنون بزیر

سرع دستگاهان تقوے پناه
نگاه بخیمن دانشمندے نگاه

بیا کوتهے خود چو راهے زدند
که دزدے برانے گناهے زدند

که شد محو در لذت این شکر
که شیرین نگردید در هر نظر

خوشت سینه گر برج این گوهرست
خوشت دل اگر مدرج این گوهرست

مجو بے از محبت دل آرامے ترا
مدان از عداوت جگر خامے ترا

برائے تو در جام شهد و فاق
تو پیموده در کام زهر نفاق

زبس کز دنیس دستے سر گشت
شرار شرارت جهد زانگشت

برونی توان شست از آبجوے
تواب دگر اندرون را نشوے

بچین ریزه خوان سفرهٔ کسان
که بر مغز پهلو زند استخوان

بصد بند آزاد شیت مبتلاست
قوی حرص را ضعف همت بلاست

نه دل ماند در سینه ات نے جگر
چه امید هرا سے ز فقر اینقدر

حکایت

به تشبیه از فقد لرزندهٔ
چه تو گفت روزے کهن زندهٔ

که تا کار و بار تو یابد رواج
چنان کز خذا آرسس گیرد امتزاج

ز فقر آنچنانست این اجتناب
که لب تشنه از خضر نشناسد آب

بجز فقر کارت کفایت که کرد
نه اجزه قناعت رعایت که کرد

بدارا شکوهے ز قارت دهند
چو در صفدهٔ فقر بازت دهند

قناعت که از خاکدان اوست
کمین بخشش گوهر آبروست

پے این شه او هم کشید او همے
که طے کرد در هر قدم عالمے

چو بر ناقهٔ فاقه ره طے کنے
گر آرند خشم غنا پے کنے

غنا زنگ بند سر خوان اوست
گل فرق عزت ز بستان اوست

کسے را که بخشد و حمایش دهند
گل تر بنان خارشایش دهند

بجمشید اطلس ز شایش دهند
بخورشید آب از سقایش دهند

فقر از اقتضاب است کلمه
۱۶۱
از حسن است کلمه
تشنه از خضر آب حیات
نوشیدنش ظاهر اینکه
فقر ما را ز نوشیدنی است ۱۲
رفعه ۵۸ اے
ابراهیم بن ادهم که از کمال
سلطنت کنده فقیری
اختیار کرده بود ۱۲
۵۹ بالغ مبلغ
سیاه و مبلغ است
سیاه ۱۲ ز
۶۰ شه
پیشه کردن بمعنی کار
پیشه پارا از دنیا بالا
پاشیدن بمعنی

اگر سالکے خار از پا مکش +
بر آسایش تنِ خویش بیجا مکش

ز ہر موے پائے دگر بر تراش
بہر گام در خاک گن صد تلاش

تلاشے بزد دنے مگو دیر شد
ز بر دست زنی نفس اگر زیر شد

حصار یکه نفس ز بر دست ساخت
بسر کوب ہمت تواں پست ساخت

نہ غافل از عشوہ ہائے جہان
نصیبت شود غفلت آگہان

اگر غافل از خود شوے آگہے
دگر رہ بخود گم کنے بر رہے +

چو داری سخلوت نشینے سرے
فرو کن بروئے خود اول درے

تمنا بر آورد از سینه گرد
بفرغت تواں عزل این شعبه کرد

بوحدت کسے عرض اشیا گرفت
کہ چوں مردمک خانه تنہا گرفت

کسے حاصل دولت دریں عرصه برد
کہ دانستہ از خویش بانے بخرد

بلندست مطلب تو در قعر و چاہ
نزد بر در چرخ اگر حلقه آہ

ازاں گرم تر باید آہ سحرے
کہ تر خنده در لب تواں خشک کرد

ز انفاس طیب اثر بذر وے
گر از سینه داغ جگر بذر وے

بکس تف دل ہائے بسوز
ہمه گر بہار ست داغے بسوز

ز غم سیرتے چند شرمے بدار
بآب روغ اے در روغے بر آر

دلت لاغرست و تمنا سمین
چه مے بود اگر عکس این

شکیبائے ناشکیبان خوش ست
جگر دائے گریه زبان خوش ست

کہ ایمن تر آنکس کہ ترسان ترست
کہ معمور تر آنکه ویران ترست

مصون از دریدن بآن جیبہا +
کہ دوزد در فوگر بر ان عیبہا +

حنائے بے عارت کند سینه را
محبت زبن بر کند کینه را

بحرف محبت زبان بلبل ست
ببوئے محبت نفس سنبل ست

درختان فراوان بطرف چمن ✤ خورد سرو بن زخم پیراستن

بکتب جگر گوشگان گریه مند غلامان بیارا ز گو هر رهٔ خند

کشد بران شبدیز آسیب داغ دل لانگان راست زین غم فراغ

طهوری ز دراغش نشانیت نیست بزندان تن بوستانیت نیست

دل از غم چرا نیست خون در برت گه بلند آشتیند اینچنین خود سرت

بدا غے غم سینه ریش خور همه رگ شود غوطه در نیش خور

غمے شو و کن مے تو انے هنوز نه آنقدر ها بزیا نے هنوز

بفضلش رجوعے کن ای بوالفضول هنوزت بصد عیب دارد قبول

بشیرے برون آے از روبهے بلندست فطرت مکن کوتهے

تمک طینتے دو چرا مے شوے توان نیک شد بد چرا مے شوے

دمے از خود زدے خود خسیسے خسیس بدان گوهر خود نفیسے نفیس

بے سیر در خویش دورے مگن بیک در دمخور و ش عورے مگن

طلب کن ز خود هر چه می بایدت برین تخته وا دے که می بایدت

ندارد خبر عقل دیوانه ذات در دل بزن یار در خانه ذات

مے دست و هشیار در ظرف تست لب یار و اغیار در حرف تست

کس از تو بهواه قدم پیش نیست قدم پیش نه یکقدم بیش نیست

بصحرا ے از خود گذشتن خرام دو عالم برا در ته نیم گام ✤

ز ثقلے خود ے ها گران مجملے سبک بگذر از خود که در منزلے

سبک بے برید آن بے کا رجان کشیدند دوشش از ته بار جان

چرا خود نوا از خود سخن مے کنے که حمالیے خوشتن مے کنے

مجرد تر از جان نوان ریستن تفید ترا گر د حمال تن ✤

چنان خوی کن از شرم افعال زشت
که شوئے خط صفحهٔ سر نوشت

هوس کرده در بت زنس روے تو
کنشت ست در هر تن موے تو

در و لون رشک چین و چگل دیده
زبت ها که بر طاق دل چیده

تنست در رگ و ریشه کفرے نهاد
که دکان زنار تا بے کشاد

گر از ظاهر خود بباطن روے
بمحشر کے از شرم حاضر شوے

برافتاد گر گوشه از پرده ات
خجل گشته رسوایے از کرده ات

چو تو کیست در نا تمامے تمام
حمائت حلال و حلالت حرام

زیاکے درون تو گردید پاک
ندانسته لقمه شبهه ناک

نیابی کس از خویش بیدار تر
زدانست از تو در کار دین مرد تر

حکایت

یکے نیک زن از یکے زاهد مرد
بدقت سوالے فقیهانه کرد

که بر کلبه گر شبے در گذار
فتد پرتو مشعل شهریار

زغفلت بخون دل آغشته
برسید بدان روشنے رشته

اگر یابد از بهر عیش محال
حرام ست قیمت برد یا حلال

نپوشنده گفت ای ورع اکتساب
بگو کیستی تا بگویم جواب

چو دانست از عصمت گفتگو
که همشیره کنبر خانی ست او

چنین کرد وصف فتوے بیان
که رشتن بدان روشنے ریسمان

حلال ست بر غیر امثال تو
حرام ست بر تو خوشا حال تو

کسانے که سر رشته یافتند
ز اندیشه رگهاے جان یافتند

نصیب کسے گشت دیدار نیقدر
که دیدست در هر نظر صد نظر

بان کس که کار ست دارند کار
گه از نیست زنهاے کامل عیار

خطیب سخن را بر منبر کام و زبان در بیان و بسر انگشت وعظ بنبه غفلت از گوش هوش کشیدن

ز حبیب یا حبیب و دامان بده — همه زاد خود در بیابان بده
مشو آنچنان پر ز ثقل اهل — که نالد ز بار تو دوش حامل
به تعلیم خود داشتم گفتگوی — به تنبیه من چون سخن داد روی
کنم ابتدا داستانی دگر — که شاید از این را بیابی دگر
بیا ساقی آن عقل پرور بیار — که مستش بود واعظ هوشیار
بده تا دهم پند خود را بجان — که خاشاک طعنا شود در زبان

خطورے بباطنکیه بر هوش کن — بگو راستے راستے گوش کن
در اهمال خود کو همال کو کیست — چه اندیشه دارے خیال تو چیست
ز تقصیر خود را اماسے بده — وگر توبه کن یا ضمانے بده
دعا نام یکے باطلت ظاهرست — زبانت مسلمان دلت کافرست
مشخص نشد کفر و ایمان تو — دو رویے نشد روے گردان تو
بد عهدے ایمان وکیل تو کیست — درین نکبت عصیان دلیل تو چیست
ز فرمانبرے گشته از خود بهے — فرو کوب کوبے بباغے گرے
چرا این همه خود مرادے چرا — گدا بردے کیقبادے چرا
زهے ننگ زیدو زهے ننگ غم — زهے ننگ نامے تو ننگے تو نام
گنه خود شد آخر ثوابے بکن — چه باقیست با خود حسابے بکن
عرق ریزیے هست روز جزا — گهے مصلحت بینے باحیا
ز رسوائے روز محشر تبرس — تبرس اے ز خود بیخبر تا تبرس
کم از هیچ وطنیان باین طول و عرض — گهے یادے از نخلبت روز عرض

از دل اگر ناخنی داشتی
تا بر هوس عقده نگشادنی

رود چون به بازار سودا گرے
کند دیده از سود وصل بهرے

از و لبس تبرا تو لا شده است
از و لبس نقاضا مدارا شده است

سبک گشته خلقے ز تمکین او
بسا نیک دیده مرده بر دین او

جهانے بدام اندر از دانه اش
همه شیفتها گشته بتخانه اش

بدلها پراگنده تخم غرض
نشاط و طرب جوهرش را عرض

بتان را ز و فرق اهل کمال
به آواز خلخال در خاک مال

نیاید به بسے سیاه و سپید
صداع هوس بطلانے طلا

کشندش اگر حرز بازوے دل
نه بیند دگر چشم غم روے دل

ولیکن چنانش بت خود مساز
که برگردد از قبله روئے نماز

مدر در قفا لیش گدائیست این
بصد بخشش کوش از و هائیست این

ترسید بزرداریت افتخار
بر و این قفا خر بکان را گذار

برائے حصولش بکوش اینقدر
بتحلیل گر فتے مجوش اینقدر

باسباب خانے تو نگر مباش
خوشا خواجگے بندهٔ زر مباش

مه گنج در سینه از بهر زر
که از از دهانفس گردد تبر

ازان گشته برزر عزیزی سبیل
که گردد سبیل عزیزو ذلیل

بهر باب حاجت حسابے بنه
بهر دانگ کنجے ثوابے بنه

بفشار در کوزهٔ اخلاص پا
ز خیر بستان ز دست ریا

بهنگامهٔ انعام انعام نیست
گواهان چه حاجت اگر دام نیست

بلے مایه دارے نمایان شود
که پیدا ز احسان پنهان شود

مکن ظاهر انعام و احسان خویش
منجل تا بش ازان سجل پنهان خویش

ساقے نامہ بخط مہور ے
لا غوں ۱۲
اسے سراہ و طریق ارزیدہ
وقف تیز آمدہ و بسیخے
آب و خش سبنے کہ دھدہ
ضاد وقف کنسمہ ۱۲
خیانت
اسے
مقدار یک
سیبا سیفے یک دانگ
دودہ صواب بسیار
حاصل کن ۱۲
اسے از دست اخلاص
نزدیکہ ۱۲
یعنی
نورسے کہ اسباب حصول
اسے
اسے
اسے

دیگر چہ در چار سوئے قدر ۔۔۔ رواج کساد ے متاع ہنر

کہ آرد بہ بازار راز و نیاز ۔۔۔ کہ صد جانہم خویش را در گرو

ز ہم نگسلد ربط شعر و شعور ۔۔۔ اگر شاعرے شعر بد از تو دور

بجو ہنر کسے از خرد مکتبست ۔۔۔ کہ حیثیتش مختصر در زر ست

شکر از کسان حرف شیرین زمن ۔۔۔ مرا از دگران روی زرین زمن

درین عرصہ بر ہر چہ افتد نظر ۔۔۔ زرش دادہ فرو نمود ے دگر

ہنر را وے جلوہ دیگر ست ۔۔۔ کہ بی زیب و زیور نمایان ترست

کنند اضیا گر چہ عیب ہنر ۔۔۔ تو بر عشم ایشان مکن نقے زر

بدر زر نگوید کس از بخردست ۔۔۔ بلے مصرفش گر بذاتے بدست

زند و سیم تریاق زہر غم اند ۔۔۔ وگر فاقہ رنجے زند مرہم اند

بجاحبت گزارے برائے ملک ۔۔۔ ز اختران سکہ شد بر فلک

شد اندر ازل قیمتے قیمتش ۔۔۔ کہ گر بشکند نشکند قیمتش

بنشاط طلگے زشت زیبا کند ۔۔۔ بباقندگے شاں دیبا کند

کسے را کہ او پیش آورد ہ است ۔۔۔ عیوبش ہمہ در کیس بردہ است

چنان کز در زرگری ساحرے ۔۔۔ کہ گوساں لگے کرد صد ساحرے

خرد ماندہ از جراتش در شگفت ۔۔۔ بیازہ سر دست خوبان گرفت

ز طاق دل شاہ عرش آستان ۔۔۔ فتادہ شکست ست رنگش ازان

دل سیر چشمان شود نا شکیب ۔۔۔ ازین شوخ چشمے قناعت فریب

دکانیست ہر بہر سود اے او ۔۔۔ بآنقدر کو لوست لالائے او

بیا بے متاعے درین حارسو ۔۔۔ کہ صد بار نشر وہ قیمت برو

جواہر کہ پیرایۂ افسر اند ۔۔۔ بآن قدر و شان ز رخ زر اند

به بسیار خواندن مران آن نفس — که گوش تو گوید بگوش تو بس

اگر راه بخشت ببرد آن رواج — که خبر شعر خواندن بنا شد علاج

حکیمانه بردار خوان از میان — مباد اشود ممتلی میهمان

گر فتم که شعر ست رشک آل — خرف قدر گردد بطول مقال

شکر در حلاوت چنان دلکش ست — چو جوش فزونی زند اکش ست

نبوشنده باید بآن جست وجوی — که نگذارد ت در زبان گفتگوی

شنیدن اگر حلقه در گوش نیست — زهی عیب خواندن که خاموش نیست

بنودی اگر آب بسیار باب — بنودی در قیمت او کم آب

چه نفرین که خواندن کند بر زبان — چو باخشک فهمان شنوی تر زبان

چه نجم زین عروس سخن را تبر — که بر کورذوقان شود جلوه گر

به تحسین نزدید زبان تازگوش — زبان بیان گو بجز اندن مکوش

گر از ترحریفان متاع ترے — بگفتے ست خوش نیست دے لنگرے

چو سعت رواز تنگظرفان مباش — خس شعله سرد حرفان مباش

ازین نرم حشمان بحرف زمخت — نیاید جگر از تف شعله سخت

جفا دید پیوسته فضل از فضول — نگردید رد طعن زداز قبول

گرفت ست در طرف این طرفه باغ — ز بیغاره بلبل آواز زاغ

بجز شکر ز اهل تحمل خطاست — شکایت بجا نیست گر هم بجاست

پریشانے و خال از رباب حال — ندارند از هم گریزے منال

چنان کاب و گل را نمی لازم ست — هنر پیشگان را غمے لازم ست

هنر گر به در آستین آمده است — رخش پاک تے کن چنین آمدست

زاهلیت ست این چنین دل غمین — بیا می معاذ الله از عکس این

ساقے نامہ ظہوری

نسخہ اول و دوم نیست ۱۲

غلط ۸ از فرخی

و همچنین فضیلت دارد فرخی
شعر و همچنین بخشش و طبع کردن
بر کسے بر فضیلت ۱۲ دارد

۹ بالضم زیادہ و بیها
و افزونی منهاج فاضل ۱۲ دارد

۱۰ اے طعن زد
از قبول رد نشنده اے
با قبول طعن هم لازم ست
لهذا بر اهل کمال ناقص فهمان
طعن میکنند ۱۲ ندارد

۱۱ از نظر فرخ باغ مراد
سخن خواه دنیا ۱۲ ندارد

۱۵۳

۵ اے
اگر چه متاع قیمت دارد اے
مگر پیش حریفان متاع
تهمتے چرا کر ایشان را
در کلام لطیف و کلام
زبون و خلل نیست گفتن مرد
را یکسان دانند گفتن مرد
دران صورت بی تمیزی
خوب نیست اے چرا
خاموشی نشوی
۱۲ ندارد

۶ حرف مخفف که بطلب گفتن
کند از دل تو قیمت نگفتن
اے حسن خود را

۷ عیب یعنی نادانی
طعن بر اصل آفرینش
کسے دیگر آرزو نمی کرد فرخی

۱۳ ندارد یعنی
مقدمه نادانی ایل
بودن کار کسے شکایت بجا
هم بجا نیست ۱۲ ندارد

۱۴ اے با حال ایل
حال بر پریشانی از نمی ماند ۱۲

۱۵ ندارد
ست ۱۲ ندارد
یعنی اگر دل تو طبیعت
بر کسے اگر دل تو طبیعت

۱۶ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۱۷ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۱۸ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۱۹ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۲۰ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۲۱ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۲۲ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۲۳ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۲۴ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۲۵ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۲۶ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۲۷ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۲۸ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۲۹ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۳۰ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۳۱ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۳۲ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۳۳ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۳۴ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۳۵ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۳۶ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۳۷ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۳۸ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۳۹ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۴۰ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۴۱ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۴۲ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۴۳ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۴۴ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۴۵ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۴۶ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۴۷ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۴۸ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۴۹ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۵۰ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۵۱ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۵۲ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۵۳ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۵۴ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۵۵ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۵۶ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۵۷ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۵۸ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۵۹ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۶۰ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۶۱ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۶۲ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۶۳ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۶۴ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۶۵ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۶۶ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۶۷ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۶۸ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۶۹ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۷۰ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۷۱ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۷۲ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۷۳ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۷۴ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۷۵ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۷۶ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۷۷ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۷۸ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۷۹ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۸۰ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۸۱ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۸۲ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۸۳ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۸۴ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۸۵ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۸۶ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۸۷ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۸۸ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۸۹ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۹۰ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۹۱ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۹۲ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۹۳ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۹۴ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۹۵ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۹۶ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۹۷ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۹۸ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۹۹ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

۱۰۰ ندارد
بیگانه از ایل
پاس نمی دارد

بعزلت نشینے خوش آن قادرے — که یادش کشد باز ہر خاطرے
مبہر در تکبر زند در بان مخسر — بروجبین ابروے رضوان مخسر
نخواہے کہ عزت رود بر کران — میاور حدیث طلب در میان
بجز راہ کوئے قناعت مپوے — کتاب طمع پارہ کن بل بشوے
بلفظ بدہ گر شوے نامہ سائے — سر نگارشت با خامہ در ہم بسائے
چراغ سخا باش گو نور باش — شب و روز از پرتوش دور باش
شجے نیست اصلا نگویم کم ست — بعید نخل جو جی ست گر حاتم ست
بجان بین و ان وسعت ہمتش — خراشیدہ صد جا ز دون ہمتش
ز افشان تر از ماہ و خورشید کیست — در انبار شان از شش پنجہ چیست
ز راہ صبا یکطرف کش مشام — بتخصیص کا ید ز باغ کرام
ز خوان سخا بس نشین ز نہار — بہ بین ہر طرف منت بیشکار
ز بیدل چون بے نیاز ایمہ — از و مے کشد عشق نازا یمہ
ستانے گر از بحر یکقطرہ آب — بچشمے دگر بینیت از حباب
جہان بایدت از گرفتن ابا — کہ ہنگام پیرے نگیرے عصا
با سجاح خضر آب حیوان مگیر — بہل کو برو یار دامان مگیر
بگیرندگان آن جہان کن نگاہ — کہ از چشمت افتند خورشید و ماہ
ازان بوستان میوہ بادت حلال — کہ وقت نشاندن نگیر د نہال
گرفتن خوش آمد یکی جاے و بس — کہ در حرف خواہش مگیرد نفس
مجین نزد خواہش مباز این قمار — کہ بازے نخست ست اعتبار اعتبار
جہان راہ سامان ہر کاروبے — کہ بیکار ماند لب عیب جوے
بہنگامۂ شعر نازان مباش — بخواند ن ز تقریب سازان مباش

طوطی گویاست — اسے طاق صلہ — اسے ای چراغ — اسے بحر — اسے ابر — اسے ای چراغ — اسے ای چراغ — اسے ای چراغ

صاحقہ نامۂ ظہوری

ضرور ست پاس دل شب منور ۱۲ ای نصف شب
برائے چہ پرسے ز منزل خبر ۱۲ بگمبانے
درین راہ افتادہ ہر سُو براہ
ز کابل تتبع آبرو خاک کرد
شود قافلہ بست بکشایش چو یار
نہ پیچد برین طرفہ کنگر کلند ۱۲ بضم کاف و سکون نون و فتح گاف و کاف
مقیم سرخوان تن پروری ۱۲ بضم کاف و سکون نون و فتح گاف و کاف
درین قلزم سینہ ریز دز اوج ۱۲ ای ساکن
ندارد کسے غیر ارباب فکر
حریفان کہ این مے بسے غرقہ کشند
ندانم درین فن کہ نادر ترست
کہ دیدست ازین سادہ پرکار تر
درین ۱۲ روزگار ست خرد گشت کیچ
نمایان کسے گشتہ اندر سخن ۱۲ ای پرتشان نظر
سخن کردہ ۱۲ سے دگر اختیار
درین ۱۲ بحر از ان در مفر سای کف
ہنر کردہ مزدوری این پیشہ را
تبرس از سخن اے سخنور تبرس
۱۲ غرا کیست در پنجہ ہمدست شیر
چو گرگت ۱۲ در اندر گزند سخن ۱۲ ای ماننگ گرگ
توی قطرتان را ازان خبر اندیشہ ۱۲ سخن

بلندست شبگیر این راہ دور ۱۲ نے سنگر
کہ پیمودنش مے کند دور تر
پس افتاد گر کرد واپس نگاہ
تلاشے ۱۲ کہ گاہے عرق پاک کرد
رود اندرین کار آسایش ۱۲ کار
اگر شعبدہ پست ست و ہمت بلند
ندارد نصیب از سخن پروری
برآرد گہ از لاغرے شکل موج
کہ چون سینہ ۱۲ می بجد از تاب فکر
کباب از جگر ۱۲ در بر آبر کشند
کہ عاجز ترست آنکہ قادر ترست
کہ آسان ترش ہست دشوار تر
بہ بین چون کفش میخورد مار ۱۲ پیچ
کہ گم گشتہ صد بار ۱۲ در ہر سخن
خیالات رسمے نیابد بکار
کہ کام نہنگش نباشد صدف
دل شیر مے باید این پیشہ را ۱۲ ای جراکے
گرت ہست صد ترس ۱۲ دیگر تبرس
ہراسے ہر اسے ۱۲ دلیرے دلیر
نباشے اگر بہ بند سخن
کہ آگاہ گردند ۱۲ از عجز خویش

۱۲ ای ہمچو ۱۲ ای ہمچو ۱۲ ای ہمچو

گلستان و صحرای و باغ من اوست
شبستان و شمع و چراغ من اوست

جفا گر چو خواهم بها دم بود
بمشکوی خود زیادم برد

غمی گر مدد آید بغزنه دلم
بابش تر او در برون از گلم

اگر گاه از تلخی شهد زهر
خورم غوطه در گنج محنت بزهر

در آید بشیرینی از در درم
که گیرد سراپای در شکرم

نباشد چنین گر چه شکر بجست
باین چاشنی زهر چشم کسی ست

ز غمهای خود گر چه می کاهدم
ز شادی ببالم که می خواهدم

نه گر دود از صحبت من ملول
ز درد کرده آتش روی تابد قبول

بشعر است در مرتبت نسبتش
خوش افتاده با شاعران صحبتش

از و جلوه هائی که بنهان رسد
که خبر ما بموزونی آن رسد

بفگند یکبار بر ما گذر
که فکری نکردیم هم بر نثار

چو از خانه شاعر آید بدر
کند جلوه موزون تر از بیشتر

از و گر چه دارند اهل کلام
همه باده در جام و شکر بکام

بمن باشدش التفاتی دگر
برائی فدا گو حیاتی دگر

خوش آنحال که جا یافت در کوی او
خوش آنجان که ره یافت بجوی او

خوش آنانکه دارند در دسخن
خوش آنانکه گردند گرد سخن

شبت باد خوش پشت بر خواب کن
با فسانه اش خواب در خواب کن

از و دیده داد نظاره داد
که خوابش ز بیدار ی آمد بداد

چو ست خودت کرد هشیار باش
بر او عاشق و عاشق زار باش

چو او مید هد درد راحت مخواه
ضرور ست در عشق او زار ی

از و میم سیال از و میم بکاه
که نبود این نمک را جگر خوار ی

دہم جام وحدت اگر کثرت است — منم دام گشت اگر وحدت ست
نجستہ است فالم بہار رباب فال — کہ گیرند از گفتہ آم حسب حال
زیر شعلگیہائے فکر من ست — کہ مشتاق را برق در خرمن ست
غزالان صحرائے ناموس و نام — من از غزلہائے من گشتہ رام
رظلم چنان منشیان کامگار — کہ بر نثر شان نثرہ گردد نثار
زخم لب منظربان بہرہ مند — سرائندہ از من بہانگ بلند
مثناجاتیان مدح خوان من اند — خداباتیان خود ازان من اند
بنا شد دلے کز خشت شورہ زار — در و بشگفانم گل صد بہار
گل و لالہ ام تازہ و خرم ست — زروئہائے خوبی کہ در شنبم ست
زوصف لبہائے چون سیم خام — ہوس سنجتن زشمارم حرام
لبوداے سنبل زرود گفش — خم و پیچ کاکل کشم در نفس
چو باشد زسنگشا وقد نگینم — ببالد نظر گر دے دعویم
لبن تا غزال سخن گشت رام — زخود مے کنم رم چو وحشے زوام
حریفان و جام و مے و لالہ زار — من و مستے و نرگس پر خمار
ازو گر کسے گشتہ آشفتہ حال — کند نسبت بروی خوبان چو خال
کسے را کہ نشناند از خویش دور — در خلوتش نیست بر روئے حور
پسے گر رسد پردہ در پردہ است — نبازم بخود کز خودم گردہ است
چو در خلوتم انگانم ازو در سخن + — وگے عقل دیوانۂ ہر سخن +
چو در خلوتم مجلس آراشوم — نشینم چو با جمع تنہا شوم
خموشم چو آیم ز گفتن بجوش — زنم جوش گفتن چو گردم خموش
وگر با کسے نیست روئے سخن — تو گوئے برو کردہ پشت انجمن

سماعت نامۂ خلوت سرائے
دوسرے من سرودگاہ
خود بلند سے کند کہ خوب
صفت قدر او شنید ۱۲
اسے حریفان
من با جام سے و لالہ زار ند
۱۲ اوست
سخن خوبرو ست کہ
خوبان بہشت سیر ارند
چنانکہ خال رو بلینہ ارند
الا بہشت ۱۲
اسے خود را اللہ خلوت
او در دل نیست چنان
استغنا شود ۱۲ ازین
اسے اگر ہمہ
۱۴۶
گوئے نرم من ہستند
اسے اگر دل
حاسد نبود دو صد
بہار بشگفانم ز اگر
حاسد ست نا چارم
۱۲ ازست
دشمنان کہ از استماع
سخن آن حرف بخالت
بر آرند سخن مرا
تا تنگ شود ۱۲
اسے
فقط وصف بہ نہائے
چون کسے خام سے کند
سماعت نامۂ خلوت سرائے

در شکر گزاری سخن

شکر سخن لب گشایم نخست — که گره دیده از و هر شکستم درست

زنور بخش سخن رشدیم در سپاس — چه مشرق چه مغرب شدم روشناس

تا واز آه آتش کوس دولت زدم — زر خرج بازار شهرت زدم

درین انجمن کیست ز اهل سخن — که عشقی نه ورزید با شعر من

بدست سلیمان دانش عصاست — بهائے سر گنج فضل ازدهاست
عجب کاین چنین ازدهائی ستر گ — نپیچد سر از خط خرد و بزرگ
ازانست کام و زبانش سیاه — که نفرین کند بر بدانديش شاه
همه ناگهانے قبولش پذیرد — زبانش دوا تا بیانش صدست
بده نخم حرف از نقطه کشته اند — بآورشته گفتگو رشته اند
درین عرصه از سالکان برده گوی — که از سر قدم کرده در جست و جوی
نگر ده کسے از عجیبد و خدم — چو او وجهت در راه خدمت قدم
کس از سینه چاکان چو او بیدریغ — بر غبت نیاورده سر زیر تیغ
نشیند چو بر دوست گردد روان — شود تا سخن در برندش زبان
چو آرد تجریر بر سخن صریر — زند بلبل بلغ سخنے صفیر
ندارد چو خرد سخنے در نفس — که نگذشته باشد بران سر عسس
بجز از سطورش ارسطو ست گم — که دارد سری چون فلاطون بهم
بود نقطه در هندسه چون بکار — یکے ده کند ده صد و صد هزار
بجنبش زبان آوران جمله هیچ — همه حرفها کرده انگشت پیچ
یکی در عرب دیگرے در عجم — ازو راز گویند در گوش هم
ازین شمع در دود مالان دوات — فروزند بر مشعل خور برات
نشیمے گرش لاله بر نیفراشتند — زبانش فتیله چرا ساختند
بتشبیه قد بتان شد علم — بیاسود در سایه او رقم
ز گردن فرازان خبر میدهد — که بر پائے هر حرف سر مینهد
بآن دلربائے نهد گاه خال — که خط تبان را دهد گوشمال
سطور آنچنان گه مقابل کشد — که پائے نگه در سلاسل کشد
حدیث تف جوش آمد بگوش — برون داد مغز استخوانش بجوش

سه ابیات که بعد فضل را بعد نخواست است و در نسخه دیگر است و در نسخه دیگر است

بهائے سر گنج فضل ازدهاست
نپیچد سر از خط خرد و بزرگ
که نفرین کند بر بدانديش شاه
زبانش دوا تا بیانش صدست
بآورشته گفتگو رشته اند
که از سر قدم کرده در جست و جوی
چو او وجهت در راه خدمت قدم
بر غبت نیاورده سر زیر تیغ
شود تا سخن در برندش زبان
زند بلبل بلغ سخنے صفیر
که نگذشته باشد بران سر عسس
که دارد سری چون فلاطون بهم
یکے ده کند ده صد و صد هزار
همه حرفها کرده انگشت پیچ
ازو راز گویند در گوش هم
فروزند بر مشعل خور برات
زبانش فتیله چرا ساختند
بیاسود در سایه او رقم
که بر پائے هر حرف سر مینهد
که خط تبان را دهد گوشمال
که پائے نگه در سلاسل کشد
برون داد مغز استخوانش بجوش

ندارد چنان قصر رفعت بلند — که اندازد اندازه از همت کمند

بنان پایه ایوان کسی نشان ساخته — که از عرش کنگره بران ساخته

بهر موجه صد نجه گردید صرف — چو بیرون تراود ده از ظرف حرف

بجنبش قلم مشک تر می خورد — ازو گفت طوطی شکر می خورد

بعود نفس چون نجورش دهند — بنزم فصاحت عبورش دهند

کسی دست چیدن باین میوه برد — که در عرش پا بر سر خود فشرد

نسیم گل این گلستان دم مست — خوی جبهه فکرش شبنم مست

که دید انچنین بلبل صد زبان — که کام و دهان باشدش آشیان

چو پرواز گیرد ببال نفس — بباد پرش رفته این ده قفس

ندارد زمین پایه غور او + فلک گردد از سایه دور او +

چو مینا نهد آسمان ساغرست — چو خلوت نشیند زبان بر درست

زمانیش دم زند صد نکست — مگر هم خودش لب گشاید که کیست

فراهم شده معنی هر چه هست — بحرف آمده دعوی هر چه هست

چو افروخت شمع شبستان کن — جهان دید خود را به نور سخن +

باین مثال نازم کشی آن مثالست — که در کارگاه وجود آلت ست

زگردون نه پایه صدر خویش — منه منبر خطبه قدر خویش

بود باد بنیان دلی از نبات — بخاک قوی پایه بخشد ز کات

چو زد بر سر خوان خلقت قدم — طفیلیش بود نه لوح و قلم

قلم چون ازو کیمیا گر شود — سیاهیش کبریت احمر شود

چنان گشته دریای مردی علم — که از دولت انفاقش قلم

تعریف قلم

بتان را نشیند بر بر زبان +
بما عشق زند حرف لطف نهان

بآرایش خود کشد پرده پیش
کند خون دل بیقران خویش

ز سودای او عقل دیوانه ایست
ازو خانهٔ دل پر سیخانه ایست

خرد زو بدیوانگی شد همم
نهاوند از نقطه دانغش بسر

نه آن یوسف ست این کزو آفتاب
فساز د بخون دست و تیغی خضاب

درآمد چو شیرینی او بشور
کشد کوهکن را بشیرین بزور

چو در دلبری شاهد عشوه زند
رهیبانه مجنون لیلی زند

چو بر گلشن نانه گی گل کند
ز افغان گل مرغ بلبل کند

وبد نغمه نالهٔ زار را +
کند دسته از آه ریحان تر

بشیرینی آورد اشک تلخ
که شکر زند یارب از شک تلخ

ز مژگان چنان گاه نشتر زند
که از هر بن مو رگی سر زند

نهد گه ز کاکل کمندی بدوش
که چنبر کند بازوی عقل و هوش

چو از چشم جادو بجادو رود
بجاز پهلو بپهلو زند

ز فردوس رویان چو بلبل شود
بدوزخ همه شعلها گل شود

ز کیج لب آورده شهد هوس
برآورده پروانه بال مگس

ندارد نمک بزم بی شور او
بافلاک اطلس دهد عور او

ولی کز وقارش سبک گشته کوه
چو کاهش بمخ آورد از شکوه

سپهر است تا رنفس محورش
زوالاحیالان بر اوج اخترش

سوار است در عرصه گاه بیان
معانی رود لفظ اندر عنان

کجا دارد آنقدر گوسنے زمین
که گردد ز جوگان او یسله چین

INDIAN INSTITUTE OXFORD

چو در ما فوت فرصت قسم بر کشید
خوش آنکس که سازد ز نخست نکو

بگوشش همه کار ها چیده اند
صدف بر پر و بال طاؤس چید
دل ساده را تخته بر نقش او

چو تیرش شود کج ز فرزانگان
ازو گوشه کاری ازدیده اند

کند جنگ بر صلح گر اختیار
کشد تا تلاش افعاش دیوانگان

بزمی در آید خسک قائم ست
شود بزمها عرصه کارزار

یکی راست افسر یکی راست طوق
بر گرمی در اید فلک همدم ست

درد رو احبب اندیشه روی و پشت
فرو تر ز تخت ست و برتر ز طوق

شود گاه مقراض و گه سوزن ست
گه شیرین و تلخ ست و رزم و در شست

برآورده گر چین ابرو بقهر
بدر دبد و زد چه چابک فن ست

دراز مرحمت پیر دهقان شود
ز نیکیش صد پوست افگند زهر

بعیاریش گفت عیسی درود
جهان از جوانی گلستان شود

چو زخم سنانش بدل جای کرد
ز نیک خم کشد سرخ و زرد و کبود

برائے خرد دار عبرت زنند
بمرگش توان مرهم انداختن کرد

زنویسش آن روستے بر درخط
اگر پیش او لاف خبرت زند

بهامش ان تیرگے یافت راه
که اندیشه را کرد پر بین نقط

مرقت چه سازد سر انگشت بند
که انگشت در چشم خود زد بنگاه

کشد چون زروی سوالی نقاب
تواند ز هر مغز صد پوست کند

نه تنها زبان در دهان ست ازو
شود خود نقابے و گوید جواب

به بیگانه خویشان زبان کرده راست
چه چشم و چه ابرو زبان ست ازو

شود شیر در شکر هر مزاج
چه فرد ست لیک آنزمان کاشناست

تصرف کرد اند خواه او در مزاج

صاحب ترجمه

۱۴۱

ساقی نامه ظهیر فاریابی

۱۴۲
۱۴۳
۱۴۴
۱۴۵
۱۴۶
۱۴۷
۱۴۸
۱۴۹
۱۵۰
۱۵۱

نمید شهد خائے سخن کز جنس او
بہ نزد بدو نیک مے بود رد

ز نوشش مہ نو خورد گوشمال
نقاطش سخنوران دہد تخم خال

بسبر منزل جان ہمے زد قدم
بتعظیم او دال دل گشت خم

بنام آیزد از شوکت و جاہ او
نفسہاست جاروب درگاہ او

خطش این از آفت شست و شو
ہمہ سینہا تختہ مشق او

چو پیران کند دعوے زیرکے
بگہوارہ کام در کودکے

از و یاد گیرد زبانہا ہمہ
نشانہا کند ظاہر از بے نشان

کہ برداشت بر قع ز رخ راز را
کہ انگشت بر لب زد آواز را

سواد است در دل سویدا از و
نہان دو عالم ہویدا از و

از و شد بنل جو بیارے رقم
ورز و مہرہ شاہ کار رقم

بصد رنگ بیرنگ دیبائے او
ہمہ طرفہا صرف پہنائے او

ہمہ نسخہا حرف این داستان
وزین چار سو نہ فلک یک دکان

نہش کہربا آہمیلش عقیق
بسباط جواہر کہ چید این طریق

بہ بنائے افشہ دہر جا قدم
زنیک گل بنا کرد دیر و حرم

چنان در عرب زد در داورے
کہ آورد ایمان باو کافرے

زادنے واعلے چو راند سخن
بقارون و عیسے رساند سخن

سلیمان زمرغان بآن قدر و شان
بہ تعلیم او یاد گیرد زبان

گہے صلب در وعظ چندان شود
کہ روشندہ توبہ پسندان شود

بلفظ سہا گہ دہد آب و تاب
ز رخشد در و معنے آفتاب

کشائش بہر جا درے بر کشود
کلیدش ہمین قفل و سواس بود

بے حلہ صفحہ بر دریدم رقم
بنجرح بنان زشت دوکش قلم

سخن پرسیان حال اوزنی
دلالی نیاید از قاروزنی

تحت زین سے رود
تبیغے کہ بر فلک جہاد

ست سخن میرساند اے
بالکل احاطے کند ۱۲

بلطف سخت ۱۲
سرود شکست سہ شود

خاصیت شیشہ دارد
باوجود این سخنوران

اے فحاے ۱۲
ہر جا نفیس گردد ۱۲

خوشا روزگار رهروی که گشته
که بر دوش خود دیدار او برداشته

بظاهر چنان ست احسان او
میرس از کرمهای پنهان او

کنون داوری از تو بگذشت راست
که آنکس که آفرینش دفاق و وفاق

غم و رنج چون تو انم کشید
بصد تیغ از و چون توانم برید

کشد بار خشت تو جان در تنم
منه بار تکلیف بر گردنم

مهاد آنکه دادن ترا در نهاد
مرا نا گرفتن بجا طلب نهاد

چو گوید کرم زانچه راند سخن
ز عذرم مرنج این کرم هم مکن

مرا زان طلب مدعائی نبود
تمنای باغ و سرائی نبود

بشوخی سخن برفع از رخ نبود
جواب سؤالت چنان رخ نبود

سخن را بجولان چو جنبد عنان
عنان گیر کش نیست حد زبان

بیا ساقی ای گلبن رنگ و بو
که هست از تو رنگینی گفتگو

ازان مے که ریزد سخن بر سخن
کرم کن که گویم سخن در سخن

بشیرازه بندی نسخه در تعریف سخن تارهای نفس بهم بستن و در چهره کشائی صور معانی بر زانوی هم نشستن

سخن چیست سرخوش این بزم جم
که نوشند و هوشیاران کشند از دستم

جهان نیست مستانه از گفتگوئی
ز میخانه اوست این های و هوئی

زبان از سخن این چنین تازه روست
وهان خموشی پر از گفتگوست

نوای عشق جان را به تن میکند
همه دلربا سخن میکند

سخن کرده در هر دلی جا چو کرد
از و رفته انفاس عیسی بگرد

مسیح سخن گر شود ناتوان
طبیب سخن گیرد شش نبض جان

سهیل سخن تافت بر روم و زنگ
ادیم زبان یافت این آب و رنگ

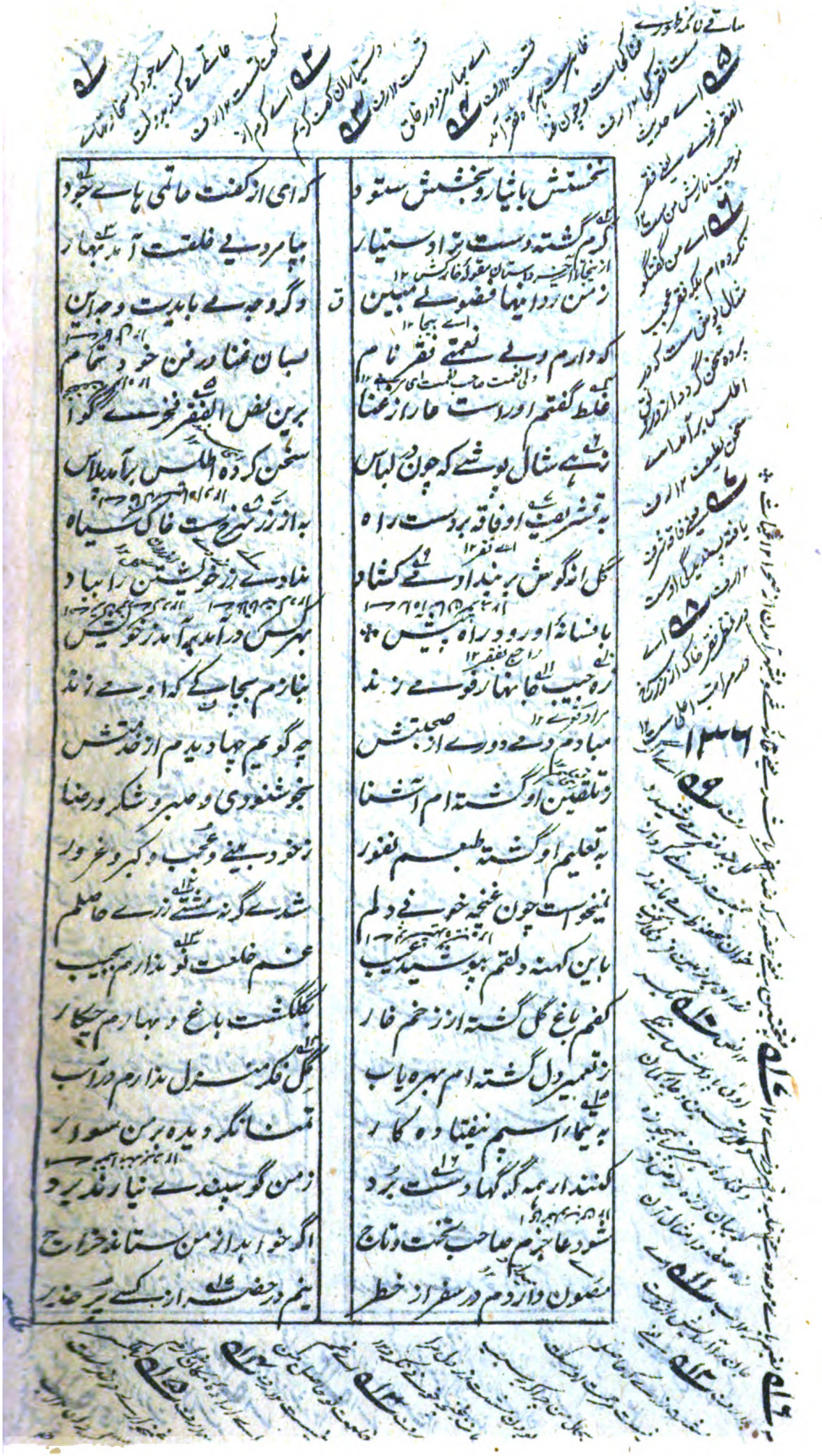
بشیرازه بندی نسخه تعریف سخن تارهای نفس بهم بستن و در چهره کشائی صور معانی بر دانوی هم نشستن

سخن چیست سرخوش این صهبای خم — کزو هوشیاران کشند اشتلم
جهان نیست مستانه از گفتگو — ز میخانه اوست این های و هوی
زبان از سخن این چنین تازه روست — دهان خموشی پر از گفتگوست
سخن عشق جان را به تن میکند — همه دل بیها سخن میکند
سخن کرده در دور دل هر چه کرد — ازو رفته انفاس عیسی بگرد
مسیح سخن دگر شود ناتوان — طبیب سخن گیرد نبض جان
سهیل سخن تافت بر روم و زنگ — ادیم زبان یافت این آب و رنگ

خوشا روزگار هوسهای گشته — که بر دوش خود دید ارو پشته
بظاهر چنان ست از حسان او — مپرس از که مهای پنهان او
کنون دانوری از تو بگذشته راست — که آنکس که اینش وفاق و وفاست
غم و قدش چون توانم کشید — بصد تیغ ازو چون توانم برید
کشد بار منت تو جان در تنم — منه بار تکلیف بر گردنم
مهاد آنکه دارد ترا در نهاد — مرانا گرفتن بخاطر بهاد
چو کردی کرم بار بانجه راندم سخن — زعذرم مرنج این کرم هم بکن
مرا زان طلب مدعائی نبود — تمنای باغ و سرائی نبود
بشوخی سخن برقع از رخ نبود — جواب سوالت چنان رخ نبود
سخن را بجولان چو جنبد عنان — عنان گیرش نیست حد زبان
بیا ساقی ای گلبن رنگ و بو — که هست از تو بنگینی گفتگو
ازان مے که ریزد سخن بر سخن — کرم کن که گویم سخن در سخن

طلسمے چنان کہ نیست بے دست مزد — کہ کوتہ شد از منزلم پاے ورد
در فروق عزلت بر و بیم کشاد — بہ بیگانگی آشنایم داد
نگہ دست مست مے و شاہدم — زبے قدر تہاے خود زاہدم
زور یوزہ منع دلیرم کرد + — تو نگر عجز و تقصیرم کرد
نیندانست در محنت راحتم — نگہداشت از خوارے عزتم
باندک شیشہ گیرو دارم مداد — بے پاس زر طبع مارم مداد
برایم چنان پشتہ خار بست — کز و قیمت خرمن گل شکست
بنانہم بگلزار صحراے خار — چہ خوارست در دیدہ باغ و بہار
سر من خوان کرم تنگ فاست — اگر سیر چشمی نباشد بلاست
بنرمے روم گر بفرض محال — بمالد زمن صدر ضعف نعال
دم سرخروے زند آبرو — کہ گوید رخ زرد رفتم ازو
زدم سکہ بر رخ زر و دگر — چنین زر زدو زرین نشد بہر زر
بسختے کشے گر زرنج و عنا + — پر از آبلہ کردہ ام دست و پا
ز رشک کفم اشک ریزد لآل — ثریا خورد در رہم خاکمال
باین سخت جانے کہ با خارہ سنگ — زدم دوش در کوچہ نام زنگ
بلند ار شود چوب دربان شاہ — تنم گردد از سایہ آن سیاہ
باین کوزہ شیشے کہ مے بینیم — کہ زانو زدہ بر زمین نبیم
نیفتم بزانو زدن پیش کس — کہ زانو زدن در نماز ست و بس
بشیرے کہ زہر بر دانگبیں + — زبس تلخے شہد افتد بہ نے
برون شد ز دل الفت سیم و زر — کسے چون برد با دو رویان بسر
نہادم بہ پشت ار چہ پشتہ از و — عزیزم چو گیسوے کشتہ از و

۱ طلسمے ۲ گوشہ نشینی ۳ بیگانگی ۴ بے قدر ۵ تہاے ۶ عجز ۷ تقصیر ۸ نگہداشت ۹ خواری ۱۰ بے پاس ۱۱ شیشہ ۱۲ مداد ۱۳ بے پاس ۱۴ طبع ۱۵ مارم ۱۶ مداد ۱۷ خار ۱۸ بست ۱۹ کہ ۲۰ گوید ۲۱ رخ ۲۲ زرد ۲۳ رفتم ۲۴ ازو ۲۵ چنین ۲۶ زر ۲۷ زدو ۲۸ زرین ۲۹ نشد ۳۰ بہر ۳۱ زر ۳۲ بسختے ۳۳ کشے ۳۴ گر ۳۵ زرنج ۳۶ و ۳۷ عنا ۳۸ پر ۳۹ از ۴۰ آبلہ ۴۱ کردہ ۴۲ ام ۴۳ دست ۴۴ و ۴۵ پا ۴۶ ز ۴۷ رشک ۴۸ کفم ۴۹ اشک ۵۰ ریزد ۵۱ لآل ۵۲ ثریا ۵۳ خورد ۵۴ در ۵۵ رہم ۵۶ خاکمال ۵۷ باین ۵۸ سخت ۵۹ جانے ۶۰ کہ ۶۱ با ۶۲ خارہ ۶۳ سنگ ۶۴ زدم ۶۵ دوش ۶۶ در ۶۷ کوچہ ۶۸ نام ۶۹ زنگ ۷۰ بلند ۷۱ ار ۷۲ شود ۷۳ چوب ۷۴ دربان ۷۵ شاہ ۷۶ تنم ۷۷ گردد ۷۸ از ۷۹ سایہ ۸۰ آن ۸۱ سیاہ ۸۲ باین ۸۳ کوزہ ۸۴ شیشے ۸۵ کہ ۸۶ مے ۸۷ بینیم ۸۸ کہ ۸۹ زانو ۹۰ زدہ ۹۱ بر ۹۲ زمین ۹۳ نبیم ۹۴ نیفتم ۹۵ بزانو ۹۶ زدن ۹۷ پیش ۹۸ کس ۹۹ کہ ۱۰۰ زانو ۱۰۱ زدن ۱۰۲ در ۱۰۳ نماز ۱۰۴ ست ۱۰۵ و ۱۰۶ بس ۱۰۷ بشیرے ۱۰۸ کہ ۱۰۹ زہر ۱۱۰ بر ۱۱۱ دانگبیں ۱۱۲ زبس ۱۱۳ تلخے ۱۱۴ شہد ۱۱۵ افتد ۱۱۶ بہ ۱۱۷ نے ۱۱۸ برون ۱۱۹ شد ۱۲۰ ز ۱۲۱ دل ۱۲۲ الفت ۱۲۳ سیم ۱۲۴ و ۱۲۵ زر ۱۲۶ کسے ۱۲۷ چون ۱۲۸ بر ۱۲۹ دبا ۱۳۰ دو ۱۳۱ رویان ۱۳۲ بسر ۱۳۳ نہادم ۱۳۴ بہ ۱۳۵ پشت ۱۳۶ ار ۱۳۷ چہ ۱۳۸ پشتہ ۱۳۹ از ۱۴۰ و ۱۴۱ عزیزم ۱۴۲ چو ۱۴۳ گیسوے ۱۴۴ کشتہ ۱۴۵ از ۱۴۶ و

دعا گوے شد عاجز ناتوان — کہ حضمت سبک دور بخشش گران

زخاکستر مطبخ جاہ تو — یکی پشتہ باد این پل ہفت تو

خورد نخل عمر عدو بیت تبر — تبو ہمچو بید تر فرو شد اگر

بزدم گرمے پیر ہیزم فروش — جوان را بدیگ سخا ریخت جوش

بفرت بآن خوار گفت ای عزیز — یکے آرزو کن ازین چند چیز

غم منزل ارطاقتت کردہ طاق — کلیدش مہیاست بر طرف طاق

وگر داغے از حسرت مرکبے — بکش داغ تملیک بر اشتہے

درت در سر افتاد سودائے باغ — برو برخور از نخل عیش فراغ

بصحرا خوشے چین کن گلدرے — نہ بر رہ گرگی غم تلدرے

بغل ور نہ بکشائے بر غلتے — گرامے تر از وصل مہ طلعتے

وگر نہ بلعبے زرے بچہ باز — بزورش بہ بچان سر دست آز

بپرس از دولت آرزوئے دولت — کہ بے انتظارے شود حاصلت

چو زد خار کش این سخنہا شگفت — گل تازہ لہ گونہ در ہم شگفت

کہ دل را رہ خواہش چنین کردہ ہم — کہ در جیب خلعت کنم مشت زر

کشم زیر ران مرکب تازہ داغ — ز منزل روم گلہ ران سوے باغ

سخا پیشہ از ذوق بر روے ہم — فرو ریخت از لب بلے نعم

بگفتش چہ منت تر ازین عطا — زیادست این خواہشت را رہا

چو شد کیمیائے سخن جلوہ گر — بیک سخنہ گردید کارش دگر

بحسن ادا چون سخن پیش برد — تمنائے او سیلے رو نخورد

ولیکن شنیدم کہ آن خارکش — ز آزادہ طبعے نشد باز کش

بروئے عطا یا زروئے نیاز — در معذرت بر جوان کرد باز

گفتن ندانم تفاوتے بجاست | توان امتحان کرد خازن کجاست

بیا ہم ز شیر سپہے زر بشو ✤ | نمے خواہم اما تو مے دہ بزور

بیارم گذشتن ز حق ادا | کہ حق ادا را نباشد قضا

نیفتند اہل طلب در تعب | اگر یاد گیرند ندطہ ز طلب

ازاں قوم سین خواہشم کرد گرد | کہ بد گو نگوید گدائے نکرد

نبائی طلب کردہ ام پایہ بست | کہ داند درین کار دستیم ہست

شود دفوت ہم سنت شاعرے | کہ خویش را گر نخواہش برے

بدنخل طلب گر دہم ہرگ و شاخ | مرے چون کشایم دہان فراخ

دہم در یکے مصرعۂ تنگ جا | زر و خلعت و ہپ و باغ و سرا

باین گفتگو چون نفس شد علم | بہ تمثیل گشت این حکایت رقم

حکایت

یکے فارکش پیر غیرت جوان | کہ بود از سخن خاطرش گلستان

چو ہر روز زر دوزے سراپا تلاش | میان بست در کسب وجہ معاش

بشہر اندر آورد بار روئے زرد | ز گرد بیاباں بیابان گرد

بہ نرمے تہ بار خار درشت | بخاک آشنا سینہ چون خار پشت

تنی خشک چون نی ز بار تعب | سراپائے تر در عرق غیر لب

بہ پیچاک افتادہ پائے توان | حمیت بروئے زنان ہر زمان

بصد چشم چشمش خریدار جوے | بسر کرد و شد سر راہ بازار و کوے

بر آزادۂ مایہ دارے فگند | ز ہر از زہر مہیائے بخت بلند

دلش آمد از مہربانے بدرد | چو ضعفش قوی دید آزاد مرد

بگفتش مروبیش من مشترے | بر افروختش نور نیک اختر ے

که دیدست شاعر باین برگ و ساز
زلب گر دمد بلبلت مرا بے نیاز

مگر دم زر رباب خود جلین
سخن سے کنم زا صطلاح کین

ترا گر زر ناغه باید شمرد
مرا ناقه سے باید آورد برد

نه تحصیل باقی ست مقصود من
به تقریب مذکور شد این سخن

زلب حرف خواهش برون کرده ام
بهمت طمع را زبون کرده ام

لبم کرده بیشت ارچه بر هر طلب
چو رود داده رو کنم در طلب

اثر از برائے دعا نطلبم
ولے چون تو خواهے بما نطلبم

ندارد لبم گرچه کار احتیاج
بلطف تو دارم هزار احتیاج

بنالد ز حسّاد تا کاستن
نے ورزم اهمال در خواستن

بدریوزه بر خویش منت نهم
برو دوشے از تو به خلعت دهم

برائے تفاخر گدائے کنم
گدائے شهم خود ستائے کنم

تو مگذر دلم نا خوشم میرسد
نیم خواشے خواهشم میرسد

گدائے باین بے نیازے که دید
ضعیفے باین ترکتازے که دید

گدائے ز اهل سخا جسته باج
که محتاج گردید بے احتیاج

مهر در لب خاکیم نیست
زبانے در دهن عالمے نیست

رقم کند دستانه گاه تراش
شما هم گو هگر متحاش

دمم ضربه بر گرد معاشم نزد
زر سرخ از مهر روز سیاه

بداحوال انکس که دارد نگاه
که در جبهه و کف گشاده هم ست

بنا یم به تنگ اعتماد دم ست
ز ویرانے خویش گنجم تمام

برحمت بدل گشته رنجم تمام
کز و گم بگذارد حرفم ز شرم طلب

نخواهم بگفتن گرم طلب

بحمد الله از جود شاه جهان ... که نو گشته مطلوب گیتی پناه جهان

چنان برده فی بحر گی سر عجیب ... که سائل بدامن کند زر عجیب

طلب در زبانها معطل شده است ... گر فتن بدادن مبدل شده است

با قلیم آبادی آورده روی ... همان کآن خرابست و بخت عدوی

بی فاقه کوس رواروزدند ... کهن مفلسان بر زر نو زدند

ضرورت برافتاده از روزگار ... همین حاضر و زرست بهر نثار

زبان هر زمان این تقاضا کند ... که دل هر چه خواهد تمنا کند

چنان در دهش جود شد ابرام کرد ... که مے با بدم صد طمع وام کرد

بدر نوای طمع دوش از زر بار ... کمر چست تر کن که افتاد کار

ندانم چه خواهم همه چیز هست ... نگر را گر با بدم نیز هست

گرفت از دهے کار و بارم رواج ... که دارند شهرے بمن احتیاج

شد آن ده مقرر به تشریف کهن ... که در خرمش فما شیست رشک پتن

به تعظیم او بذره زانو زدند ... که در نفع هر شهر پهلو زدند

ز آن شاه ده دارم از لطف شاه ... که یاد آرم از شهر خود هیچگاه

گشم از سلیمانیت جا بجا ... سمر سینگار سن بروے هوا

از و سکنم کو چه در حشمت ست ... که دروازه کشور دولت ست

گرفتم از و ساحل اعتبار ... که کشتے ست در تجربه روزگار

ز سیمین دستے طفل انگشتم بنا نه ... کند بایے در مهد زرین درا نه

خدائے تو هر لحظه صد جان پاک ... که بر دارے افتاد گانرا ز خاک

ز نقد آن گره در کشاد من ست ... که جنبش طرب در مزاج من ست

سمند صبا ماند اندر نگفت ... از ان طرفه تو سن که خواهم گرفت

چنان کرده ام لعل و دُر در طبق
که روے بتان گشته غرق عرق

شراب معانے ست در ساغرم
سخن فربہ است ارچہ من لاغرم

بہ بینش چو آرم کلید زبان
پر دیزہ از فضل کنج بیان

ببزمے کہ خوان بیان مے نہم
سخن را سخن در دہان مے نہم

ندارم ز کس منت آفرین
کہ دارم کلام آفرین آفرین

منے در غزل جزو اشعار من
شود سینہ صد توق دُر سخن

فلک بلند ان مہین جا دوم
کہ بر عرشم و در پے زانوم

درین نسخہ خود سیم آن خوبی نشاند
کہ از لفظ معنے نگہ سے نشاند

فصاحت ز شادابے طبع من
گل تازگے زد بفرق سخن

ز کلکم بجوف رخ شہریار
ورق گشتہ از نقطہ خورشید زار

زرومش بہ پیکار ارباب کین
بود مہر مسطر پر از خون بہ بین

ببزمش ز رنگینے گفتگو
شقایق توان چید از رنگ و بو

چو از دفتر خلقش آرم رقم
نویسم برات کیا بر ارم

بہ صفحہ چنان شہر فوخرم ست
کہ دہ دہ گرانمایہ گیرم کم ست

زبان با طمع گر مدارد ز بان
نگفتند از چہ حرف طلب در میان

بیا ساقی اے آرزو دست تو
فقیر و غنے چشم بر دست تو

بما ہے بر آنا شنائے کنم
بشناہے نشین تا گدائے کنم

بظاہر ز روی استغنا الطلب کتبتون ودر باطن پنہان از خود ممنون خود بودن

ز در یا دلان سائلان طرف خویش
نہ بندند جز در خور ظرف خویش

نیاید خور از فور سختے بہ تنگ
ز خست مکن روزن خانہ تنگ

سنجیدہ ز طوبے ثمر طبع پست
کشا پہن دامن مکن کف چہ دست

به تحسین چو پر مایه سازند نفس
مذار فنگه حق تعریف کس

سخن بود همیار و بهمار سخت
وصیت کنان فارغ از سعی بخت

ببالین او یاس و نسرین چو خواند
خدا از سر او پیش مسیحا زساند

خرد با همه چشمت و شان خویش
ز دیوان او دست دیوان خویش

فروغ سخن طالع از مطلعش
دلیل خرد قاطع از مقطعش

در افسانه فردوسی مثنوی
قصاید ظهیری غزل خسروی

ربا عی مرین نشین آنچنان
که بالیده زو چار رکن جهان

مهر قطعه صد قطعه در خوش آب
نشانیده بر آسر آفتاب

بان پایه شعر تر پایدار
که گر دون بران نغره سازد نثار

که چون او نتواند سخن برد پیش
ظهوری نگوید مروان ز خویش

بوصف نفس گرم تر رانده است
مرا شعله رشک خود خوانده است

بقدرت دود گرچه در هر حساب
ولیکن نشیند زمین در حساب

نگرده است جان گرچه تقلید تن
بشو راند نش گاه تقلید من

بپرو از خود تا فلک مے پرم
ببال ملک تا ملک مے پرم

بسا گردیس خواند استاد دیس
اسیرم بنازم بآزاد دیس

ز بس ظرف در نرمگاو بیان
سبک میکشد گرچه رطل گران

مرا سهم سخن بر سخن مے رسد
حریفم چو نوبت بمن مے رسد

معارض اگر رستم این فن ست
با قبال شه دست دست من ست

زند چرخ در فرده ام آفتاب
نهم نقطه بیرون ترا ده کتاب

ز مهوے جهان را هما نم بلاس
نه خشتے بکیوان برآرم اساس

کهن محمل این باغ را نو برم
بے خشک نگذاشت شعر تر م

مذار فنگه حق تعریف کس
وصیت کنان فارغ از سعی بخت
هذا از سر او پیش مسیحا زساند
ز دیوان او دست دیوان خویش
دلیل خرد قاطع از مقطعش
قصاید ظهیری غزل خسروی
که بالیده زو چار رکن جهان
نشانیده بر آسر آفتاب
که گر دون بران نغره سازد نثار
ظهوری نگوید مروان ز خویش
مرا شعله رشک خود خوانده است
ولیکن نشیند زمین در حساب
بشو راند نش گاه تقلید من
ببال ملک تا ملک مے پرم
اسیرم بنازم بآزاد دیس
ز بس ظرف در نرمگاو بیان
سبک میکشد گرچه رطل گران
حریفم چو نوبت بمن مے رسد
با قبال شه دست دست من ست
نهم نقطه بیرون ترا ده کتاب
نه خشتے بکیوان برآرم اساس
بے خشک نگذاشت شعر تر م

نگاهش تفت شعله از تاب اشک — نمک سود بلکیش ز شور اب اشک

لب از خنده و نهاد بر روے هم — رسانیده در گریهانم به نم

برون داده الاکش آب و گل — بجنون جگر گازرے کرده دل

بهر جا که صورت برآرد قلم — بمعنے عزیز و بلغات عزیز

کلاش همه حمد و شکر و سپاس — زهے نکته دان مخاطب شناس

زاندیشهٔ دیگران تائب ست — زخود در صف حاضران غائب ست

درین باغ زانگونه حق جوشده است — که هم بلبل و هم گل او شده است

چو دارو ے تلخ نصیحت دهد — رگ و ریشهٔ دل بلذت دهد

زپیمان حدیثے که آرد بلب — بزد لب بدل تا دل آرد بلب

دشخل قناعت برومندیش — هوس در شکایت زخرسندیش

شکایت نگردیده گرد لبش — دلش خوانده در شکر ورد لبش

زپرمایگے کنج آید ببانگ — اگر واکند در دلش حاے دانگ

بجز سندیش نیست کس در زمن — ندارد قناعت ولے در سخن

چو بر لعل معنے کشاید دهان — بدخشان بدخشان برآرد زکان

سمندے زسنگے برانگیخته است — کمانے بدعوے در آویخته است

خرد شحنهٔ طبع و وداد اوست — معانے در الفاظ منقاد اوست

بهر رو ے طبع و زبان دلیر — حدیثش بجاید جگرگاه شیر

کم افتد چنین نکته پرواز کم — که نازندازو لفظ و معنے بهم

زمغز دل و جان سخن برکشد — بلب دل و جان سخن درکشد

بلے حرف زانجا که بالا رود — چو آید فرود تا بجا رود

ندارد برآئینه زنگ گزاف — درون کرده از نور اضاف صاف

چو انسان منطق از همه بهتر است — که مردم تر آنکو سخنور تر است
اگر بر زبان حرف خار آورند — از آن سینه گل بیار آورند
گدا بنده اما گدائے شه اند — بروبند لیک از درون آگهند
زرخشانیے معنی دلفروز — شب فکر شان داد پرداز روز
زندائے حشمت سنجرے — همه صاحب فطرت انورے
همه خرده دان و همه خرده گیر — بیان دلنشین و ادا دلپذیر
ازانشان در اهل ذکا نازشے — خرد را بهر یک جدا نازشے

در تعریف ملک شاعر

سر حلقه عرفان طرازی ست — که از شعر او قطره در قلزمی ست
ملک نام و ملک سخن ملک او — سکون دل از جنبش کلک او
دلش کعبه راز را اهوجے — طبعش کمالات را بوجے
فلک سجده اوج انداز او — ملک غاشیه موج پرواز او
مصفا دلش از غبار نقار — چه نسبت بلی حجر را با غبار
چنان خاطرش محو دریاد دوست — که آب و گلش رفته بر باد دوست
چنان پوست پوست بشگافتست — که در مغز مغز دگر یافتست
دلش آنچنان روشن از نور راز — که بر گفتنی دیده کرده است باز
چنان بر دز آئینه دیده ز رنگ — که هم رنگ بود دیده و هم بوی رنگ
پر از سود و سودائش عیب شغفر — سخنهاز شنگرف او بے سپر
ز فطرت شمارد هنر عیب خود — برون کرده از دست خود جیب خود
صبوحے بجام دل شب زند — تبه حرتے مگے خم لیالے زند
تعمیر کاخ فنا دم زدست — گل طینت خویش بر هم زدست

نسخه ناقص

کند و سر خاک ره شان طلا ✣ کشد در و سر از سر خلق پا ✣

بطبع بلیغ است در آرند لغز ✣ تبدهین کنند استخوان رشک مغز

از ایشان عجب نیست تیمار دل ✣ ندارد دوا گر چه بیمار دل

اگر سعی در دفع سودا کنند ✣ چه دانم که فارغ ز صفرا کنند

شنیدم بسے اگر از کرم چاره ساز ✣ نبود مرمن شب خرص و آز

اگر گرد ره شان شود بیشه گرد ✣ تب از پیکر شیر ریزد چو گرد

ز اهل نجوم آسمان آسمان ✣ علو و شرف کرده هر سو قران

دقیقه شناسان گردون جناب ✣ صطرلاب شان عنکبوت آفتاب

به فکر طویل و خیال عریض ✣ برآرند اختر ز چاه حضیض ✣

ز تقویم شان دور ساعات بد ✣ چو از دوزوه قرب طاعات رد

قضا وقت را اندر ایام شان ✣ مطابق نویسان احکام شان

عطارد که از جنبش بود و بیم ✣ شد از جد دل رنج شان مستقیم

شود از رصد بند نیک اختر ے ✣ زحل در سعادت شود مشتر ے

خط خوش نویسان چو روی نگار ✣ در آرایش صفحه روزگار

ز استاد ے آن رقم پروران ✣ کند مشق خط عارض دلبران

و بدلام شان طره ۔ اگو شمال ✣ نهند نقطه شان داغ بر جان خال

اگر سطر ها شان مقابل نهند ✣ بپائے نظر ها سلاسل نهند

رسد شان کند اندر محسن رقم ✣ بنافت بتان پاک نوک قلم ✣

بی آورده از نام شاهے بنام ✣ بر احوال ارباب نظم انتظام

بلند آنچنان پایه شاعران ✣ که شعرے ست در سایه شاعران

اگر فرق اقبال شان عرش ساست ✣ سجود شند حساد بجا بجاست

نہ آن وزن رفتہ است در کار او
کہ مبلغ کشد بار مقدار او

زہر دیگران را سبک کردہ است
طمع پشت چشمی تنک کردہ است

مزن قہقہہ گو ناوک چار پر
کہ گردآرد از زین زر خلایق سپر

بدی تا ہ عشرت کشد خوشہ چین
از ین زر نجد من گل آستین

زصرافی خود زبان در شناس
کہ آخر شد از زیرکی رزشناس

چنان جود شہ داد فرمان بہند
کہ آمد عراق و خراسان بہند

ز اہل ہنر شہر در زیور است
ہنرمند را طالع دیگر است

خوشا عزت و قدر ارباب علم
مقاصد در آمد ز ابواب علم

رواج علوم از ہمدارس فزود
بے علم را خان و مانے نبود

ز تنگے دل حلقہ در پس رست
افادت بکام دل خود دست

ز دوز از خاطر اہل دانش بدر
بعیش مطول غم مختصر

ز خورشید بے شاہ بیضا علم
بہر علم صاحب کمالان علم

بکلک خامہ مفتاح باب فتوح
نویسند بر من عشرت شروح

بجہد قصیحان صانے نہاد
جہان روشن از پرتو اجتہاد

چنان منطقے داد و آداب یاد
کہ پیش آمدہ منطق طوطیان

بنحوی ز علمت سخن گشت صرف
کہ بگسستہ رابط علت ز حرف

حکیمان خوش خلق و خندہ بے
کہ برای حکمت مناسبت تلازم آنہا ۱۲

دوا بندہ صد چون ارسطو بے
مرتضی جہالت بیابد دوا

اشارات شان گر بخشد شفا
بخضر و مسیحا قدم بر قدم

بحکمت علم چون برافراشتند
مرض را رہ پرہیز واداشتند

گہ نسخہ داون بر است مرض
نویسند بر جان اہل غرض

چنان پر ز صراف همیان دهر — که پرگشته چشم حریصان دهر
شود تخم تا زر بشهر و دیار — شیار است کامهار دارد العیار
زنامست سکا منها خبر داده اند — طلاهای نامی بدو داده اند
پراگنده صبح همایون پر توی — زر کهنه آورد روی نوی
پی خطبه آتش بخت منبر نهاد — چه خوش دولتی روبراین زر نهاد
چرا سکه از خنده بندد دهان — شد از نام شه روشناس جهان
چرا دین بنالد که زده در دکن — زر بخت شکن شاه دشمن شکن
نیاید زر دیگران در حساب — مدار د سهما پر تو آفتاب
ز دو صفش زبان اختر افشان شود — لب از گفتگویش درخشان شود
ز رنگش نگه شعلهٔ آتش ست — ز حرف عیارش سخن بیغش ست
از و کز بسجین گفتگوی رود — بزر نام خاقان فروی رود
شب عید را این همایون زیب — که آویزدش در گلوی سحر
در اقطار عالم روان انچنان — که در مدحت شاه طبع روان
ظهوری که خود را طلامی شمرد — درین گفتگو دعویش سکه خورد
چه بهین ست چشم طمع اسخدر — ازین زر کنم گر دمشتی نگه
شود بر تن دشمنان زاغ کرد — کزین زر جگرشان کند داغ کرد
ازین سکه دارد زر خورنشان — که کردند در شرق غربش روان
بکسب طرب در ره جست وجوی — جهانی بزرگ چه دارند روی
ولی خویش را زاین غصه کشت — که نام شهنشه برو کرده پشت
دو رو را بست لیکن بیازار و کوی — زند طعنه بر وعده بائی دو روی
ز بسیارئیش شکوه فاقه کم — ز سنگینیش طاقت ناقه کم

بصد زیب و زیور عروس هنر
ز دوگان صنعتگران جلوه گر

کمانگر خم ابروئے دلبران
نشانیده در خانهائے کمان

فرنگ آشنجان تیر گر کرده ساز
که سوفار در زده دهن کرده باز

ز شمشیر گر کرده بران حساب
درانگارگے کار خصمان تمام

ز صیقل گران عکس آئینه ها
دم مجدم چیده در سینه ها

نو صباغ کز باغ گیرد مزاج
تلون تصرف کنان در مزاج

ز بزاز گل کرده گلزار سود
و ز و گرم گردیده بازار سود

فروچیده گل از پرند ختن
سمن ته بته از قماش پتن

کشاده خزو پرنیان تنگ تنگ
ز هر رنگ بر روی هم رنگ رنگ

ز عطار آن نافه بند دشمال
که در چین خورد پیچ ناف غزال

چو خواهند مجمر بدود آورند
ز هر خانه صد بیشه عود آورند

برای نشست صغار و کبار
همه صندلیهائے صندل قطار

ز بس خاک ره عنبر آگین شده است
عبیر گریبان نسرین شده است

ز تزئین دکانچه زرگرے
مرصع نگردیده مشتریے

چنان نو شد از زرگران قدر سیم
که شد پاره زهره کارت یم

خود در اسیرت رها گرده اند
درین خرده کارے چها کرده اند

بدام قفس شان زند بال و پر
بکاورسه زر ندزد نظر

طلا گرچه مستغنی از کیمیاست
ز ایشان هنر کیمیائی طلاست

جواهر فروشان بکنج دکان
ز بس مایه نل که وه در یا و کان

ز مرد ز هر سنگے چتر شاه
ز فیضے خزانمان فروبسته راه

ز تسبیح درگشته کر دآن بها
گزان قیمتے گشته ذکر ریا

نگه غیرت گلشن از چهرشان
دلی نیست در ریشهٔ مهرشان

غم نامسلمانیے ہجر نیست
نفس سبحه زنار بے اجر نیست

فتد با مسلمانے از دور سے
کند غمزه منع خود از کافرے

بصحبے ز دین کفر کاری نساخت
به فن رایت دوستے بر فراخت

فتادند در کفر صبر و شکیب
حذر از کمرهاے زنار زیب

در ایام شان زهد کیشان نماند
چه دین ها که در رهن ایشان نماند

سر تقوے و مهرے کرد درد
ازایشان سر صندل آلود کرد

ره مایه داران ایمان ز کف
بخروار نقد دل و جان ز کف

بهر گوشه در بیع لطف نهان
نگه داشت دلالے اندر میان

برآورده در چار سو عشوه جوش
بگرداب صد کشتے صبر و هوش

تماشا یکے و هزار آرزو
ز هنگامه بند آن این چار سو

برازد و ستش چار رکن جهان
گزو برده از چار فصل زمان

غلط چار سو بر زبانم گذشت
که راهش چو راه بهشت است و هشت

محیطے جدا گشته ز و نهرها
ورزان نهرها خلق را نهرها

چو خورشید از و گشته روشن بقاع
برو کوچها خطهاے شعاع

میان آنقدر بر دو رویے بکار
که دارد کنارش میان در کنار

که دید است مرکز بایں دستگاه
که پرکار دورش مدارد نگاه

نمیدانست گر آسمان این زمین
نمیداشت انگشتریش نگین

زده حلقه بر دور او کاروان
متاع جهان وارد و کش در میان

بهانے سجود اندرائے زدند
برین کرد خوانش صلائے زدند

برو سے هم افتاده کالا در و
میان گیریے گرد سود آورد

زلبس زلور و زیب رشک سپهر
بر موج و کاکلین پر از ماه و مهر

مسبو دازلبس دلبرے کردہ اند
مہ و زہرہ را مشتری کردہ اند

مسبو دای ایشان چو کوشید جان
بہ بیبانگے رفت دل درمیان

سیہ چشم شبزان رنگین نگاہ
فشور نمک از شکر باج خواہ

خرد در خم طرہ ہا مبتلا
دل از ساعد و ساق بید ست و پا

بدل از زہ دیدہ پیغام دہ
پر از لو بسہ لبہای دشنام دہ

خم موی شان در خم خم جان و دل
سر کوی شان عالم جان و دل

درخشان چراغی بدست نگاہ
کہ دود وش کشد شعلہ بر مہر و ماہ

بعاشق نوازی چنان عشوہ ساز
کہ گیسہ ندارد ز ناز کار ریساز

بجذب دل و جان اہل وفا
دل آہنے رشک آہن ربا

پر از چین ہمیشہ سر آستین
کہ با گرد رو بند چین از جبین

کسے را کہ بینند چون خاک پست
بد امان در از یش گیرند دست

تغافل چو تازہ دہد بار خویش
نماید نگہ گوشہ کار خویش

اگر جیب شان بزم نکہت نہد
شمیم ختن تن بسجدہ مت دہد

سر عقل اوباغ دیوانگی ست
بلی حسن بازار یان خانگی ست

ز عابد فریبان ہند و مپرس
ز اعجاز چشمان جادو مپرس

بکنجے بفکر بر و دوش رو
در آغوش خود گنج و بیہوش شو

خدنہاست در صین ہر موی شان
خراسانیان حملہ مندوے شان

رمندہ غزالان صیاد فن
صنم لیک در دوستے برہمن

دل اہل دین کعبہ محترم
ورز ایشان ہمہ کعبہ ہا بر صنم

لب بادہ پیمائے جام الستا
بتسم شناس و سلام الستا

بر موج و کاکلین پر از ماہ و مہر
مہ و زہرہ را مشتری کردہ اند

بہ بیبانگے رفت دل درمیان
فشور نمک از شکر باج خواہ

دل از ساعد و ساق بید ست و پا
پر از لو بسہ لبہای دشنام دہ

سر کوی شان عالم جان و دل
کہ دود وش کشد شعلہ بر مہر و ماہ

کہ گیسہ ندارد ز ناز کار ریساز
دل آہنے رشک آہن ربا

کہ با گرد رو بند چین از جبین
بد امان در از یش گیرند دست

نماید نگہ گوشہ کار خویش
شمیم ختن تن بسجدہ مت دہد

بلی حسن بازار یان خانگی ست
ز اعجاز چشمان جادو مپرس

در آغوش خود گنج و بیہوش شو
خراسانیان حملہ مندوے شان

صنم لیک در دوستے برہمن
ورز ایشان ہمہ کعبہ ہا بر صنم

بتسم شناس و سلام الستا

خزان تا نبازد به بستان فراخ — نهاد ندا این گز بر دوش شاخ

پی خرقهٔ نخل خود بخیه ها است — ازان حقهٔ بازان شیرین ادا است

زلب چشمگیها بارباب درد — دم نیشتر زد ز خار زرد

باین طبلهٔ زعفران در چمن — دریدند از خنده گلها دهن

ز عطرش گره گشته در نافهٔ بوی — ز سیب ذقن در صفا برده گوی

معطر جو جیب سمن عنبفشان — از و لب چشی کام شیرین لبان

ز لذت چشیدن بکام ست ازو — به نکهت خنن در مشام ست ازو

به نکهت چنین و بلذت چنان — که این مشک آغشته در زعفران

برای مکیدن چو خوان می نهند — بتان را زبان در دهان می نهند

ز لبس کرده در وصف خود گفتگوی — زبانیست شمشیر برآخته موی

باجاب از ریشه شهدی چشانند — که در کام شان چاشنی ریشه راند

تدرو از اسیران رنگینش — شکر چاشنی گیر شیرینش

بهار از کام و زبان ره سپر — بیک چاشنی از شکر بیشتر

رود گر بجز وارگذشت بکار — ازین تنگ شکر توان گرد بار

چنین تازه شکر بعالم که دید — که گفت آنکه لذت مجسم که دید

ترنج طلائی که پرویز داشت — کی این داستان شکر خیز داشت

ز لبس دار دراین بوستان سازو برگ — حکایت ازو گشته پرشاخ و برگ

بشوخی سخن دامنی بر زد ست — گل سیر بازار بر سر زد ست

در تعریف بازار

چه گویم ز آئین بازارها ✣ — نه بازارها تازه گلزارها ✣

بطول مقالات شیدائیان — بعرض خیالات سودائیان

در صفت انبه

ستیار دزدیدن برون آفتاب — از و عکس خود را بچندین طناب
فتد ماهیش گر در آب بقا — مراقه کنان بپچد از هجر جا
مهر سوزد هفتانی مسجدم — خرامان خرامان هوائی ارم
اگر شام اگر چاشت از خرمے — هوا صبحے و سبزها شبنمے
تر و تازه اشجار را شاخسار — همه کرده پیوند با نو بهار
چو خرداد صد باغبانے کند — خزان چون درا بانی خرانے کند
درختان پر بار آن سبز بین — پے سجده شکر سر بزمین
درختان نادیده روئے خزان — همه چون املهای پیران جوان
چنان سرو و گل دلکش و خرم اند — که قمرے و بلبل رقیب هم اند
منقش بتحسین سرایا زبان — ز پرکار قدرت قمرے ساده خوان
گل انبه گرد و نهال از شمال — چو پروانه بر شمع افشانده بال

در صفت انبه

بشاخ انبه بر برگ غلطان بناز — چو طوطے پرے در قفس کرده باز
نهالش چنان دلکش و دلربا — کز و مشت بر سینه کوبد هوا
ز سبزے بکلبوب خطے کشید — ناب زمرد مگر قد کشید
بر و تازگے آنقدر بسته آب — که لغزیده در سایه اش آفتاب
ز شادابیش سایه در دشت و در — خس خشک را کرده ریحان تر
خم افتاده بر پشت و بر روی برگ — بدر رفته چین باز ابروے برگ
خم طاق شاخش بحدے بلند — که دارد قناد دل بروین سپند
اگر بیندش شه بچشم عتاب — شود گرده شاخ از بیم آب
گریبان شاخست چون هر زه خند — شود سبع فشنو و نمانکه بند

سائے نا کردہ بکوے ۱۲ الف
معمول ست کہ در
خزان بباغ باغبانان را
زیادہ کنند ۱۲ الف
درخت چلغوزہ
کہ بہندے چرونجی گویند
قدرے از فرشتہ کہ
مصنف بدرخت چلغوزہ
در سرحد نانزا نیز گویند
۱۲ اعتبار
ابنہ بمشک طراز
درخت با نفس مشابہ
است ۱۲ الف
ابنہ ۱۲ ابنہ را بخشش
نے آرد بلکہ مشیت
از ترکیب سیب و
شفتالو و خربزہ و انبہ
شدن و از نباتات الاشجار
ابنہ است از آنجا
عادت کمال حرارت
از نسخہ ۱۲ افتاد
از نسخہ ۱۲ افتاد
از نسخہ ۱۲ افتاد
از نسخہ ۱۲ افتاد

در تعریف باغ

بگذار اش افگنده عشرت بساط — شگفید در پوست گل از نشاط

صبا مست افتاده در سبزه زار — سر سبزها در کنار بهار

در جام جمشید از غبهر ش — زند چتر خورشید نیلوفرش

زهر برگ آثار حسن آشکار — دل لاله از عشق خود داغدار

نظر مشام او شمیم سمن — موظف زرسجان نسیم ختن

ریاحین رشبنم مزین بدر — لبسر ہزاران دل غنچه پر

بچشمک زنی نرگس پرخمار — نظر کرده نرگس مست یار

زهر سو برآورده مرغان خروش — زجام گل آشین مست جوش

پسندیده گو سوسن نکته ران — زموج شمش منقے بر زبان

زموی بنفشه سرے بر قدم — بهار گل عنبر بش هر قدم

زخورشید خیرے دل شب سحر — نظرها خوش از دیدن خوش نظر

شقائق چو خوبان گلگونه روے — فرو دست بر رنگ نقسیم بوے

زهر گلبنے چیده طاوسے — زهر غنچه تاج کاوسے

زشوق تماشاے گلهاے تر — زنظاره هر دم نظر تشنه بر

زلالش که ریزد صفا بر روان — زعکس گل ولاله رنگین چنان

که هر جا فرود آده نم در زمین — زمین ته بته گشته دیباے چین

زدلهاے غمگین چنان زنگ شوے — که زنگار گون گشته لبهاے جوے

ازو آن درخشندگی در شب ست — که گردم شب او روزش از کوکب ست

بآن روشنے گوبنش چشم کور — کند مرده مک بینے چشم مور

اگر لاله گردد ازو تر زبان — کند صفحه خوشگوارے بیان

در تعریف عمارات

نہ ہے قصر و منظر کہ از قدر و شان
زمینے کند سر کشی او آسمان

بروئق ز قصر خور نق فزون
ستونہا بسنگینی بے ستون

ز خارا تراشان فرہاد زور
ازین قصر شیرین در آفاق شور

مہندس بزمین جست و نقش بیان
متانت شود آلہ داستان

زمین آسمان منظر از منظرش
در فتح بملک باز از درش

بعالم فروزے در آفاق طاق
خور از پرتو شمسہ پیش طاق

مہ جام بر مہد پرتو فگن
لب بام با آسمان در سخن

بعرشے زمین دامنے مے فشاند
ز کرسیش دعوشے بکرسے نشاند

بر ایوان کند چون سلام آفتاب
کند بروی طاق ناز از جواب

مقرنس طراز رواق بلند
ہنرہا نہادہ بطاق بلند

زبستان تصویر شگفت و جدار
گل و لالہ در جیب باغ و بہار

فضایش مصور نقش چنین
چہ خوش صورتی یافت روئی زمین

پے زیب ایوان بسحر قلم
چہل کردہ نقاش ہا نے رقم

بہ تصویر خوبان خاطر فریب
ز دلہا فروشستہ نقش شکیب

بجنبش در آوردہ از سحر و فن
نسیم نقاب از جبین بر فگن

خلش بردہ در خار زالسان بکار
کہ گر دید چشمان بد بین نگار

گر افشاند مرغابیش بال و پر
ترشح رخ حاضران کردہ تر

چو فارغ ز آرایش گل نشست
ببر واز او ار بلبل نشست

ہمہ رہا ہنر کردہ نقشے دلنشین
کہ گر دید نقاب نقاش چین

چہ در رہا چو لوح دل اہل راز
چو گلزار بر روے گلزار باز

خوشا مسجدے کہ سجودم ۔۔۔ وکن گشتہ رشک زمین حرم
نمازے کہ اینجا توان کرد ادا ۔۔۔ توان کرد در کعبہ عمداً قضا
ملائک در و ہر طرف بستہ صف ۔۔۔ کند جمعگے شنبہ اش از شرف
زشاش صفا بر سحر ریختہ ۔۔۔ تجلے ز قندیلش آویختہ
ز شمع معنبر علم نور طور ۔۔۔ دخانش بجور سر زلف حور
چراغش ز پروین شرار افگن ست ۔۔۔ کہ از مغز مہر و مہش روغن ست
چو داماں فانوسہا بر زنند ۔۔۔ بہ پروانگے قدسیاں پر زنند
چو ہر روز خور چہرہ بنمودہ است ۔۔۔ پس از کعبہ اینجا جبین سودہ است
زہے فیض کز مایۂ یک دعا ۔۔۔ شود حاجت صد اجابت قضا
بجوشش کہ قلزم شنا میکند ۔۔۔ صبا سینۂ آشنا میکند
باو سخت اجاب را رہبر ست ۔۔۔ کہ آبش ز سر چشمۂ کوثر ست
خور و عکس اگر غوطہ در ایں زلال ۔۔۔ توان دید در سینہ موج خیال
از و پارسائی وضو ساختہ است ۔۔۔ کہ خور را چنین تازہ رو ساختہ است
بجراب او مائل ابروے شاہ ۔۔۔ درخشان در و پرتو مہر و ماہ
جبین سای قوس قزح در سجود ۔۔۔ کز ان طاق رنگین مثالے نمود
بصد سجدہ آن عمق و پہنا نہ خفت ۔۔۔ کہ طاقش تواند شد از عکس جفت
ز بس رفعتش تحت فوق فلک ۔۔۔ طنیور لب بام عمق ملک
زمین کردہ بر گنبدش تا نگاہ ۔۔۔ برافگند از شادمانے کلاہ
ز بنای عالے ہنر بین حسیان ۔۔۔ کہ یابد از کعبہ رفعت زمین
ز رفعت زمین گنبد اخضرش ۔۔۔ جہان را سر قبہ اش افسرش
ز حمد فرش سخن شد فلک دستگاہ ۔۔۔ عمارت کنم وصف درگاہ شاہ

در تعریف مسجد

که گر جا به در دیر دیدا نیچسین — که گلشن از و گشته گلخن نشین
گدایان و شاهان در و هم کلاه — تحیر دلبود پیر این خانقاه
حبا نیست از حاسش اختر شناس — که دست این رصد بر ضمیر شس سپاس
بمهر آب و آتش در آغوش هم — دران خاک تن این از باد هم
زمین با فلک بر سر سر کشی — که بر جیش هم آبی ست و هم آتشی
ز شامش فروزان صفای سحر — در و فرش مرمر بجای حجر
برای جدارش ز کاشی تراش — دل کان فیروزه اندر خراش
در و لاله رویان ببالای سرو — ز جامش نگه رشک بال تذرو
هوسهای پژمردهٔ زاهدان — تر و تازه از جلوهٔ شاهدان
بلغزش نگه از بدنهای تر — بدنهای ترنے سمنهای تر
ز خوی کرده خوبان با آب و تاب — ورع دیده را داده از دور آب
عراقے و هندے بهم دوستان — چو رخسار و گیسوی بنگ بستان
سفید و سیه دیده تا چشم دید — چنین بشیهٔ عود و صندل ندید
ز لطف هوایش خزان بهار — ز مو سنبلستان ز رو لاله زار
بپاکے فزون نیست هیجون ازو — چه پاکان که آیند بیرون ازو
در آبش فرو نخ فرو چیده اند — که گرگے و شیر دے در و دیده اند
چنان صاف کز بیم افشاے راز — گذارند در خانه در ها ے راز
ز آب خضر طاقتے طاق نیست — در و ما ے از ساعد و ساق نیست
از و تا نشوید سخن در دهن — ز آلود گے بر نیاید سخن
شد از حرف آبش نمازے زبان — بتو صیف مسجد نفس شد روان

چه گویم خود از لنگر و لشکرش
که آوازه شد فتح هر کشورش

طلب پا کشیدست از هر درے
نبود دش بلی پیش ازین لنگرے

زہے لنگر کعبہ روزگار
که هر گوشه پر کرده کشتے هزار

زجرم قسم در کمے و پرے
فلک را بکف ظرف رات خورے

درش چون در توبه پیوسته باز
در و پای کوتاه و دستان دراز

دل خلق فارغ ز فکر معاش
برای کسان رزق خود در تلاش

همه بیشها همیه و مطبخش
همه گلهها طعمه و مسلخش

اگر پرسے از آسمان سقف او
وگر گوئے از بحر و کان وقف او

کشاد کف مکرمت صرف خوان
مسلمان و کافر بران میهمان

مگو از چه بر نیک و بد شد سبیل
بخوان قصه کبر و خوان خلیل

معاذات این بقعه در آسمان
شود منقسم رزق اهل جهان

ریا گو مکن رخش پیکار زین
که دارد از و خلد خصمین حصین

خلائق چو مور و ملخ در رهش
مغان را بکف نذر آتش کهش

ز خاکسترش فقر بستر گزید
ز سنجاب خارش بهلو خرید

چنان تودهٔ گرد خاکسترش
که بر چیده اختر فلک زاخگرش

باین رتبه گردون نیلوفرے
ز خاکسترش گشته خاکسترے

ازو چون بکجائے آمد شمال
کشد سرمه در چین بچشم غزال

ازو شام در جیب و دامن کند
که آئینه صبح روشن کند

چنان جو گیان راه مدت دراز
که از آب حیوان نشویند روے

دل از حرف خاکسترش تا بکشت
بگر وقت تعریف گرمابه شد

در تعریف گرمابه

گرانی ست دل را در نیخ نشست — غریبست در سلک خود هر که هست

در و هر مسافر محاور شده است — از و با ملن خلد ظاهر شده است

اگر آید حدیث وطن در میان — بنالد ز درد غریبی زبان

ز دلها سفر کرده فکر سفر — بخوشید اشک و وداع از جگر

بمیخانه پیر مغان مل به کف — رسانیده چون بوستان گل بگل

ز روئے تبان کار ها نغز تر — بعشرت دل از زیسته پر مغز تر

ز سحار بسته ار با اعتشام — اگر کان اگر بحر در زیر دام

سیاسے کفیل کفایت همه — رعایا رهین رعایت همه

حراست مخصوص با من و امان — براحت هم آغوش پیر و جوان

سر کوے خنیاگران زهره خیز — نسیم در و بام شان نغمه بیز

مرائع بسته تار آواز شان — مغانی ز خود گوش بر ساز شان

مهر بام سر بر فلک عرفه — ز هر عرفه در طرف نگے طرفه

به پیچاک مو ها که در پا کشند — دل اهل نظاره بالا کشند

گرفته بی کار خود بلهوس — سر کوچه عاشقے بی عسس

چنان پاسبان کرد تفتیش ها را — که در لب تبسم ندز دیده ناز

دلے گم اگر گشته در شهر و کوے — بلرزید زلف تبان مو بموے

بکاشانه باد اگر سر زند — بی رخصت انگشت بر در زند

بروئے صبا گر به بندند در — نیارد ز دیوار بر گرد سر

مهر خانه عیدی بر آسوده است — بدهر انقدر عید هم بوده است

عمارات عالے بدامان کوه — بر آورده سر از گریبان کوه

در تعریف لنگر

پر از لالهٔ و سبزه دامان شهر
بهار ارم در گریبان شهر

درین شهر فرخنده از فرّ شاه
سر سیدرک مے فشاند گیاه

چنان آب دهقان روان شد بجوے
کہ شد دانہ در خاک تسبیح کوے

نرگشت با شاخ بید آشنا
شکر جوش زد از نے بوریا

عدالت گیا را بہ نخلے نشاند
سخاوت کے را بہ عیشے رساند

بکبخشک پرواز شاہین رسید
گہر در ترازو بشاہین رسید

زبان در مناد ے بہ حکم سخا
کہ گفتن مذانند لبہاش لا

بہ ہقانے جود آورده بار
نہال ہنر میوهٔ اعتبار

طمع در جواب سوال کرم
در ابر و با سمانیا ورده خم

زر زرد پرکوا کب شب سائلان
تو نگر طلب در لب سائلان

گدایان غرزان شہر و دیار
زر کمنہ در دست تو کیسہ خوار

قوی پایہ ارکان ایوان شرع
سر عرف بر خط فرمان شرع

زمسند نشینان دار القضا
ادائے تدین مضمون از قضا

سر از شرع پیچد اگر آفتاب
کبود ش کند دزرهٔ احتساب

ز مفت آنخنان مفتیان پر خدر
کہ خوانند گر دو لقب شان دگر

گذشتہ می از نشہ اشتلم
فرو برده سر در گریبان خم

مغنے بوسہے در از کرده ہا
کہ فی نغمہ پیچد در پرده ہا

شب و روز در کار و عید و عید
مہ و ہفتہ پر روز نو روز و عید

دہد گر کسے را غمے خاکمال
بروبش کشد آستینے شمال

چنان خلق آسوده از عدل شاہ
کہ مجرم ز ندان و قوال راہ

مدار د غم از اہل این شہر مہر
طلسمے ست در دفع غمہاے دہر

ساسته نامهٔ عروسی

۱ اے گیاہ از دعاے

۲ دہقان خیابان آب

۳ روان است سرو ارد

۴ آب دیوار ای این نخل

۵ بخشک

۶ دانش حال

۷ از سوال

۸ ۱۱۳

۹ ای مرآب

۱۰ در لفظ

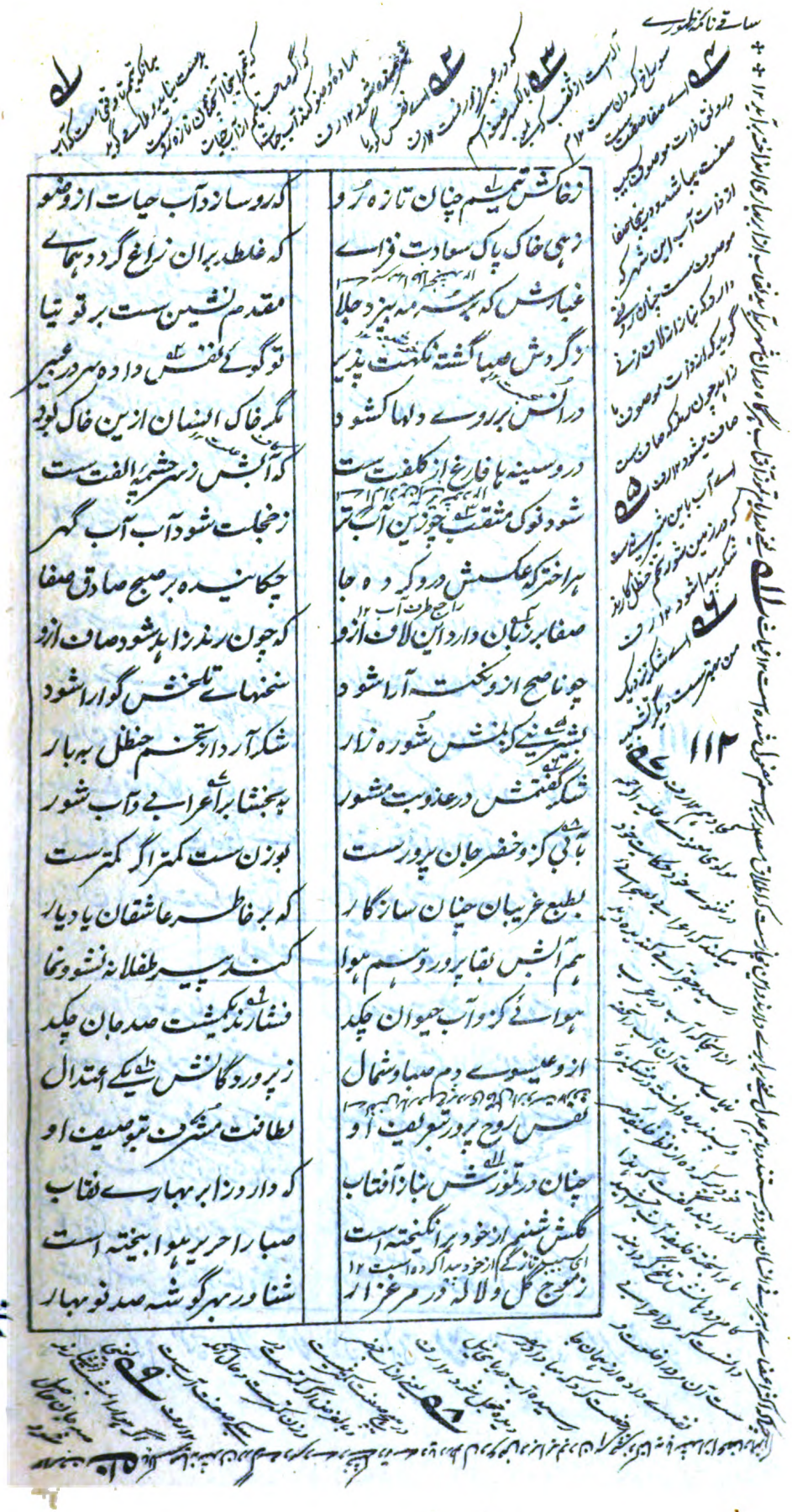
۱۱ در دہی

۱۲ از سوا

۱۳ بنا بر

۱۴ تا شہ

ز خاکش تیمم چنان تازه رو — که رو سازد از آب حیات از وضو
زهی خاک پاک سعادت فزای — که غلطد بران زاغ گردد همای
غبارش که بر شعله مه بیزد جلا — مقدم نشین ست بر توتیا
ز گردش صبا گشته نکهت پذیر — تو گوئی بنفشه داده سر در عبیر
در آنش بر روی دلها کشود — مگر خاک انسان ازین خاک بود
در و سینه ها فارغ از کلفت ست — که آنش ز شرمیهٔ الفت ست
شود نوک مشقب چو زین آب تر — ز خجلت شود آب آب گهر
هر اختر که عکسش در و کرده جا — چکانیده بر صبح صادق صفا
صفا بر زبان دارد این لاف ازو — که چون رند زاهد شود صاف ازو
چو ناصح ازو نکته آرا شود — سخنهای تلخش گوارا شود
بشیرینی کلکش شوره زار — شکر آرد از تخم حنظل بهار
شکر گفتنش در عذوبت مشور — به بخشا بر اعرابی و آب شور
بآبی که زو خضر جان پرور ست — بوزن ست کمتر اگر کمتر ست
بطبع غریبان چنان سازگار — که بر خاطر عاشقان یادگار
هم آنش بقا پرور و هم هوا — کند پیر طفلانه نشو و نما
هوائی که زو آب حیوان چکد — فشارند نکیشت صد جان چکد
ازو عیسوی دم صبا و شمال — ز پرورد گانش یکی اعتدال
نفس روح پرور ز تعریف او — لطافت مشرف ز توصیف او
چنان در تنورش بناز آفتاب — که دارد ز ابر بهاری نقاب
نگیش شنبر از خود پرانگیخته است — صبا را حریر هوا بیخته است
ز موج گل و لاله در مرغزار — شناور بهر گوشه صد نوبهار

چو این گوهر ین تیغ میساختند | پی آبش الماس بگداختند
چو در قیمتش لب بگفتن دهند | طلا را ز فولادش آهن نهند
زمانه بکانون فتح و ظفر | مدار و ازین شعله سوزنده تر
در اکسیر فتحست سیماب خشک | بخون تر شود دست ازین آب خشک
گر از استخوان مغز دارد مکان | مکان دارد از مغز این استخوان
کج ست و ازو کار اقلیم راست | چنین فتنه فتنه کش خود کجاست
باین تیغ بس گنج پر گوهرست | باین تیغ کس خیره سری نسرست
باین تیغ دست تو سرها فشاند | باین نخل هر جا ثمرها فشاند
ازو بر سر اهل کین تاختی | وزو کار خصمان دین ساختی
ز ایام جم تا باین روزگار | برایت زمان بوده در انتظار
جهان بر سر مهمانست اگر بر گزید | چه مستست درین صرفه خویش دید
خدائے تو در کار ها یار تو | که شد ملک آباد ز آثار تو
بیا سائی ای زینت گفتگے | بشهر از تو آبادی آورده روے
ازان باده کهنه در گردش آر | که گویم ز شهر نو شهر یار

در تعریف شهر نو

بنازم بان شهر عالے بنا | که مصرست در جنب او روستا
بشهرے ز هر کوچه پا می نهند | چنین شهر یاران بنامی نهند
بر اقلیم این شهر فرمانروا ست | بلے شهر یار همه شهر ها ست
مدار و غم از ترکتازی گزند | که دارد در فاهمیتش کوچه بند
گل خاک دامش بان جوهرست | که گر مهره سازند از و گوهرست
شود خاکش از کاخ شاه چگل | در قصر خود را برآرد بگل

× از ایهان کریم ۲ انگشت ۳ نهم ۴ فارسی ۵ کلمات ۶ کریمتن ۷ ۸ انند ۹ نهند ۱۰ بامین کریمتن ۱۱ عمارت نهند

گل ملک افروز هر زمان تازه تر ✤ که نهرے ست از چشمه سار ظفر

اجل کز کفت او نجسته است نبض ✤ بابن قبضه جان عدو کرده قبض

اگر از دمش بر بنارے نفس ✤ کمن در سخن موشگافے هوس

مقرض شد ابریشم آفتاب ✤ که با عکسش افتاد روزی در آب

بدستیکه روزی شود خون فشان ✤ فشانند خیرے شود ارغوان

زنیک رخمش آید بشیران گزند ✤ که سوزند صد چشم زخمش سپند

مگر گشت زخمش بچشتان گرائے ✤ که کانش نچنین گشته خونابه زائے

ازان خنجر نماید بپیش نظر ✤ که گردش قضا تکیه گاه ظفر

چو نگاه بد جوانه غارت کند ✤ بدنبالش ابرو اشارت کند

بوصفش زبان تیغ زن کرده اند ✤ کسانے که قطع سخن کرده اند

عجب نیست زین تیغ الماس بار ✤ که امید عاشق ببر در زیار

هوا ترس شان فتد در خمش ✤ که ترسد فتد ناگهان بر دمش

کند خصم بیهوده جوشن بتن ✤ که زخمش ندارد دسپر جز جگر

ازو بوده آب گل دشمنان ✤ که زخمیست دائم دل دشمنان

گر این تیغ مید شهت افراسیاب ✤ فگندی سپر پیش او آفتاب

بدریا فرستد گر از عکس فوج ✤ همه ماهیان را کند قیمه موج

بخواب مخالف در آید اگر ✤ شود لشکرش غرق خون جگر

زآبش مگر بوستان نم کشید ✤ که گلبن سر غنچه زخون بر درید

رقم زنخمے آید برون از قلم ✤ شود گر تحریر وصفش رقم

زتیزیش عشاق در سفته اند ✤ زرشک از سخن سر بر فته اند

بسویش کسے مینداز تیز تیز ✤ نگاهش فتد پیش پا نیز ریز

بحلقے کہ باشد ز سیرش خبر — شود بعد از قرب نزدیک تر

برفتن چو باد افگند در دماغ — دود از پیش برق گرم سُرا

کند بر دل عاشقان گر عبور — برآید از آرزو پای دور

نگیرش را کسے گر در آرد بیاد — دہد خاطر خویشتن را بباد

گر انو غرب سازم فضا تا المشرق — کند طے بیک جستن آن تند برق

چو گاہی تنگ گرم میسازدش — بمیدان آن جاہ تو می نازدش

گہ پویہ چون در عرق تر شود — چو تینت سراپاے جوہر شود

در تعریف شمشیر

کہ دارد چنین تیغ مظفر بکام — کہ خفتان فسانست روز مصاف

بہ جوہر چو تیغ دم و قاقفان — بہ صیقل چو لوح دل عارفان

از و شعلہ در خرمن اہل کین — ز و آب در خندق حصن دین

جہان سوز چون شعلۂ اشتیاق — بجو نرزے استاد تیغ فراق

چو ابرے کہ راند ز شریان شرر — چہ خطے کز و نقطہ گردد جگر

زبان و سے شاہنشہ رزم ساز — بہ تہدید خصمان ز بانش دراز

سر خصم ازان برق پیکر سحاب — زند چرخ در بحر خون چون حباب

نہ جبند پے قتل خصم از نیام — در انکار کے کردہ کارش تمام

چو برق شب خون درخشید از و — چنان چشم بد جزہ تر سید از و

کہ خوابش بہ پیغولہ دیدہا — شبے کز دہ صد بار تغیر جا

شجاعت ز کانش بہ تمکین نشست — ز سازندہ اش شد ہنر تیز دست

بآبش در آمیخت زہرے چنان — کہ نامش بری تلخ گردد دہان

ازین صیقلے تیغ خلاف شکن — برای خود از زنگ سازد غلاف

مہر کام از و تند رخش صبا — بیابان بیابان فتد در قفا
دمِ دعوے از برق بادے زند — ز کند یشش تند ر بر و ے زند
دو رو بر دمِ تیغ شبہائے تار — چو در کوچۂ رگ مے خوشگوار
شعر یشش از عیب آید برون — اگر تو سن طبع باشد حرون
بگاہ دویدن بر آرد چو پر — نہد دست از پیشتر پیشتر
چو طالع شود مہر شش اندر قفا — نہد بر سر سایۂ خویش پا
نہال ارنبا مش نشاند ز بیان — بر یش ظفر ہ بود ے ولی اللسان
چو نقاش بند د ز مو یش قلم — نگر د د بجز نقش مر مر رقم
کند حلبہ گر بر سر کوے خط — ز ند چرخ بر روے خشت نقط
نہد حلقۂ میم اگر در نظم — ز بس چرب و نرمی جہد زان بدر
ز و بشنود گر تہجے پیام — رود حرف ساکن برون از کلام
ز نعلش گر آئینہ سازد سکون — از و عکس نعل تازد برون
اگر تازش بر سہور د سین — شود بر سر قو سہا خم چین
چو باشد بزیر انچنین رہ نورد — توان سیر ایام آیندہ کرد
بر و ز اجل بر چنین باد پا — توان تا ختن بیرون ز دست فنا
کسے کز روانش گوید مثل — شود در لبش السکون اجمل
تپے کند بدا و اگر بند گران — ز ند ز مین بر سکہ بر نام خویش
ز ند آہن ار سکہ بر نام خویش — از ان میر و د ز و در نگ فنا
مگر قطرۂ از خوے او چکید — بر اہے کہ را ہش فتد گاہ گاہ
بیابان بیابان فتد در قفا
ز کند یشش تند ر بر و ے زند
چو در کوچۂ رگ مے خوشگوار
اگر تو سن طبع باشد حرون
نہد دست از پیشتر پیشتر
نہد بر سر سایۂ خویش پا
بر یش ظفر ہ بود ے ولی اللسان
نگر د د بجز نقش مر مر رقم
ز ند چرخ بر روے خشت نقط
ز بس چرب و نرمی جہد زان بدر
رود حرف ساکن برون از کلام
از و عکس نعل تازد برون
شود بر سر قو سہا خم چین
توان سیر ایام آیندہ کرد
توان تا ختن بیرون ز دست فنا
شود در لبش السکون اجمل
بمو یش نہ بندی ز و د از میان
بزور سمش میبر د نعل پیش
کہ بندند کا ہیش بر دست و پا
بجا ہے کہ سیماب از و برد میر
ہمہ سال و مہ میر د در راہ راہ

شود پیشکش ناتوان مشتمال ۔۔۔ کند گوشها عرض بر گوشمال

باین قدر و قیمت نباشد نگاه ۔۔۔ کیست شهنشاه خورشید فر

در تعریف اسپ

بنازم بآن رخش کاگنده ران ۔۔۔ که فر به شد از وصف او داستان

مهوار راعقاب و زمین را غزال ۔۔۔ نهنگ بجار و پلنگ جبال

گه لوبیه بادو گه قطره آب ۔۔۔ گران چون درنگ و سبک چون شتاب

دهنهای سمهای او راه خور ۔۔۔ تبرکیب دیو و به شکل پری

ز تاز دمش باد در پیچ و تاب ۔۔۔ ز مشت سمش گردهٔ خاک آب

چه گویم ز زیبائی داغ ران ۔۔۔ نگو داغ آن لالهٔ باغ ران

چه داغی که دارد کواکب نثار ۔۔۔ پر و بال طاوسش آئینه دار

دل آراست چون طلعت صاحبش ۔۔۔ توانا ست چون همت راکبش

نشیمن تنگ عرض مژه صرصر رو ۔۔۔ شعاع شنیدن کش گوش تندر دو

نگویم سبکرو چو باد بهار ۔۔۔ بلی چین نیفتد از و بر بجار

چو آورده تخمین ترا زوی ظن ۔۔۔ بجز بیده بر سایهٔ خود نشیمن

بکتب معلم از و قصه خوان ۔۔۔ که گرد سبقهای طفلان روان

ز همراهیی آن زمین در نگ ۔۔۔ زمین دوز صرصر بصید عذر لنگ

چنان چست و چابک نهد دست و پا ۔۔۔ که نعلش دهد خاکمال هوا

گشیده دست بر غنچه خنجر ز گوش ۔۔۔ ز گوهک سری سرزرگی فروش

گواکب زنیشش درین از زو ۔۔۔ گه دو زندخود را نه میخی براو

توان کرد زین زیورش را قیاس ۔۔۔ که خورشید لرزد ز رشک قطاس

در تعریف اسپ

نیازم بآن رخش آگنده ران — که فربه شد از وصف او داستان
هوا را عقاب و زمین را غزال — نهنگ بجاروب و پلنگ جبال
که بوید بادو گه قطره آب — گران چون درنگ و سبک چون شتاب
بشوخی و تنگی سر اپای پر — دو همپای سیماب او راه خور
بپیشانیی لعبت حاوری — بترکیب دیو و بشکل پری
ز تارک دمش باد در پیچ و تاب — ز مشت سمش گرده خاک آب
چه گویم ز زیبائی داغ ران — نگو داغ آن لالهٔ باغ ران
چه دانمی که دارد کواکب شمار — پر و بال طاوس آئینه دار
دل آراست چون طلعت صاحبش — توانا ست چون همت راکبش
نشیند بتگ عرض مژ صرصر برد — شود تشنه کش گوش تندر درد
نگویم سبکرو چو باد بهار — بدین نیفتد از و بر بجار
چو آورده تخمین ترا زو ے ظن — بجز بیده بر سایهٔ خویشتن
بمکتب معلم از و قصه خوان — که گرد سبقهای طفلان رود ان
ز همراهیی آن زمین در نگ — زمین دوز صرصر مصیبت عذر لنگ
چنان جست و چابک نهد دست و پا — که نعلش دمد خاک را کمال هوا
گشیده دست بر غنچه خنجر گوش — ز کوچک سری سر گزرگی فروش
کواکب ز زینش درین از رو — که دوزند خود را بآبه میخی براو
توان کرد زین زیورش را قیاس — که خورشید لرزد ز رشک قطاس

کند همین سپهر سپهر که در دست و پا ✣ | عجب گر شود گرد روز جزا
نمی گنجد ش در سپهر این داستان | که باشد سپهر ش گنبد آسمان
سری کز دبا لا شد از ثقل بار | چنین گردنش در تنش غوطه خوار
سر دشمنان را به پستی فگند | نباشد چرا این چنین سربلند
نگهبد بهست از وی خوشنماست | اگر سرزبرگی فروشد بجاست
به نخوت ز خرطوم خود شد علم | بعالم دماغ اینقدر بوده هم
ز رنگش شده مستی او فزون | کشیده مئی و گرده ساغر نگون
کند در تنش آب نشو و نبات | بلی در سیاهیست آب حیات
فروش بدلها همه نقش نیست | که پیشانی نیک ملک گیر ش هست
بهین از کمجک در کف پیلبان | کلید در قلعهٔ آسمان ✣
محیط است برعرصهٔ روم و زنگ | نگاه فراخش ز چشمان تنگ
نگاهش بان رهنمونی راه برد | که شب در تن زنگیان مو شمرد
بجنبیده گر گاه برگی ز جا | بگوشش فرو رفته کوه صدا
ز آگاهیش گاه مستی و شور | نگردیده در راهش آزرده مور
بزورش که گر ثقل خرم زمین | توان کرد بارش بفکر متین
سبکبار پوید براه انچنان | که در زیر بارش نگاه آسمان
بهوشی که گر برفرازش سوار | دهد برگ کاهی بخاطر گذار
فرود رزد گاهیش در زمان | سر دوش خس از تنه بار آن
زخشش بوقتیکه در خشک و تر | عناصر گریزند در یکدگر
چو شعله خواهد آرد در خشش فرو | شود آب و خاک آتش و باد او
چنین قوت و زور و تاب و توان | گر از شهریار سکندر نشان

فشاند چو از تارک خویش آب
بجوشد ز فولاد دریای ناب

بعکس ست چون کار هندوستان
بروآب بر بام از ناودان

ز آبست دندانش در اضطراب
از ان خورده دارم بشوریده آب

ز دندانش پیر خرد را عصا
بنازد ز خرطوم خود قضا

بسیش در اضطراب است قلم
کند دره کاری هوا را ز دم

چو آرد به مستی سری هوش او
دهد یاری از برگ ندگوش او

همیشه ز مستی دماغش ترست
بگردن بود خون صد دشمنش

بگرد ن بود خون صد دشمنش
سطبرست ازان انچنین گردنش

ز رنجست بر مصریان غم سبیل
روانست از و در دکن رود نیل

در خاک ایشان و توران بباد
در انجا گرش آید از هند یاد

کند هر درخشم دشمن سیاه
بود چون سیه مست بر قلبگاه

باقبال شاهنشه خصم بند
ز خرطوم جانها کشد در کمند

ز پا کنده بر پای دشمن نهد
ز دندان دو شاخش بگردن نهد

چنان خوف غالب شود بر زمان
که از خویش بیرون رود هر زمان

اجل چون ز بیم خود آید بترس
نهد دستی از آستین بر سرش

سر کشان گوی میدان کند
بیازی چو خرطوم چوگان کند

براهش گر آید قلال جبال
چو ابر بهاران رود کوه مال

خریفان در اندیشه فیل مات
دو اسپه گریزان براه نجات

ازو آتش کین برآرد علم
ازان گشت واقع تریت دم

سر دشمنان کوفتن کرده ورد
که از ناخنان مشت ها کرده گرد

فشارد چو بر کوه دندان کین
دو کوهان شود دوش گاو زمین

ساقه نامه نظیری
اقبال نامه

خود از حیرت انگشته خویشتن
فرو مانده انگشتها در دهن

بیالید از دولت شه چنان
که زنجیر رنگش شود کهکشان

بمردی چه آواز را ها دهند
ز رنگش اگر خود بر سها دهند

چو لشکر کشد شهریار ظفر
شود شاه برج حصار ظفر

زوندانش کار ظفر محکم است
نه دندانش آن بازوی رستم است

چه شد کاستخوانست آن بازوان
بگو مغز مردی مگو استخوان

بخاک ار کند میخ دندان فرو
بماهی برد گاو گوهر گرو

درازی مقرر شد از گردنش
با نعام خرطوم خصم افگنش

چو گاهی بسرعت شود دره نورد
کشد از کف باد دامان گرد

چو در گرد شش آید دهد گرد باد
ز چالاکیش عرض خود را بباد

براهش نشان کف دست و پا
شود دنان راه شمال و صبا

شود گوشها بهر او پر و بال
مگو کوه پرنده باشد محال

بشد شقه دیو زادم زیاد
بنازم بآن مرکبی یوزاد

فلک را بقوت کشیدی فرو
اگر گیسه می کرد خرطوم او

گر از جوی خرطوش آب آورند
بجای گیا اژدها پرورند

نهد چون ز خرطوم ماهی در آب
فتد زهره های نهنگان بر آب

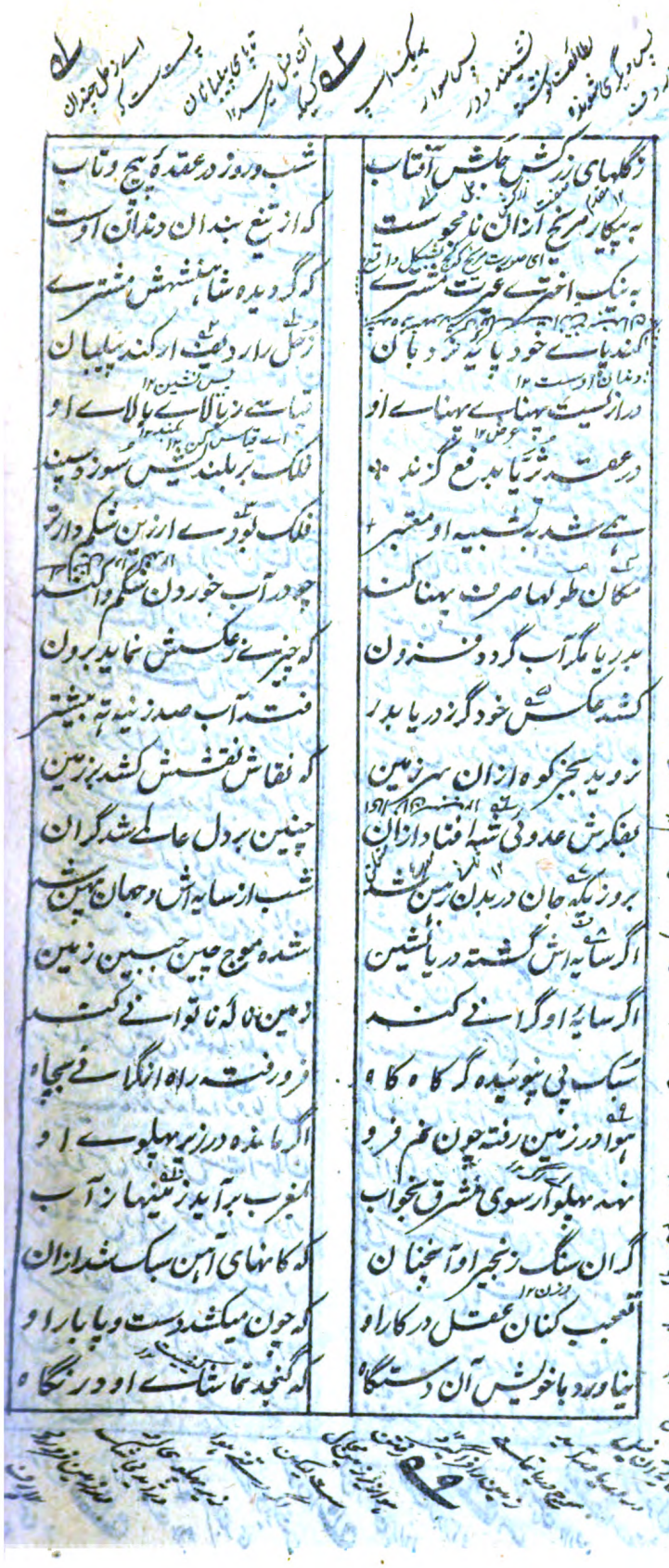
بهر سو که زنجیر کش ره برید
ز خرها محره توان بر کشید

نمیگشت اگر میخ کن روز کین
نفس کش نمیگشت گاو زمین

نهد پای چون در فضای خرام
کند جلوه طاوس بر خود حرام

بد نبالش از موبه شکلی نشست
که طاوس را نقش در پا شکست

دبیرانه گفته بر کلک آهنگ بیت
ز خرطوم راند قلم بر کرخت

خود از حیرت انگشت خویشتن
فرو ماندہ انگشتہا در دہن

بیا لید از دولت شہ چنان
کہ زنجیر رنگش شود کہکشان

بمردی حکایت چہ آواز ہا دہد
ز رنگش اگر خود خبر بشنہد

چو لشکر کشد شہریار نجف
شود شاہ برج حصار نجف

زور دانش کار ظفر محکم ست
نہ دندانش آن بازوی رستم ست

چو شد کاستخوانست آن بازوان
بگو مغز مردی مگو استخوان

بخاک ار کند منج دندان فرو
بماہی برد گاو گوہر نرو

درازی مقرر شد از گردنش
بالغام خرطوم خصم افگنش

چو گاہی بسرعت شود رہ نورد
کشد از کف باد دامان گرد

چو در گرد شش آید دہد گرد باد
ز چالاکیش عرض خود را بباد

براہش نشان کف دست و پا
شود دان تن راہ شمال و صبا

شود گو شہا بہر او پر و بال
مگو کوہ پرندہ باشد محال

بشد اشقر دیو زادم زیاد
بنازم بآن مرکب پیوزاد

فلک را بقوت کشیدی فرو
اگر گیسہ می کرد خرطوم او

گر از جوی خرطوش آب آورند
بجای گیا اژدہا پرورند

نہند چون ز خرطوم ماہی در آب
فتد زہرہ ہائے نہنگان بتاب

ہر سو کہ زنجیر کش رہ برید
ز خرہا نخستہ کہ توان بر کشید

نمیگشت اگر منج کن روز کین
نفس کش نبیند ست گاو زمین

نہند پای چون در فضائے خرام
کند جلوہ طاؤس پر خود حرام

بدنبالش از موبہ شکلے نشست
کہ طاؤس را نقش در پیش شکست

دبیرانہ گفتہ بکلک آبگیر
ز خرطوم راند قلم بر حریر

زگلهای رنگین کمانش طناب — شب و روز در عقده پیچ و تاب

به پیکار مریخ ازان ناگزیر — که از تیغ بندان دندان اوست

به تنگ اختر عیب مشتری — که گردیده شاهنشهش مشتری

کمندیاب خود یابد گر دبان — زحل را دهد پیچ اگر پیلبان

دراز است پهنای پهنای او — تهی سایه زبالای بالای او

در عقده ثریا بدفع گزند — فلک بر بلندیش سوزد سپند

همی شد بتشبیه او معتبر — فلک بود دی از زین سنگم دار تر

مکان طوطیها صرف پهنا کند — چو در آب خوردن سنگم دا کند

بدریا مگر آب گردد فزون — که چیزی ز عکسش نماید برون

کشد عکس خود گر ز دریا بدر — فتد آب صد زینه تا بیشتر

نروید بجز کوه ازان سهمگین — که نقاش نقشش کشد بر زمین

بفکرش عدوی شه افتاد ازان — چنین بر دل عالمی شد گران

بروز یکه جان در بدن زین شکن — شب از سایه اش دهان بین شکن

اگر سایه اش گشته دریا نشین — شده موج چین جبین زمین

اگر سایه او گرانی کند — زمین نالهٔ ناتوانی کند

سبک پی نپوئیده گر گاه گاه — فرو رفته راه از نگامی بچاه

هوا در زمین رفته چون نم فرو — اگر مانده در زیر پهلوی او

نهد پهلو ار سوی مشرق بخواب — مغرب برآید ز مینها ز آب

گران سنگ زنجیر او آهنان — که کاهنهای آهن سبک شد ازان

تعجب کنان عقل در کار او — که چون میکشد دست و پا بار او

بیاورد با خویش آن دستگاه — که گنجد تماشای او در نگاه

گر خواب بهر سرش بی گزاف ... یکی گوش بستر دگر یک لحاف

از و کوه کاهیده بر تر ... عیان تیغه پشتش از لاغری

شدی میل گردونش نائب مناب ... دو دندان اگر بودی از آفتاب

پی راکبش هر شبی آسمان ... کند دانه غربال از اختران

شهنشه مه و او سپهر کبود ... ندارد چنین شعله هیچ دود

نگاه شناسا کشتی بحر و بر ... تماشای از دیدنش خشم تر

علم گشته خون برفرازش نشان ... نشان داده از کشتی و باد بان

نگه ناشناسا کرد در بحر دید ... چنین کشتی چار لنگر ندید

بپیزان تخمینش از بر کشند ... بپا سنگ او کوه عنبر کشند

چو گرد د خرامان بآن قر و شان ... به پیشش رود چرخ چون چاوشان

فرو رفته دریا بحلقوم او ... گه دیدآب سوزد تنوری چو خرطوم او

گرت نیست گیرائی در نفس ... به تعریف خرطوم او بر نفس

ز کوشش سخن عرض کن بر زبان ... شود همچنین تا گفته ات در جهان

از و کوه که گردد سخن زور مند ... در و بین که گردد نگه شهر بلند

به پهلوش بین زنگها جلوه گر ... حصاریست نگر کنگرش بر کمر

نپیمند زر مه گداز و بال ... اگر طوق دندانش گردد هلال

ز دندانش دندانه ست آسمان ... که آن کردخوان راست گردد تخوان

ز حلقش دهان بحر گرداب وار ... یکی شیشه ماهیش بر هر کنار

نمرد در تفاخر همه سر شود ... چو با نقش پایش برابر شود

عطارد نویسد گر از هوش او ... ورق همچنین تر آرد از گوش او

جلاجل نماخن از هر طرف ... ز هره آورد گوئی بکف

سلام نامه کتابخانه

درختان صندل عیان از دهان +
زخرطوم او مار پیچان بران

سرش از کدورها ست چنبر مثال
تل پهلوش مندل از رنگ تال

بحیرت ز خرطوم او خیره وہ بین
که چین کرده است آستین آستین

چنان کز دو چین آستین در ازنه
که نگذاشت چین بهر ابروے نازنه

چو زنها دو کم هزار و شب زنده دار
سبک روح و فرمانبر و بردبار

جلاجل بگردون درش سنجه سان
زدندانش مسواکها در دهان

ز تعریف آن دست و پاے متین
ستونهاے کاخ سخن آهنین +

سرایده سرائی سرش زاصطبام
زنده طاق گردون بیک جفت نام

نمایان ستونهاے دندان چنان
که در پاے بام فلک نردبان

بآن روشنی چشم مهر انجلا
که در چاشت چشمک زند بر سها

بدقت زروی زمین سو بسوے
بمنقاش خرطوم برچیده موے

مجسم ز تمکین و فر و شکوه
گه رزم از و پشت نفرت بکوه

ز خرطوم و سر تنبک و سندان او
کلید در ملک و دندان او

پے لشکر شاه پشت و پناه
برائے غنیمان بلائے سیاه

فگنده چو شیران فیروز جنگ
بگوپال از گوش چرم پلنگ

شود کوه را چون کف نیل رو
ز مذ سیلی از باده دنبیل او

طلب کرده از معدن قیر باج
قوی قدرت افتاد چون کاخ عاج

نه کاهد که پرورده دولت ست
ز خردی بزرگیش در خدمت ست

چو عباسیان را طلس شکفام
فرو داده است آستینی ز بام

برای خدنگ نفسهای خویش
ز خرطوم قندیل آورده پیش

دهانش ز خرطوم اندر خفا
گرفته در غار را از ژدها

سرش گنبد عالم عقل و هوش
چه درهاے یکلخت دارد دو گوش

چنین فیل در عرصهٔ گیر و دار
نماید زمین را بقعر در دهش
بیاد آرد در اید بفرض محال
زند سیلی از بازو دنبال او
زگوش ست بر چرخ دامن فشان
به هیکل جهان را ز خوف کرده پر
چو گوئی زمین پهلوی درگرے
باوازه زنجیر افلاک در
فلک زیر دست و زبردست پیش
روان تر ز حکم قدر قدرتان
ز شوخیش در بحر اندیشه شور
تماشاے او سرمه بخش نظر
بسان نگارے ز نقش و نگار
مرصع سرے از سرش بهره یاب
گیاه شعاعے بجارم فلک
ز رنگش لبے در تعب بشته
جلا اجل چو فرماید ش شهریار
شود اطلس چرخ زمینده تر
چو آواز خلخالش افزوده ذوق
سپهر از سر افزارش در حساب
به پیشانی از سرمه رنگیش نیل

ندیدست شبطر نجے روزگار
که پیچیده خرطوم او در همش
بدر وزهم شهر بند خیال
شود کوه را چون کف نیل رو
که از گرد راهش نگردد گران
باوازه در قعر یم سفته دُر
ورز و مغنه در استخوان پرے
چو گشت و از شعله جالاک تر
سبق گیر هشیاری از مستیش
جوان تر ز بخت کهن دولتان
بتعریف او طبعها فیل زور
شب پیکرش راز دندان سحر
پے گلشن دیده فصل بهار
فروزان ز برج شرف آفتاب
در و کرده داشش زرین کجک
که شبنیمش آید مگه بیشتر
کشد آسمان اختران در قطار
بر اے جلبش گر شود راستر
ز گردن بر آورده ناهید طوق
ز چو گهندلیش سایه بر آفتاب
باو چشم خور روشن از چند میل

در تعریف فیل

ز آفت شود حال عالم تباه
سلامت بذات تو آرد پناه

با قبال خیره رو بادبار شر
شود طرح بحث قضا و قدر

برای تو نصرت معین شود
ببرهان نامت مبرهن شود

باین فال جنبد لب گفتگو
که چون قرعه بر خاک غلطد عدو

ز گوش عدوی عداوت شعار
دمد غلغل الفرار الفرار

مه هر علم در صف اهل کین
بنفرین شان رو نهد بر زمین

بحسرت دل از جان و تن برکنند
سر اسیمه بر قلب مرون زنند

شود بسته بر پشت هر خیره سر
کما نهای بازو و شکل سپر

ز تیغ تو دهقان ملک بلا
ز سر تخم کار ردی داشت فنا

کند خنجرت جلوه در جسم و جان
چو بازنده ماهی در آب روان

شود مرغ روح عدو در درون
ز رمح تو مرغابی بحر خون

زمین را که خواهد ز دل برکران
نم خون کند نیشه اندر میان

سر خصم را رخش آشفته دم
کند تیک کاری لبذان سم

سخن گر کند دشمن تیره رو
خدنگت جوابی دهد ناوکسوز

کشاید خور خشم خصامت دهان
سنانت نهد در دهانش زبان

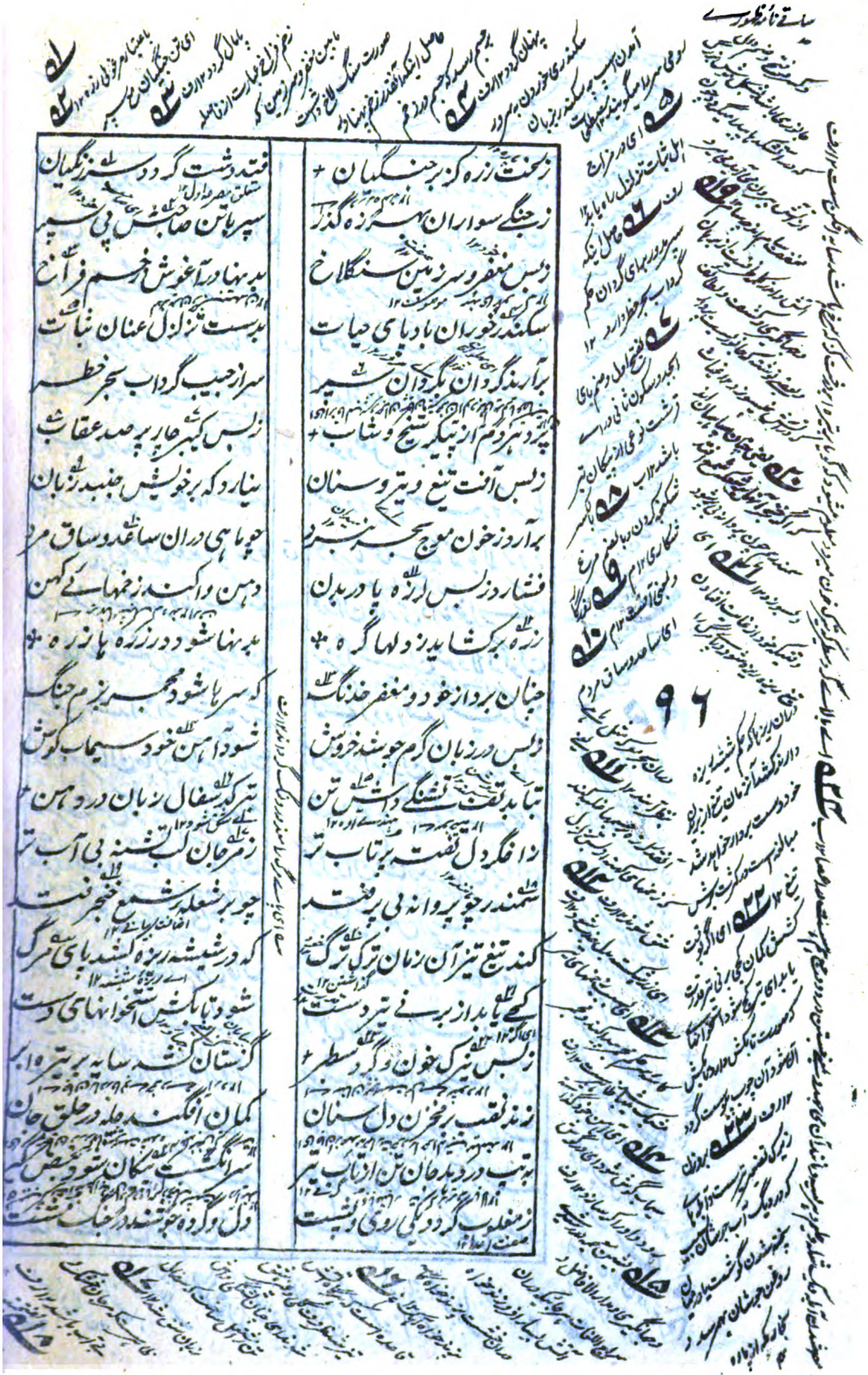
ز لبس شغل ماند اجل از عمل
بمیرند خصمان همه بی اجل

چنان جان عدوی تو شکل دهد
که صد مرده نقش هر زمان دل دهد

بفیل تو از زنگهای گران
فتد آسمان چون افق برکران

بیا ساقی ای شوخ شنصوبه باز
مران اسپ در عرصه خشم و ناز

فروریز آن کهنه بادر بلور
که زورش کند پشه را پیل زور

فلک را بر دلرزه بر سر عرش — کواکب بر زند از یکدگر ✣
زلبها بجوش الامان الامان — بهر سو غبار آسمان آسمان
چنان تیرگی رو بعالم نهد — که خور هر زمان چشم برهم نهد
چنان تیره گردد زمین و زمان — ق که خورشید بارد اگر زاسمان
بناشد بنزدیک دانا عجب — کند از غلط راه خود روز و شب
زبس زرد گردد رخ مردگار — ق شود نعل اسپش گر آئینه دار
چو گردد بدیدن نگاه آشنا — شود دیدها مهره کهربا
زبس سیل خون رو بدریا رود — ق ز دریا سحابی که بالا رود
چو در فرغی قطره بازی کند — وزان طائری دانه خوارے کند
زمنقار صوتش چو آید برون — سزد گر شنیدن شود لاله گون
چنان باشد انداز شمشیر تیز — که بے کردہ افتد اگر سر گریز
رود هر زمان جان بکام و زبان — که خود در ابرون افگند بافغان
ز سر سوز بس کوشش و اهتمام — شود زخم در تیغ و خنجر تمام
جگرها کند جاے خود در دهان — که گردان فشارند دندان بران
تپند اجل در تماشای جنگ — بر د صیقل تیغش از سینه زنگ
شود سینه دشت از هول چاک — پر از کشته گردد تهیگاه خاک
زمین را نم خون کند در بغل — اجل را رود پا فرو در وحل
شوند اهل هیجا دران دار و گیر — چو شیران نهان در نیستان تیر
کند از سیاه اندرونے تفنگ — هوا را مشبک چو حرم فلک
هوا چادر ازگرد بر سر کشد — علم طرف و اعیان بجون در کشد
فضائے جهان قلزم خون شود — ز عکسش شب و روز گلگون شود

صفات نامه ظفر

ای از رخوت
نخ مرد
نرمه
سوار
نعل
بیدان
نظر انداز
سرخرت
دیبا
سر
۴۲
بیان
۴۳
قص
۴۴
۴۵
۴۶
۴۷
۴۸
۹۵
۴۹
۵۰
۵۱
۵۲
۵۳
۵۴
۵۵
۵۶
۵۷
۵۸
۵۹
۶۰
۶۱
۶۲
۶۳
۶۴
۶۵
۶۶
۶۷
۶۸
۶۹
۷۰
۷۱
۷۲
۷۳
۷۴
۷۵
۷۶
۷۷
۷۸
۷۹
۸۰
۸۱
۸۲
۸۳
۸۴
۸۵
۸۶
۸۷
۸۸
۸۹
۹۰
۹۱
۹۲
۹۳
۹۴
۹۵
۹۶
۹۷
۹۸
۹۹
۱۰۰
۱۰۱
۱۰۲
۱۰۳
۱۰۴
۱۰۵
۱۰۶
۱۰۷
۱۰۸
۱۰۹
۱۱۰
۱۱۱
۱۱۲
۱۱۳
۱۱۴
۱۱۵
۱۱۶
۱۱۷
۱۱۸
۱۱۹
۱۲۰
۱۲۱
۱۲۲
۱۲۳
۱۲۴
۱۲۵
۱۲۶
۱۲۷
۱۲۸
۱۲۹
۱۳۰
۱۳۱
۱۳۲
۱۳۳
۱۳۴
۱۳۵
۱۳۶
۱۳۷
۱۳۸
۱۳۹
۱۴۰
۱۴۱
۱۴۲
۱۴۳
۱۴۴
۱۴۵
۱۴۶
۱۴۷
۱۴۸
۱۴۹
۱۵۰
۱۵۱
۱۵۲
۱۵۳
۱۵۴
۱۵۵
۱۵۶
۱۵۷
۱۵۸
۱۵۹
۱۶۰
۱۶۱
۱۶۲
۱۶۳
۱۶۴
۱۶۵
۱۶۶
۱۶۷
۱۶۸
۱۶۹
۱۷۰
۱۷۱
۱۷۲
۱۷۳
۱۷۴
۱۷۵
۱۷۶
۱۷۷
۱۷۸
۱۷۹
۱۸۰
۱۸۱
۱۸۲
۱۸۳
۱۸۴
۱۸۵
۱۸۶
۱۸۷
۱۸۸
۱۸۹
۱۹۰
۱۹۱
۱۹۲
۱۹۳
۱۹۴
۱۹۵
۱۹۶
۱۹۷
۱۹۸
۱۹۹
۲۰۰
۲۰۱
۲۰۲
۲۰۳
۲۰۴
۲۰۵
۲۰۶
۲۰۷
۲۰۸
۲۰۹
۲۱۰
۲۱۱
۲۱۲
۲۱۳
۲۱۴
۲۱۵
۲۱۶
۲۱۷
۲۱۸
۲۱۹
۲۲۰
۲۲۱
۲۲۲
۲۲۳
۲۲۴
۲۲۵
۲۲۶
۲۲۷
۲۲۸
۲۲۹
۲۳۰
۲۳۱
۲۳۲
۲۳۳
۲۳۴
۲۳۵
۲۳۶
۲۳۷
۲۳۸
۲۳۹
۲۴۰
۲۴۱
۲۴۲
۲۴۳
۲۴۴
۲۴۵
۲۴۶
۲۴۷
۲۴۸
۲۴۹
۲۵۰
۲۵۱
۲۵۲
۲۵۳
۲۵۴
۲۵۵
۲۵۶
۲۵۷
۲۵۸
۲۵۹
۲۶۰
۲۶۱
۲۶۲
۲۶۳
۲۶۴
۲۶۵
۲۶۶
۲۶۷
۲۶۸
۲۶۹
۲۷۰
۲۷۱
۲۷۲
۲۷۳
۲۷۴
۲۷۵
۲۷۶
۲۷۷
۲۷۸
۲۷۹
۲۸۰
۲۸۱
۲۸۲
۲۸۳
۲۸۴
۲۸۵
۲۸۶
۲۸۷
۲۸۸
۲۸۹
۲۹۰
۲۹۱
۲۹۲
۲۹۳
۲۹۴
۲۹۵
۲۹۶
۲۹۷
۲۹۸
۲۹۹
۳۰۰
۳۰۱
۳۰۲
۳۰۳
۳۰۴
۳۰۵
۳۰۶
۳۰۷
۳۰۸
۳۰۹
۳۱۰
۳۱۱
۳۱۲
۳۱۳
۳۱۴
۳۱۵
۳۱۶
۳۱۷
۳۱۸
۳۱۹
۳۲۰
۳۲۱
۳۲۲
۳۲۳
۳۲۴
۳۲۵
۳۲۶
۳۲۷
۳۲۸
۳۲۹
۳۳۰
۳۳۱
۳۳۲
۳۳۳
۳۳۴
۳۳۵
۳۳۶
۳۳۷
۳۳۸
۳۳۹
۳۴۰
۳۴۱
۳۴۲
۳۴۳
۳۴۴
۳۴۵
۳۴۶
۳۴۷
۳۴۸
۳۴۹
۳۵۰
۳۵۱
۳۵۲
۳۵۳
۳۵۴
۳۵۵
۳۵۶
۳۵۷
۳۵۸
۳۵۹
۳۶۰
۳۶۱
۳۶۲
۳۶۳
۳۶۴
۳۶۵
۳۶۶
۳۶۷
۳۶۸
۳۶۹
۳۷۰
۳۷۱
۳۷۲
۳۷۳
۳۷۴
۳۷۵
۳۷۶
۳۷۷
۳۷۸
۳۷۹
۳۸۰
۳۸۱
۳۸۲
۳۸۳
۳۸۴
۳۸۵
۳۸۶
۳۸۷
۳۸۸
۳۸۹
۳۹۰
۳۹۱
۳۹۲
۳۹۳
۳۹۴
۳۹۵
۳۹۶
۳۹۷
۳۹۸
۳۹۹
۴۰۰
۴۰۱
۴۰۲
۴۰۳
۴۰۴
۴۰۵
۴۰۶
۴۰۷
۴۰۸
۴۰۹
۴۱۰
۴۱۱
۴۱۲
۴۱۳
۴۱۴
۴۱۵
۴۱۶
۴۱۷
۴۱۸
۴۱۹
۴۲۰
۴۲۱
۴۲۲
۴۲۳
۴۲۴
۴۲۵
۴۲۶
۴۲۷
۴۲۸
۴۲۹
۴۳۰
۴۳۱
۴۳۲
۴۳۳
۴۳۴
۴۳۵
۴۳۶
۴۳۷
۴۳۸
۴۳۹
۴۴۰
۴۴۱
۴۴۲
۴۴۳
۴۴۴
۴۴۵
۴۴۶
۴۴۷
۴۴۸
۴۴۹
۴۵۰
۴۵۱
۴۵۲
۴۵۳
۴۵۴
۴۵۵
۴۵۶
۴۵۷
۴۵۸
۴۵۹
۴۶۰
۴۶۱
۴۶۲
۴۶۳
۴۶۴
۴۶۵
۴۶۶
۴۶۷
۴۶۸
۴۶۹
۴۷۰
۴۷۱
۴۷۲
۴۷۳
۴۷۴
۴۷۵
۴۷۶
۴۷۷
۴۷۸
۴۷۹
۴۸۰
۴۸۱
۴۸۲
۴۸۳
۴۸۴
۴۸۵
۴۸۶
۴۸۷
۴۸۸
۴۸۹
۴۹۰
۴۹۱
۴۹۲
۴۹۳
۴۹۴
۴۹۵
۴۹۶
۴۹۷
۴۹۸
۴۹۹
۵۰۰

چو کردے ز دلہا حشم گیریے
جہان بیشہ ایست ہاماں شیریے

شنو رمز مسکون برآوردہ بانگ
کہ شش دانگ از نیست این چار دانگ

بنطبع نیج ہیچاز فکر درست
ہمہ اسپ و پیل حریفان زنست

چو عکس سنان تو بیند در آب
شود راست مورے تن آفتاب

شود در نگاہت نیستان اگر
دران شیر از بیم بازد جگر

بفرقت چہ بیند زراندود خود
شود چہرہ خور ز غیرت کبود

بدہ ساقیا آن مے بجام ظفر
کہ گردند مردان ازان نامور

کہ در عرصۂ فکر صیدی کنم
رجز خوان بمیدان طریدی کنم

تعریف رزم

فغان از زمانے کہ بر عزم رزم
زرہ پوستے از جلفۂ جہم جزم

بزیران تگاور کہ روز نبرد
بر آرد ز آب تن خصم گرد

بدست آن یلارک کہ گاہ جدال
جگرگاہ خوشش کردہ از سنگال

ظفرنامہ تعویذ بازوے تست
دلیری قوید دل بہ نیروے تست

چو سازے علم نیزۂ رزم را
بفرسنگ گردش نگردد ہوا

دمد از دم کرنا آن نفیر
کہ خیزد ز ہولش نفیر از نفیر

فتد جیب گردون بدست خروش
دریدن نہد پای در راہ گوش

خورد خور ازو پیش نیزہ پیچ
شود چرخ از غلغل گوش کیچ

دہد باد صفہای صحرا بہ پیل
ز اعجاز موسے و دریاے نیل

شود سرمہ در دست و باد شتاب
ولے سرمہ چشم خوف و خطر

ز مردانگیہاے مردان مرد
رود شور روز قیامت بگرد

سپرہا تبارک زبازو کشند
سپرہا ز چین نیز بر رو کشند

قضا چون بتنبیه من لب گزید | بخصمان رسید انچه از من رسید
شه دین نراند بکین از درم | من و مهر خصمان مگر کافرم
مبادا بمیند کز زوم ار نظم | من طعن امداد دشمن بس ست
نتابند رخ سروران کریم | بیک سهو از بندگان قدیم
ندانسته واقع شد این ماجرا | شهنشاه دانسته ورزد عطا
خطا بخش شاها که عفو تو نیز | قضا امر و نهی ترا تابع ست
چه گردد بلطفت که گردد چنان | که گوینده تا انقراض زمان
که گردون زاد بار میگشت پست | فلانی گرفتش با قبال دست
بشعرے شود نیز خاطر نشان | که ے بوده شاعر باین قدر و شان
کسے کز شکوہت حکایت کند | فلک را تواند حمایت کند
کسے صاحب بخت بیدار گشت | که پاس رضائی تواش کار گشت
نهد بر رضائی تو هر کس قدم | فتد گام اول بچاه عدم
چنین گر خورد دشمنت زهر بیم | کند تلخ آنش بر اهل حمیم
چه در سایه خصمت چه در آفتاب | ز سخت سیه میخورد پیچ و تاب
اگر بر تو سایه افتد بدو | کند از گرانے بنجاکش فرو
گزیند اگر جاے در آفتاب | جگر تا نه یابد دل و جان کباب
تو خود سینه دشمنان بر بدر | مبادا شود خنجرت بند گهر
زره پوشش گردد چو خصم دغل | ز سے خود افتد بدامم اجل
هدنگت که جان دوز و خفتان سپرست | ز پیکانش دلهاے خصمان پرست
ز هر سو رخ مملکت سوے تست | روان تر کیانه ز سے که قانونے تست

چنان باسر کرد ایام زیست — که یا قوت و لعلش بر خون گریست
کنون گشته قدرش فزون آنقدر — که در قدرش سنگ جوهر شکست
بمنبر علوئے توان پایه داد — که در سایه اش عرش گردی نهاد
بنامت دل سکندر ست از شکست — بر آنش چه نقشے در سنگے نشست
چو تخت تو تا پا بایوان رسید — سر تخت ایوان بکیوان رسید
نهاده اے سریر ثریا نشان — که حق یافت بر مرکز خود قرار
ندارم گمان من سخن — که تا گشته پیدا زمین و زمن
باین سرفرازے بنوده کلاه — بنالید گاه انجمین ها سپیجگاه
درین حیرتم کز جناب تو دور — چسان بود زین پیش رفعت صبور
بخدمت کمر بسته چست امان — که هر طور گویش گردد چنان

شعری الشفاعت فلک آور دن و اظهار قدرت و رفعت خود کردن

در اندیشه شعر بودم سحر — که شعرے برخاست در آمد ز در
به بندگی در و حجه تصدیع منفعت — ز فقیم بعرض غرض بر شگفت
که ای شاعر شاه شاعر شناس — ز لطفت فلک داد این التماس
که اندیشه در حق او کنے — بدش را به تدبیر نیکو کنے
ز خجلت نظر بر زمین دوخت ست — ز بس خامی خویشتن سوخت ست
ازو رفته آرام و صبر و قرار — نهاده است بر بیقراری مدار
ز انجم که چندین عرق میکند — در معذرت در طبق میکند
قدش هر دم از غصه خم میخورد — بخاک در شرم میخورد
که گر در مدارا ے اهل نفاق — مرا یک دو روزی فتاد اتفاق
ندان ورطه رخم ز غفلت فتاد — کسے را عدوئے چو غفلت مباد

چو گردون گشایش بهامون برند
بگردون گشنی گاو گردون برند

نباشد اگر زور را اقبال شاه
نبرد بصد سال یک روزه راه

پذیرد به سعی طبیب بلا
بدارو سے از در خصمان دوا

نشیند چو هر زانوے کند دو کوب
فتد کوه مهلوے بوسیده چوب

سخن‌ها شنود سور رخ در آسمان
که با لانگیرند نخجیر آن

چنین از زدهای عدو کوش کجاست
نگفت اینکه خود غار و خود آرد بهاست

بحرف صدا کرده در روز جنگ
دهان فراخش دل خصم تنگ

بتقریب چون برده شد نام خصم
بگویم حدیث سرانجام خصم

بیا ساقی ای لعبت سینه صاف
از آن مے که با کینه دارد مصاف

بده تا نه احوال کین پروران
بگویم پے عبرت دیگران

در بیان حال خصمان

بشوری و تلخی چو خصمت گرایست
همه آرزوهاے خود در اگریست

چو از زور خصم تو گوید زبان
ز تار یکے حرمت موید بآن

ز بیخ صلے خصم خرمن نهاد
همه کاه پا زنیر بر باد داد

ز این نفع خصمت ندید ار ستیز
که در قتل خود تیغ کین کرد تیز

عدوئی تغوگر آتش کین فروخت
همان خویش در آتش خویش سوخت

فضولانه گر رخش در عرصه راند
چپا لنش فلک بر خر خود نشاند

خس و خار سر راست این شعله بیش
که بر دارد از راه آسیب خویش

دو روزے دلے کرد خرم بنم
چو لاغر کند فربه شود از ورم

بنازم چپ خوش تلخ گشتش فلک
که غافل شد از شور حق نمک

نداند اگر غیر مقدار خویش
کند غیرت ایزدی کار خویش

بر اطراف او مهرهای روان
نمایان چو بر آسمان کهکشان

عدو زین فلک زهره احکام نیست
که اختر بران غیر بهرام نیست

بر و نصب از هر طرف کوهها
بر اعدای دُر کفنه سر کوهها

در تعریف توپ

بچوشم به تعریف توپ بزرگ
نه توپ بزرگ اژدهای سترگ

از و پنجه ور شعله خشم و کین
وز و دست آشوب در آستین

برائی غروس زمین خط نیل
بپی دیدهٔ دشمنان نقطهٔ میل

مهر دشتش از دشمنان کشتنی
تن پُر شرر آتش دل فروزان اجنی

قوی پنجه نصرت ببازوی او
سبک کوه پا در ترازوی او

ندارند شاهان ایوان ملک
چو او دشمن افگن بمیدان ملک

از و آتش فتح در اشتعال
از و قرعهٔ ملک فرخنده فال

سزد گر سر خویش گیرد بلا
که دارد از و عافیت تیرگاه

بدر یوزهٔ آتش از آهنش
یگان برق لیگشت پیرامنش

اگر مهرهایش بدریا فتند
نهنگان مهر سابها لافتند

چو روزی شود تفته دل سالها
نشیند برون از درونش هوا

شود در دل روز اگر شعله بار
شب از دود سازد بنجوم ازرشرار

چو تابد هوا از دخانش مکند
بچرخ ار رسد جان در افتد بپند

شود مغز چرخ از غریوش تباه
بگوشش ار کشد پنبهٔ مهر و ماه

شود در عدا گر دمکش سازاو
خور دیم کز زیست آوازاو

بجنباندش شپه زور دست پیل
زور زنیش خفتست تحت ثقیل

از ان ره که گردونش شد خارها
بود دیدهٔ اژدها طوطیا

چو گردون کشانش بهامون برند
بگردون کشی گاو و گردون برند

نباشد اگر زور را اقبال شاه
بنر و بصد سال یک روزه راه

پذیرد به سعی طبیب بلا
بدارو ے اندر دو خصمان دوا

نشیند چو هر زانوے کند و کوب
فتد کوه مهلوے بوسیده چوب

نخواهند سر بر فلک در آسمان
که با لا نگیرند خجلت از آن

چنین از ددهای عدو کش کجاست
نگفت اینکه خود غار و خود آر دهاست

بحرف صدا کرده در روز جنگ
دهان فراخش دل خصم تنگ

بتقریب چون برده شد نام خصم
بگویم حدیث سرانجام خصم

بیا ساقی ای لعبت سینه صاف
از آن مے که با کینه دارد مضاف

بده تا نمایم احوال کین پروران
بگویم بے عبرت دیگران

در بیان حال خصمان

بشوری و تلخی چو خصمت گذر یست
همه آرزوهاے خود را گزیست

چو از روز خصم تو گوید زبان
ز تار یکے حرمت موید بدان

ز بیجا صلے خصم خرمن نهاد
همه کاه او پار نیه بر باد داد

ز راین نفع خصمت ندید ار ستیز
که در قتل خود تیغ کین کرد تیز

عدو ئی تو گر آتش کین فروخت
همان خویش در آتش خویش سوخت

فضولانه گر رخش در عرصه راند
چپا لنش فلک بر خر خود نشاند

فس و فار رایست این شعله ریش
که بر دارد از راه آسیب نویش

دو روزے دلے کرد خرم بهم
چو لاغر کند فربه شود از ورم

بنازم چه خوش تلخ گشتش فلک
که غافل شد از شور حق نمک

نداند اگر غیر مقدار خویش
کند غیرت ایزدی کار خویش

براطراف او مهرهاے روان
نمایان چو بر آسمان کهکشان

عدو زین فلک زه بهاے احکام نیست
که اختر بران غیر بهرام نیست

برو نصب از هر طرف توپها
براعداے دین کفر بهر کوبها

در تعریف توپ

سیوم شصت به تعریف توپ بزرگ
نه توپ بزرگ از دوپائی سترگ

ازو پنجه ور شعله خشم و کین
وزو دست آشوب در آستین

براے غزو دس زمین خط نیل
بے دیده دشمنان فتد میل

بهر دشت از دشمنان کشتهٔ
تن پر شرر آتش دل فروزان اجنے

قوی پنجه نصرت بباز وے او
سبک کوه ها در ترازوے او

ندارند شاهان ایوان ملک
چو او دشمن افگن بمیدان ملک

ازو آتش فتح در اشتعال
ازو قرعهٔ ملک فرخنده فال

سزد گر سر خویش گیرد بلا
که دارد ازو عافیت تکیه گاه

بدر یوزهٔ آتش از آهنش
یگان برق لیگشت پیرامنش

اگر مهرهاے تپ بدریا فتند
نهنگان مهیب ابا لا فتند

چو روز رزمے شود تفته دل سالها
نشیند برون از درونش هوا

شود در دل روز اگر شعله بار
شب از دود سازد بخوم از شرار

چو تابد هوا از دخانش یکند
بچرخ ار رسد جان در افتد بهبند

شود مغز چرخ از غریوش تباه
ز گوشش ار کشد پنبه مهر و ماه

شود در عدا گه مکش ساز او
خور و بم گه زیر و بمست آواز او

بجنباندش پشه زور دست پیل
زهی زور کز ضعف هست ست تفضیل

انان ره که گردونش شد هزار سپا
بود دیده از ره شناطو طیا

که هر روز افزاید این اعتقاد | که کس نیست در مهرت از من زیاد
حریفان نخوانند بی معنیم | که در بندهٔ اثبات این دعویم
وگر شاه هم ماند در اشتباه | پس از صد قسم بگذرانم گواه
بکن خوب خاطر نشان خودت | بپرس از دل خود بجان خودت
ز عشاق مهر و وفا ثابت است | گواه است دل مدعا ثابت است
بشغلت دل از جان خبردار نیست | خوش آن دل که جز با دلت کار نیست
چو مهرت درآید در آغوش دل | ز راحت بمالد بر و دوش دل
بقرار از ان است دل برقرار | که دارد نشان تو میراث خوار
چراغی کزین دودمان روشن است | ز خورشید رخشان مُنوّر ان گلخن است
زده رفعت سایبان آسمان | که دوزد بر آن آستر آسمان
بتحمیل جود تو کان بر شکست | بانداختن کیسهٔ کاوه پست
در ایام هر بی حسابی که بود | بحکم تو جمع است در ملک جود
مگر کان جود ترا مهد دید | که مرگان زرین ز چشمش دمید
بجاه از سکندر فزون تر توئی | ارسطو توئی و سکندر توئی
بفکر تو گر دیدهٔ آسمان | خمد در الثقب گشته مشکلکشا
نکرده چو تو هیچ مشکلکشای | رصدبندی چرخ تدبیر و رای
ز حصنی که معمار رای تو بست | طلسم غرور اعادی شکست
بیا ساقی آن دُرد برآور ز درج | که مینا حصار است و پیمانه برج
بده تا کشم گرد خاطر حصار | که صف بسته خیل غم روزگار

در تعریف قلعه

برین قلعه تا کرد کیوان گذر | ز هر آسمانش فتاد اوز نظر

چو سن نیست یک بندهٔ دیگرت | قسم مے خورم تا شود باورت
بعفو عظیمت که از عذر خواه | گناه عظیم ست عذر گناه
بحلمت که در پایهٔ امتحان | سبک بگذرد از خطائے گران
بتاجت که چون عرض گوهر دهد | صدف پاسے بر فرق اختر نهد
بحجرت که از قبضهٔ نور تاب | کند نیچه در نیچهٔ آفتاب
بزلفت که هست امتحان نازنین | که گردد زمین از همش کمه حبین
به تیرت که سوفار خندان او | زند بوسه بر زخم پیکان او
بگرزت که در عرصه دست برد | بپشتے کند مغز البرز خرد
بزرین کیانت کز ان تیست صاف | نهد خونچکان ناف در پشت قاف
به پیچان کمندت که در دار و گیر | چو زلف بتان بسته در هم اسیر
بگردرهت کز شرف بر فلک | کند سرمه در کار چشم ملک
بقدرت که از سایه اش هر طرف | دمد سرو و بندد بنظاره صف
بهیبت که چون زور برآید نفس | زشاد آبے بیے تو برآید نفس
بشور حدیث شکر خند تو | نبور حبین سحر خند تو
بخوبت که طرف چمن میکشد | بخوبت که نارغش سمن میکشد
بلطفت که عالم گلستان کند | بقهرت که افلاک ویران کند
بعزمت که صرصر زپے میرود | بهمت که بر خارهٔ پے میرود
برایت که آئینهٔ اختر ست | بعدلت که مشاطهٔ کشور ست
بجودت که کار جهان ساخت ست | بقدرت که بر آسمان تاخت ست
بطوطا رتیغ ظفر آنت ست | به پیشانے فجه رایت ست
بهامت که در حجت برهانم اوست | بهمت که معشوق ایمانم اوست

بهر تو دل کرده کسب شرف
چگونه بهرت حیا نم چیان
عزیزیست هر چند جان انچنین
درین حرف پیش تو تحقیق نیست
ادائے زکوة زمانے بکن
با عجاز مهر و وفائے کنم
کند قهر تو حفظ ناموس دل
بهر جا خیالت پی جا شنا فت
شود با خیالت چو دل آشنا
کسے گشته از نخل جان بهره یاب
ز روئے تو چشمی که افتاده دور
بهر سو که بیند غم اندوز باد
نباشد کسے کز تو در گفتگوے
پرست از خیالت در و بام دل
ز تو کرده بر من جهان بوستان
همه مغز در پوست میکارمش
بهائے محبت دل من دلیست
شوم رشک مغز ار شمارم پوست
چو خونم ز تیغ جفائے چکد
چو شمع وفا می نهم در لگن
بیندیش از صد بار در آشتم
منم یکطرف عالمے یکطرف
ز دهشت مدارد زبانم زبان
برایت مهیاست در آستین
تصور پذیرائے تصدیق نیست
بیک خواستن امتحانے بکن
که صد جان بیک جان فدا میکنم
گر این نیست در سینه افسوس دل
مکان از دلم دلنشین تر نیافت
بداند که بوده است از جان جدا
که از جوی مهرت بران بسته اب
تواند نگه کرد اگر سوے حور
ز شرم تو عیرت زمین دوز باد
برو گو بمرگ لب خود ملوث
ز مهرت دو مغز ست بادام دل
چنین دل نصیب همه دوستان
توئی دوستش دوست میدارمش
حقیقت شهر شتم گل من گلیست
بخود دشمنم گر بداریم دوست
همه کیمیائے وفائے چکد
کند کار مغز استخوانهائے من
شوم قیمتی تر ز زر بیغشم

گدا را چه نسبت بعفو گناه — که عذر گناه است بر لطف شاه
نباشد مرا گرچه آن اعتبار — که عفو تو آخر مم آید بکار
ز غم چاک جیبم بدامن مچین — ببین قدر خود پستی من مبین
بکاهم چو دانم که من نیستم — بجا لم چو دانم که از کیستم
سعادت نهد بر سرم تاج تخت — که یاد تو در سینه نهاد تخت
لبم گلشن شکر را بلبل ست — بهارم سرا پای خارم گل ست
لطف تو زآسیب قهر ایمنیم — بمهر تو از کین دهر ایمنیم
شود روز رشتهای چون موے تو — دل شب که در گیرم از روے تو
ز علت سخن گرچه غلطیده ام — که محرم بجز تو نگزیده ام
ز من نرگست پیچ مهفته است — همه گفتنیها نگفته است
اگر اصل این خشم و کین داشتے — برابر و خیال تو چین داشتے
بنزدت سبک آن زمان میشوم — که بر خاطر خود گران میشوم
بچشم تو شیرینم ایم و لیل — که بر زندگے نیست تلخی سبیل
درین پیشه کاسے رفت پیش — که هر دم بجد خورد بازی زخویش
جهان را نده موج فرسنگ در آب — که کشتے کشم در بتاب سراب
کم ست از برای من ناشکیب — دل شاد ده از بهر نقش فریب
برسد ساده کودکے فریاد رس — وگرنه کند عشق بنیاد رس
اسیران خیالے شوند از ملال — نباشد اگر عیش فکر مجال
بگویم که دل در ره فکرم فگند — دل خنده داری بگویم بخند
بایین سستے بخت صلحم درین — که با آنکه پیش تو خوارم چنین
ندارد بعزت کسے جاے من — نباشم اگر این چنین واے من

ساقی نامه ظهوری

کشش باکر
اسے ہر دم از خود
خوردن
دراب راندن
ورزیدن
راندن ہم باین معنے
مصطلحات
باضم ثالث
شدن در زبان کار
شدن
اسے در سراب شدم
بامید بہبود
تکن
در گرفتن
مراقبت آسمان در پرورش
محیط شدن و سوختن
دار نگردون و بیمار شدن
محبت
آتش در چراغ افتادن
اسے
من محبت دارم
اسے
اسے
اسے
اسے
اسے
اسے

بہر جا کہ عفوت شود حرم گاہ
کم از برگ کاہ است کوہ گناہ

زبس نشنیدم بسر گہ چہ شمشیر بیباک
نترسم عظیم است عفو عظیم

ز لطفت جنان باد دل بہرہ مند
کہ ان سپند گیرند ارباب پند

حکایت

شنیدم کہ حجاج روز پسین
بر سم مناجات گفت ایچنین

خدایا تو دانی چہا کردہ ام
نہ بر خلق بر خود جفا کردہ ام

ز دنیا این رقعہ بر من ازین تنگ و بند
کہ خواہد مرا ساخت عفو تو رد

دہندم پس زانوی خوف جا
کنندم ز لب منع حرف رجا

بار باب شعر کم قرین کردہ اند
عتاب تو با من یقین کردہ اند

شمارند خاص من اندوہ و غم
چہ خواہد شد از لطف عام تو کم

کہ بر رغم این خرقہ بو الفضول
زر دم فزوتر نشیند قبول

ز عفو تو در پیشگاہ حساب
بیارایم از ہر گنہ صد ثواب

بمانند خلقان ز من در شگفت
کہ از معصیت کار طاعت گرفت

امیدم قوی گشت و گاہید بیم
کرم او کریم ست و رحم از رحیم

یکے اہل عرفان ز خضا نہ بود
چو این گفتگو زان ستمگر شنود

بگفتا عجب نیست کاین حیلہ کیش
برد کار فردا ہم امروز پیش

زہی بے نیازی نہ استحقاق آن
کہ باشد نمایان ترا ز کفر دین

پے سجدۂ این بلند آستان
زمین پایہ افتادہ است آسمان

شہان نیز ذی قدر و ذی پایہ اند
ز خورشید اوج ازل سایہ اند

شدہ دولتی دولت ارجمند شان
بعرشے برآورد سر تخت شان

نہ اغماض شان ہر کجا پردہ است
بمسا کردہ بد کہ ناکردہ است

زمن گرچه چندین فضولی خطاست ‌ ولیکن درین جرأتم عذر هاست

زبانم ولیکن ازینچنین در سخن ‌ شد از حرف رزمت منه جرم من

عطایت که راحت بجان میکشد ‌ طلب راسخن در دهان میکشد

سوالم ازان هر دم افزون شود ‌ که خوانم سخا شمع تو مفتون شود

دهد صد حدیثم زروی تو روی ‌ زآئینه طوطی در گفتگوی

کجا میکند گوش این قصه گوش ‌ که گوینده اهل سخن را خموش

سخن سنج دارد درین شاهوار ‌ چه سازد گر اینجا نسازد نثار

بباطن ز تو رستخیزی ظاهرست ‌ که لب باینچنین بر سخن قادرست

نبودی ز تو رستخیزی گر نهان ‌ سخن خود شدی مهر درج دهان

ندارند ظاهر پرستان خبر ‌ که هست این عتاب التفاتی دگر

کسانی که راه درون میزنند ‌ همه نقلها واژگون میزنند

درین بزم زهری بساغر کنند ‌ که خون در دل شهد و شکر کنند

غمانم ازان واژدی در سخن ‌ که افتم در آید بسر گر سخن

غمم را که جانی بتن کرده ‌ باصلاح احوال من کرده

بمنزل کی این بار بی‌ره برد دل ‌ دم مصلحت گر نمی‌خورد دل

توان بود یک نخطه بار وی تلخ ‌ ز شیرینی نفع دارد وی تلخ

چو لب تشنگان را سجال آورند ‌ بحکمت حسنک در زلال آورند

بجان حسرت این اشتلم میکند ‌ دلم خویش را زود گم میکند

لگد کوب غم شد گر آب و گلم ‌ غمی نیست پوسیده ام از دلم

زحرف حریفان بگردم ملول ‌ دلم تا نگوید ندارم قبول

بنم سازدم لغزش پا اسیر ‌ نباشد اگر بخشت دستگیر

ساقی نامه ظهوری

۱۲ ارف

۱۲ ارف

۱۲ ارف

ساقی نامۂ ظہوری

روا نیست بروحشیانی ستم
کہ رحم کردن از طبع شان کردہ رم

برآن ناتوان صید بیدادرفت
کہ در دام از یاد صیاد رفت

کم مے کنے یاد وانیست درد
کہ بسیار خواہے مرا یاد کرد

بہ دولت کشان را بہ عزت مخوان
بہ عزت چو خواندی بہ ذلت مران

بخون شکارے میالائے تیغ
کہ دارے بہتر از کشتن دریغ

مہینا دکس در دو حرمان بلاست
دخود دنا کم این اقتضائی وفاست

چرا ترنباشد بخون چہر من
کہ کوبد در کین من قہر من

نہ تہدید سے سازدم نے نوید
کہ بیم ہمے سوزدم ہم امید

من از غم باین حال دارباب پند
زبان کارم از پند نا سودمند

برآب نصیحت زدہ رنگہا
بکف در شکست و لم سنگہا

زبانے ز سوہان خراشندہ تر
خراشندم از ظلمتہ ہر دم جگر

کہ گفتیم راہ فضولے مپوے
بگشتے نصیحت نیوش آنقدر

برائی تو در خاطرش نیست جا
بنامت نگردد دلش آشنا

حدیث تو گردد گرش گوش زد
شنیدن بروئش نہد دست رد

دگر در خیال طرب کم نشین
برو در پس زانوی غم نشین

سرے در جگر نہ دلی ریش کن
تو خود کردہ شکوہ خویش کن

کہ میگوید این حرف دور ست دور
کے از قطرہ دریا در آید بشور

خرد خندہ دارد ازین ماجرا
کہ گوید رنجید شاہ از گدا

سزد گر چہ زین بخت ناسازگار
کہ زینسان دہد کارم آخر قرار

چہ دور ست لیکن ز لطف این عتاب
کہ برتابد از ذرہ رو آفتاب

ساقی نامۂ ظہوری

چنین بخت از مہر خصمان خوش است — با خرامش انشاء و زمان خوش است
دل سادہ تا کے خورد باز پیش — کسے چند سازد نبا ساز پیش
بہ تبدیل بختم اشارت نماے — کہ امید در دل بدل کرد جاے
زامداد طالع بآن حالتم — کہ از دشمن و دوست در خجلتم
زبیگانگان شرمساری بلاست — وزان صعبتر خجلت آشناست
گرفتم کہ سازم باین ہر دو حال — چہ سازم کہ دارم ز خویش انفعال
محبت محبت زدم سالہا — نگفتیم کہ افتم باین حالہا
دل باغ طبعان زآزردگے — مبیناد از کبیب پژمردگے
بہاے متاعم اگر کاسدست — غمی نیست غم شادی حاسدست
بسیلے کنم سرخ رخسار زرد — چہ حاصل عیانست آثار درد
بخاشاک سے سازم انگار نہان — علم سے زند دود بر آسمان
فروسے خورم غصہ سینہ در — کہ از پردہ ناگہ نفیتم بدر
زبیم شماتت بخون می طپم — زخصمان نہان در درون می طپم
بدل گریہ غم گرہ می کنم — بجاں آہ حسرت زرہ می کنم
تو بار محنت کمان سے شوم — زبیطاقتے ہا بران سے شوم
کہ کام و زبانے بفو عاد ہم — چو دیوانگان سر بصحرا دہم
زنم آنچنان در رہ بیحہ گام — کہ یابد گزیدن ز لعل تو کام
بجنبم چو بر خویش یابم خبر — کہ از مرغ پرستہ ام بستہ تر
وفا طوق گردید در گردنم — فروچیدہ صد کوہ در دامنم
بیازوے دل زور غم سے برم — کہ ز نجیر امید در ہم درم
ولیکن محال ست وا رستنم — کہ ہر مو کمندی ست در گردنم

ساقی نامہ

بگو تا چند ازیں بیداد و تیزی
بیا تا جام را از نو بریزی

بیا ساقی بیار آن آب آتش رنگ
کہ گردد ہر دو عالم پیش او تنگ

بیار آن آب کز وی لالہ زار است
دل و جان را ازو صد گونہ کار است

بیار آن آب کز نورش جہان است
ازو ہر ذرہ را سوز نہان است

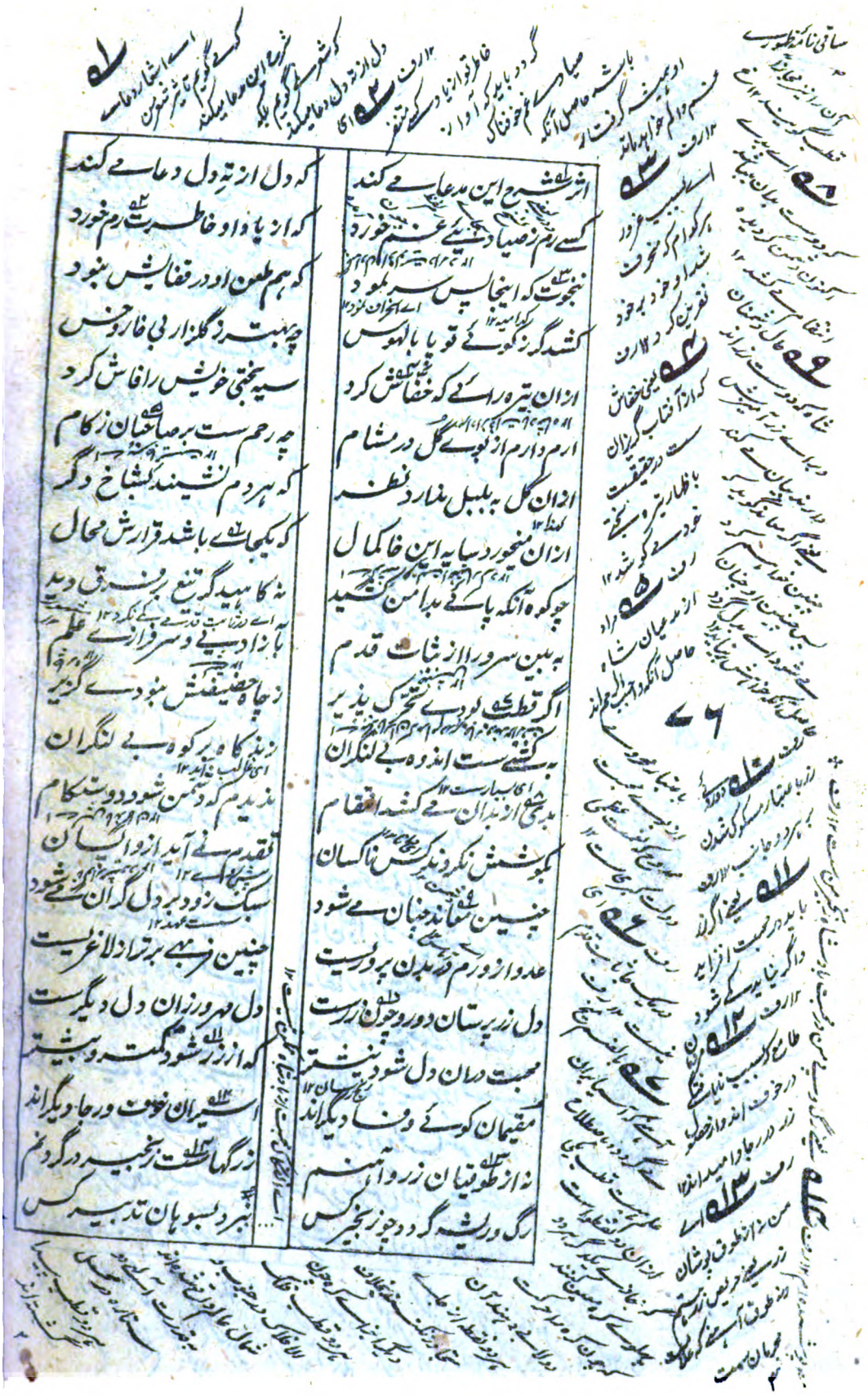
بیار آن آب کز شبنم فروغش
ستاند آب از رخسار دروغش

بیار آن آب کز وی ہست و بود است
ازو ہر نیک و بد را نام زود است

ساقی نامہ ظہوری

محال ست این سعی کس چون کند — که قمری ز سرو طوق بیرون کند
بہامت چو طوطی برآرد نفس — زبال و پر خویش سازد قفس
ز جام تو مستیم جمشید کیست — بروئی تو محویم خورشید کیست
بہ بینیم در جلوۂ مہر و ماہ — کہ بر دیدہ تا وان بنا شد نگاہ
گدایت نداند در سے دیگران — ندارد سر سے ما سر دیگران
بکوئے ہوس خود سران نیستم — بمہر و وفا دیگران نیستم
بسان خود اندر محبت خودایم — نہ از اہل غیرت کہ غیرت خودایم
بشیرے خرامید نخجیر ما — کم از شے کس نیست تقصیر ما
چو در جرم خود ما جزائے کنیم — مصد عفو جرمے بہائے کنیم
ازین راہ جز سالک آگاہ نیست — درین راہ کو آنکہ گمراہ نیست
چہ بجاست در قصۂ اہل راز — ز کوتاہ حرفان زبانے دراز
نہ آن سر نہادیم بر آستان — کہ بردارد ش کوشش آسمان
بغیر از سجود تو در جبہہ نیست — اگر شرق اگر غرب قبلہ یکی ست
شب و روز دل در زمین بوس تست — بپرس از خیالت کہ جاسوس تست
کسے نیست غیر از تو در دل بپرس — بپرس از دل احوال ہر دل بپرس
چہ ماہ و چہ ناہید دل سرکش ست — مرا نعل خورشید در آتش ست
درین دیدہ جز طلعت یار نیست — نگاہے تماشاے اغیار نیست
اگر دیدہ ام خار کویت بخواب — نگہ گشتہ در دیدن گل نقاب
نہ اہل وفا نقش نکس نشست — کہ بر خاک کویت ز خش نقش حسبت
زبادے برآرم نخجیر فغان — کہ خاکم ربا ید ازین آستان
کند آن زمان خاک من خیر باد — کہ گرد تو گرداندش گرد باد

ہ
محال ست این سعی کس چون کند — کہ قمری ز سرو طوق بیرون کند
بہامت چو طوطی برآرد نفس — زبال و پر خویش سازد قفس
ز جام تو مستیم جمشید کیست — بروئی تو محویم خورشید کیست
بہ بینیم در جلوۂ مہر و ماہ — کہ بر دیدہ تا وان بنا شد نگاہ
گدایت نداند در سے دیگران — ندارد سر سے ما سر دیگران
بکوئے ہوس خود سران نیستم — بمہر و وفا دیگران نیستم
بسان خود اندر محبت خودایم — نہ از اہل غیرت کہ غیرت خودایم
بشیرے خرامید نخجیر ما — کم از شے کس نیست تقصیر ما
چو در جرم خود ما جزائے کنیم — مصد عفو جرمے بہائے کنیم
ازین راہ جز سالک آگاہ نیست — درین راہ کو آنکہ گمراہ نیست
چہ بجاست در قصۂ اہل راز — ز کوتاہ حرفان زبانے دراز
نہ آن سر نہادیم بر آستان — کہ بردارد ش کوشش آسمان
بغیر از سجود تو در جبہہ نیست — اگر شرق اگر غرب قبلہ یکی ست
شب و روز دل در زمین بوس تست — بپرس از خیالت کہ جاسوس تست
کسے نیست غیر از تو در دل بپرس — بپرس از دل احوال ہر دل بپرس
چہ ماہ و چہ ناہید دل سرکش ست — مرا نعل خورشید در آتش ست
درین دیدہ جز طلعت یار نیست — نگاہے تماشاے اغیار نیست
اگر دیدہ ام خار کویت بخواب — نگہ گشتہ در دیدن گل نقاب
نہ اہل وفا نقش نکس نشست — کہ بر خاک کویت ز خش نقش حسبت
زبادے برآرم نخجیر فغان — کہ خاکم ربا ید ازین آستان
کند آن زمان خاک من خیر باد — کہ گرد تو گرداندش گرد باد

زمین بوده ام آسمان گشته ام — نیم اینچنین آنچنان گشته ام
فلک فطرتم کرد زین طینتم — گران گوهرم کز نسب گم قیمتم
بدر یاب و کان قیمت من کجاست — بلی از لبت یک بلی صد بهاست
ز تو فیض این سمع یا وے بکن — بانصاف با جوهر مزادے بکن
شناسندگان زر بزر میدهند — گهر در بهائے گهر میدهند
تو گوئی لبت حرفم خموشی خطاست — تو گوئی مشتری خود فروشی بجاست
ز هجرت دلے دارم و صد حضور — یکی دور ازین عیش دلخواه دور
بدنبال عشق تو افتاده ام — بزور و بزار ے دلے داده ام
بجذب محبت ز خود رسته ام — ز تن کاه بر کهربا بسته ام
ز پستے چه غم با امید بلند — که خورشید بر ذره پیچد کمند
اگر قطره ام قطره قلزمم — نمایان از نیم که در خود کمم
ز هر کس خیالت جدا نیم داد — به بیگانگے آشنا نیم داد
دل من نگه طاس عنے که وه بود — که مهرت بروئیش در جان کشود
بران دل بعبد چشم باید گریست — که یک لحظه بی آرزوئی تو زیست
دلے مے کشد آرزویت سرے — بآن دل که بیند در و جوهرے
نظر تا نیابد ز پاکان نظیر — ز نظاره ات کے شود بهره ور
تبولے دگر دارد این آستان — کند رد بجز جبهه را آستان
سر افراز سیئے باید اندر سرت — که از خاک پایت برد افسرے
دل مدعے را به مهرت چکار — کجا لاله زار و کجا شوره زار
دعا خورد هر کس فدایت نشد — گدا مرد هر کس گدایت نشد
ازین در گهه آنکس که جوید گزان — سرش بر بدن باد بار گران

نیم اینچنین آنچنان گشته ام
گران گوهرم کز نسب گم قیمتم
بلی از لبت یک بلی صد بهاست
بانصاف با جوهر مزادے بکن
گهر در بهائے گهر میدهند
تو گوئی مشتری خود فروشی بجاست
یکی دور ازین عیش دلخواه دور
بزور و بزارے دلے داده ام
ز تن کاه بر کهربا بسته ام
که خورشید بر ذره پیچد کمند
نمایان از نیم که در خود کمم
به بیگانگے آشنا نیم داد
که مهرت بروئیش در جان کشود
که یک لحظه بی آرزوئی تو زیست
بآن دل که بیند در و جوهرے
ز نظاره ات کے شود بهره ور
کند رد بجز جبهه را آستان
که از خاک پایت برد افسرے
کجا لاله زار و کجا شوره زار
گدا مرد هر کس گدایت نشد
سرش بر بدن باد بار گران

باہل نظر نذرہا دادہ اند — کہ از چشم دربان نیفتادہ اند

خوش آن دم کہ در بزم گردون بساط — برانداز از پیمانہائے نشاط

مہیا ہوے مستانہ مے کشم — بہر جرعہ خمخانہ مے کشم

گل شوق قسم از آب و گل بدمد — برقاصے از سینہ دل برجہد

زمویت حدیثم تتاری شود — زروئیت نگاہم مہاری شود

دہد جبہ ام از سجود حضور — بہ پیشانیے ماہ خورشید نور

شود سینہ حکمے از نرگست حاصل — کہ دیگر تغافل نکاہد دلم

بشادے برآ با غم اندیشگان — مدان سہل شغل نظر پیشگان

بست آل و صدف سینہ است — نگہ صیقل چہرہ آئینہ است

بنود آتش حسن روشن چنین — نگہ کرد شش از بام دامن چنین

بقاشیے حسن دل در رفوست — نگہ چہرہ دار تصویر اوست

شود حسن صاف از نظرہای پاک — زند عشق لاف از جگرہای چاک

اگر عشق ظاہر کند رازہا — سجن محبت کند نازہا

چہ نازست این ناز اہل نیاز — کہ باشد خریدارش ارباب ناز

شود عجز را چون تکبر ضرور — نیابے ملائم ترے از غرور

مگر ساعد حسن گردد ستون — کہ سر پنجہ عشق آید برون

بنجر حسن کون و مکان بست عشق — بنازم ببالائے دست عشق

ازان قطرہ آن بلاطم بردہ — کہ رشحش گریبان قلزم درد

زہد فزدہ را رو اگر در عتاب — بگرمے شود چہرہ با آفتاب

چو زانوے مشاطگے نہ کند — کہ فرہاد پرویز خاطر شود

ازو آن مراعات ظاہر شود — کہ در ہا دریچہ نظر شود

کہ از چشم دربان نیفتادہ اند

برانداز از پیمانہائے نشاط

بہر جرعہ خمخانہ مے کشم

زروئیت نگاہم مہاری شود

بہ پیشانیے ماہ خورشید نور

کہ دیگر تغافل نکاہد دلم

مدان سہل شغل نظر پیشگان

نگہ صیقل چہرہ آئینہ است

نگہ کرد شش از بام دامن چنین

نگہ چہرہ دار تصویر اوست

زند عشق لاف از جگرہای چاک

سجن محبت کند نازہا

کہ باشد خریدارش ارباب ناز

نیابے ملائم ترے از غرور

کہ سر پنجہ عشق آید برون

بنازم ببالائے دست عشق

کہ رشحش گریبان قلزم درد

بگرمے شود چہرہ با آفتاب

کہ فرہاد پرویز خاطر شود

ساقی نامہ ظہوری

من ساختہ دل بہ تیغ بیدادش بس ست — گمانے برائے تقنیم بس ست
چرا این در ایام دستور گشت — کہ نزدیک را باید از دور گشت
وبال ست سرمایۂ آن حیات — کہ گیرد بران مرگ ہجران برات
گران نیست بار فراق آنقدر — کہ کوہ از کشیدن نیاز دکمر
دل غائبان را نپرسد حضور — خوشا بخت استادگان حضور
کہ کوشند در عرض احوال خویش — ز روی تو بینند اقبال خویش
من ناتوان چند دارم نگاہ — لب پر سخن دیدہ پر نگاہ
فزونے روم گاہ گاہے بخویش — ندارم گمان گناہے بخویش
بعینہ از تو گوئے گناہیم ہست — سراپا گناہم لب از عذر رست
بجز خط خون بر گنہ ہم مکش — ولی انتقام از نگاہم مکش
نگہدار دین چشم از کار خویش — کہ بخشی گناہش بہ بسیار خویش
مروت مگر میرد ای لیوان شود — کہ دشوار چشم من آسان شود
گر انست خوارے کشے بر عزیز — عزیز ست این دیدۂ تر عزیز
ز خاک رہت سرمۂ یافت ست — فروغ جمالت بروتافت ست
پرست از جمال دل آرائے تو — بہار من ست از تماشائے تو
بجوئے تو بر یاسمن عاشقم — ز مہر تو بر خویشتن عاشقم
محبت مقید بآداب نیست — چنین حرف جز حرف احباب نیست
بہر جا بخت عشق یاد زبان — ہمہ عرف و عادت رود بر کران
کس از مہربانے دگر بے شود — اگر ز مہر باشد شکرے شود
محبت بہر سینہ کاید درون — نشیند کند خانہ جز او برون
محبت مرا کرد و دیدار خواہ — وگرنہ سوی ان بر در بارگاہ

۱ ای بمین کافی نیست
۲ اخلاص تو ربست او
۳ تا از دولت با خود م
۴ بایستہ ۱۲ ای در ہجران گذرد ۱۲
۵ رفت افتد بہار زان گران ست کہ از بر نشستن
۶ ان کوہ عاجز ۱۲ رف شکستن بیطاقت ماندن از ہم و غم ۱۲ ع نچنیں شدن نقش غیبت کنا سفے الصراح و در حرف کاف تعظیم ست بلکہ بر دانست مخدومان اطلاق کنند ۱۲ ع
۷ رفت اگر از قصہ تو سے گوید کہ گناہے دارد است
۸ سراپا گناہم ۱۲ رف
۹ رفت بحکم قتل
۱۰ ۱۲ رف
۱۱ ۱۲ رف
۱۲ ۱۲ رف
۱۳ ۱۲ رف
۱۴ ۱۲ رف
۱۵ ۱۲ رف
۱۶ ۱۲ رف
۱۷ ۱۲ رف
۱۸ ۱۲ رف
۱۹ ۱۲ رف
۲۰ ۱۲ رف
۲۱ ۱۲ رف
۲۲ ۱۲ رف
۲۳ ۱۲ رف
۲۴ ۱۲ رف
۲۵ ۱۲ رف
۲۶ ۱۲ رف
۲۷ ۱۲ رف
۲۸ ۱۲ رف
۲۹ ۱۲ رف
۳۰ ۱۲ رف
۳۱ ۱۲ رف
۳۲ ۱۲ رف
۳۳ ۱۲ رف
۳۴ ۱۲ رف
۳۵ ۱۲ رف
۳۶ ۱۲ رف
۳۷ ۱۲ رف
۳۸ ۱۲ رف
۳۹ ۱۲ رف
۴۰ ۱۲ رف

لب و چشم از عشق معجز نمایے — یکے خندہ خیزد یکی گریہ زاے

چو عشق تو تقسیم دولت نمود + — زبان حصۂ دیدۂ من ربود

ز بہر ان چنان دیدۂ غمدیدہ شد — کہ از گریہ اش خندہ ہم دیدہ شد

ندیدست تا زگست سوے من — نخندید جز گریہ بر روے من

بچشم شبے خواب نا در درون — کہ مژگان بدشت زنگردش برون

کجا جاے خواب ست این چشم تر — فتادست صد گریہ بر یکدگر +

بگریہ چنین باشد آشنا — نگہ سینہ مے بارد اندر شنا

نگہ را ضرور ست بختے دگر + — بگریم بامید بختے دگر +

فزونے برد دیدۂ ام اشکہا — نہانم جگرہاے خورد شکہا

چو در بندگے بندۂ جان سپار — شود کہنہ نو گردش اعتبار

من از طالع خویش در حیرتم — کہ چون خدمتم کہنہ شد حرمتم

ز بختست کارم سراسر خلل — بہ بختے دگر کاش میشد بدل

ہمانا کہ ہندوست بختم نگون — کہ سعیش اثر مید ہد وا ژگون

زنیش جداے دل آزردہ ام — کہ این زار نالے ز حد بردہ ام

بجز شکوہ ام گرچہ در دل ذکر نیست — ولے شکوہ ام کمتر از شکر نیست

دلم در رہے مے زند پیچ و تاب — کہ آبے بلبہا چکاند شراب

بود از منت آنقدر ننگ و عار — کہ در بار عامم نہ بخشند بار

من شادہ و این تمناے خویش — کہ وا کردہ ام در دلش جاے خویش

چہ رحمست بر حال آن ناشکیب — کہ تمثالش خوردن از خود فریب

بافسون زبان در زبان آمدم — ز دل دادن دل بجان آمدم

باین حال در شکوہ تعجیل نیست — کہ امید عاجز ز تاویل نیست

ساقی نامہ ظہوری

ف ۱ ۱۲ ۱۲ ۱۲

نهالی است عدل و بقا بار او — ستم پرنیانی فنا تار او

کشد خیمه سایه بر آفتاب — که عدلش ستونست و جودش طناب

دو دادار کنون پرورانند من — یکی ورجه انسان یکی در دکن

دکن از ارم رونما خواست ست — که از عدل برهان شه آراست ست

فتد از زه معذرت بر صبا — بسبهوا ر چه پهلو زند بر گیا

وگر حاجت افتد بخواب گران — شود یافت در دیده پاسبان

ز نسبت فتد بیگنه در وبال — حنا گشته چون خونیان پامال

فشیند ز بلبل گل ار بر کنار — کند غنچه دلبستگی آشکار

خزان بر طرف کرده با باغ جنگ — مکن دشنه گو پاک سوسن ز رنگ

ز غم در زبانها حکایت نماند — رواج متاع شکایت نماند

اگر کرده ام من در شکوه باز — نداند کسی را ز ناز و نیاز

بیا ساقیا آن ساغر غصه خوار — بشکرانه عیش را تازه دار

که طرز شکایت دهم یاد عشق — رسد حسن شاید بفریاد عشق

به حکم تمنای عشق شکوه بی وفایی حسن لب گشودن و باو جوخواهی محبت خود ستودن

دو کس شکوه دارد درین روزگار — من از برده دار و خور از غیرت دار

دلم ده زبان هم که گردید فرض — که در دل خود رسانم بعرض

بسه چون بردی جالت نگاه — همه هفته هفت است همه ماه ماه

مبادا از ین ظلم بر چشم من — بر انصاف حسن تو آید سخن

ز اور آخوانی زبان کام یافت — که شهد ثنائی تو در کام یافت

ولی چشم شب خیز کاری نکرد — قصد گریه دفع غباری نکرد

ز نام تو در خنده لب غوطه خورد — ولی گریه بر دیده پائی نفشرد

بگفتش برین لشکر افگن نظر — بچشم آیدت آن ستمگر مگر
وگرنہ زبان تیغ کین در میان — نشانے نگوی و نخوانش نشان
تمکش بیاسنج چنین لب کشود — ق — کہ جائے دران رستخیز هم بود
کہ ماند بیاوم نشان کسے — بدانم چنین و چنان کسے
ز آن تیر کے گے در نگاهم گداخت — کہ گر بینم اورا نه دانم شناخت
ز شخص کے مجرم سیه بیشمار — فرو ماند داور ز تدبیر کار
ز جوش غضب آتشی بر فروخت — کہ بر چرخ لندین را بر بسوخت
ز هر سوے راه نظر کے گرفت — کہ در هر کہ میدید در کے گرفت
ز دین هم از جیب آن شعله سر — کہ سوزند بر یکدگر خشک و تر
باطفای آن شد چنین چاره ساز — کہ آبے بران ریزد از خون باز
بدستش یکے نازنین باز بود — کہ از سینه پیرایۂ ناز بود
بچنگال قهرش سر از تن بکند — بخوار ایش از دست در پا فگند
پس انگه ز لشکر سر باز خواست — زهے شاه عادل زهے باز خواست
بیکدم سر باز چندان برید — کہ آن عرصه را دامن کهکشان دید
چو از حکم دارائے کشور شکار — سر باز نرفت و دل باز دار
بباد عدالت چو گل بر شگفت — بآن زال عقدی ز در داد و گفت
گر بود مرغ تو غمان تزاد — کہ این بیضها در کنارت نهاد
بتوفیق آن معدلت داد ساز — بسجود خداوند کهکشان باز
برآورد کوس عدالت بیام — کہ زین کوس خیزد صدائی دوام
بنازد اگر ابر بر عدل شهان — گیاهے نروید بباغ جهان
شود ملک روشن بپرواز عدل — سعادت شکارست شهباز عدل

خدنگش چو کردی دل گرده وزن — ترا از دلش شد دو در رون گوزن
ربایندهٔ بارش باد از نشاط — تراشیده از سینه کبک نرنگ
ز مهرش دل آهوان سوخته — بفتراک او چشمها دوخته
ز تشتش پر از زرده دهان خدنگ — ز پر چین سوفار گوران پلنگ
ز صید افگنیهای شاه و سپاه — چو گرد ید خالی و پر صید گاه
بآهنگ شهر از بیابان و دشت — سپه بر کنار دهی برگذشت
فغان عجوزی سر ره گرفت — عنان نگاه شهنشه گرفت
نظر کرده شه دید بیچاره ئی — سراپا فغان از ستمکاره ئی
نهان چهره در گرد مظلومیی — ز مژگان روان اشک محرومیی
زلیخای نو بخت پیکر دلش — نهان حزن یعقوبیی در گلش
باهستگی راند شبدیز تند — که در تیز رفتار شیش دید کند
بر و شد چو جان بر بدن مهربان — بپرسید احوال و دادش زبان
قفس آه حسرت بگردون رساند — سخنهای آغشته در خون فشاند
که از فرقهٔ بازداران یکے — بگردون کشیها سراپا رگے
ز من بهر باز تو مرغے ربود — که پیشم بصد فرقه سیمرغ بود
شدی پخته تا نان من صبح و شام — نهادے همه پخته چون سیم خام
شده تیره بی سایه اش بام من — همائے بدر رفته از دام من
چه گویم ز بیداد آن پر عتاب — که کرده است چون مرغ خویشم کباب
ز مرغان دامے فزون می طلسم — شد او بسمل و من بخون می طلسم
نه از غصه کاهم نه بیمے زنم — بسوئے عدم بال و پرے زنم
چو آن زال لب از فغان بر گرفت — شهنشاه سر از عنان بر گرفت

ساقی نامۂ ظہوری

چو در وصف عدلم بتقریب این | کنم نقلی از شاہ ایران زمین

حکایت

خدیو فلک رتبہ عباس شاہ | کہ در برج شاہی ست تابندہ ماہ

جہان روشن از شمع افضال اوست | سحر بر تو سینۂ صاف او ست

خط نسخ بر نام کسرے کشید | از و لفظ شاہے بمعنے رسید

شود طبع از فکر رزمش شجاع | بگفتن دہد وصف روئیش شعاع

ظفر کایت دولتش بر لواست | بہ تیغ کجش خوردہ سوگند راست

ز خلقش خوشے وقف باغ و بہار | ز جودش پری صرف جیب و کنار

متاع دو عالم بر بیش یک نیشکر | نشد چیرہ بر خاطرش ہیچ چیز

دلی در فضای دلش میل باز | شب و روز بال و پرے کہ وہ باز

چو در صید کشور دلے دادہ است | بہ بندد بازش خوشش افتادہ است

شہان را ضرورست شوق شکار | کہ آیند پے صید دلہا بکار

ز شیراز روزے بآئین جم | برون راند دارا سے دارا حشم

سرے پر نشاط از ہوائے شکار | بہ خدمت مبا ہے سران دیار

گزین آبش گرم جولانگرے | ز نقش سمش خاک در عنبرے

ز افشاندن سنبلستان یال | پر از نافہ جیب صبا شمال

شہ از تگش جوہر نعلہا | رخ ماہ سیلی خور نعلہا

روان در رکابش بسیر چمن | ز خورشید بر دوش قندیل تیر

بسر پنجۂ گلرخان بازہا | ہوا قلزم موج پروازہا

غزالان شہرے بدام نظر | غزالان گرفتند در دشت و در

بخنجر گہ دادہ شاہ دلیر | بشمشیر داد جگرگاہ شیر

ساقی نامۂ ظہوری

ساقی نامۂ ظہوری

خرد تا بدید از تو نسبت طناب
شود سایه گر خیمه بر آفتاب

وخانی که از شعله پیچد بران
براندازد از بی سر مه اخران

بنازد بشمعش برانه رفتن
بنالد به پروانه اش سوختن

ز پروانه درخواست پیرایه
که بر آتش او زند دامنی

گریبان پروانه زانسان درید
که چاکش بدامان او سر کشید

مگر کو ز پروانه این التماس
که بنوازد شش شعله در لباس

بفانوس ازان شمع را این سزست
که در پرده خوبی نمایان ترست

ز پروانه شمع پادشه بگل ست +
که پروانه شمع این محفل ست

از و گه نشوق رخت بر شده تاب
چرا مے پرد دیده آفتاب

نظر بایه پاکان ستم نمیکشید
جمالت بفریاد دیدن رسید

بیا ساقیا کامد ایام عدل
بنا هم لبالب کن آن جام عدل

که از حرف عدل شه جم حشم
کنم از سخن دفع ظلم و ستم

به سخن فا دهی ممدوح داد سخن دادن و بتقریب ان حکایت شاه ایران اوردن

زهے عدل پرورش بے همال
که گر کم کند بچه خود غزال

کند در بن ناخن شیر مے
اگر نگذرد از نیستانش پے

اگر برخورد گرگ ناگه بمیش
کند رم ز چنگال و دندان خویش

ز پروانه ماند اگر کبک باز +
بلرزش نهد بر پر خویش باز

بخواب اگر زند در گذر بر کاروان
نفس بندش بر قفا دست جان

چنانست عدل تو در اقتدار
که نوشیروان هست زنجیر دار

ز عدل تو جان در تن ازندگیست
زمان تو بر مان پایندگیست

بفتوای عدلت که دور از خطاست
دو صد بار یک مرغ را خونبهاست

ساقی نامه ظهوری

فروغ آنچنان از مشاعل دمد — که از زاغ بال حواصل دمد
چنان خاک خورشید سیما شود — که خفاشش سازند حربا شود
بخفاشش ره یابد آن اضطراب — که خواهد ز خود در دل آفتاب
بسازند اگر شکل بستان ز قیر — بنا شد عجب گر بدوشند شیر
شد آنچنان نور بر یکدگر — که تا حشر هر شب بود صد سحر
برآرد سها چرخ آئینه فام — ز چرخی که در نیمه گردد تمام
شود پرتو شام هنگامه بند — کند صبح از دور گردن بلند
کواکب بمالند بر اوج نور — برآرد محیط هوا موج نور
بآن روشنی کس شود دیده ور — که گوئی ندیدست خود را دگر
ز بس شمع سوهان کند نور ناب — شود خاکها سونش آفتاب
برین شب گر اعمی شود دیده دوز — ز پروین کند خرده بینی برو ز
کسی را که افتد برین شب نگاه — نه بیند همه عمر روز سیاه
کند سایۂ شمع هر جا عبور — نمایان بود در شعاعش چو نور

تعریف فانوس

دل از قفسه نور گردد مثال — اگر گرد فانوس گردد خیال
چه فانوس گلدسته باغ نور — در و شعله نو باوه نخل طور
منقش چو دیبای فرزانگی — زده نقشها شمع پروانگی
ز لنسین برآن نازک اندام تر — تن شمعش از نقره بس خام تر
ز پروانه سنجی که کشی برکران — حجابی بآن نازکی درمیان
ز باکست زیبر آهنش لاف باف — که گیرد از آن پرتو شعله صاف
فروغی ازو در نقاب آورند — که از سایه آتش آفتاب آورند

ساقی نامهٔ ظهوری

تعریف شب و شمع و چراغ

شرر ها کند از قفش ۱۱ مشعلے — ز موجش شود سینه ها صیقلے
کجا ساغرش ۱۲ دانهٔ قطره کاشت — که در دل شب نروئید حاشت
شود مالهے از رشحهٔ ۱۳ شبنمش — جلوهش زند سکهٔ اختری
مساتے رسد ۱۴ گر بگلشن جوید از و — چکانند ۱۵ خورشید و نامید از و
ز جامش ۱۶ چکد قطره گر در دوات — نویسند بر عشرت جم برات
رسد ۱۷ زاغ از و گر بنقش و نگار — شود بال طاؤسش آئینه دار
خواصش اگر حرف اخیاز ۱۸ زند — دم پیشکارے مسیحا زند
از و با غبان و اهستان ۱۹ سر زنند — سخن گونه از غوان ۲۰ بر کنند
بدستش دهد نبض اگر جو ۲۱ بیمار — کند رعشه از نخچه ۲۲ شاخسار
مهارست گلهاے سیراب را — بر آرد بر نگ خود احباب را
ز ساغر کنندش چو تحویل ۲۳ دل — خورد غوطه در نور قندیل دل
وبالست پرهیز ازین مے وبال — حلالست چون خون دشمن حلال
از ان در شب ۲۴ اکثر شود جلوه گر — که با آب حیوان بود هم اثر
ز نورش ۲۵ چو مشعل فروزد ایاغ — چراغ و گر برکند بر چراغ

تعریف شب و شمع و چراغ

شب از جلوهٔ شمع و مشعل چنان — که روشن ۲۶ گردید روشن بیان
ز شمع شبستان ۲۷ سحر پرده ساز — ز قندیل ایوان قمر در گداز
جهان از شب ۲۸ تجلے لباسے بر بر — که شب ابره ۲۹ گردید روز آستر
چنان از شرر شعلهٔ انجم فروز — که را ۳۰ از شب افتاد بر روے روز
شرر در زمین ۳۱ تخم انجم کار — وزان تخم خرمن فروغ بهار ۳۲
شود دیده روشن ز خورشید شمع — چو از روے شه ۳۳ چشم امید جمع

ساقی نامۂ ظہوری

بسنجیدہ گوئے چو میزان نہند — بسنجد ہر آنرا کہ در جان نہند
ادب کسب آداب از ایشان کند — ای حصول ۱۲ عیاں جملہ شایستگی زان کند
تراویدہ عیش جم از جام شان — سعادت نگین کندہ بر نام شان
چو اہل طرب شب نشینی کنند — گل افشان یاسمن کنند
گل و سنبل از شمعہا سر زنند — بگلگشت پروانہا پر زنند
بگلگشت شورے ز لبریز جام — کند شعلہ صبح انگشت شام

تعریف شراب

کند جلوہ صبح از صفائے شراب — بدر تا بد از شیشہا آفتاب
صراحے بخود رشید پہلو زند — حدیثانہ ناہید از نو زند
برد کاہا از گزک بہرہا — چراغان کند بادہ در چہرہا
کند جلوہ مینا بآن آب و تاب — کہ مہتاب را سازد از شرم آب
شرابے شود در قدحہا سبیل — کہ آید خم تا کش از سلسبیل
شرابے کزو ہر فروغ پرورے — چو شبنم بہ پیمانہ دارد سرے
تکبر بہ تکبر ز سیمائے او — تواضع تواضع ز زیبائے او
ہم از زیر تو جان دل افروز تر — ہم از داغ بر سینہ دل سوز تر
مصفا تر از عیش ہم نشربان — گوارا تر از تلخ شیرین لبان
شعاعش ستاند ز خورشید باج — عباسش رساند بخمہا خراج
برد از دل زاہدان تیرگے — کند دیدۂ حور ازان خیرگے
سیلان فرستاد سیلاب رنگ — زدہ آب یاقوت ازان سرخ سنگ
حریفان آزاد گیر و اسیر — جوانش جوان گوید و پیر پیر
ز در دوش کہ در دوش نگرد و ز لال — شود سینہ شفاف تر از زلال

ای ساقی نامۂ ظہوری
ای چہرہ نما از ارژنگ
ای خوش بر عیش پنہانی از دردان کہ متنفی ای حیاست
ای کار بہ ہمین کنند ۱۲
ای آب از فیض تو تاک آن
ای خراب از فیض تو
ای شراب ۱۲
ای برآید ۱۲
ای تا زلال نگاہ ۱۲
ای جوان او را ۱۲
ای خراب ۱۲
ای خمار ۱۲
ای خالص ۱۲
ای چراب او
ای جوان گوید و پیر پیر گوید ۱۲ رف

تعریف اهل مجلس

شگفتن بوی ها در رسے کرده یار ۱۲ — که سے چین بسر برده ابروے ناز

زسیب ذقن بر نهال بلند — گزیدن بحسرت لب خویش کند

شکیب آنچنان حبیب تمکین در ید — که شوقش بسر دست تسکین کشید

برآید گر از سینه آوِ نهان — برآرد مرادش نگاهِ نهان

بزلف پریشان زنجیر سازند — زمیع حسد یفان تدبیر سازند

نگنجید در پوست دیوانگے — خجه دیوانگے مغز فرزانگے

هوس در رگ و ریشهٔ اهل هوش — زخون گرمی ساقیان مست جوش

شکست خم طره شان بیشما ر — که آید مگر توبه ها را بکار

اگر آورد رغبت نقل زور — تبسم برانگیزد از پسته شور

برآنجیخت شان بادی از بس نظر — بباد ام شان داده تلخے اثر

چو پیمانه در عکس بر در زنند — گل از شاخ بر آسمان بر زنند

تعریف اهل مجلس

بگو هر برآمود سلطان و خان — همه از کمر بسته و کان بر میان

به پیر و جوان و به تدبیر پیش — چو صیت سخا پیشگان ملک گیر

بگردون فرازے چو رایت علم — با قبال شان خوزده نصرت قسم

صف صفدران از یمین و یسار — کشیده ترازکا کل و زلف یار

تف آتش از تاب شمشیر شان — قف آبش از آب شمشیر شان

سر نکبت سنجان پائے سریر — شه یا نثار از ثنائے سریر

بگفتن چو طی طے شکر خامه — ادا کرده حق ادا هاشمه

مت نت بشنیدنی گوشهار — حکایت بریگیے لاله زار

زداغ محبت گل باغ شان — چراغ وفا روشن از داغ شان

که از صد مدح نظمه گردید گنج ‌ ‌ ‌ ز بس گشته سر تا قدم چام هیچ

تعریف رقاصان

غم و غصه چون تارک بدگمال ‌ ‌ ‌ ز رقص سیهے قامتان پایمال

زهر سو دلے مبتلا میکنند ‌ ‌ ‌ بخاطر فریبے بپا میکنند

کمر ها چو در پیچ و تاب آورند ‌ ‌ ‌ چه دلها که در اضطراب آورند

بانشاندن دست پیچند گوش ‌ ‌ ‌ به برچیدن پاے ورزند هوش

بآهنگ جان داده آواز شان ‌ ‌ ‌ اصول از فروعات انداز شان

ز رخسار شان حلوه خورشید را ‌ ‌ ‌ ز خلخال شان یاره ناهید را

ربایندگے را نگه پاسبان ‌ ‌ ‌ فریبندگے را سخن ترجمان

دل افروزیے چهره با شمع دل ‌ ‌ ‌ پریشانیے طره در جمع دل

بناگوش را منتے بر نظر ‌ ‌ ‌ سر انگشت را نانے در جگر

بزانو سر هوش از چشم مست ‌ ‌ ‌ بدندان نزاکت گرفته دست

دل از پیچش زلف در گو شمال ‌ ‌ ‌ سویدا فرو رفته در داغ خال

هوس چاشنے گیر سهد دهن ‌ ‌ ‌ گزیدن در انداز سیب ذقن

به کوتاه بینان پے کشف راز ‌ ‌ ‌ در ابرو ز هر موز بافے دراز

ز موے چین فشان نافهاے گره ‌ ‌ ‌ بهر تار صد دل بجاے گره

متاع دیا را بتغافل کساد ‌ ‌ ‌ ز چشمک زنی حبس دل در مزاد

ز هر عشوه گوشه چشم ناز ‌ ‌ ‌ بصد وعده در نقش لوح نیاز

اسیران بناے تحمل گسان ‌ ‌ ‌ بنان بر تغافل تغافل زنان

نظر باز رے دیدها با قبول ‌ ‌ ‌ بغلگیر بے کامها با حصول

بدل کینه سنجان بمهر نهان ‌ ‌ ‌ در آغوش دل راحت آسوده جان

به سنجیدن نغمه خیزد نواز
بسنجل ترا زو کده و کرده ساز

چو آهنگ خاطر نوازی کند
بروئے هوا حقه بازی کند

کدو و نصب بر تن سبجا میکند
که در بحر نغمه شنا میکند

کند نغمه مستانه ناخن فسرده
که چون باده بچید صدا در کدو

چو جام نگون بر شراب هوا
از و جان عشاق مست نوا

بهندازخنین واژگون طبل باز
کند نغمه در صید دل ترکتاز

زهد و شنیئے مطربان چو ماه
برافگند از شادمانے کلاه

حباب شط نغمهائے تر کست
پے سجده شه سراپا سرست

به نظاره شاه خورشید فر
به نیلوفرے در نظر جلوه گر

زهر شاخ خود را اگر گفته بیش
ز بس شوخ چشمی کدو برده پیش

ز تارش بران نغمه پرور رود
پیلے بسته بر چشمه سار سرود

ازان دسته آورده دندانه دار
که بر تارک غم کشد اره وار

به پروردن اصل نار و نغم
زپستان روان کرده شیر نغم

بهانهٔ گوش اهل نوا
کدو گشته سرپوش خوان صدا

بهنگامه رقص سیمین تنان
شده نغمه از بال دستک زنان

نیفتاد زان محمل شوق پس
که چون تال دارد خروشان جرس

دهم نسبت تال زان با صبا
که این نافه سای ست و آن نغمه سا

فزو رفته در مغز ارباب حال
شراب خم مندل و جام تال

با فسون پری خوان شده مندلے
به ای پری مندلش صیدے

فتاد از پرے طاهرا در گزند
که هیکل ز مندل بگردان فگند

کسے را که بر مندل افتد نگاه
بیاد آورد حال بد خواه شاه

ازو شه سنے لالہ گون میخورد ✣ وگر میخورد خصم خون میخورد

تعریف مطربان

زکیفیت مطربان باده نوش ✣ اگر دیده دیده اگر گوش گوش

زرخسارشان دیده در عیش وناز ✣ زآواز شان گوش با برگ وساز

نگر بود حاجت بدو ناز را ✣ که آواز گیرد نداز آواز را

بصد بند ہر دل شود مبتلا ✣ شود رشتہ حسن ہر جا دوتا

نہان کردہ انداز ہنر کو سیے ✣ ق در آواز دارد وے بیہوشیے

کہ گہ غمزہ از سرمہ گون نشتہ ✣ رگ جان زند کس نیابد خبر

ازانیشان بہنگام باغ وبہار ✣ گل و بلبل از یکدگر شہر مسار

رہ صبر دلہا بقانون زنند ✣ زشوخی ہمہ چنگ در خون زنند

کند گر نمے بیدلے را اسیر ✣ زنند از کمانچہ روانش بہ تیر

چو لب بادم گرم برنے نہند ✣ دل خارہ را شعلہ در نے نہند

نی آوردہ غوغاے ممتاز سیے ✣ کزو نغمہ دارد سر فراز سیے

برآوردہ در دف جلاجل فغان ✣ درو نغمہائے عناد دل نہان

بطنبور غم دور دزدیدہ را ✣ زنار آسس دوا رنج باریک را

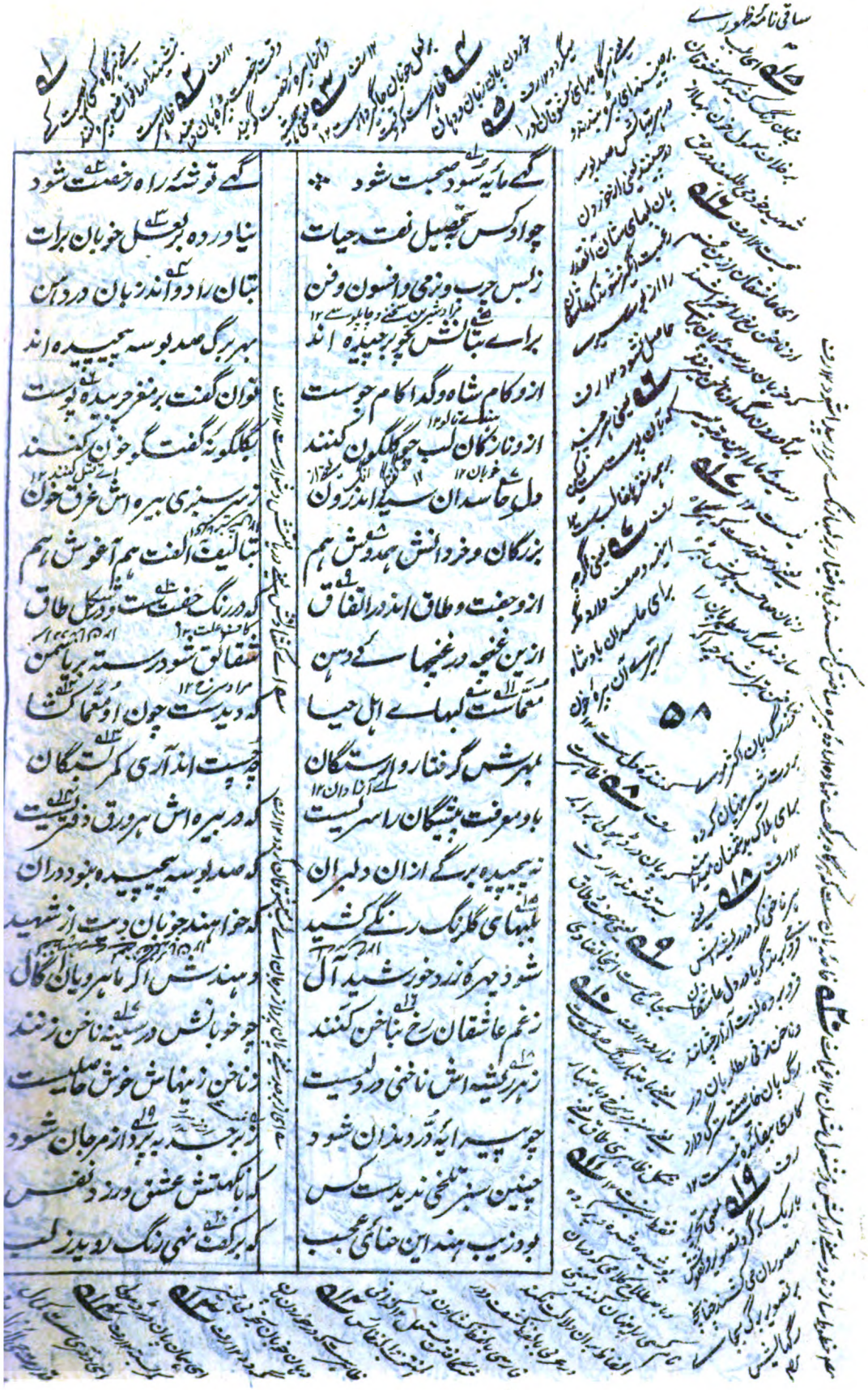
سرانگشت استادش از گوشمال ✣ بشاگرد سیے قال آوردہ حال

بآن خشکے پوست مغز رباب ✣ بجز بیدہ خون مغز بر پوستش

تر آدیدہ صورت ہزار از دوتار ✣ گل نغمہ را دستہ اش جو بیار

بلند آنچنان شد قانونیان ✣ کہ بجوا ست رقصیدہ گر دونیان

زاستاد دی نغمہ سازان ہنر ✣ تنیدن کند وام را بد زرند

شکر بسته از نقل هر گوشه تنگ
از گفته ظاهر زبان آنچنان
تنازد بشیرینی عیش و ناز

از خوان در فراخی نظر پای تنگ
که گردید رنگین سخن در دهان
که از پان بنا شد دران برگ و ساز

تعریف پان

زبان مشک و بیان سخن پروران
از گرم خوبان نسرین جبین
بزنگ زمرد و سے در اثر
از و شرح تمن و دهنهائے تنگ

شنیدن عشق تحقیق لب دلبران
زبانها چو برگ گل آتشین
دهنها از و حیرت لعل تر
هوس را بامداد پس از بوسه رنگ

زبیاک او نخلها در چمن
بدو نیک از و پای در گل چو او
وصال و فراقش بکوی سبب
زعطرش گفتهای اهل سخن

نمود و نمود ار گهاے تمن
محبت از و مهین در دل چو او
مهیا کن عید و حاشور لب
نفس نفس بانسیم ختن

زهر جشمه خضر در تست و شوئی
بخاصیت باده نے غمے
خوی شرم از رد و تناس جبین
بانبار نفع از پے دفع غم

چو سنبران خوی کرده تازه روی
ز پیوند او سرده در خرمے
وز و جنگها صلح در آستین
شبیه کف دست اهل کرم

جهان خوشنما چون شود نقطه دار
که پروین به تشبیه گردد نثار

زبان شکل شد دسته از بیاغبان
که شد منبر کام از و خطبه خوان

سبزے و تلیش اهل ذکا
چه شیرین کلام اند و زرنگین ادا

بیم زبانهاست در رنگ از و
چو رنگ ست و دلهاست بنیرنگ از و

بعضے جسیم و بصورت تنک
به عزت گران و به قیمت سبک

ازان بادہ کش زنورم در سخن | کہ بزمے بیارایم از ہر سخن

در تعریف بزم بادشاہ

زبان گر چہ بس طرح مجلس کشید | تہی تر بتر بزم تو پرزمے نچید
زخرمش زبانے بگفتن دہم | گل داستان را شگفتن دہم
چو در راہ وصفش فتد حرف کس | بصد بوستان برخورد ہر نفس
بہشتے ست زیبا تر از روے حور | از و چشم بد چون غم از عیش دور
عروس اربیاید بدرہ خاکبوس | بزیور کند گوش و گردن عروس
گلے عنبر از نافہ مجمرش | سمنے کوثر از شجرہ ساغرش
سمن بیز چون دامن بوستان | صفا خیز چون سینہ دوستان
ریاحین کسے خدمت نوبہار | زگل دوستان بوستان برکنار
نہال سر ارمان چمن در چمن | شمیم گریبان سمن در سمن
عرق برگل چیدہ در شبنمے | نگہ ہاے پژمردہ در خرمے
زہر جرعہ در موج دریاے نور | زہر نغمہ در رقص صحراے طور
ہوا ناف آہوے گالاے چین | زمین چرخ اطلس زد یاے چین
درود شت از صندل تر چمید | مطیق چو عنبر زمین از عبید
زبس رفتہ عطر سمن در دماغ | زہر غنچہ رین دمد باغ باغ
گلاب از جبین مے رود در مسام | نباشد عجب پاے نغز مشام
دمید آنچنان نکہت از مشک و عود | کہ خوشبوی شد نغمہ در چنگ و عود
زمشک آنچنان خاک مشکین شدہ است | کہ گاہ زمین آہوے چین شدہ است
نم از زعفران ریشہ پرور فتاد | لب خشک در خندہ تر فتاد
نعم زمغز استخوان کردہ پر | تنقل زلذت دہان کردہ پر

بهر کوچه از انبساط نشاط — دل تنگ ما موران بیابان بسباط
ز روئے بتان کارها نغز تر — بعشرت دل از پسته پر مغز تر
بعهدت رمان موم در آستنے — پر از دوستے خاطر دشمنے
کمند آشنا طرفه نخجیر عیش — صبوحے کنان کرم شبگیر عیش
بسکلے عروس رجا جلوه گر — که گر دیدیاس از هوس شوخ تر
جنان روز و هفته وسنع الذیال — که گنجید در جیب مهه عیش سال
بفارون عدو همدم و همزبان — زبس گشته بر خاط خود گران
دل خصم در کوزهٔ روزگار — چو اخگر به آورده از خود عبار
چو بخت عدو فتنه مفتون خواب — سرای ستمگر چو جانش خراب
برائے بقائے شه داد گر — دعا در دعا واثر در اثر
دعاهای ارباب حاجت قبول — بدینبال هر مطلبے صد حصول
پے جستن دایه عجز و نیاز — بصد دیر پروائے کبر و ناز
وفا وعدهٔ جود رائیش رو — برآورده امید رخت از گرو
ز تردستے سائے روزگار — برون رفته خشکے ز مغز خمار
حریفان می اندر سبو کرده اند — لب و نغمه را رو برو کرده اند
تپ حاسدان استخوانی شده است — گل سرد مهران خزانی شده است
کند ماتمے نوحه گر هوس — ترنم شود چون برآرد نفس
خروشیدن کوس هر صبح و شام — جهان را بعشرت صلائیست عام
ز بس شد شمال و صبا نافه بیز — ز بس گشته دیوار و در نغمه خیز
خلائق همه پائے کوبان روند — بدامن کشے عطر روبان روند
بیا ساقی ای فیلسوف آرائے من — بیا ماه خورشید سیمائے من

ساقی نامه ظهوری

۵۴ ای کز ترنم نای و نی مطرب نوا پیما شدی
۵۵ ای کز نوازش های نی مطرب نوا پیما شدی
۵۶ ای کز نوازش های نی مطرب نوا پیما شدی
۵۷ ای کز نوازش های نی مطرب نوا پیما شدی
۵۸ ای کز نوازش های نی مطرب نوا پیما شدی
۵۹ ای کز نوازش های نی مطرب نوا پیما شدی
۶۰ ای کز نوازش های نی مطرب نوا پیما شدی
۶۱ ای کز نوازش های نی مطرب نوا پیما شدی
۶۲ ای کز نوازش های نی مطرب نوا پیما شدی
۶۳ ای کز نوازش های نی مطرب نوا پیما شدی
۶۴ ای کز نوازش های نی مطرب نوا پیما شدی
۶۵ ای کز نوازش های نی مطرب نوا پیما شدی

ساقی نامۂ ظہوری

ستانم ز خورشید و مہ رونما
که گیرد نگاه رخشم را جلا

بجز می بمن داد دوران شراب
که لبریز شد ساغرم ز آفتاب

چو نقاش کن نقشها آفرید
چنین نقش بر ساده رو کم کشید

ولیکن چو ناسے در آئینه رو
بماند بجا عکسے از از رو

شود ما سے تا یه غم کم کسے
کند یاد او صاحب تخت کے

جگر خون کند در ره انتظار
که کے بازروئیش دهد شهریار

رود چون پری دیده مردم ز هوش
چو آید بهوش آید اندر خروش

که هست از پے کوتاه ایام وصل
برین فصل چون من نهم نام وصل

نمی بخشد ایام آن فرصتم
که چشمی کند آشنا حیرتم

ندارم بجا طرز خط کلام
که در دو دے کرده باشم تمام

نیارم ز خود قصه در میان
که لب را نماند سخن در دهان

چو نشنیده حرفم برآند ز پیش
برنجد لبم از سخنهای خویش

نزد بر شکیبم بیک جلوه راه
که گند گذشت بر دیده ام صد نگاه

خیالی شدم در حریم خیال
چه اندیشه نصیبم ز خوان وصال

چنین عالم از هجر مشکل مباد
شه از حال آئینه غافل مباد

ز هے رویت آئینه کردگار
ز عکسش فضائی جهان لاله زار

ز مجلس بایین عارض لاله گون
چو آئے بعزم تماشا برون

صبا بیشتر رو بگلشن کند
بغلگیرے سرو و سوسن کند

گل شرده در دامن گل کند
ز هر گوشه آوازش بلبل کند

ببام صنوبر نهد نردبان
ز قمرے بیالا کند دیده بان

ربا بد نرخ بر گهر را غبار
کشاید گره غنچها را ز کار

ساقی نامۂ ظہوری

چنان خواست از راہ خوبیت گرد — کہ خورشید گردید پیغولہ گرد
زحق یافت معنی و صورت نظر — کہ عاشق شد ند از تو بر یکدگر
مذاری اگر یکدم آئینہ پیش — ستم میکنی بر نگہ ہای خویش
بچیر تو تا کہ دگہ آئینہ خو — منوچہر افتاد از چشم او
زجیبش چو عکس تو سر بر کند — ہزاران سکندر دعا سر کند
تماشا کند رشک جمشید را — ابلاغ کند داغ خورشید را
تعقل کند صورت حال خویش — ببالد بناز و بما قبال خویش
بھا فروزد از شعلۂ بخت روے — زند شکہ گویان در گفتگوے
کہ تا دور خورشید کنعان گذشت — چہ گویم زسختے چہ بر جان گذشت
دلم ہیچگہہ بے غبارے نبود — گل پر توم را بہارے نبود
بحمد اللہ آن تیرہ روزے نماند — جمالے ز شامم سحرہا دماند
خوشا اختشام خدا داد من — نگردد طلا خاک فولاد من
رود دگر بمکتوب با من خطاب — نبود مہر بر پشتش از آفتاب
بجز سرو در پیش بین ہر کہ ہست — ہمی باید ش در پس من نشست
بدور مہ عالم آرائے من — چہ خوش بست صورت نمائے من
بذرہ دل مضطر تابان کشید — در آغوش گلدستہ بستان دمید
چو گاہے دہم عرض باغ و بہار — ہر آرم بر سرو تم قند صد ہزار
بہر گوشۂ سینہ دارم نہان — مہ و آفتاب آسمان آسمان
فرو نم نگنجد بجیب قیاس — تجلی شد از پرتو م روشناس
اگر خیمہ بیرون زند نور من — شود دشت و در وادی طور من
بجز شبم احباب ازان روی دور — کہ شد استخوانم از و مغز نور

ساقی نامۂ ظہوری

کل مست کہ خوان گفت — ای بصورت و سیرت
نظر عنایت خدا افتاد — کہ در ذات تو جمع آمدہ
عاشق یکدیگر شدہ اند
اگر صورت تو — ما آئینہ نبی
دوا و معروف مخفف — میخوہر یعنی بہشت
دفام ہیر کہ ای رایج از جا
از خلاص ارزش خود
راد داغ دہ یعنی سوزان
حضرت یوسف علیہ السلام
ای کہ ای برای
ای کہ ای
ای کہ ای
ای کہ ای
ای کہ ای
ای کہ ای
ای کہ ای
ای کہ ای
ای کہ ای
ای کہ ای

ساقی نامۂ ظہوری

چو نیست کند کار بر جُرّہ گہ تنگ — در آید بدُم لاشہ غران پلنگ

ستانند شیران برای حیات — زرمح تو بر شاخ آہو برات

کمندت تند بر سر اپای صید — خورد پیچ چون رگ بر اعضای صید

زند بال تیہو ز اندازِ تو ✣ — کہ گیرد سر راہ بر بازِ تو

کشاید عقاب از بہ پرواز بال — زتیرت شود بال خویشش وبال

چکد آنقدر کبک را خون ز دل — کہ سازند مقار طوطے ز گل

شود فارغ آہو ز قید سرشک — کند عشق فتراک صید سرشک

کبوتر ز دامت ندارد حذر — بنامہ ہا دارد از بال و پر

دل ہر کہ در دام مہرت فتاد — کشایش بروئیش چہ در ہا کشاد

دہد کام خاطر بتمنائے تو — بیالد نگاہ از تماشائے تو

پرستندگان مہ و آفتاب — ز مہرت شب و روز بجویند خواب

ز غارت تمنائے ہر سو گلے — کہ در سینۂ گل زند نا خنے

کرا زخم تیغت براحت سپرد — کہ صد زخم از بیم مرہم نخورد

نگہ گم کند رہ بخورشید و ماہ — خیالت نباشد اگر خضر راہ

چو بر خیزد از شمع رویت نقاب — بہ پروانگے پر زند آفتاب

قضا چینند از چہرۂ حور فال — کہ سوزد دسپند گزندِ جمال

بپے تو نیاید بہ منہر و ماہ — سر راہ گیرند بر گرد راہ

ز درج دہانت بگاہ سخن — شود تودہ پیش تو در عدن

بگفتن چو ریزی دُر از لعل ناب — شود آب در گوہر از شرم آب

چو سر سوی پائے تو دامان برد — گریبان ز غیرت گریبان درد

دمد زین ہوس در دو دامن ز مجمرت — کہ گر دد چو مہوئے تو گرد سرت

سلمان ساوجی در مدح ابو اسحاق

شیران بزرق خود را در بیشہ

جہان سپرد از سنجر با دشاہ

کشتہ شد و حیات

ربیعی حاصل سال ابیر ۱۲

رف

ابو اسحاق

بہ بیان کنا یہ و مبالغہ

صرف کردن در ایراد

سنائی در مدح بہرامشاہ

از دو صفحہ ۱۲ کہ یک

از بلبل ۱۲ ب

بہ پیغام تہنیت عاشق یار

نسبت ملاحظہ از ابلہ

قوتوده کہ بکیاسے

سمت خود اہی الاخرت

بازتر از پیش گیرد

نوده نصیحت دیگر

رفتن سنبد ۱۲ رف

از تیر تو بال کشاید

پرواز نکرده از تیر تو

آفتاب کند خود بال

او بہ ہوا ۱۲ و بال گیرد

ساقی نامۂ ظہوری

بہ من نشان دہند

کہ از خمار تو در دل و سینہ

گلہا خود نا شگفتہ زنند ۱۲

رف

بہ پیغام

ہر کہ از زخم تیغ تو در خون

نگشید از فرح چو جان

ترسان شد کہ گویا

صید باز زخم بر جانش

افتاد ۱۲ الف

اسے گناہ ہر کہ خفتہ

دماہ از سر ۱ گہ

جمال را ہر گاہ باشد

۱۲ رف

بہ پیغام تقاضا از پیشانے

حور غالہا را بر چر

از بلبل ۱۲ ب

بہ پیغام تہنیت عاشق یار

نسبت ملاحظہ از ابلہ

قوتوده کہ بکیاسے

سمت خود اہی الاخرت

بازتر از پیش گیرد

نوده نصیحت دیگر

رفتن سنبد ۱۲ رف

از تیر تو بال کشاید

پرواز نکرده از تیر تو

آفتاب کند خود بال

او بہ ہوا ۱۲ و بال گیرد

ساقی نامۂ ظہوری

بہ تسلیم چون چاکران کمین ✣ فتد لشت دستی نہد بر زمین
ز بہرش منے زد اگہ صبح دم نمیشد بعالم فروزے علم
ندارند چون عارضش آب و تاب بہ بینند این ماہ و این آفتاب
ہر آنکس کہ افتد بفتراک دلش مبدد غم شود جنت آب و گلش
سخن از وفا رسش چو راند زبان رود واز گرانے فرو در بیان
ز لعلش رسد گر بواسط مثال الف قد کشد چون نویسند دال
ز رایش سہا گر برد آب و تاب درخشد از و معنے آفتاب
بیا ساقی ای مایۂ عیش و سور ز تو حاضر و غائب اندر حضور
بجامے لبم را بیار از حجاب کہ از غیبت آیم بحرف خطاب

بدلپذیری زبان از حرف غیبت بخطاب انتقال نمودن و بروشنی زبان زنگ ملال از آئینۂ خاطر زدودن

ترا با جبا با فلک در گمان ز اسرار شاہان منشی آگہان
شہنشاہ ایوان احسان توئے ہمہ میہمان صاحب خوان توئے
نماز جہان پاس فرمان تست بلے قبلۂ ملک ایمان تست
ز تخت تو بالیدہ ایوان ملک بعدل تو نازندہ دیوان ملک
ز رمح تو پر مغز بازوے فتح ✣ کمان تو مشوق ابروے فتح
ز انداز تیغت خطر در وداع برآوا ز کوست ظفر در سماع
کمان ترا تیر مریخ دوز سنان ترا آب خورشید سوز
حدیث تو مصقول از کم و کاست کلام تو مصقول از راست
بوالا نژادی ندارے عدیل سخن از ثنائے تو گردد اصیل
بروز شکار تو بہرام گور بنظارہ گردن فرازد ز گور

ای موجود ۱۲ پیش
گاہ پیشہ ۱۲
ای جلالت ۱۲ صرف شود ۱۲
ای زبان در بیان ۱۲ ز ف شود ۱۲ ارف
ای السبب ۱۲ تیر راستی طبع ۱۲ ارف
ای پیش تو حاضر و غائب ۱۲ ربتہ حضور ۱۲ دارند
اسد برابر اند ۱۲ ارف
ای ۱۲ ارف
ای ۱۲ ارف
ای ۱۲ ارف
ای ۱۲ ارف
ای ۱۲ ارف

ساقی نامہ ظہوری

۴۸

غلام غلام غلام غلام

دبیر دبیر دبیر دبیر دبیر

بقانون زدہ زخمہ بر تار چنگ

مفوض بہ تیغ خضر گذار

زبس خرمے راہ پویان بسر

کہ از نیزہ داران کنندش حساب

کہ تیغند رز برقش کشد در دوال

کہ گاہ و زمین بستہ گوہان جناں

کہ مریخ راز ہرہ بر زہرہ ریخت

زمین گشت پابست عیش و نشاط

زخوانش ولی نعمتے زلہ سند

کفش راچو دریا و کان نابسان

بامداد دستش کرم مستقل

جہانگیر صیتش چو غوغاے عشق

نہان تر عیان تر بر دید او

بچشم فراست خط سر نوشت

سراپاے او چون سراپاے او

شد از خواب بیدار بخت نگاہ

کہ در سایہ نسبت قد اوست

دم نسبتی میزند در لباس

وہد جنبش کنج ابرو جواب

زلہ حل بر در خزینہ احتشام

عطارد در ایوان گردون سریر

بہ بزم طرب زہرہ تیز چنگ

سلح شور بے عرصہ کارزار

عنبار رہ شاطرے بر قمر

شب و روز گرم تلاش آفتاب

فلک گوش ایوان جاہ و جلال

چنان تیغ کین راندہ اندر وغا

چنان اژدہی ناوکش مہرہ ریخت

بے بزم گسترده ہر جا بساط

زبخشش فلک رفعتی سر بلند

سخاوت از و حاضر غایبان

باسناد طبعش خرد مستدل

بسر ہا ہوایش چو سودائے عشق

بتحقیق ہندسہ تقلید او

فرو خواندہ از جبہہ خوب و زشت

مراد نظر ہا تماشاے او

زغوغاے آن غیرت مہر و ماہ

بنالد چرا سدرہ بخشش نکوست

زجنبش سمن گشتہ نکہت شناس

بر ویش کند چون سلام آفتاب

سرشتہ گردم ای ساقی بہ سرگران
بیا بنار صاحب عیاران درآ
رسم در تصفیہ بوجہ کیمیاست
فرو ریز در ساغرم آب رز
بلغزم رسان شعلۂ جام را
بیا ساقی اے زینت انجمن
بیا غر کن آن نیر حرف گوے
زروئی دہم گشت اندیشہ آب
بہار اورم مہر باغ بیان
کشم نغمہ را ستوان خیال
دہم انتظام مہام سخن

تبا بان زمے کوزۂ امتحان
بیا غر کن آن جنس نقد ازمان
زگوگرد احمر بگومی کجاست
مگو آب رز را آتش خام پز
گرم کن بجوشان من خام را
کہ در بزم ما نیست روئے سخن
کہ گویم سخنہای خورشید روے
کہ از دزہ خرمن کنم آفتاب
ز تعریف خلق خجستہ کیوز زمان
بتوصیف خوان جہان نوال
باحکام ایام برہان شہے

در مدح شاہ برہان الملک

زمین داور پیشگاہ زمن
مہین سرور لشکر چار صف
سرسروے قبلۂ مقبلے
درا قلیم حشمت سکندر حشم
ز تشبیہ لفظش گہر بے قیمتے
طوطی شیخ بنا مش کتاب نسب
برازندہ افسر خسروے
بلندان بجنب بلندیش پست
زمین خستہ دولش پایۂ مکرمت

مربع نشین سریر و کن
بہین گوہر قلزم نہ صدف
تن زور مندے دلے پر دہے
لبیدان جرات تہمتن جگر
بتعریف جاہش سخن کوتہے
منقح ز کلکش حساب نسب
پناہ ضعیفان بہ بخت قوے
ز بر دستیش را فلک زیر دست
فلک پایہ یکسر مرتبت

طهوری دگر را آهن زلف کیست	که زنارے نبندد با ایمان ما

خطاب بساقی

بیا ساقی ابے دین و ایمان من	فدایت دل و جان من جان من
ازان قرمزی آب خواهم بدست	که زرد و نشست زو گشت آتش پرست
بقعم در زمین جبینم بکار	که نیلے ست از سیلی روزگار
ز رخسارہ ام گر دِ زردی بشوے	که از خاک سر بر نکنم سرخروے
بساغر کن آن آب آتش مزاج	که رنگش زیاقوت گیرد خراج
بمن دہ که از صدمۂ گیر و دار	نخصم باج بر گردن روزگار
بیا ساقیا بخت افسردہ ام	چه افسردہ و اغفلتا مردہ ام
بنامم زند زندگے قرعۂ	بدست کرم گودے جرعۂ
ازان روح پرور کہ تاثیر آن	کند در تن عشرت مردۂ جان
بدہ مے کہ در آب گیرم شگے	بسازم پے روح سر منزلے
بیا ای طبیب مرضهاے دل	بجاے علاجے عشقهاے دل
مریضیم ازان بادہ خواهم علاج	کہ کار دگل جان ببالغ مزاج
خناق غمم بستہ راہ نفس	ندارم بغیر از تو فریادرس
ز آهم رخ روز شد در نقاب	سرت گردم ای ساقی آفتاب
سیہ روز از دود این گلخنم	بساغر کن آن بادۂ روشنم
کہ اعمی اگر در مقابل نهد	ز شرگانش خط شعاعی جهد
ز پیری ضعیف ست بازوی حال	سرت گردم ای ساقی خود سال
جوانی هوس کردہ ام زان عصیر	کہ گردید بالغ ازان عقل پیر
بدستم دہ آن رشک یاقوت را	کہ سازد جوان عقل فرتوت را

اگر ماہ گیسہ دزد روئے تو تاب
کند بہر را ذرہ خوہ حساب

طرب را نباشد ز زمان سکے
کہ باشد غنمت مایۂ خوے

دہے زہر از رشک جوشد شکر
زنے ز خم مرہم فتد از نظر

روان پرور از راحت آزار تست
گل دیگران بندۂ خار تست

سرت گردم ای ساقی بے بدل
ز کارم دگر بردہ شوق غزل

غزل

ز گل عارد ار دگریبان ما
در او بخت خارت بدامان ما

نسیم بہار محبت وزید
سمن مے فشاند مغیلان ما

کمر بستہ ہر گوشہ صد فو بہار
بدہقانیے باغ زندان ما

نشست مست بر جبہہ صبح وصل
غبار رہ شام ہجران ما

نہد جوش در سینۂ آفتاب
شرار چراغ شبستان ما

اثر پائے کوبان در آمد ز در
چو شد ساز قانون افغان ما

تو ان این زمان درد را درد گفت
کہ درماندہ درمان بدرمان ما

بیاورد ہ پے جز جگر تشنگی
بسر چشمہ آب حیوان ما

زند جوش صد چشمہ در ہر قدم
ز سودائے کالائے دکان ما

زبان خواجگی میفروشد بسود
کہ از ماستانند تا وان ما

نکردیم صرف آنچنان زندگے
جلا پرورے چشم حیران ما

در آئینۂ خنجر عشق کرد
برائے سراپائے میدان ما

بر دسیل خون جگر چا کہا
نہان ماندہ در خم نمایان ما

ز آسیب مرہم برون آمدیم
کہ سر بر نکرد از گریبان ما

لباس سلامت شکافی نداشت

نه لیلیٰ لبم زهر قند کسے ✤ نیم زیرک ساطور پسند کسے

بشورے بدشت جنون آمدم ✤ که از رشک مجنون برون آمدم

زدم در محبت بپایهٔ که فرهاد میخ است هم پیشه

خاشنده شد نالهٔ ام آنچنان ✤ که بلبل بمن وانگذارد فغان

شد آن رتبه حاصل که در پیش جمع ✤ چو پروانه گیرم گریبان شمع

ز شور را به چشم حسرت فشان ✤ گنم گفه سمن دانه گفه ارغوان

جگر از غم مرهم آزاد شد ✤ که از غمزه دل نشتر ایاد شد

مبر هم نباشد دلم را نیاز ✤ که بر چیده زخم از دم تیغ ناز

نگیرد دو گر رنگ مرآت جان ✤ که زد صیقلش گوشهٔ ابروان

چه گلها که راحت بدامان کند ✤ چو داغ تو سر در گریبان کند

نیارم لب بر دل داغ داغ ✤ که نذر خزانیست شد این چراغ

ز جور تو گردن نیارم کشید ✤ خدا از سپاهے تو ام آفرید

چو در کار من عقل کردے خلل ✤ بحکم تو معزول شد از عمل

مرا نیست در کار خود اختیار ✤ نشستم تماشا کنان بر کنار

گناهے اگر عقل دیوانه نیست ✤ شرابے اگر گریه مستانه نیست

خبر دارم از خویش بنمای روے ✤ ندارد نمک زخم حرفی بگوے

ز سودائے کون و مکان غافلم ✤ همین با تو دارم سرے عاقلم

بساقی گرے گر کند جلوه حور ✤ ز دستش نگیرم شراب طهور

گناهم ز چشم تو گر دیده مست ✤ پرے گر دهد می خورد بشت دست

بهوائے گلے گر بگلشن روم ✤ نگه کے رود پیش اگر من روم

کدام ست جنت چو گوئی تو هست ✤ چه نام ست سنبل چو موئی تو هست

ساقی نامۂ ظہوری

هوس را فتد ساعدت گر بدست — قوانند سر دست حسرت شکست

رسانی چو نوبت بدر دکشے — نہانے ز اہل ہوس لب بچشے

سمن گر در آید ز بوس و کنار — طلب مست گردید معذور دار

بتاد بگستاخ رویان خویش — بگو برزند غمزہ دامان خویش

ز آرامے افتاد آرام من — مگر ریختے شوق در جام من

شراب و دم صبح و روز وصال — ز کیفیت حال عزلت مقال

لعم لعل ازان می دماغش بہ است — کہ از خون یاقوت خاکش بہ است

نیرزید م غیر شکایت ز کام — ق کہ از التفات تو دارم بجام

شرابے کم آزار و بسیار ہش — شرابے طمع سر بر حرص کش

شرابے نظر باز ساقے گزین — شرابے طرب پرور خوش نشین

شرابے زمین بین باغ کن — شرابے عقیق یمن داغ کن

شرابے کہ طوبے رساند ز خلد — شرابے کہ سازد ہما از مگس

بآن تلخی و خوشگوارے شراب — ندیدست جمشید ہرگز بخواب

گوارا بناشد شکر آنچنان — مگر ریختے زہر چشمے بران +

دعوت ورزان از تو گردید مست — نمی آیدم شکر لطفت ز دست

نظر سویم از لطف انداختے — چو من ناکسے را کسے ساختے

بگشتی دُرِ خندہ چون سفتہ ام — پیام تہ دل بلب گفتہ ام

نداند ریشہ بیش و کم فارغم — ز نجماے یار غم فارغم

ردائے ریا جز بقلب خلق نیست — بت عجب در پردہ دلق نیست

ندارد و بال طمع کوکبم — ندانند عذاب خوش آید لبم

نہ فخرم ز اطلس نہ عار از پلاس — نہ حاتم ستایم نہ خوبی شناس

به نقص آمدیم از طریق کمال
نبود یم گر روے از عجیب عقل
نمید اند افتادگے نخل ما
هم آن تیره بختیم کز برق آه
دعا داشت چشمی بر انفاس ما
بگو شوق بگشاید اسوده شو
چه خوش میزند غوطه ایمان بخون
غزالی مصور اے جان میگذشت
ظهوری ازین تو به در هم مباش

همه عیبها را هنر ساختیم
خبر را ز خود بیخبر ساختیم
نهالش بآب تبر ساختیم
شب غم سر از صبح بر ساختیم
اثر را ز آرے رهین اثر ساختیم
که ما صبر را پرده در ساختیم
بے زهد و تقوی سپر ساختیم
کمندے ز بانها رنظر ساختیم
که با ساقے عشوه گر ساختیم

خطاب بساقے

بیا ساقی اے خصم زهد و صلاح
بیا ای ز لعلت شکر را نمک
اسیر خم زلف و کاکل شوم
سر اندازم از شرم زلف و سنبل
نماند ز دست پیش تو تاب نشست
کسی را خدا تخت بیدار داد
فرو کرده ناخنے در جگر

که از توبه بو شید تقوی سلاح
که کابین دهد عقل و هوش و خرد
نگاهت سیاه بلا را یزک
بلا کن نگاه تغافل شوم
که گاهے سرے میکشد بر قدح
که مستے نهاده سرش در کنار
که رفته نگاهم چو کارم ز دست
که هر صبح چشمے رود بت کشاد
نباشد چرا چشم گلبرگ تر

ساقی نامۂ ظہوری

اگر نے زند باد بر آتشم ✣ نسوزد تر و خشک در آتشم
اگر نے نہد آتش اندر نہاد ✣ دہم لعبت شعلہ را رقص یاد
در اوفتم توجہ دلم بر زند ✣ ز ہر موے صد بال و پر بر زند
ز سر بر کشم کہنہ دلق وجود ✣ بیفشانم از خویش گرد نمود
زنم دست و پائے براہ وصال ✣ سر عیش و غم را کنم پائمال
مغنی بیا زود بردار عود ✣ کہ در محمر دل جگر گشتہ عود
بزن زمزمہ بر تار بے احتیاط ✣ کہ خواہیم آسان گذشت از صراط
شود چنگ رحمت چو در حشر ساز ✣ کند معصیت رقص از روے ناز
بیا ای مغنی سرودے بکش ✣ ز چشمم ہر قطرہ رودے بکش
خوش آنکس کہ در زیر چرخ کبود ✣ ہم جمع کردہ است رود و سرود
شدم پائمال ہجوم ملال ✣ بدست کرم گوش قانون بمال
بیک نغمہ بنواز گوشم مرا ✣ ببر مژدۂ کالاے ہوشم مرا
نغانے کہ راہ نغانم گرفت ✣ گہ نغمے کہ غم تا قیامم گرفت
چو ساقی کند صاف صافم بجام ✣ تو ہم نغمۂ انتخابے بیار
چو خوانے بگردید اثر بر نوا ✣ بزن بگنفس راہ احوال ما
چو سیر مقالات منظور ماست ✣ غر تخوانی گر شود خوش بجاست

غزل

براہ محبت پا ز سر ساختیم ✣ ز ہر موے صد بال و پر ساختیم
مدار ہیم با آنکہ پرواے سر ✣ ہواے تو با در سر ساختیم
دل از دست رفت مرہم آسودہ شد ✣ کہ در خم تو خون جگر ساختیم
خوشا باد اے تلخکامے برد ✣ کہ ما زہر خود را شکر ساختیم

ز رخ طعنه در کار خورشید کن
ز دف حلقه در گوش ناهید کن

چو با عارضت دف مقابل شود
دل ماه و انجم از جا زایل شود

حبین در پی و وه چو دارے نگاه
شود چنبرش هالهٔ دور ماه

دفت گر ز اشکم کشیدست نم
ز دل آه سوزان برآرد علم

مکن ظلم بر گوش ارباب راز
صدف را پر از گوهر نغمه ساز

ز چرخ جفا پیشه احسان مجوے
مروت مدار و بدستان مگوے

مگو ساز ناهید او جانفزاست
که تارش ز شریان اهل وفاست

کسے را که گردون بقانون نواخت
قدش را ز بار بلا خم بساخت

چو نے در هر که او دیده گردید باز
چو طنبور در پرده گفت ست راز

مغنی بیار زمزمه بر تار زن
که می پیچد از غصه رگهاے من

بیار از در چاره شازی در آے
ز نافی سنجاطر نوازی در آے

بیار آن صفت نغمه بردار چنگ
که چنگیز غم میزند طبل جنگ

بیار مطرب پرده راساز کن
طرب میرود واینک آواز کن

فرو کوب مستانه راه سماع
که وارد دل دستگاه سماع

کسے گشته رقاص این انجمن
که دستی فشاند نخست بر خویشتن

براے تماشا نظر برکشاے
که چون می نهم بر سر خویش پاے

بکش از جبین پرده بر کش خروش
که چون نی سراپا شدم چشم و گوش

صفیر نی و قلقل مے خوش ست
بلی قیل و قال مرغ طی خوش ست

بیا ای نواساز برکه دهقانے
ز خویشم مهی ساز بردارے

ز افسردگے مرد عیش و سرور
ز نی صور فردوم پیے حشر سور

به نے باد دردم ز مرجان لب
که رنگین شود نغمهاے طرب

بیا ساقی ای جبهه‌سات صبح کام — ازان اشک خورشید رنگم بجام
که چون در هوایت زطوفان شوق — شود گریه چشمم گرفتار شوق
زهر قطره اشک چشم پر آب — زند بر زمین مشعل آفتاب
دهد آفتاب از در و بام سخت — شود صبح گرد ره شام سخت
چو شام بر آید به تخت نمود — کشد از جبین سحر صد سجود
بغیر از غم تو نماند غمی — شب تیره بختی زند پیش خمی
صداع خمار ستیم — گمنده گم ره خانه راستیم
شب غصه را گو بست از سر کشم — گمانش بمهتاب ساغر کشم
بده ساقیا آن سمع صاغر لگن — که روید سحر پر قوا از شام من
مرا نیم غریم بروت کجاست — مغنی و ساقی دوا بر شماست
تو یک شبه بت آب انگور ده — توانگشت بر نبض طنبور نه

خطاب بمطرب

سرت گردم ای مطرب خوبروی — که شعر غوله خوانی و مرغوله موی
ز رخسار خود پرده یک گوشه نه — بلی شاهد نغمه در پرده به
صبا برزد از جیب نوروز سر — بهار گل نغمه آمد دگر
ز غم قامت بنیوایان دوتاست — قدت باد چون قول عشاق راست
بجانم زد بر مخالف نوا — بزن بر حدیهای راه حجاز
بیا عندلیبان دارالسلام — توانی ز تار نفس بافت دام
مرا لاله گون بر دو دیده بسر — بناشد چرا نغمه رنگین و تر
بده نغمهای ترم سر بلند — بگو پای عقل بسیک سر بلند
شود یافت باحسن چون حسن صوت — نماز ورع را کند نغمه فوت

بیا مید سیر تو روز طرب — فگندست خود را در آغوش شب
برون آ کہ گردون ز شب زندہ دار — طبق پر گہر کرد و مہر نثار
برای تماشا فروغ سحر — برآوردہ از روزن شام سر
برون آ کہ شب رخت از ماہتاب — بجام زمان کہربای شراب
ز شوق خرامِ تو ماہ تمام — زمین را گرفتست در شستِ خام
برون آ کہ در بزمگاہِ طرب — ز رویت خورد غوطہ در روز و شب
ز مژگانِ غالیہ زلف عنبر طراز — گریبان شب را پر از نافہ ساز
خوشا زور پرور شبِ مشکبوئے — کہ شامش بآب سحر شستہ روئے
معطر چو ریحان باغ جمال — منور چو مرآت ارباب حال
ببوئے کزو کسب کردہ نجوم — بنورے کہ او بردہ تشریف نور
گریبان لعل و لبِ مرتعش — رخ ماہرویان خاور زمین
شب قدر را پیش این شب چقدر — ز جرم سہا امید مغفرت بدار
شبے را قضا در عدم ریختہ — تجلے ست بر روی ہم ریختہ
تو گوئی نشاط از زمین بر دمید — تو ان رفت ہر گوشہ صد رونما رسید
طرب آنقدر صرف مہتاب شد — کہ از پرتوش عصمہ سیماب شد
ز جام تو مہتاب میزد مگر — کہ مستانہ افتاد بر بام و در
بنازم بآن نرگس نیمخواب — مہتاب در جام کن آفتاب
نشین ماہ را در مقابل بناز — اگر رہ نماند چہ شد گو بساز
چو طاؤس مینا کنے جلوہ گر — نذر روی کند از شعاعش قمر
شبے را کہ نور تو تابد بران — بر ند از پے سرمۂ اختران
نہ شوقت ہمین از سحر برده تاب — ز لبس آرزوی بر د تیم خواب

ساقی نامهٔ ظهوری

سر کویت از چشم تر گل کنم
که تعمیر ویرانهٔ دل کنم

شب گریه از شمع دارم فراغ
که اشک آورد گوهر شب چراغ

دلم فارغ از منت شکر ست
کزان گریهٔ تلخ شیرین تر ست

بجامم نمک ریخت چشم پر آب
ولی بیشتر گشت زورش شراب

ز عکس رخت گشته چشم چنان
که جوشیده از گریه ام ارغوان

نهان کرده روخنده از تاب شرم
که هنگامهٔ گریه گردید گرم

نشاندهٔ اشک سینه کوبی شرار
ز چشم حبابم اخگر آبدار

دلم شد ز شرمگان نشان خندگ
بلی گریه هم کرد تغییر رنگ

بنوروز غم اشک صحرا پسند
چو اطفال پوشیده گلگون پرند

نصیحت عبث کولک خودنمای
که شد همزبان گریه با های های

ز من خندهٔ وصل را مژده باد
که می کارم از گریه تخم مراد

به نخلی که از گریه ام نم رسید
ز هر برگ آن نام ساقی دمید

سرت گردم ای ساقی نامدار
بجامی ز مغزم برون کش خمار

بیا بر لبم جام لبریز نه
که شد در گلو گریه غم گره

به برج قدح بر ترش از حباب
برای شب عشر تم ماهتاب

در بیان شام

دگر شاهد شام شد مشکبوی
سرت گردم ای ساقی صبح روی

بگلگشت مهتاب بیرون خرام
که لبریز شد ماه را باز جام

حنیان پر افشاند شمع فمه
که زد شعله از مشعل لاله شعله

زمین را که بود از تف مهر تاب
گلستان پوشش گرو بد از ماهتاب

براه اوشد چشم اختر سفید
برون آی ای ماه برج امید

نمیکرد اگر عشق با صبر جنگ
نمیداشت از عشق این اشک شور
ندیدے اگر عشق را راز دان
نبودے اگر سینہ عشق ریش
اگر عشق دکان نمیکرد باز
نشد طائر عشق تا حلوہ گر
نشد عشق تا مرد میدان جان
سر عشق شد خاک کوے حرام
فراغت حرام ست در دین عشق
برزمے کہ محکم کند عشق پاے
بہ بزمے کہ عشاق جان پرور اند
طلب گر کند عشق زنار ہا +
چو اسرار آرد پیش تو گشتہ فاش
لذت عشق در سینہ ہر خام باد
بیا ساقی ای مایہ عیش و سور
بیا ساقے اے لعبت نوش خند
ازان بادہ گریہ آور بیار
کہ آرام عقیق ست در نظر
چنان شیلی زد رانم ز چشم آب
زند جوش خونناب دل در جگر
چو ساغر بر آرد ز اشکم حباب

ز تیغ تغافل کہ مے برد رنگ
نکردی شکر خندہ بر حسن زور
کے ابرو بیا ما کشادی زبان
ملاحت چہ کردی نمکہای خویش
کجا خرج میگشت کالاے ناز
نیفشاند باز گمہ بال و پر
نشد شیشہ غمزہ رنگین سنان
کہ قامت نبی جلوہ برداشت گام
دم تیغ جور ست باین عشق
ظفر بندہ از گرد میدان او اے
مسلمانے و کافرے پرور اند
برون کش ز دلق و رع تارہا
اگر گویدت برہمن باش باش
مے عشق خورشید ہر جام باد
کہ بر دل غم عشق آور دو زخم
کہ ہست اشک عاشق سپند گزند
بے قلزم دیدہ گوہر بیار
شیلی برافشانم از چشم تر
کہ بختم فرو شوید از دیدہ خواب
ز دل حسرت جنت بدریم بدر
گہر را کنم از قفت رشک آب

کسے کو کہ دین را حمایت کند — مگر کفر عشقت ہدایت کند
ز تطہیر دامان تقوے مگوے — مگر از عشق آورد شست و شوے
ہوس قصد ناموس دارد دریغ — مگر برکشد شعلۂ عشق تیغ +
ز بیداد عقل ست افغان عمر — مگر گیرم از عشق تاوان عمر
بناشد دل از عشق گر بہرہ ور — بدن بی سرشت و صدف بی گہر
فرو ریختن پیش طاق زمان — نکردے اگر عشق تعمیر آن
مبین ضعف بازو بے مہر و فا — بگو عشق برکن زمین را ز جا +
کند چون شہ عشق یاور رکاب — فتد در جہان شکیب انقلاب
برو بر در عشق دریوزہ کن + — ز اکلیل شاہنشہی موزہ کن
زنان ریزۂ عشق بردار زاد — کہ دور ست راہ دیار مراد
نہ بینی شب عیش روی فراغ — اگر عشق روشن نسازد چراغ
غم عشق پیرایہ بر عیش بست — تپ عشق در مغز صحت نشست
دل آئینۂ طلعت یار نیست — اگر صیقل عشق در کار نیست
فرو بارد از دیدہ طوفان عشق — غنیمت شمر فصل نیسان عشق
بلند کز رو سم خود را مباز — اگر طالع عشق دارے گداز
چو خواہے ہمہ عیبہا را ہنر — گرو ساز خود را و عشقے بخر
خمارے تف عشق اگر در جگر — بطوفان آتش شوی خام تر
ز عشق اگر نیست آتش فروز — کند شعلۂ حسرتش خام سوز
نیکشت اگر گرمی عشق جمع — کہ می برد پروانہ را سوے شمع
نبی بود اگر عشق فرہاد زور — جہان راز شیرین نمی بود شور
نبید اد اگر عشق گردن بہ بند — بنی یافت پیچاک کامل کمند

۲ اسے حمایت دین ... ۳ اسے کہ عشق ہدایت کند ... ۴ اسے ادعا یکن ... ۵ اسے قصد ناموس ... ۶ اسے عشق تاوان عمر ... ۷ اسے بدن بی سرشت ... ۸ اسے طاق زمان ... ۹ اسے بگو عشق برکن زمین را ز جا ... ۱۰ اسے فتد در جہان شکیب انقلاب ... ۱۱ اسے موزہ کن ... ۱۲ اسے راہ دیار مراد ... ۱۳ اسے عشق روشن ... ۱۴ اسے غم عشق پیرایہ ... ۱۵ اسے دل آئینۂ طلعت ... ۱۶ اسے فرو بارد از دیدہ ... ۱۷ اسے طالع عشق ... ۱۸ اسے عشق فرہاد زور ... ۱۹ اسے عشق گردن بہ بند ...

۲ اسے حمایت دین ... ۳ اسے کہ عشق ہدایت کند ... ۴ اسے ادعا یکن ... ۵ اسے قصد ناموس ... ۶ اسے عشق تاوان عمر ... ۷ اسے بدن بی سرشت ... ۸ اسے طاق زمان ... ۹ اسے بگو عشق برکن زمین را ز جا ... ۱۰ اسے فتد در جہان شکیب انقلاب ... ۱۱ اسے موزہ کن ... ۱۲ اسے راہ دیار مراد ... ۱۳ اسے عشق روشن ... ۱۴ اسے غم عشق پیرایہ ... ۱۵ اسے دل آئینۂ طلعت ... ۱۶ اسے فرو بارد از دیدہ ... ۱۷ اسے طالع عشق ... ۱۸ اسے عشق فرہاد زور ... ۱۹ اسے عشق گردن بہ بند ...

در انکار ارباب باطن مباش — تو محرم نۂ راز فاش ست فاش

بر ہم مدہ زحمت داغ ما — اگر سودہ الماس دارے بیا

نہال نصیحت برآور زبن — بہ بیطاقتی عیب عاشق مکن

زمانے ز اسرار بخشش ہا بجاست — کہ گوئی شکیب انیقدر ہا چرا ست

خوش آنم کہ از گرد یہ نقش وجود — بشویم ز لوح دلستان تو

دہد مایہ چشم رگ ابر را — در آب افگنم دفتہ صبر را

چنان شعلۂ شوق گردد بلند — کہ خورشید سوزد بسیند گزند

زہے آورد یاد پیل جنون — بہ طغیان کشد رود نیل جنون

چہ بینم باین شمع تاریک عقل — چہ کارم باین آب باریک عقل

در تعریف عشق

مگر رحمت عشق دہقان شود — کہ در باغ جان خار ریحان شود

مگر رستم عشق گردد سوار — کہ از فیل ہستی برآرد دمار

مگر نغمۂ عشق نشتر زند — کہ بیمار سے عقل بہ در زند

مگر سایۂ عشق بر سر فتد — کہ از سر تمنای افسر فتد

مگر افگنہ عشق خوان کرم — کہ گردند ہم کاسہ لا و نعم

مگر عشق آرد محک در میان — کہ ظاہر شود جوہر بے زبان

مگر جاہ عشقت تو نگ کنہ — کہ زر از غبیار اگدا ترکنہ

مگر عشق آرد برون از خلاف — کہ عقل ست جولاہ وسواس باف

چہ کیفیت این عقل خام آورد — مگر ساقی عشق جام آورد

شود خضر گم در سواد سیاہ — مگر شعلۂ عشق آرد چراغ

نشان چون توان گفت از بے نشان — مگر عشق بخشد زبان را زبان

نخواهند رندان بغیر از وفاق
بروساده کن لوح دل از نفاق

دریغا که خودبی شوم شرمسار
گرت پرده بردارم از روی کار

بلی محرمانند ارباب هوش
سرت گردم ای ساقی عیب پوش

بساغر کن آن اشک عیب سوز
چراغ هنر را ازان برفروز

که از عیب و عار خود شرمسارم
بفرق تو بر فرق خود پا نهم

برآئینه تا چند زنگ خودی
بلائی بزرگست ننگ خودی

دمی شاهد بخت در برکشم
که خود را از آغوش خود برکشم

برون تا نازد پیوسته از اوست کام
نشد حاصلش از لب دوست کام

خطاب به ناصح

چه میخواهی ای ناصح از جان خویش
هلا کم زحجلت لب بگشا بیش

مرنج از من ار در حوالم خموش
که رخت اشنیدن برون رنجت کوش

بهر جا زبانی گرو کرده ایم
سر پند گویان درو کرده ایم

برو گوهر دزد و فنونی بس ست
جنون کرد طغیان زبونی بس ست

اثر در کمین دعای من ست
که دشنام ساقی بهای من ست

سبوئی بدوشم نهادند دوش
درین عالم آیست معراج دوش

سبو گر بسر میکشم نیست غم
که زد بر کهدوئی سرم این رقم

کسی کز وی این نخل بالا کشید
ببین رحمت ساقی آرای ما

اسیری همی خواهد این روی و موی
برآتش هم افتاده و آفرید

توان دیده بستن زروی چنین
خرابی همی دارد این رنگ و بوی

درافشانی اسرار رندان مکوش
درین مصلحتهاست ناصح خموش

بیا ساقی اے آگہ از حال دل — که حسرت گرفت ست و بنال دل

ببین کهربائے رخ خال را — بجز خ آر یاقوت سیال را

بده آن عقیق مے پرتہب — که سازد فروغش صهیل از سهما

که ریزم بستی چو خوے از جبین — بجوشد صهیل از ادیم زمین

چکد از جبین فسر و انجم — دهے گر ازان خنبر وانی خم

بجوش آمد از شوق خون در رگم — سرت گردم ای ساقی گرم خون

شرابی کرم کن که در رنگ و بوے — به یاقوت و عنبر کند گفت و گوے

بنا شد صراحی چرا عطر بیز — که کام و زبان گشت جمازه خیز

زبے التفاتے مکن آنچنان — که ساغر بمیازه دور دوزمان

بیا تا دگر تازه کارے کنیم — رخ عیش را غازه کارے کنیم

زنم گر چو خمیازه را بر دهن — بدست تو باشد همان چشم من

سرت گردم ای ساقی بعدیل — برافروز ساغر ز ناز خلیل

جهان گشت از گرد محنت سیاه — برانگیخت نمرود حسرت سپاه

طلب کرد حسرت ببیدان مرا — بخفتان در آویخت با دشمنان مرا

بده کرم تیغ احسان بکن — بے آب داده گردن غم بزن

بر اهل صبوحے بجوشم در آر — که خوردم شب خون غیل خمار

قوی گشته بازوی خوف خطر — سرت گردم اے ساقی پر جگر

برآسیم بر سینه افشرد پاے — بده آن شراب مهور قواے

که گر مور را در رگ و پے دود — صف شیر را یکه در پے دود

سرت گردم ای ساقی پر ستیز — دمید از افق صبح کافور بیز

بگلبانگ خیز العمل گوش دار — صبوحے ندارد قضاے بیار

---

۱۲ اسے ساقی نامۂ ظہوری

۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱

۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱

۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱

۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱ ۱۲ ۱۱ ۱۰ ۹ ۸ ۷ ۶ ۵ ۴ ۳ ۲ ۱

تولائی راحت برنج دل ست — طلسم بدن مہر کنج دل ست
دل آمد بطی ہر یکے قطرہ خون — کہ دریا بمے تر او دیدرون
گر از نقل دل نطق سبے دہن — نمے بود رنگین دماغ سخن
ہر کس کہ دل آشنا میشود — غمش محرمیش و دردش دوا میشود
کشد جان صد آسیب از آب و گل — کشاید زبازو اگر حرز دل
ذری حاصل بحر آب و گل ست — کہ در جعبۂ سہر لمبر دل ست
شود خرد ور قبضہ تیغ خطہ — چو ہر شہر کشد دل سیر از جگر
بباغی کہ گردید دل باغبان — خرد سیلی از بگ گل روئی خزان
کسی را کہ دل دست بر سر نہد — فلک راز نعلین افسر نہد
بملک غنا پادشاہے کنند — کسانیکہ از دل گدائے کنند
ز دل زندہ گر دید این آب و گل — خدایا نگہدار از مرگ دل
اجل را توان چاک بر جیب بست — اگر دامن دل در امید بست
ز کشت اجل دل نگردید مات — اگر دل ندارے مدارے حیات
ز ایجاد دل عشق آمد غرض — دل دوستی جوہر اندوز عرض
شہ عشق چون چشم عزت کشاد — در ایوان دل تخت حشمت نہاد
نظر پروری میکند عکس یار — چو آئینہ دل مدار و غبار
نگو کام دل یافتن مشکلست — چو ہمت ز دل بستہ حاصلست
چو دارے سر کعبۂ منصوبے — اگر از راہ دل میروے میروے
چہ داند رہ کنج جان آب و گل — نباشد اگر نقب تفتیش دل
نمی آید از جان چو تن ہیچکار — بدو نیک خود را بدل دار گذار
دہندت نشان در دل خویش جا — بشرطیکہ با دل شوی آشنا

ساقی نامهٔ ظهوری

ازان جام پرهیز حسرت خورست	که همچون دل من ز هجرت پرست
بده ساقیا جام پرتر بده	ازان بادهٔ لعل جوهر بده
مگر عقل پیدا کند جوهرے	برون آرم از جوهر دل سرے
مرا خوار کرد ست بے اعتبار	ولے دل عزیز ست خوارش مدار
من صد جفا کن نجانت بجل	ولیکن ببین در میان روی دل

در تعریف دل

دلست اینکه عجز و نیاز آورد	ترا بر سر حشم و ناز آورد
دلست اینکه گر دید زاری فروش	وز و گرم گردید بازار جوش
دلست اینکه عشقش نظر کرده است	پرند ملامت به بر کرده است
دلست اینکه دل داد پروانه را	که افروخت از بال کاشانه را
دلست اینکه صهبای باقے زند	دلست اینکه ساقے و ساقی زند
دلست اینکه زهر غمت نوش اوست	دلست اینکه مهرت در آغوش اوست
دلست اینکه زخمش نمک پرورست	دلست اینکه زهرش پر از شکرست
دلست اینکه معیار درد و داست	دلست اینکه طومار مهر و وفاست
دلست اینکه شد خلوت پیر عشق	دلست اینکه شد توتیهٔ تیر عشق
دلست اینکه زخمش ندارد علاج	دلست اینکه از جان ستاند خراج
دلست اینکه ناز زبان می کشد	دلست اینکه تشویش جان می کشد
دلست اینکه در سینه پرورده داغ	دلست اینکه بر گلخن افشانده باغ
دلست اینکه منتاج کنج خودست	دلست اینکه بقراط رنج خودست
دلست اینکه از گریه زندوشد	دلست اینکه بر ناله کنبد داشد
دلست اینکه ساقی پرستی کند	دلست اینکه بی باده مستی کند

۲۹

ساقی نامۂ ظہوری

بہ نمری کہ عشقے عنانش گرفت — بہ مرگی کہ جان در میانش گرفت

بآن دل کہ برخیزد آہے ازو — بچشمی کہ آید نگاہے ازو

بآن سر کہ با ننگ سامان نساخت — بشوقی کہ در سینہ با جان نساخت

بجامی کہ ساقی خود اول چشید — بنقلی کہ شکر دہانے گزید

بہ دستیکہ بند قبائے کشاد — بمستے کہ بر خاک پائے فتاد

بصیدی کہ از رنج راحت گرفت — بخونی کہ در پائے صیاد گرفت

بخاری کہ مائی دلے را نواخت — بسوزے کہ در مغز جانی گداخت

بعہدی کہ سنگ تکیہ گاہ ثبات — بزہری کہ در دو گشت شیرین حیات

بعطرے کہ عطار گیسو دہد — بہ تیری کہ از بخشش ابرو دہد

بخونے کہ آتش بعالم زند — بکوئے کہ پا کر بلا دم زند

بعہدی کہ طوبیٰ عبارت از دست — بچشمی کہ در سحر غارت از دست

بنازی کہ صد کشتہ را خو نہاست — بقہری کہ با آشتی آشناست

بجرمے کہ بر عفو منت نہاد — بعفوے کہ روئی گنہ بوسہ داد

بہ پیرے جمے چارہ سازے کسے — بمغز ظہورے بنازے کسے

کہ دیگر مکن بر نگاہت جفا — بزنجیر نازش مفرسائے پا

شراب سخن دہ ز رنگ شکر — چو دوارے در آشتی مینج دو زہر

نہ با دوام ترا ریز نقل نظیر — نے صلح ماند بنا دم نہ جنگ

بسا فرکن آن آتش کینہ سوز — نمودید زلب قصۂ ہیچکس

نہ ناموس آید بکارم نہ ننگ — نہے تا بکے بر تغافل مدار

ہمین با قو ماند سر کار و بس — سی چند باشد چنین تنگدل

مدارے مروت ندارم قرار — سرت گردم ای ساقی سنگدل

۲۷

بہ پرّ و بالِ گبوتر بگو پیامِ نیاز
بہ بزمے کہ وصلِ آبِ حیوان چشید
بہ پیلِ مست بگو رہ ز شیر خود نہ بازد
بہ آہوے کہ بر شعلہ دامن کشد
بہ شامے کہ در سایۂ اوست روز
بہ شاخے کہ در کوچۂ او صبلی ست
بہ صعبیت جہانگیر آزادگی
بہ بیاضے کہ دعا یہ دارد امید
بہ رحم کردن صید ارادم بر
بہ شبنمے کہ در عہدۂ جستجوست
بہ نجوائی کہ از تاب افسانہ سوخت
بہ سجودِ شبیکہ از سینہ خم دمید
بہ نغمے کہ در طبع بیچارہ گیست
بہ صعبیتی کہ گفت است درس ہنر
بہ شورِ نی کہ جوشیدہ ماتم برد
بہ دودیکہ از تیزیش شعلہ سوخت
بہ دردی کہ نیش دوا نے نخورد
بہ دوشیکہ بار ملامت کشید
بہ کامی کہ تلخے در و غوطہ خورد
بہ بیشکی کہ غلطید بر انخوان
بہ بانگے کہ دوشد بوے برد

بہ پیچگاں گیر اے شاہین ناز
بہ بزمے کہ گردد صدائی شہید
بہ نغمے کہ چیرہ شود با ہنر
بہ برقے کہ حسرت بخرمن کشد
بہ آہے کہ بر آتش افگند سوز
بہ بادے کہ در دست بیحاصلی ست
بہ صعبیت جہانگیر آزادگی
بہ بیاضے کہ دعا یہ دارد امید
بہ رحم کردن صید ارادم بر
بہ شبنمے کہ در عہدۂ جستجوست
بہ نجوائی کہ از تاب افسانہ سوخت
بہ سجودِ شبیکہ از سینہ خم دمید
بہ نغمے کہ در طبع بیچارہ گیست
بہ صعبیتی کہ گفت است درس ہنر
بہ شورِ نی کہ جوشیدہ ماتم برد
بہ دودیکہ از تیزیش شعلہ سوخت
بہ دردی کہ نیش دوا نے نخورد
بہ دوشیکہ بار ملامت کشید
بہ کامی کہ تلخے در و غوطہ خورد
بہ بیشکی کہ غلطید بر انخوان
بہ بانگے کہ دوشد بوے برد

بعید تمنای قسمت بانیان
نفیر باد خاموشی اهل درد
بسوز جگر تشنه وجله خوار
بجان بازیے مرد میدان عشق
بحسن جهانسوز آتش مزاج
بنازک ولیهای خوارے کشان
بکم قسمتیهاے دهر دون
بجان تحفه بر عاشق شرمسار
بسیماب آرام نوعاشقان
بر پروانه پاے شمع وچراغ
بطوفان سیلاب ارسنبون
بعنبون بازار سودائے درد
بزیور رواج متاع کساد
بموسیق برگ فنا ساختن
بآرایش فقر زیور فروش
بآمیزش بادهٔ بیغشے
بمیناے دیدهٔ احتیاط
بخشیدے رند ظاهر گداے
بهوشیے بادهٔ همدمے
بخوریے دست چشم بتان
بر غوریے بجور عاشق پسند

منور روز صحراے رندانیان
بگلگونهٔ زینت روے زرد
باشک درون تفتهٔ شعله بار
بغمازیے مشک دکان عشق
بعشق تهیدست بی احتیاج
بلبهاے خاموش عاشق فغان
بپژمردگیهاے کشت وفا
بصبر آفرین عاجز بیقرار
بنقش کلام کهن صادقان
برنگینے لالهٔ باغ داغ
بطوفان خون خراش درون
بسودے زیانکار کالاے درد
بسودائے درد وعلور مراد
بخت دل از خویش پرداختن
بآرایش قطرهٔ بحر جوش
بربط شغب بالب ماتمے
بشیرازهٔ دفتر اختلاط
بخور شیدیی بادهٔ صاف لاے
بسبر گوشیی دولت مجرمے
بفریاد وافغان زدست بتان
بدل کوبے لطف ارباب پسند

به تسبیح خوانان تجانه گرد
بگلگون سرشکان رخسار زرد

بافتادگان ثریا مقام
بر بیت الحرام خرابات نام

بچشمک حجاج و پیمه مغان
بجمهای سرشار و خیر مغان

سیمای مینای کلفت زدای
بآئینه جام مقصد نمای

بنقش کدو بے سر آرزو
بر شیخ سبوئے مے آبرو

بیاقوت ستان شیلان غم
بجوہر شناسان در خویش گم

بسب تشنگان شراب فنا
بالماس کاران دشت بکا

بآوازه کام داران اوشان
باندازه جام دریا کشان

بپیمانه پیمائے تقوئے پناه
بیک جبه محتاج کان دستگاه

بصحرانوردان دشت جنون
بکشتی نشینان دریائے خون

بزنجیره خایان مجنون نهاد
بمهر آشنایان لیلی نژاد

بعوارستگان بجان مبتلا
بهمه بیگانگان نگاه آشنا

بهم سنجئے سیه روزان دهر
بهم چشمے خوش نگاهان شهر

بتبرکان غار تگر صبر و هوش
بکشمیریان صباحت فروش

بشکر دهانان هندی نسب
برعنا ملیحان تبر عرب

برنگین تذروان بستان زیب
بوحشی غزالان دشت فریب

بپروین فشانان خوبی کده روئے
ببنفشه فروشان واکرده موئے

بگلدسته بندان بستان کام
بسا لاله رخسان طره بے خرام

بمنقای عیش غم اندیشگان
بسیمین بر سیم پیشگان

بزود آشنایان بیگانه خوئے
بکم حرف دوران نزدیک کوئے

بگلگون قبایان تیغ آزمائے
بقاتل پرستان خنجر ستائے

ساقی نامۂ ظہوری

بشو چہرۂ مجلسم راز گرد +
کہ از تو بہ کردن دلم توبہ کرد

ترا تو بہ ہم از ستم میدہم
علاجے بدارم قسم میدہم

بشیرینیے شہد کج ذہن
بجوش اسیران چاہ ذقن

بر رہا شے آتش آبدار +
بسر سبحے سنبل تابدار

بزخم سنانہای مژگان خویش
بذوق نگاہ ہای پنہان خویش

برو گی کہ سوزد ز تابش نقاب
بچشمی کہ از چشمہا بردہ خواب

بہ پیچاک آہم کہ در موی تست
بحق نگاہم کہ بر روے تست

بکیفیت بادۂ التفات +
بجان بخشے شکر بے زکات

بدستان چشمان ہا روشت فن
بمژگان بر گنج جان نقب زن

بتقوے کہ خویش ہدر کردۂ
برندے کہ سویش نظر کردۂ

بگوشے کہ در بیع فرمان تست
بباغے کہ در رہن زندان تست

بمستی کہ دارد ختن در دماغ
بدستی کہ مرہم ترا شد ز داغ

بآہے کہ سخت جگر آورد
باشکی کہ داغ نظر آورد

بہ تیغے کہ زخمش ندارد سپر
بشامے کہ شامش ندارد سحر

بجیبے کہ چاکی بر و یافت دست
بصیدی کہ از جستنی روشت دست

بقیدی کہ در دی کمانش کند
بجانی کہ داغے نشانش کند

بجوش و خروش مناجاتیان
بگلبانگ نوش خراباتیان

بعجز و تضرع بسوز و گداز
بعشوق و عاشق بساز و بناز

بفر قناعت بذل طمع +
بناموس رندے بہ ننگ و رع

بزنار کفر و بہ تسبیح دین
بہ بستان مہر و بزندان کین

بافغان چنگ و خروش رباب
بسوز کباب و بساز شراب

خدنگ تو بر سینه زافسان نشست
که شصت فار بر جای پیکان نشست

خدنگ افگنی از که آموختی
که صد حرف تم بر جگر دوختی

جفا بس کن اے شوخ مژگان دراز
مزن دست بر ترکش فشم و ناز

بیا ساقی ای جان ز چشم تو مست
نگاهے سوی رند ساقی پرست

خرد گر دم این توبه در کار من
بجا بان من این توبه را در شکن

کشیدم بکوئے ورع گر سرے
ندارد ز من توبه دشمن ترے

زبان کرده این توبه خوش بر جل
چه باشد درین جرم بیچاره دل

زبان بار این ننگ برداشت است
بجان تو کز دل خبر داشت است

دلم خون شد این نازو پرخاش چیست
تو ساقی و من تائب این عقل کیست

شکستن چنان یافت بر توبه دست
که زلف تو زد دام خواهد شکست

درست است دعوی رندی ز من
که با کاکلت توبه شد هم شکن

کسے توبه گفت است این توبه را
ببین رنگ عاشق مبین توبه را

دران توبه امید بهبود نیست
که چون لعل ساقی می آلود نیست

عبث تهمت آلود تقوی شدم
بے پرده پوشے که رسوا شدم

بده مے کزین توبه در خجلتم
بده خوش بیاپے مده مهلتم

چرا میکنه با دلم شوق جام
کجا رفت آن خامے زهد نام

قضا را نداند چون روز اول قلم
شد این بیت در محشر نقشم رقم

که این سهر فدای می و شاهد است
دگر گون نگردم خدا شاهد است

بیا ساقیا مگذر آن روز را
به آتش معذرت سوز را

گر از اشکے توبه دل زخم خورد
توان جان تبر یاق عفو تو برد

ز تو عشوه صرف این توبه باد
که ذوق شکستن مرا توبه باد

بصدق ارفشانند تخم وفاق
نهندت بر آتش چو گردی کنند
بخاطر کشائی سراسر گره
بمیدان یارے پناہ گریز
بخوار اہش گلو گیر تر از خناق
زلب مبرمے مایۂ شکل ودق
گہر قحط شد بحر و کان را چہ شد
ہمہ نیش افسانہ نوش صیت

نہند دہر انبار کذب و نفاق
درستی ہر سہ چو نرمے کنند
چو دنبال عقرب گرہ بر گرہ
بہ قطع محبت چو مقراض تیز
دہان باز تر در طمع از شقاق
مفاجا در آنہا رائشان محق
ہمہ مور شد زیر پایان راہ شد
ہمہ خار گل در گلستان گیست

خطاب بساقی

بیا ساقیا قلقلے خرمن گل بیا
بیا اے خرامندہ طاؤس مست
بیا ای پرے نام ساقی لقب
مگر تخم غم از جان بر تاب را
توئی لالہ روسرو گلبرگ عذار
خطاب تو مستغنی از ماہ و شب
دتاب رخت چشم بد داغ بہ
برندان دردی کش بزمیان
بروئیم در خندہ بستن چرا
چہ گردیدہ واقع کہ چشم سیاہ
چہ دنبال ابرو گرہ کردہ
بکش پردہ بر چہرہ ای رشک ماہ

تو گل من خزان دیدہ بلبل بیا
بنہ بر سرم پا کہ رفتم ز دست
بمن برفشان رشح جام طرب
بمالد کسے چشم پر خواب را
منم صاف دل رند دردی گسار
مرا نام مہ بیارہ آمد فروش
نگاہ مرا سرد درین باغ بہ
حدیث ز کوتاہ لب دور فشان
تبسم بلب در شکستن چرا
نگہ باز گرداند از نیمہ راہ
کمان سیہ تو زرہ کردہ
کہ دارد نقاب از ہجوم نگاہ

ندارد غم از عالمی در هم است ... که تخم نشاطش ز اشک غم است

ندارد عمل بازنی در سرشت ... نفهمد زین رشک کجروی داده طرح

مزن لاف منصوبه بینی بسے ... که فاتح نگردد دست با اوسے

به بزدو غاطی لعش بس نکوست ... اگر یک ولگر شش همه نقش اوست

عبث قهر پیش آبینی مچین ... که شد فکر بجا بت شدن شین

مدان در ره آزو نه زد نعل بر آتش ... که واژد نه زد نعل بر آتش

گر آباد عیش در جام ریخت ... که صد شام بر فرق صبحش نه بخت

نهاد دست بر بیوفائے ... زر نهاد این بیوفا زنهار

نه تنها خود دست این چنین پیوجفا ... زپیرو رد گانش معجو هم وفا

در مذمت اهل روزگار

برآورده از شهت نشان زیر جوش ... گرفت مست پر عهد شان نقض کوش

همه گرگ طبعان ضرغامه گین ... همه زیردستان بالا نشین

همه راستان لیک نه در کجے ... زهر یک جدا حقها بر کجے

همه مست لیک از شراب غرور ... به بیگانگی نزدیک وار صلح دور

همه کس ولیکن کس نا کسے ... در اکرام واپس تر از واپسے

همه آشنایان بیگانگے ... حل حویے چون دشمن خانگے

همه در مروت همین محض گفت ... بگوئے توقع شهیدان مفت

همه صاحبان نفاق قدیم ... در آئینا ریقه و فا لو علیم

همه خائن شکه همه دغے ... گهه محرم ننگ نا محرمے

همه در طبیعت بگانے چون مرض ... تبار نفس بسته پائے غرض

برآورده بیگانه و آشنا ... در آشنائے بخشت جفا

بیا اے سمے سرو باغ امید — که می لرزم از غصه چون شاخ بید
بده زان شرابم بدفع ملال — که گر مالمے آردش در خیال
شود اشک تلخش روان خشک لب — برد نقل پیش لبش نوشخند
بیا اے غزال ریاض حرم — امانم ده از گرگ صحرائے غم
بیک ساغرم گرکنے شیر گیر — کشم پوست از فرق این گرگ پیر
فلک خاک ایام عنبر بال کرد — نشاند مگر ابر بیمار مگرد
بناشد اگر راهبر خضر مے — نگردد بیابان اندوه طے
نه دارا ز شیرینی گیتی مدار امید — سکندر جفا بخش خود هم رسید
توئے ساقیا غیرت نوبهار — منم کهنه تاریخ روزگار
بده مے که گویم بآواز نے — که کے کے طرب کرد و کاؤس کے

در مذمت روزگار

عیان است بیداد و عدل جهان — نه حجاج ماند و نه نوشیروان
برستم چه کرد این جفا پیشه زال — تو خود تا توانی به بین چیست حال
بشود دست از صلح این پرنبرد — که خون سیاوش در طشت کرد
همے کند دستان مکر و فنش — که هم گیو آنجاست هم بیژنش
ستمهای گردون بر رستم نوست — که هر دخمه اش غار کیخسرو یست
نگوید بخون سیاوش دریغ — چو اندازد افراسیابانه تیغ
ندارد وفا با توئے روزگار — چو هم گشته هر گوشه شهر هزار
سفیدست زلف بیاهش چو شیر — شد از دود آه اسیران چو قیر
ز زلفش مشبک طرازے مکن — بمار سیه مهره بازے مکن
مشو در ره عشوه یا مال او — هر آنے که اینی ست خلخال او

درکاخ بداعتقادے بکوب ✣ خس شبہہ از کوئی نیت بروب
ہرگان فسردروب ازصفہ گرد چو پروانہ برگرد سراقے بگرد ✣
اگر دسر اگر شہد بخشد خموش بگیر و ببوس و بنوش و بجوش
چو آن می کند تحفہ ہوشت زبن دگر نیست حاجت کہ گویم چہ کن
چو گفتے مبر از ماو من دار شاد ہمچون خود ی چون منے
دگر نیستی دو بے طور خویش ترا گفتنے بر لعنم نیست بیش
نوا سنجے و اوضاع و اطوار خویش کہ من پیروم بر سر کار خویش

خطاب بساقی

بیا ساقے اے مایۂ گفتگوے بساغر کن آن دایۂ خسبت و جوے
کہ در کوچۂ رگ رود ہمچو جان بدل شد نشان گوید از بی نشان
بشام طلب بر فروزم چراغ زگم کردۂ خویش یابم سراغ
بیا ساقے آن مے روشن و دلپذیر کہ شد لاش اکسیر کشف ضمیر
کہ سازم بسہ مایۂ نور آن نہان را عیان عیان را عیان
بیا ساقے آن آتش تربیار لب عیش خشک ست ساغر بیار
زمی آتشم در درون بر فروز متاع سراے تعلق بسوز
کہ یابد چو تاراج نگاہ عمر امید ے نگیرد سر راہ عمر
دہے کز ان آب آتش نہاد کہ حکمش روان ست بر خاک و باد
زنم چون شہنشاہ انجم علم بیا سہ برائے عناصر علم
بیا اے مہ و زہرہ و آفتاب ثوابت ست بر تیر و روزان تباب
شد از آہ حسرت صبا ہم مسا بساغر کن آن بادۂ پر جلا
کہ در دو فروغش بدست عتاب لباس ضیا بر تن آفتاب

از و اہرمن گرد ہد رخ جلا
زند طعنہ بر حور طعن سجا

بہ سنجل ارزد فیض انعام او
بہ پیش افگند دام فرزانہ او

از و پرکش حسن ساغر زدست
کہ در سینۂ صبر خنجر زدست

کسے در مصاف سخن داد داد
کہ تیغ زبان را بآن آب داد

بہند ار نویسد خواص قلم
بود واسطہ طیب برفراز علم

نویسند عاشور گر زین بنید
ترا داد داگر داد معنے نفط

از و شہ مخمر گل رنگیان
ازان غم ندارد دل رنگیان

ز روح ست ازان جسم را صد فتوح
کہ مشتی ازین راح گردید روح

چو خورشید گردیدہ ہر جا علم
بخفاش شبے افتاد و شاہین غم

مگس ران شود شہپر جبرئیل
چو از خم برآرند این سلسبیل

چو بر جبہہ زن می نویسے بہشت
بدوزخ بیندازدت سرنوشت

فرو تر نشیند صواب از گناہ
گناہ از خجل گر کند تکیہ گاہ

علم بر فراز و دب اصغر طور
چو ساقی کند از سرش خشت دور

سر ہوش در پای مینای اوست
روائی ورع لای پالای اوست

صداع اجل را دوا کردہ اند
چو بر جبہہ لالش طلا کردہ اند

باین نشہ باشد اگر سلسبیل
قبول ست زہاد را من و کیل

خطاب بزاہد

شراب این و ساقی و میخانہ آن
بیا زاہدا خویش را باز خوان

ز پیر مغان کن تمنا سے نظر
دل و جان و دین نذر گویان بر

تباہ ست حالت درین رستخیز
اگر مے نوانے بادو در گریز

چو بر آستانت رساند طلب
تہے ساز از سجدہ فرق ادب

ساقی نامۂ ظہوری

گر اندازد آن بادہ پرتو برون ✣ بایمان شود کفر را رہنمون

اگر عکس جامش فتد بر بخار ✣ نہ بینی بجز ابر یاقوت بار

شود گر نصیب طمع یک ایاغ ✣ ز رویش توان کرد روشن چراغ

اگر خشتش فقر را دل دہد ✣ گدایی بر فرق طغرل نہد

از و ضعف پایدار گر یاورے ✣ ز جا برکند تخت اسکندرے

زند دیو گر غوطہ در لالۂ او ✣ پرے چہرہ گردد سراپای او

فشانے بر انگشت اخگر شود ✣ از و ریگ تر گردد آختر شود

برنگے کہ گیرد شش نطق نام ✣ چو یاقوت ریزد لآلی کلام

بنورے کہ از عکس جامش سہا ✣ بخور شید بخشد ز کوہ ضیا

بروزے کہ در مجلس شیخ و شاب ✣ زیادش فتد یا مست و خراب

بعطرے کہ گردد ز بس خط بکام ✣ نقط بر تراود ز شین مشام

بجائے کہ در برج نیک اختر ے ✣ زحل را کند خواجہ مشتری

بمثقالیکہ یک قطرہ اش سید رنگ ✣ قف کبر جنبند ز مغز پلنگ

بہ نفعے کہ دردش کشد درد را ✣ زلالش کند مردہ تر مرد را

بجودے کہ گر ابر از و نم کشد ✣ ز مغز نباتات خاتم کشد

سیہ کاری از روبشوید عذار ✣ گل سرخ روئے کند در کنار

چکانے از و قطرہ در گوش کر ✣ ز سر گوشے و ہم گوید خبر

فشانی از و شحنہ بر بال زاغ ✣ خرامد بطاؤسے صحن باغ

بردگلبنے جرعہ گر زو بکار ✣ دمد از جبینش گل صد بہار

گدائی کہ نورے از و گر ہلال ✣ شب اول آید بہ اوج کمال

ز نورش اگر شب شود مہرہ ور ✣ شود بر خش خال جرم قمر

لطافت ز گلبرگ تر برده آب — ملاحت نمک کرده در چشم خواب
صباحت بآب سمن شسته روے — بجنب حلاوت شکر خاک کوے
دریغا نپیچیده بر بوے راشت — زعیرت بدیوار پشت نگاه
دریغا نچیده بر بوے راشت — زنزاکت پرستار تاب کمر
تغافل برائے نگاهے بجان — گره مرده گوشه ابروان
تواضع صف آراے خیل غرور — به نزدیک نزدیک از دور دور
برائے سر انجام کار نیاز — نگاه و نهان میر دیوان ناز
بخون درع سوخ چشم سیاه — تفنن زاجزاے خوران نگاه
بآب نگه شسته گلزار روے — پرآزرده خاطر دل شکنهاے موے
زده طعنه بر روح لطف بدن — بنا گوش مالیده گوش سمن
بقار انشان سعادت طراز — مطرز بطرف زلف دراز
مگر کرده سبزه امان روی و موے — که گردید گل تا جر رنگ و بوے
بنازم بآن خال طرف عذار — مگر تخم جان ست در زنگبار
بمصر تمنا ز کنج دهان — شکر میرود کاروان کاروان
نمک را چو از خنده قیمت فزود — چراحت بدریوزه دامان کشود
چو فردوس شود زینت حشرگاه — زمستان نخواهند عذر گناه
نظر اهل دل را بانعام اوست — بنازم بآن می که در جام اوست
مه و زهره برج نیک اختری ست — جگر گوشه مادر دلبری ست

تعریف شراب

نگویم که مے مایه زندگے ✣ — از و جرعه جوید خضر یابندگے
ازان باده گر چند بوے برد — گریبان برستم حکیمان درد

ساقی نامه ظهوری

سیاه چشمے

دلبرے مصر خلافت دار دلبرے حسنے

یعنی خلافت دار دلبرے حسنے

بایمن خلافت دار دلبرے حسنے

ست مکتبین از دلبرے حسنے

مطالب بالا از زبان شاعر

فتان مشغله بالا حسنے

جمالست با همه احتمال

بیچین از دلبرے حسنے

آن تمکین دلبرے حسنے

یعنی از دلبرے حسنے

ساقی از دلبرے حسنے

زینت افزاے دلبرے حسنے

خمار آلوده چشمان ساقی

از دلبرے حسنے

نخواهند شد حریف می فروشش

کزین بیچارگان آزار نیست

چنین ساقی اگر نوشد خمار را

روا کشتن ندارد هیچ کس را

بلکه پاداش نوشے بگویم

چنان پاینده کاخر نیست گردد

که خضر پاینده نوشے نوش کردند

جوانے جوانه دوست دارد

حکایتها دل خوش داستانے

فلک نشنیده بلبل زان سخنے

ساقی نامهٔ ظهوری

جوان نخل بستان فضل و کمال
مهین رهنمای فضای طلب
گزین میزبان سفره‌خوان دهر
بامید نزدیک و از یاس دور

کهن مفرد تکیه‌گاه وجد و حال
مهین که خدای سرای طلب
ولی نعمت سرمشقان شهر
مؤید بتایید رب غفور

تعریف ساقی

چه گویم که ساقی چها می‌کند
بهر عشوه نرگس پرفنش
چکاند ز خش چون عرق در شراب
بهر سفتن آید چو همچو لبش
اگر کفر زلفش شبیخون برد
فلک را نماند جگر بی‌خراش
ز مژگان اگر نیشتر زند
ترنجی ز مغبب فتاوش دست
ملک را بدل زخمها جا گرفت
ز زلفش کسی بوی دولت شنود
ز پیچاک آن کاکل تا کمه
چو برخیزد از صبح رویش نقاب
دلیس جاه حسن آن رخ همچو ماه
چنان باده‌کش نرگس عشوه‌ساز
حیات ابد جسته را پیش رو
مسکه‌دان خوان ملاحت دهن

به ناز و کرشمه بلایی کند
نهد خون صد تو به برگردنش
دماند ز روی حریف آفتاب
نهد غمزه الماس بر مشقبش
ز رخ کے سر خویش بیرون برد
زند غمزه چون در شیشه دور باش
شگاف دل از سینه سر بر زند
که بر دست یوسف رخان رخم نیست
کماندار را ابرو چو محرابی گرفت
که ناوک بر جیب طالع کشود
تماشاست زنجیر پای نظر
فتد لرزه رشک بر آفتاب
نشاند سیهگی بر نگاه
که گردون ز صیقل زبان مست ناز
صفای گهر پیش دندان گرو
ترنج نهال لطافت ذقن

ساقی نامهٔ ظهوری

۱ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۲ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۳ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۴ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۵ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۶ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۷ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۸ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۹ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۱۰ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۱۱ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۱۲ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است

۱۳ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۱۴ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۱۵ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۱۶ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۱۷ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۱۸ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۱۹ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۲۰ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۲۱ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۲۲ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۲۳ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است
۲۴ بنام یکی که ذات او آغاز و انجام ما است

۱۲

شکوہ بے بحشم خلائق نمود ۔ کز و نگذرد محتسب بے سجود

نیاید ز ہر کس چنین منزلے ۔ نہاد این بنا را سکندر لے

بدورش نہ خمہاست پہلوی ہم ۔ کہ شدی ست در دفع یاجوج غم

بدیوار او نیست امن و امان ۔ سعادت نظر کردہ ساکنان

تعریف اہل میخانہ

بمان و پشت پا خوردہ ہر یکے ۔ نہ بسیار دانندے اندکے

بہر جا کہ سحر و وفا کاشتند ۔ ز نیک و نہ صد خرمن انباشتند

چو تا زند ہر یک بمیدان عشق ۔ شود نہ فلک گرد یکران عشق

بکشتی چو نوشندے در صبوح ۔ ندارند پروائے طوفان نوح

چو اشجار باغ سخا سایہ دار ۔ ز خاشاکے کہ دارند ہرگز غبار

سر حرص در راہ شان پائمال ۔ گرفتہ ز دیدار شان ایمن فال

ز گلزار رخسار خوبان مست ۔ تو ان لالہ وار غوان داشتہ بست

چو ریزند خونے از رخ آتشین ۔ زند جوش یاقوت سرخ از زمین

ہمہ جرم عاشق فراموش کن ۔ نصیحت شنو در دو دل گوش کن

بحکم تغافل اگر سائے ۔ شود پارہ پیراہن طاقتے

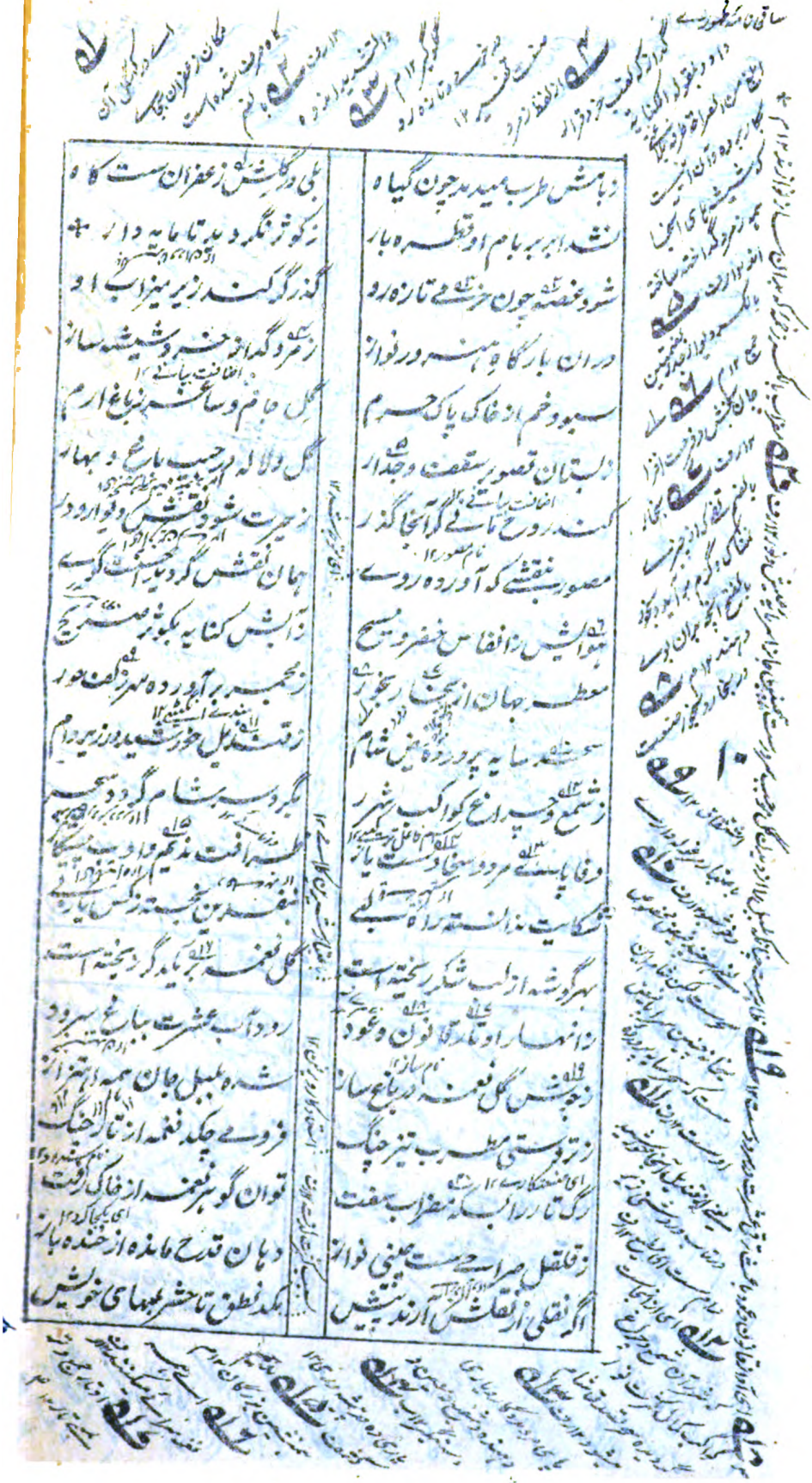
کند در زمان زگس عذر خواہ ۔ بپرسو کارے آن بیمار نگاہ

ز گردنا دراز سر کشیہائے ناز ۔ رود ز ہر چشمے بکار نیاز

بپائے تلاقے ز گلبرگ تر ۔ تبسم بجز وا ز ریز دشکر

شراب و کباب ست و ساقی و شمع ۔ پریشانے زلف و دلہائے جمع

تعریف میفروش

ریا خوشش ترا زنده در گور کرد
بهمان بر تو چون دیده کار مور کرد

زلبس کرده زهد از شرابت نفور
عجب گر بنوشی شراب طهور

بترس از خدا بگذر از کوی خلق
مکن سبحه را دانه دام دلق

ز سر برکش این خرقهٔ زرق و شید
بفرسود جان تو در قید کید

ز عمامه بگذر که در کار نیست
بلی سر بزرگی بدستار نیست

نه صاحب حال بر خود مبند
قوی رنگی همدنگ ناموس چند

ز او ضاع رندان تعجب مکن
مدارای زشرم تعصب تعصب مکن

ازین پیش رخشت تمنا مران
برون کش زدست طبیعت عنان

خراب است معمورهٔ عقل و هوش
بآباد دیش در خرابات کوش

نخواهی بنای بقا را خراب
مکن پای بستی ز لای شراب

بیا همره من بمیخانه آی
اگر میتوانی ز زهد ساخت پای

بیا منعنی سر خروی بدان
درین پایه تیره سنجی مخان

وگرنه بتعریف آن گوش دار
توان گفت شاید یکی از هزار

گرو سازیش دمی رخت هوش
که چشمش تو خون بارد از رشک گوش

تعریف میخانه

بنازم بآن قصر گردون جناب
که بر درگهش خضر پا شیده آب

زهی بارگاهی زمین آسمان
که یک حجرهٔ اوست کاخ مکان

شمال و صبا خاکروب فضا
ز محجاب درگه یکی مرحبا

ورا از سدره کوستان ثواب
ز گلبنیش روشناس آفتاب

بلندی بر اورده مشطاق
خرخرده کار مقرنس رواق

اساسش ز خارای کوه وقار
همه محکمی برده بنا بکار

چو آدمی سینه را عزتی دیگر است ✣ اگر صاف صافی اوری بهتر است

کسے گفت ایام تاراج کرد ۱۲ که از هفته آدینه اخراج کرد

ز عهد جم ایام رندان به است که سال و مه و هفته پرشنبه است

نگویم پیے باده شنبه نکوست چه شنبه چه جمعه همه روز اوست

بیا ساقیے از من مرا وار هان بیا سانم ز قید چنین و چنان

ز صدر رفت این اختلافات عقل جلاوت نماند است در نقل نقل

شود زهد را انجمن بیهوده طے بداند اگر معنے لفظ مے ✣

گر از طاق ابرو شوے قبله ساز نمازے گزارد لبشے بے نیاز

هوس کرده ام کعبه بی سفر چه گردد اگر گردمت گرد سر

ز ظلمات دارم امید فلاح که رهن شراب است دلق صلاح

چرا خاطرم نشگفد باغ باغ زمی خرقه زهد شد داغ داغ

ز ماز اهد شاهد حلے را سلام که را اند هم شیشی بدر یای جام

خطاب باز اهد

بر و زاهدا از صفا بر ملاف که از درد خواری شود سینه صاف

چه حاصل که سوزیت حاصل نشد جگر تا به پاے دل نشد

لبت را نبوشید بجاله زبانت نشد شعله نالهٔ ✣

تنے سوز در استخوانت بر نخیت لبے زهر در کام جانت بر نخیت

بدستت نیفتاد سر رشتهٔ ز آه بخون دل انگشتهٔ

چراغ فروغ آن کسے بر فروخت که لخت جگر را بداغے نسوخت

ز راحت دل آزرده خیر دید که زخمی ز شمشیر جورے نخرید

نگاهیدهٔ یک جواز بود خویش ز خلوت نشینی بگو سود خویش

ساقی نامهٔ ظهوری

ازان بادهٔ در ساغرم ریز جم
که قلزم ز رشکش کشد اشتلم
بگردد خراب تو از بادهٔ مست
باندازهٔ ساغر بده ظرف هست
ز من بادهٔ دمے رباید توان
که ریزد نگاه تو مستی دران
بیا اے بخوبی قباد و اهتشام
جمت کمتر این بنده بردار جام
ز نو تازه کن عیش بهرام را
بکش داغ خود گوز ایام را
بده مے که گردم فریدون حشم
پریشان کنم مغز ضحاک غم
سرت گردم اے ساقی نازنین
منه بی نفس جامے بر زمین
چو از جام شد خنجه جسم جدا
نفرشت گرانمایه دست بلا
برائے تو خواهیم عمر شریف
چه گویم خود مے شناسے حریف
گدائیم اما گدائے بنام
جم وقت خویشیم پر ساز جام
خراب آرزو شود کاخ کون و فساد
چه پروا خرابات آباد باد
زهی لطف چرخ پر از اگر است
اگر لطف ساقی بنا شد بلاست
وبه گر لبن التفات تو بخش
ازان جاه افزون کن عمر بخش
خنا را شمارم بدرمان زکات
کنم سلخ بیرون ز ماه حیات
شوم خواجهٔ چار سوے بقا
کنم نقطه در کار عین عنا
توان جام بزم اجل را شکست
چنین کز دمادم نیارد گزند
توان دید راز درون سے نقاب
کسے در نظر راز ایام داشت
دل از بیم فردا مشوش مدار
شب جمعه در روز آدینه پیست
که قلزم ز رشکش کشد اشتلم
باندازهٔ ساغر بده ظرف هست
که ریزد نگاه تو مستی دران
جمت کمتر این بنده بردار جام
بکش داغ خود گوز ایام را
پریشان کنم مغز ضحاک غم
منه بی نفس جامے بر زمین
نفرشت گرانمایه دست بلا
چه گویم خود مے شناسے حریف
جم وقت خویشیم پر ساز جام
چه پروا خرابات آباد باد
اگر لطف ساقی بنا شد بلاست
ازان جاه افزون کن عمر بخش
کنم سلخ بیرون ز ماه حیات
کنم نقطه در کار عین عنا
چنین کز دمادم نیارد گزند
دل از بیم فردا مشوش مدار
شب جمعه در روز آدینه پیست

ساقی نامهٔ ظهوری

چو آمد بدنیا هوای بهشت ✤ وهد نوصدی بخم خنای بهشت
هوا این چنین گر بود دی بکار ورع حکم راند ز قحط خمار
چو نقاش گیرد قلم در بنان زند نقش ساغر از آن
نماند نقط سواد اب از رقم نهد بهر شین نقطهٔ اول قلم
عجب نیست گر گوید کی بی زبان بقطع دم اول کشاید زبان
گهه ذکر شیخ ورع انکساب همه گفت یا ساقی دیر اب
چنان ذوق می ریخت در سینه جوش که پر میشد از آب میفروش
چنان بود مے طبعها را دوست که در سینه ها راز ها گشت پست
بیا ساقی آن سبز مینا بیار کزو خرقه مے جلد بر بهار
باندازهٔ آن زجاجے قدح ✤ که عکسش بر آورده فوس قزح
فرو ریز از آن غیرت ارغوان وز آن خاطرم را چنان شبنمان
اگر سوسنے خار بے نگاه افگنم ✤ که صد نو بهارش بر اه افگنم
بیا ساقی اے یار خاطر شکار که خونی ست چنگ عقاب خمار
ز گلبن چنین گشت طاؤس دم بروز آر خون کبوتر زنم
بده تا درین دامگاه محن ز کفبشک من وا خورد دشنهٔ بهار
بیا ساقی اے من سگ کوے تو بده مے که شاید بیرزوے تو
شکارے بهنجار طرح افگنم سر شیر غم را ز بن بر کنم
بیار انچه زو غم شود گم بیار بجان خودت کز سر جم بیار
بگرد دلم گشت بهوشے ✤ نازم بده جام سر جوشے ✤
چو غم گیرد اندیشه ام در میان نازم بلطف تو لبریز تر
بعشق لبت لعل در ارم بکشتی میم ده قلندر روم

ز دم سرد و اعیطان بر جوش
بہ گلبن نگر کز ہوا نے فرح
ز لطف صبا شاخ گل در چمن
چنان مست از شوق ہر چیز مست
میان گل و لالہ در دشت و در
شعاع گل و لالہ در جویبار
بصحن گلستان و اطراف گشت
سراپای طوطی بنقار ریش
برای تماشای سرو و چنار
بگلشن ز بس تازگیہای سرو
ز بس شد رطوبت بیونت شکن
کسے را مدد کرد بخت سعید
ہوا سینہ بر سینۂ گل نہاد
گریبان گل کو بہان چاک دار
رطوبت بد انسان گرفت ست اوج
بوصف ہوا گر شود تر قلم
ہم از چشمۂ میم خود در زبان
فلک بہر تعمیر و در خراب
خور و در حکایات خضر بہار
طرب رفت و در سایۂ برز نشست
زند خیمہ در حشر گر این سحاب

غضو رست از ید تو ساغر بنوش
بہر دست برداشت چندین قدح
چہ مستانہ غلطیدہ بر یاسمن
کہ بر دوش شاخ افگند حلقہ وار دست
خرامان خرامان صبا تا کمر
رساند از زیگ یاقوت زار
رسد صد سلام از زبان بہشت
کہ میخواہد از سبزہ پرہای خویش
ز ہر برگ بر کردہ سر صد بہار
ز مرد و زان رفت در پائے سرو
سمن از خسک در گریبان فگن
کہ چون سایہ افتاد در پای بید
کہ از جیب او تکمہ بکشاد باز
کہ سوزن ندارد و قصب دوز خار
کہ آتش بر آوردہ از شعلہ موج
بفوارہ گر نامہ گردد علم
کند آب در جوے مسطر روان
گل شادمانے گرفتہ باب
قسمہا بسر سبزی شاخسار
ز گرمای صحرا اندوہ رست
دہد لطف حق جرم مستان باب

Marginalia in Persian and Urdu discussing variant readings, manuscript comparisons, and textual corrections.

ساقی نامۂ ظہوری

صبا دوم زد از معجز عیسوی
جہان کہن را مبارک بوی

عروس چمن گشت رشک بہشت
بہشتاطلگی آمد اردیبہشت

وداع چمن کرد پژمردگی
ہوا را زد از غم ریخت افسردگی

زمزغولہ مویان در ایام گل
دگر تا بیان را کچہ کرد گل

دگر توبہ ہمسر شد با شکست
کہ دارد درین فصل پای نشست

دہد ابر تا کشت غم را بآب
نبارد ان روان کرد سیل شراب

کند کودک غنچہ تا خواب ناز
صبا مہد مبنبان بدست نیاز

شد از برج گلبن کواکب عیان
دگر چشم تو روشن ای باغبان

دگر طرہ ہا پر زد از تاک سبز
دلت شاد و از میکشان شاد تر

بسنبل ز ماہو سہا برفشان
کہ آورده از زلف ساقی نشان

بیاد جبین از بجوان را بشوے
ببوے گریبان سمن را ببوے

کدو خوش بہ نزد یک گل گس بکار
سفارش چہ حاجت تو ئی پیر کار

مگر عزم میخانہ دارد چمن
کہ پر کرده دامان و جیب از سمن

چہ میر سخیت دیگر ہوا در ایاغ
کہ گاہ گل شگفت ست خسار باغ

دگر وقت عطاری گلشن ست
بصد نافہ ہر غنچہ آبستن ست

دگر نخل پر جلوه و نور پاش
شد از غنچہ و صندل مشک آش

زبوش گل و لالہ در طرف باغ
زمین و زمان پر ز جام و ایاغ

ہوا گشته از عنبر سارا نہ زار
در انداز چمانہ دست چنار

ز عطار سے نافہ یا تسمن
صبا کاروان کش بملک ختن

ز کیفیت اعتدال ہوا
دم روح در آستین صبا

جماد آمد از شوق در اہتزاز
صبا میدہد جان تو قالب نباز

ساقی نامہ ظہوری

در خان رعایا و رزکیقباد
ز فیض مے مکتش ذو فنون
ز نعمر ارزے نرگس مست یار
ز شوق شراب شبستان ریاز
صبوحے کنان صبح از جام مہر
مفرشت ربائے غم سینہ گز
ز شیخ مے قدرتش ماہ و سال
بطرف چمن بہر ہر عبہرے
بلطف ارحراے لفقفور داد
پی میکش سے ضیاع و عقار
منم آرے آن رند بیخانمان
چرا می نہ نوشم بہار آمدست
کشیدم دگر خوان برگ و نوا

بہر گشن ازان صورت چیر دارد
فلاطون دل در حرم اندرون
بدر دو سہر خویش را ضح خمار
دہان سہ نو بہ خمیازہ باز
سہ مست دام شب دیو چہر
بجان دار و نے مہرہ مار رز
بتدریج پر گشتہ جام ہلال
ترا شیدہ از کہربا ساغرے
کدو نیز در بزم رندان نہاد
بیار است بلے ز فضل نہار
کہ آورد م از بی نشانے نشان
نہال نشاطم بہار آمدست
بدو نیک و پیر و جوان بر صلا

در تعریف بہار

بہارست زلس قدح بر گرفت
بہارست بی می حرام ست بر
بہارست ای بادہ خواران بہار
بہارست ای خلوتے مژدہ باد
بہارست خرت و ربع کن گرد
بہارست بلبل برا ورد جوش
بہارست گو سانے جا نفزا

بروئے چمن لالہ ساغر گرفت
براحوال زہاد باید گریست
فرارست تحمیل واعظ فرار
چسان می نشینی حمادے حماد
مے کہنہ دارد شگون سال نو
بخندست بینا می قلقل فروش
کہ آمد لطافت بسیر ہوا

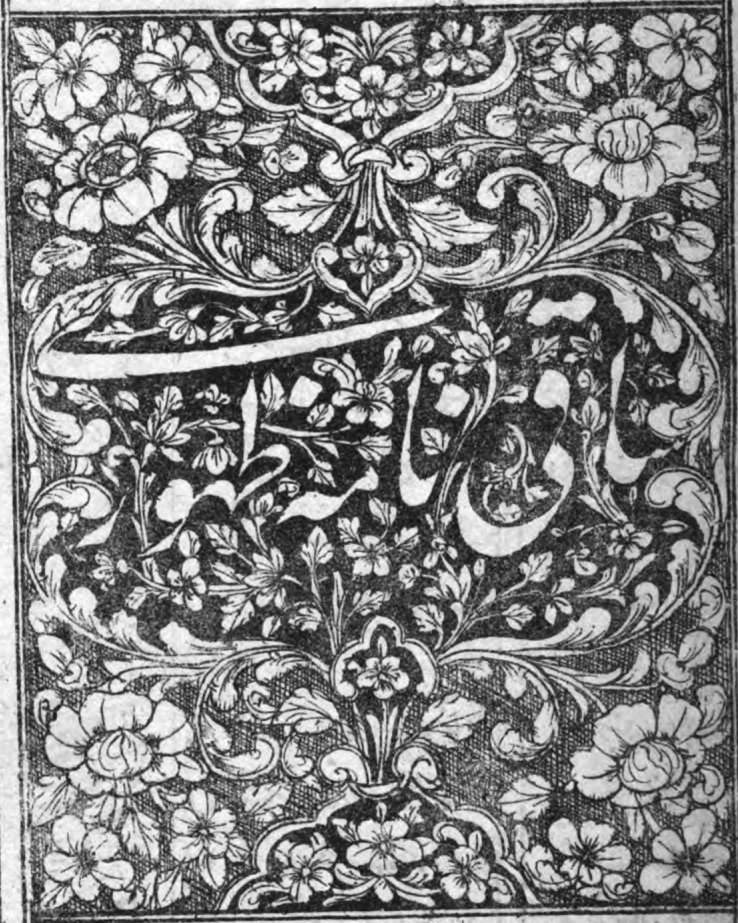
INDIAN INSTITUTE
OXFORD

بسم الله الرحمن الرحيم

شنا ہا ہمہ ایزد پاک را
کہ خورشید را صورت جام زرست
ازو لالہ گشتہ بر فرق سے
رگ تاک امید را انجم ازو
سکون در ہر شہل ہمعنان باشتاب
پرستار او رندے و زاہدے
یکی در حرم پائے بست نماز
بی شب نشینان بزم طرب
کند مطرب بزم غم نالہ را
ز میخانہ فیض ہر بامداد
خمار کسے را ز کوثر شکست
مے داد در مجلس شاہدے
شقایق ازانست سرخوش مدام

ثریا دہ طارم تاک را +
شراب شفق در خم شام ازوست
وزو شکر نغمہ در کام نے
فلک کوکب مستی سر نجم ازو
ازوست گر ذرہ گر آفتاب
طلبگار او دیر و مسجد نے
یکی در خرابات مست نیاز
پر از نقل اختر کند خوان سپہر
دہد ساغر نعل در لالہ را
بجام طلا رائب صبح داد
کہ از مہر ساقیش گردد مست
کہ شد نقل ان سبحہ زاہدے
کہ دارد شراب ہوا پیش جام

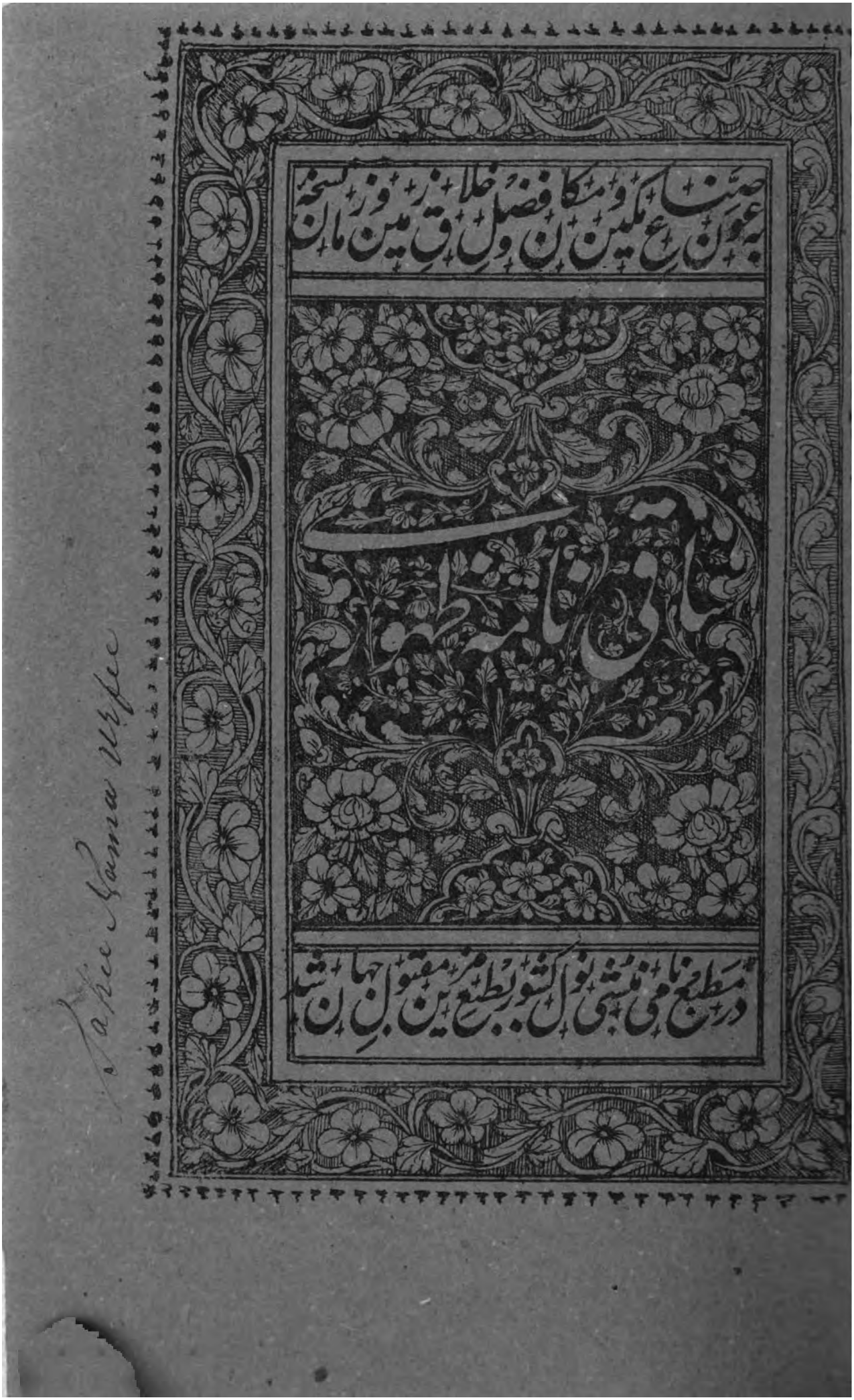
به عون صانع یکتا و مکان فضل خلاق مین فوز مان نسخه

در مطبع نامی مشهور بطبع مزین مقبول جهان شد

فہرست مثنویات و دیوانات فارسی موجودہ مطبع بشرح قیمت

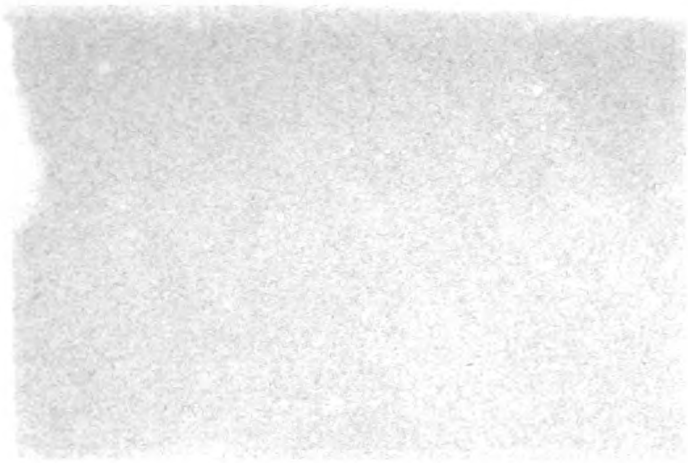
مثنوی مخزن اسرار تصنیف مولانا نظامی رحمۃ اللہ	۰۶ر	سکندر نامہ بری تصنیف نظامی گنجوری مع سرہ	۰۱۱ر
مثنوی تحفۃ العراقین بحثی تصنیف حکیم خاقانی رحمۃ اللہ	۰۸ر	ایضاً - کاغذ کندہ سفید و گلابی -	۰۴ر
مثنوی تحفۃ الاحرار تصنیف ملا جامی رحمۃ اللہ	۰۳ر	سکندر نامہ بحری تصنیف مولانا نظامی گنجوی رح	۰۲ر
مثنوی یوسف زلیخا جامی بحثی تیسری مرتبہ چاپی گئی	۰۸ر	شرح سکندر نامہ تصنیف محمد یفسیر الدین شاہ	
شرح زلیخا مطبوعہ کلکتہ تصنیف حکیم محمد ساجد	۰۴ر	امیر سلطان صفیانی اس شرح مین اشعار مشکلہ	
یوسف زلیخا ناظم ہروی بجواب یوسف زلیخا جامی	۰۴ر	سکندر نامہ کو حل کیا ہے طلباء علوم کی قدردانی	
یوسف زلیخا فردوسی کلان تصنیف فردوسی طوسی	۰۹ر	سے آٹھ مہینے مین مکرر طبع ہوئی -	۰۸ر
یوسف زلیخا فردوسی چار مصرعہ -	۰۴ر	شرح سکندر نامہ معروف بشرح محمد کلوی	
ظفر نامہ مولانا ہاتفی تیمور کے فتوحات کا حال		یہ شرح دیار پنجاب وغیرہ مین نہایت مستند ہی حسب	
بطور سکندر نامہ کے ہے -	۰۳ر	فرمایش میان چراغ دین تاجر کتب لاہور مرتبہ اول	
مثنوی سنبلستان بتتبع بوستان سعدی تصنیف		اس مطبع مین طبع ہوئی حصہ اول	۱۲ر
منشی ہرگوپال تفتہ	۰۱۴ر	شرح سکندر نامہ کلان - موسوم بمنتخب الشروح	
نلدمن فارسی تصنیف فیاضی مثنویات مین		و مشہور بشرح علمای کلکتہ مولفہ جناب مولوی	
ہمپایۂ زلیخائے جامی ہے -	۰۴ر	بدر علیصاحب عظیم آبادی و مولوی سید حسین علیصاحب	
لیلی مجنون ملا ہاتفی مشہور قصہ ہے		جونپوری جو بحکم صاحبان کونسل کلکتہ مین شروح	
اور بلاغت مین بمثیل ہے -	۰۱ر	کثیرہ سے مرتب ہوئی فی الحقیقت یہ شرح بمثیل ہے	۰۴ر
لیلی مجنون خسرو امیر خسرو کے پنج گنج سے		مثنوی نیرنگ عشق تصنیف محمد اکرم غیمت	
یہ ایک کتاب ہے -	۰۲ر	لاہوری -	۰۳ر
لیلی مجنون نظامی تصنیف مولانا نظامی		مثنوی نشتر غم تصنیف مولوی محمد مقیم سہارنپوری	۰۲ر
رح گنجوری -	۰۳ر	مثنوی قضا و قدر تصنیف میر علی رضا متخلص	
خسرو شیرین نظامی گنجوی مشہور کتاب ہے	۰۱۵ر	بہ تجلی -	۰ر
ہفت پیکر نظامی تصنیف نظامی گنجوی مع سرہ	۰۴ر	نالۂ منظور تصنیف سید منظور احمد صاحب مذاق تصوف مین	۰۱ر

به عون صانع یکتا و مکان فضل خلاق زمین و زمان
نسخه
غازی نامه
در مطبع نامی تنشی نول کشور بطبع مزین مقبول جهانیان شد

Sāqī-nāma -i- Ẓuhūrī.

Muḥ. (Nūr al-Dīn) Fārūqī

1876

49 D 120

Indian Institute, Oxford.

The Lucknow Sparks Library.
Presented
by
Munshi Newul Kishore.

